

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ve EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

ŞÜKÜR BAGŞI UZUN HİKÂYESİ
(Transkripsiyonlu Metin, Aktarma, Biçim Birimlik Dizin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serdar KOÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ekrem ARIKOĞLU

Ankara–2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü' ne

Serdar KOÇ'a ait Şükür BAGŞI Uzun Hikâyesi(Transkripsiyonlu Metin, Aktarma, Biçim Birimlik Dizin) adlı çalışma jürimiz tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....
Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

SÖZ BAŞI

Yıllar boyunca Sovyetler Birliği'nin esaretinde yaşayan Türklerin birer birer bağımsızlığını kazanmaları beni heyecanlandırmıştır. Bu esarete rağmen Türk Cumhuriyetleri zengin kültür ve dil mirasını korumayı başarmışlardır. Türkmen edebiyatı da Türk dünyası içinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Nurmırat Sarıhanov'un yazdığı Şükür Bagşı uzun hikâyesi incelenmiştir.

Türkmenlerin hürriyete ve sanata verdiği değer Şükür Bagşı adlı uzun hikâyede mükemmel bir şekilde canlandırılmıştır.

Şükür Bagşı uzun hikâyesi ikinci dünya savaşının başladığı yıllarda yazılır. İnsanlar ve memleketler arasındaki anlaşmazlıkların savaş yapılmadan da giderilebileceği eserde net bir şekilde vurgulanmıştır.

Nurmırat Sarıhanov karşılaşılan zorluklarda sanatın oynadığı rolü eserinde belirtmiştir. Böyle bir eserin yazarı da ne yazık ki cephede ölmüştür. Onun gibi birçok Türkmen aydını da kaybedilmiştir. Bu durum Türkmen dili ve edebiyatı için büyük bir şanssızlıktır.

Bu çalışmamızda önce hikâyenin yazarı Nurmırat Sarıhanov'un hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, hikâyenin özeti çıkarılmıştır. Eserin transkripsiyonlu metni Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Daha sonra hikâyede geçen kelimelerin biçim birimlik dizini yapılmıştır.

Bu çalışmamda bana yaptığı katkılardan dolayı tez danışmanım Ekrem Arıkoğlu'na ve çok değerli hocam Çetin Pekecar'a biçim birimlik dizin konusunda gösterdiği yardımdan dolayı teşekkür ederim.

Serdar KOÇ

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
KİRİL HARFLİ TÜRKMEN ALFABESİ	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Transkripsiyonlu Metin	7
-------------------------------------	----------

İKİNCİ BÖLÜM

Aktarma.....	69
---------------------	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİÇİM BİRİMLİK DİZİN.....	128
SONUÇ.....	283
KAYNAKÇA.....	284
ÖZET.....	286
ABSTRACT.....	287

KISALTMALAR

age.	:	Adı geçen eser
bk.	:	Bakınız
ev.	:	Çeviren
DTCF	:	Dil Tarih Coğrafiya Faköltesi
sy	:	Sayfa
TDK	:	Türk Dil Kurumu

KİRİL HARFLİ TÜRKMEN ALFABESİ

Türkmen Türkçesi (Kiril)

А	а
Б	б
В	в
Г	г
Д	д
Е	е
Ё	ё
Ж	ж
Ж,	ж,
З	з
И	и
Й	й
К	к
Л	л
М	м
Н	н
Ң	ң
О	о
Ө	ө
П	п
Р	р
С	с
Т	т
У	у
Ү	ү
Ф	ф
Х	х
Ц	ц
Ч	ч
Ш	ш
Щ	щ
Ъ	ъ
Ы	ы
Ь	ь
Э	э
Ә	ә
Ю	ю
Я	я

Türkiye Türkçesi (Latin)

A	a
B	b
V	v
G	g
D	d
E	e (Kelime başlarında Ye, ye)
Yo	yo
J	j
C	c
Z	z
İ	i
Y	y
K	k
L	l
M	m
N	n
Ñ	ñ
O	o
Ö	ö
P	p
R	r
S	s
T	t
U	u
Ü	ü
F	f
H	h
Ts	ts
Ç	ç
Ş	ş
Sç	sç
Ayırma	
I	ı
İnceltme	
E	e
Ä	ä
Yu	yu
Ya	ya

Giriş

Türkmençe

Türkmençe başta Türkmenistan olmak üzere Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan'ın da dahil olduğu geniş bir coğrafyada kullanılmaktadır.

Türkmençe “Tarihte dünya üzerine yayılan kendini Türkmen olarak adlandıranların dilidir.”¹

Türkmen dili, Altay dil ailesinin Türk dili grubunun Oğuz koluna girer. Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ile aynı grupta yer alır.

Türkiye Türkçesine Azerbaycan Türkçesinden sonra en yakın dildir. “Türkmen Türkçesinin en önemli özellikleri peltek ve uzun seslerdir. Türkmenler bütün s ve z’leri aşırı derecede peltek telaffuz ederler.”² Türkmen Türkçesinin kelime hazinesini Türkçe kökenli kelimelerle Arapça, Farsça ve Rusça kelimeler oluşturmaktadır. Türkmençe Çağatayca’nın tesirinde gelişmiş bir yazı dilidir. Bu sebeple Türkçenin doğu kolunda yer alan yazı dillerine ait özelliklerde taşır. Batı Türkçesinin diğer kollarında kelime başında v bulunduran kelimeler Türkmencede b ileler. Örnek bar-var-, ber-ver-.

Türkmen Türkçesi 1990 yılından itibaren Türkmenistan’ın devlet dilidir. Türkmen Türkçesinin yaklaşık 30 diyalekt ve ağızı vardır. Bu diyalektlerin isimleri kabile isimlerine göre verilmiştir. Teke, Yomut, Salur, Saruk, Çovdur, Ersarı, Alili, Karadaşlı, Emreli, Sakar, Ata, Bayat, Nohur, ve diğerleridir.

Türkmenler Oğuz boyuna mensup oldukları halde yer olarak Türkistan’da bulundukları için 1920’lere kadar Doğu Türkçesini kullanmışlardır. 1920’den sonraki yazı dilleri konuşma diline dayandırıldığı için Türkmenlerin konuşma dilleri de Oğuz ağızları olduğundan şu andaki yazı dili Batı Türkçesinin bir koludur.³ Türkmencede damak n’leri ve uzun

¹ Mämmeddurdı SARIHANOV, 2002: 840–847

² Ahmet Bican ERCİLASUN, 1993: 78

³ Ahmet Bican ERCİLASUN, a.g.e 72

nller korunmuştur. Kelime başındaki kalın k'ları Türkmenler g yapar. Türkmenlerin en önemli özelliklerinden biri de f'lerin p olması hadisesidir. Türkmencede 9 nl 23 nsz vardır.

Türkmenler

“Türkmen adı tarih sahnesine 10. yüzyılda çıkmış, ağırlıklı olarak Müslüman Oğuz boylarına verilen isim olarak kullanılmıştır.”⁴

Asırlarca göçebe ve yarı göçebe yaşayan Türkmenler Oğuz grubuna ait Türk boylarındandır. Teke, Yomut, Salur, Saruk, ovdur, Glkeñ, Ersarı, Ata, Bayat Türkmenlerin en büyük boylarındandır.

Orta Asya'dan Moğol istilası ve başka nedenlerden dolayı göç eden Türkmenlerin bir kısmı Maveraünnehir, Horasan ve Mangışlak civarında kalırken diğerk grup Azerbaycan ve Anadolu'ya yerleşmişlerdir.⁵

1880 Rus işgaline kadar çeşitli devletlerin idaresinde yaşayan Türkmenler 1916'da başlayan Türkistan milli ayaklanmasına katılmışlardır. Ancak 1920 yılında tekrar Rus zulmüne uğramışlardır.

Yıllarca Rus egemenliğinde yaşayan Türkmenler baskılar, zulümlerle karşılaşmalarına rağmen genel anlamda kültürlerini korumayı başarmışlardır. Türkmenler 27 Ekim 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmişlerdir.

ekik gözlü, sağıklı vücut yapısına sahip olan Türkmenlerin temiz kalplilik ve misafirperverlikleri en önemli özelliklerindendir.

Nurmırat Sarıhanov

A) Hayatı:

Nurmırat Sarıhanov 1906 yılında Aşkabat'ın Gökçe köyünde dünyaya gelir. Çiftçi bir ailenin ocuğ u olan Sarıhanov bağ bahçe işlerinde ailesine yardım eder. Okuma arzusu küçük yaşlardan itibaren başlayan sanatçı

⁴ Haluk ÇAY ve başk. (2003: 273).

⁵ Mehmet KARA (2000: 1)

ilköğrenimini köy okulunda tamamlar. Daha sonra Aşkabat Parti Okulu'nda öğrenim görür.⁶ Yazarlık işine gazetecilikle başlar. Deneme, makale ve hikayeleri yayımlanır. Çeşitli gazete ve dergilerde redaktörlük yapar. Polk gazetesini çıkarır. 1937 yılında Yazarlar Genel Kongresi'ne katılır.

İkinci dünya savaşının başlamasıyla beraber birçok Türkmen aydını gibi o da cepheye sürülür. 1944 yılının Mayıs ayında Moldova'nın Benderi bölgesinde savaş meydanında hayatını kaybeder.

B) Sanatı ve Eserleri:

Nurmırat Sarıhanov yazarlığa çok genç yaşlarda başlamıştır. Türkmen halk edebiyatını, klasik şairleri ve Rus edebiyatının önemli şahsiyetlerini sürekli okur. Eserlerine de yansıdığı gibi Anton Çehov ve Maksim Gorki'den etkilenir. Eserlerinde sade bir anlatım ve öğreticilik havası sezilir.

Türkmen halk edebiyatının ve saz sanatının güzelliklerini ortaya çıkaran birçok esere imza atmıştır. Yazarın eserleri pek çok kez kitap halinde yayımlanmış ve çeşitli dillere tercüme edilmiştir. 1992 yılında Nurmırat Sarıhanov'un Şükür Bağşı adlı povestinden uyarlanan aynı adlı filme Mahtıngulı uluslararası ödülü verilmiştir.

1938 yılında Sovyet edebiyatı dergisinde yayımlanan Arzuv (Arzu) adlı hikayesi halk tarafından çok beğenilmiş, bu eser yazarın verimliliğini artırmış ve birçok eseri peşi sıra yayımlamıştır.

Sarıhanov'un başlıca eserleri: Soňkı Öy (Sonuncu ev), Kitap, Şirin, Bayıň Gaharı (Zenginin Öfkesi), Mergen (Nişancı), Taley (Talih), Hossarlı Gız (Akraba Kız), Şükür Bağşı, Yagtlığa Çıkanlar (Aydınlığa Çıkanlar) ve Ene(Arne).

⁶ Türkmen Sovyet Edebiyatının Tarihi Boyunça Oçerk, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat, 1962

Şükür Bağşı Uzun Hikâyesi:

Özeti:

Olay 1871 yılında Türkmenistan'da geçmektedir. Hikâyenin kahramanı Şükür, halk tarafından çok sevilen bir ozandır. Günleri köyünden uzakta, davet edildiği yerlerde; dutar çalarak, insanları eğlendirerek geçer. Tevazu sahibi müzisyen, halkını kırmamak için çağırıldığı her yere gider. Onu köyünde bulmak neredeyse imkânsızdır.

Onun dutar sevgisi küçük yaşlardan itibaren başlar. Şükür akranları gibi oyuna değil saza meraklanır. Çocukluk çağında bile saz çalınan, türkü söylenilen evlere gider, üstatlarını dinler. Annesi ve babası ona kızarlar, sadece ağabeyi bu durumu hoş karşılar. Ona en çok arzu ettiği “dutarı” yine ağabeyi verir.

Şükür; uzun boylu, zayıf, kara yağız, bir yiğittir. Yaşı otuzu aşmış, sazende olarak halkına kendini adamıştır. Köyünden uzağa dutar çalmaya gideli epey zaman geçer. Köylüler dönüşünü dört gözle beklerler. Şükür uzun bir ayrılıktan sonra köyüne döner. Bağşı⁷ da memleketini çok özlemiştir. Fakat büyük bir heyecanla geldiği evinde sıkıntı olduğunu hisseder. Ağabeyini evde bulamaz, yengesinin de sürekli ağladığını görür.

Bagşı'nın ağabeyi İran hanlarından Memmetyar'ın eline esir düşmüştür. Bagşı durumu çok geçmeden anlar. Yengesi ve bütün köylüler Han'a tutsak olan ağabeyini kurtarmak için Bagşı'nın gelmesini beklerler. Çok geçmeden köyün ileri gelenleri harekete geçmek için Bagşı'ya önerilerini sunmaya karar verirler. Köyde söz sahibi olanlar toplanırlar. Bunların içinde en etkili olan Çolak Batır, Bagşı'nın ağabeyini kurtarmak için savaşmak gerektiğini ısrarla savunur. Bu görüşünü Bagşı'ya kabul ettirmek en büyük arzusudur. Başka bir çare aranmasına şiddetle karşı çıkar. Meret Ağa adlı ihtiyar, Çolak Batır'ın baskısına rağmen Bagşı'ya ikinci bir öneri sunar. Ağabeyi için köylünün varını yoğunu ortaya koyarak, Han'a para ile gidilmesi gerektiğini söyler. Çolak Batır bu görüşe şiddetle karşı çıkarak Bagşı'nın

⁷ Bagşı: Ozan, halk şairi, saz şairi anlamlarına gelmektedir. Ayrıca hikâyenin kahramanına verilen isimdir.

ağabeyinin yiğitlerin seçkin at ve silahlarıyla kurtarılabileceği görüşünü Şükür'e onaylatmak ister. Şükür Bağşı bu önerileri sessizce dinler. Fakat onun aklında bambaşka bir düşünce vardır. Ağabeyini kurtarmak için Han'ın yanına saz ile gitmeyi düşündüğünü meclistekilere açıklar. Büyük bir tepkiyle karşılanır. Bağşı bu düşüncesine karşı çıkılacağını tahmin eder. Köyün ileri gelenlerinde Han'ın saza değer vermeyeceği, Bağşı'yı rezil edeceği görüşü hâkimdir. Bütün itirazlara rağmen Bağşı görüşünde ısrar eder. Hiçbir kuvvet onu yolundan döndüremez.

Bagşı çetin bir yolculuğun ardından Han'ın yanına ulaşır. Çeşitli fikirler peşi sıra aklına gelir. Bağşı'nın sade giyimi, dış görünüşü Han'ın ilgisini çeker. Ben yurdumun müzisyeniyim demesi ise Han için alay konusu olur. Memmetyar Han, Şükür'e anlamsız sorular sorarak güler. Köy meclisinde belirtilen görüşlere karşı çıkarak Han'ın sazı ve sazendeyi sevdiğini duyduğunu ustalıkla anlatır. Han'ın yanına dutar ile gelmenin en iyi yol olduğu görüşünü ona bildirir. Şöhretinin her tarafa yayıldığını, sanatçıya değer verdiğini güzel bir dille anlatır. Han büyüklenir. Kibirlenen Han'a kardeşini tutsaklıktan kurtarmak için saz ile geldiğini söyler. Bağşı, siyaset kurnazlığıyla, Gulam adlı müzisyeniyle saz çalarak yarışmaya Han'ı razı eder. Han'ın kendi bağşısına güveninin tam olması, bu teklifi kabul etmesinde önemli bir etkindir. Han, Şükür Bağşı'nın rezil olacağını ve bu sayede çok eğleneceğini düşünür. Gulam'ı yendiğinde kardeşini bırakacağını söyler. Han'ın Bağşı'sı olan Gulam'ın karşısına çıkmaya kimse cesaret edemez. Gulam dutarı çok iyi çalan bir bağşıdır. Yenildiği görülmemiştir.

Müzisyenlerin yarışma vakti gelir. Her taraf Gulam Bağşı'ya destek veren kişilerle doldurulur. Gulam türkü söyleyerek yoğun tezahürat altında içeri girer. Gulam Bağşı, Şükür'ü küçümseyerek, dalga geçer mahiyette konuşur. Gulam, Şükür Bağşı ve memleketi hakkında alay ederek üstünlüğünü göstermeye çalışır. Bütün bunlardan sonra Han yarışmanın başlamasını ister. Gulam Bağşı'nın Şükür'ü rezil edeceği düşünülmektedir. Gulam da bunun için elinden ne geliyorsa yapar. Müzisyenler dutar çalmaya başlarlar. Fakat ayırt edici bir netice alınamaz. Ayı ayrı saz çalınınca kesin

netice alınacağı belirtilir. Hangisinin daha iyi sazende olduğu, repertuarının daha geniş olduğu ayrı ayrı çalmaları sonucu ortaya çıkar. Bu arada Şükür Bagşı'nın dutarının teli kopar. Kesilen telleri parmağına sararak mükemmel bir saz üstatlığıyla herkesi kendisine hayran bırakır. Tek elle muhteşem hareketler yapar. Şükür Gulam'ın bildiği bütün türkülerden çok daha fazlasını bilmektedir. Şükür, halkın bagşısı; Gulam ise Köşk bagşısıdır. O, halkın içinden yetişmiştir. Şükür Bagşı, Türkmen ozanlarının hayır duasını ve halkının ona olan desteğini hiç aklından çıkarmaz. Şükür, Gulam'a üstün gelir. Han şaşırır, öfkelenir. Seyircilerden ses seda çıkmaz. Eşit bile çalsalar Gulam kazandı diye bağıracaklarını Bagşı biliyordur. Şükür Bagşı hayır duasını aldığı ustaları gibi eşsiz bir müzisyen olduğunu herkese gösterir. Han'ın elinde yıllardır esir olan Türkmen kızının Bagşı'nın çaldıklarından etkilenerek ağladığı duyulur. Türkmen kızının hali Şükür'ü derinden etkilemiştir. Bagşı'nın sazendeliği ve ileri görüşlülüğü sayesinde o da hürriyetine kavuşur.

Han Gulam'a çok öfkelenir. Gulam kafasını kaldıramaz.. Şükür'e kendi Bagşı'sı olmasını istediğini söyler. Gerçek bir müzisyen olan Şükür, Gulam'ın haline dayanamaz. Han'dan onu affetmesini ister. Şükür Bagşı ağabeyi ve Türkmen kızıyla birlikte tahminen 1871 yılında köyelerine geri dönerler.

Bu hikâyede problemlerin güç kullanmadan da çözülebileceği mesajı verilmektedir.

TRANSKRİPSİYONLU METİN

BÖLÜM I

- (1) ŞÜKÜR BAGŞI (Transkripsiyonlu Metin)
- (2) (Povest)
- (3) Onı öz obasına yetirmezdiler. Bu gün bir obadan gelse, ertir ikinci bir oba alıp giderdiler. Onı yalañ “bir günlük” diyip, öz obasınıñ adamlarından sorap alıp giderdiler. Yöne veli, şol “bir günlük” diyilip alınıp gidilen sazanda gaydıp bir aydan—da, iki aydan—da gelmezdi. Hemişe şeyledi. Onı öz obasından bir çıkarıp bilseler, onsoñ añasatlar ızına gaytarmazdılar. Gezege durup: obadan—oba, öyden—öye, toydan—toya çağırardılar.
- (4) Uzun, ağaç etli, garayagız, yañı otuzdan agan yaş yigit sazandanıñ bolsa ulumsılığı, cogılığı, nâzini artdırmagı bolmazdı. Şunıñ yalı hem onıñ yadarı yokdı.
- (5) Arzılanıp çağırılan yere barardı. Onıñ barıp düşen öyiniñ içi—daşı derrev adamdan dolardı. Ol dutar çalmaga başlardı ve öyi doldurıp oturan yigitlerden, üzügiñ etegini serpip, tärimiñ başında seredyän gelin—gızlardan tizden coşa gelerdi.
- (6) Ol dutarı emgenmân, kuvvatlı ellerini, uzun barmaklarını oynadıp şabram çalardı ve gahrımançılıklı heñler çalardı. Onı diñläp oturan yigitler bolsa özlerini söveşde yalı duyardı ve yürekleri belli—beter coşardı.
- (7) Ol sazandadı—diñe saz çalardı. Sazandalığı bilen bolsa halkına özini aldırıp bilipdi. Yöne veli, onıñ adı il içinde Şükür sazanda diyilip yöredilmân, Şükür Bagşı diyilip yöredilerdi. Munıñ özine yetesi sebäbi bardır.
- (8) Ol öziniñ bütün ömrinde iki sapar aydım aydıpdı. Bu bolsa heniz öziniñ ukıbını, hünärini saylap alıp bilmân yören mahallarında bolupdı.

İne, şu iki gezek aydım aytmagı bilen onıñ adı—Şükür Bağşı bolup il arasına yayrapdı. Yöne—de bir yayramadı, örän yörgünlilik bilen agızdan—agıza düşüp yayradı.

- (9) Ol soñ aydım aytmadı, öziniñ aydım aytmagını düybinden goydı. Aydım aytmak oña çılsırımsız, yönekey zat yalı bolup göründi. Onıñ bilen gızıklanmadı. Dutar onıñ ünsini özine çekyardı. Ol şonıñ bilen gidişyardı. Dutarıñ erkini öz eline aldı, öz yüregindäki duygılarını onıñ içine sıgdırmagı başardı. Şonuñ üçin—de öziniñ dili bilen, sesi bilen berceğini dutarı arkalı bermäge dırışdı. Şeyle hem etdi. Hemişe saz çaldı, yöne veli başga öykünip däl, özinden täze—täze heñler döredip çaldı.
- (10) Onıñ sazını halkıñ nähili kabul edyänligi hakkında ine şunu aytmak bolar. Uzak gış gicelerinde tä dañ atıp, cahan yaqtıyança ol saz çalardı. Emma ilki ağşamdan öyi doldurıp oturan märekeden bircigi hem gozganmadı ve gözleriniñ kirpigi kaklışmazdı, her heñiniñ soñından hemmesi birden:
- (11) —« Çal Bağşı, ölmäsiñ, iki elli yaşa—diyip, aydardılar :—Elleriñe güller bitsin ».
- (12) Sazanda şeyle diyilmegi besdi. Şunuñ bilen onıñ garıp gövni bityardı ve ruhi göge, götärilyardı. Çünki ol gazana garancaklap oturan, orta pul düşmese, dürli bahanalar tapıp hezil bermeyän, dutarınıñ kirşini üzyän bağşılardan dälde. Onıñ geregi halkıñ özinden hezil tapmagıdı. Şunuñ üçin garıp—pukaralar—da onı öyleriñe hem toylarına çağırıp, saz çaldırıp bilyärdiler.
- (13) Pullı heñ buyurmaga gurbı yetmeyän, şunuñ üçin bolsa saz çalınan, aydım aydıyan yere gelip bilmeyän, geläyseler—de gırak —çetde eginlerini gısıp oturyan garıplar, “Şükür Bağşı gelipdir, ol saz

çalıyar” diyip eşiden destlerine, edip duran işlerini taşlap, yerli— yerden gelerdiler ve onıñ sazınıñ süyci sözini üncisiz, arkayın oturıp diñlärdiler.

- (14) Sazanda häzir—de obasında yokdı. Ol nirede bolsa—da bir yerde, içi adamdan dolup duran öyde saz çalıp, halka hezil berip oturandır.
- (15) Uzak bir obadan gelip, iki sanı atlınıñ onı alıp gidenine kân vagt geçıpdı. Onıñ obadan çıkandan soñkı geçen günleriñ hasabı yitmeyärdi. Barmak basıp hasaplap oturan adamlar kändi. Olar “Bagşımızı Kelte’leriñ obasından gelen atlılarıñ alıp gidenine —şu gün iki ay on bir gün boldı” diydiler.
- (16) İne, şu günüñ ağşamsı sazanda obasına gaydıp geldi.
- (17) Ol yıllar Duşagıñ şır—takır meydanında öyleriñ hemmesi bir yerde küren bolup oturyan obası sazandanıñ gözine örän uzakdan salgım atıp göründi. Onıñ öz obalarını göresi gelipdi. Bu gezek ızını idäp obasından atlı barmadık bolsa—da, gezege durup özini alıp gaytmadık bolsa—da, obasınıñ—da özini göresi gelyänligini ol bilyärdi. “Bu ağşam obanıñ ulı—kiçi hemmesi biziñ öymize üyşerler”.
- (18) Ol şeyle diyip, olara tä dañ atyança saz çalıp bermäge özini boyun edip gelyärdi. Hemişe şeyle bolyardı. Yene—de şeyle bolar diyip, ol öz yanından inanyardı.
- (19) Oba golay gelyär. Geldigiçe obası tukat, öyleriñ oturşı gaharlı bolup görünyär. Ayratın hem obanıñ bäre çetinde oturan öz garaca öyleri çıtılıp otır. Oña giryäñ çıkyañ yok. Beyleki öyleriñ gapısında ak keçeli atlar arkalangı duran bolsalar—da olarıñ öyleriniñ iñ govı bezegi—atları hem gapılarında görünmeyär.
- (20) Ol bularıñ hemmesini gözinden geçirip geldi—de ağşamıñ ümüş —tamişlığında öyleriñe girdi. Onıñ üç yaşını doldurıp, yañı dördine

giden sarı gulpak gızcagazı bardı. Ol şonı görmäge ve onı gucagina götermäge höves edip gelyardı.

- (21) Gızı öyde yok. Ol ecesi bilen goñşı öyleriñe çıkıpdı.
- (22) İçerde yeke yeññesi bar. Ol köne doñı başına çümre bürenip, edil doñdırılan yalı bolup otır. Yüvürcisiniñ gelenine begenip, onıñ yüzi açılmadı, gayta gamaşdı. Şol oturşında özine berilen salamı hem almadı, hatda Bagşı'nıñ yüzine hem seretmedi.
- (23) “Muña näme boldıka?” diyip, Şükür oylanıp, oña garadı.
- (24) “Gamlı—gussalı, aglap—aglap gabakları güp yalı çışıp gidipdir. Bu menden hem öykeli yalı. Meniñ näme etmişim bolsın?” Ol şeyle diyip yenede pikirlendi. “Nämede bolsa ızımda bir erbetlilik bolandır”.
- (25) Onıñ bolup oturşından Bagşı şunı düşündi ve keypi gaçdı. Onsoñ yeññesiniñ bercek cogabından çekinibräk durdı—da ondan soradı:
- (26) —Yeññe —näme beydip otırsıñız? Gurgınçılıkmı? Berdi obadamı?
- (27) Yeññeniñ şol bir oturşı oturşıdı. Ol geplese yada şu oturşından bir azacık gozgansa aglacakdı: Muña güman yok. Aglamaga tayyar bolup otır. Onıñ şunıñ üçin dımıp ve gozganıp bilmän oturanlığını Bagşı anlañ hem bolsa gerek, soñ onı gepletcek ve ondan zat eşitcek bolman. Egniñden dutarını keyipsizlik bilen ayırdı—da duldakı yabalı agaca tarap yöneldi.
- (28) Şu halatda yeññesi hem siltenciräp turdı ve içini hümledip yüziniñ ugrına daşarık çıkıp gitdi.
- (29) —«Bu nä boluş» diyip, içerde bir özi galan Şükür, yeññesiniñ boluşından hiçbir zat añlap bilmän durdı—da özine tanış bolan öy goşlarına seredişdirdi. Hemme zat öñki—öñkiligine dur. Olardan artanı

—kemäni yok . Diñe bir hemişe dulda, tärimiñ başında asılgı duryan gılıç agası Berdi’niñ egri gılcını görmedi. “Gılıç yok, gapıda at yok, bulariñ eyesi agam Berdi—de yok”. Munıñ bir emması bardır. Yeññem biderek yere aglap gaş gabaklarını çişiren dälidir”. Sazanda şeyle diyip, çuñ pikre çümdi.

(30) Yeññe öyiñ gapdalına övrülen yerde, öñinden Bossan diyen orta yaşan ayal çıktı. Ol ayal yeññäniñ gözinden düvmeläp akyan yaşı görüp ayak çekip durdı—da oña şeyle gövünlik berdi:

(31) —Dogan Dursun, sen näme aglap özini horlapyörsin. Ol ölmändir— yitmändir ahırın. Saglık bolsa aman—sag gelyer. Çıkıp gelyän gıtmı näme . . . ?

(32) —Ay dogan, gelcegene gözim yetyän bolsa, onda men hey aglar yörrerdim. Oña indi gelmek yokdır. Men munı bilyärin —diyip, yeññe ol ayalıñ sözini kesdi. Onıñ indi dili açılıp gidipdi. Yöne bir açılmağam däl, yañkı Bagşı’nıñ yanında dımıp oturanlarını hem artıkmacı bilen gepledi. Ol diñe bir Bagşa eşitdircek bolup, bir—biriniñ ızından suñşurışdırıp, şikayatlı sözledi.—Can —dogan Bossan, indi ona gelmek ve gelip maşgalasınıñ içinde oturmak yokdır. Men onıñ şeyle bolcagını ozalam bilyärdim, şonıñ üçin—de ozalındanam aglapdım. İllerin zındana düşüp, yene—de boşap gelyänlerini doganı, aladasını edyäni, elini nire uzatsa yetyän hosdarları bardır. Hanı onda ol zeyilli hosdar? Ol yerden yeke çıkıñ biridir ahırñ. Onıñ aladasını eder diycegiñ yeke biri dälmi? Ol onıñ aladasını etmez. Oña iliñ içinde saz—sohbet edip yörse şol besdir.

(33) Oña doganam şoldır —Beylekem şoldır. . .

(34) —Yok ,beyle däl. Dursun,sen häzir hiç zadı pikir etmän, öz başına yañrayarsın. Bagşı hemmesiniñ hötdesinden gelyer – Bossan şeyle diyip, onıñ Bagşa dil yetirmegine garşı çıkdı. —Sen kem akıllık

edyärsiň. Ol yekemidir, onıň hosdarı yokmıdır? Ol yeke dälidir, doganı ve ili—güni bardır.

- (35) —Sen her zat diysen diy. Ol gelmez . . . Men. . .
- (36) —Goyup otur, namartay. Oba barını berer veli, onı alıp gelyer.
- (37) —Goy diyseňiz, meňki aňsat : Goyarın.
- (38) —Goy goyyan bolsaň. ! Näme hayrı bar, beydip aglap yörmegiň?
- (39) —Goydım —diyip, yeňňe öyin gamışına yaplanıp aşak oturdy. O aglamcırıp, gözlerinden yaş dökmegini devam edyärdi.
- (40) Onıň hem öz düşünşi bar ahırın. Şeyle edip Şükür'i gınandımakçımış ve onıň ganını gızdırmakçımış. Ol yeňňesiniň iňirdisine çıdaman, doganınıň ugrına çıkmalıymış. Eger Şükür şükür bolyan bolsa şonsuz hem gızar. Onıň at minmeyänligine ve alamana gitmeyänligine garamalı dälidir. Onıň dutarında çalyan gahrımançılıklı heňleri yöne yerden gelip çıkyan zat dälidir. Oňa diňe bir “gayrat et” diymek yeter. Onsoň ol öz etcegini özi biler... Şeyle diyip, Bossan ona gara çını bilen käyindi.
- (41) Bagşy öyiň dulındakı yüke yaplanıp duran yerinde daşardan gelyän gürrüňiň barını eşitdi. Yeňňeniň bulanmagına ve başgalarına bir kemsiz düşündi. “Hä, ol alamana gidip yesir düşendir. Yeňňem şunıň üçin bulanyan eken. Meniň bu iki arada näme günäm barka? Ol yüzini—gözini gışartman, yöne göni aydayanda bolmayardımıka ?Ol şeyle diyip biraz oylanıp durdı. Häzir onıň yadına uzak geçmişler düşdi. Öziniň sazanda bolmagına birden bir sebäpkär bolan adam— doganı gözleriniň öňine geldi. Ol doganını yatlasa, bir yanı sazdı. Öziniň sazanda bolup yetişmegi üçin Bagşy oňa minnetdardı.
- (42) Sazanda dutarıň ışkına yaş oğlanlığından düşüpdi. Öz deň—duş oğlanları çıbıkdan at edinip oynasa, ol agaçdan dutar yasanıp, uzunl

güni şonu gazap geçiriyerdi. Ecesiniñ yüpegini azacık—azacıktan ogurlap, öz yasan dutarına kiriş edip gutarardı. Goñşılarınıñ dutarını çalıp çalıp pozardı. Ecesi onı ertir bilen ota ya—da oduna ibardı. Ol meydanda öz yasan dutarı bilen meşgul bolup ağşamlık boş diyen yalı gaydıp gelerdi. Ol öz öylerinden dutarlı öylerde kân bolardı, özi çalman, kesesinden seredip otursa—da hezil edyardı. Oña bir iş buyarcak olup ya—da nahar iydircek bolup tapmasalar, iñ ilki bilen barıp, obanıñ dutarlı öylerini barlap çıkardılar. Ol hernä şol yerlerden tapıladı.

- (43) Ecesi: “Sen hepbesiz ogul bolcak” diyip, kakası bolsa: “Sen eneñ ogılı, atdan dutarı govı göryärsin” diyip, ikisi iki yerden oña käyyärdiler.
- (44) Oña diñe bir agası käyyemezdi, gayta ol, şol günleriñ bir günü oña bir varak –taşlandı dutar satın alıp berdi.
- (45) Bagşı şonda sekiz—dokuz yaşlı oglandı. Yöne veli agasınıñ şol yağşılığı zehininiñ düybine çümüp, onıñ yadından asılha çıkmayardı.
- (46) Ene ve atasından öñe düşüp, öziniñ eline iñ ilki gezek dutar berip begendiren adam hâzir zındanda otır. Oñı ol yerden alıp çıkmak hakkında Bagşı nâme pikir edyäkä ? Ol sarsman durup bir zatlar oylanyar. Agası şonda at alıp beren bolsa, gılıç alıp beren bolsa, onda onıñ hâzir nâmäni oylayanını takmınan çap etmek bolardı. Emmä agası oña dutar alıp berdi ahırın. Ol dutar bile meşgul boldı, onı elinden düşürmän, otuz dört yaşadı.
- (47) —Bagşı Can, aman—sag geldiñmi? —diyip, öyiñ beyle gapdalından bir garrı ayal aldıranı bar yalı bolup geldi—de içerik urup girdi—aman sag gelen yerin bolyar. Elhepüs beyle kân eglendiñ, gözimizi yolda goydın, nirelerde boldın ? Bagşı Can düyn ızından atlam

iberipdiler. Sen oña belki, duşanam dälsin—giden Halıkdı. Bağşı Can, obanıñ yigitleri seniñ geleriñe garaşıp durandılar.

(48) Bu garrı, sazandanıñ pikirini pozdı. Ol ozalam pikir edip çözüp bilyän zadı yokdı. İki gulagı yeññesindedi. Onıñ aydıp duran zatlarına gaharlancagını—da, gülceğini—de bilmeyärdi.

(49) Garrınıñ “obanıñ yigitleri seniñ gelerine garaşıp durandılar” diymegi, onıñ pikirini özine çekdi. Onsoñ ol :

(50) —Geldim özin—ä. . . —diydi —de garrınıñ çuguldırılıp oturşına seretdi.

(51) —Gelen bolsañ, örän govı edipsin, Bağşı Can!—diyip, ol garrı sözini devam etdi —“Är başı govgalı gerek” diyip, biderek yere aydılan dälidir. Bu är başınıñ govganı, kın günleri çekip bilcegi üçin aydılan zatdır. Agañ yesir düşenine şu gün sekiz gündir. Biz gıynanıp oturıs. Gıynanmakdan, gıyılmakdan ne peyda ? Sen gıynanıcı bolmagın. Oba öz sazandasını gollacaktır. Sen indi biliñi pugta guşabergin. Dagiñ bolmasın. . .

(52) Garrı enäniñ gürrüñi köpdi. Ol obadan habarlıdı. Yöne veli onıñ ähli aydası gelyänlerini hemläniñde —soñkı aydan üç cümlesidi. Şonu bağşa ilden öñürti aytcak olup ol şu günki gün bilen düynki günü yola seredip geçiripdi. Doğrı “oba sazandasını gollacaktır” diyip ol aytdı. Aydan dessine hem bağşıdan mertlik cogabını aldı.

(53) Bil pugta guşalgıdır, dutar hem örän guratdır, Kümüş ece — diydi. Sazanda pikirlenipdi, oylanıpdi. Onıñ yüzinden eyyäm belli bir karara gelenligi ve aydıñ bir maksat tutanlığı görünip başladı. Yüzi yagtılandı, gözleri yiteldi, aşak düşen eginleri galdı. Yeñillik bilen barıp dutarını yap—yañı keypsizlik bilen asıp goyan yerinden aldı. Onsoñ öyiñ ortasında keçäniñ üstünde aybogdaşını gurup oturagada:

- (54) —Kümüş ece, hanı incalıklı otur. Men size saz çalıp bercek—
diyip dutarınıñ gapagina gahar gazap bilen kakıp başladı.
- (55) —Hanı oturiñ!.
- (56) —Muniñ indi tä dañ atyança gitdigidir. . .
- (57) Ozallar böyle bolmayardı. Sazanda saz çalsa obanıñ ulı —kiçi hemmesi gelyerdi. Hasam beter ara şeyle uzak vagt düşenden soñ. Hâzir bolsa bu agşam? Bu agşam şeyle bolmadı. Bağşı başını galdırman oturıp saz çalyar onda da ozalkı çalışlarınıñ çakı dagı—da däl. Emma gelenleriñ atlarını sanap çıkaymalı. Näme üçinkä? Ya bu agşam Bağşı “Derletme” sazını çalyarmıka ? Şeyledir öydyärlermikä ?. Gelenleriñ azlığı şuniñ üçinmikä? Gelmedikler gelmeysi yalı galıbersinler. Gelenler kimler onda?. Onlar näme için gelipdirler. Hemişekileri yalı dutar dinlemek içinmi, ya gıynanışmak içinmi, ya—da Bağşı’larınıñ yüregini köşeşdirmek içinmi?. . .
- (58) Olar öz eden işlerine ökünyän şovına düşmedik zada gıynanyan adamlar däl. Obanıñ “men” diyen garrıları ve yigitleri. Az diyer yalı şeyle bir azam däl. Gelip gelip Bağşı’larıñ garaca öyleriñi doldurdılar. Olarıñ içinde birden—ikiden mihman yigitlerem bar. Olar hem Bağşı’nıñ sazını ozallar köp—köp eşidip oturanlar.
- (59) “Derletmeden” gorkman gelenler, özleriniñ sazını ve sazandalarını söyyärdiler. Bu yönekey kölege söygisi bolman, hakıki söygidi. Olar özleriniñ şu söygüleriniñ yenede bir gezek görkezmege gelipdirler. Diñläpmi ya-da cübilerini doldurıpmı? İki—yeke cübisini puldan doldurıp gelenler hem barsa bardı. (bu azacık sanıñ içine mihman yigitler düybinden girmeyärdi). Emmä veli, köpisi beyleleyin gelmändi. Doğrı, olar boşam gelmändiler, maslahatlı gelipdiler. “Biz sazımızı ve sazandamızı nähili söyyänligimizi ulı ile görkezeris” diyip

öten agşam Bagşı'larınıñ agasını Han'ıñ zindanından alıp çıkmagın maslahatını edipdiler (mıhman yigitler, ine, bu maslahatıñ içinde bardılar). Olar şonda eden maslahatlarını bagşa habar bermäge gelipdiler. Biziñ etcegimiz bilen Bagşı razılaşarmı, razılaşmazmı, bu hakda olarıñ arasında gürrüñ hem bolmandı. Belki özleriniñkini dogrı diyip bilyändirler ve Bagşı şundan boyun gaçırmaz diyip pugta inanyandırılar.

- (60) Sazanda saz çalyar.
- (61) Olar gelyärler ve gelişlerine oturyarlar. Bagşı'larıña aytcaqlarını bolsa dilleriniñ ucında saklap çeyneyärler.
- (62) Sazanda saz çalyar. Başını galdırman çalyar. Dutarıñ gapagina zarp bilen urup gahrımançılıklı heñler çalyar. Şeyle edip bolsa öz maslahatlarını aytмага gelenleri uzak gice garaşdırıp oturdı.
- (63) Bagşı öziñiñ gızıp barışına yüregine ve dutarına sıgdırıp bilmedik yalı, şeyle bir bendi gatı ses bilen aydıp goyberdi.
- (64) “Baba gambar, bergen saziñ,
- (65) Aslı muniñ agaçdandır,
- (66) Agaç diysem yaman görmän,
- (67) Hemme güller agaçdandır,
- (68) Ah , hemme güller, hemme güller,
- (69) Agaçdandır, agaçdandır !. . .”
- (70) Mundan soñ beyleki içini gısdırıp oturanlar—da saklanıp bilmediler. Olar:
- (71) —Dur, Bagşı, dur ! Biziñ hem saña aytcak olup gelyen bir zadımız bar. Şoña bir gezek ber, Bagşı —diyip ondan soradılar.

- (72) Bagşı durdı ve gapdalında yatan gara telpeginiň içinden ullakan gızıl yağlığı çıkardı—da onıñ bilen yüziniň derini sırdı.
- (73) —Bolyar, men boldım, indi gezek siziňki. Aydıp oturun. Ol şeyle diyip yigitleriň yüzine gülüp bakdı. Házir onıñ şähti açıktı. Şu şähti açıklagından bolsa yeňňäniň ve yene birinin gıcalatı aşagında galmacagına özine inamı barlığı göränyärdi. Ol şu şatlığı bilen söweş heňlerini çalıpdı ve yigitleriň yüregini önkiden—de beter coşdurıpdı.
- (74) —Biziň bir senimiz bar!—Olarıň hemmesi bir agızdan şeyle diydiler—Şuniň üçin biz seni gınandırıp asıl—ha bilmeris . Biz söweşe çıkacak !. . .
- (75) —Durıň —diyip, obanıň yigitlerine serdarlık edyän, çep eliniň barmaklarını gılıç alıp giden, şonıň üçinde Çolak Batır at galan Batır yerli yerden söze başlanları sakladı—da bir özi olarıň hemmesiniň tarafından sözledi:
- (76) —Bagşı’mız biziň ozaldan edip goyan bir maslahatımız bar. Saňa aydılcak bolunyan şol maslahat. Bizim başımız sag bolsa, seniň aganıň Han’ıñ zındanında oturmaçagı , bu özine hem mälimdir. (Dogrı gerek ? diyip, ol sözini oturanlarıň hemmesine tassıklatdı). Şona göre biz şeyle garara geldik. Göni Han’ıñ zındanına çozmalı. Ondan bolsa seniň aganı hak—u—hähak alıp çıkmalı, at—yaragdan seniň hem şayını tutcak. Neneň gördiň? Etmelisi şu Batır Bagşı’nıñ yüzine seredip durdı. Bu aydılanlar Bagşı’nıñ garaşmadık zadı dälidi. Şuniň üçin ol geňirgenmän, yöne yılgırıp dinledi.
- (77) —Batır maslahatda bolan ikinci gürriňi hem aytsana ? – diyip duldakı bugdaylı çuvala yaplanıp oturan ak sakgal Meret ileri omzadı.
- (78) Onıñ aytdırcak bolyan zadı Batır’ıñ yadında hem bardı. Yöne veli, ol onı aytcak dälidi. Ona ozalam garşı çıkıpdı. Házir hem şol

garşılığı gayta onıñ yene—de orta atılcaq bolmagına gaharı hem geldi.Onsoñ ol yüzini çıtıp:

- (79) —Meret aga başga aydıp durası zat yok ! —diydi .
- (80) Ol diyeni edilmedik garrı incalıp bilmedi. Olar bu yere yöne saz dinlemege tomaşa etmäge gelmändi ahırı! Onıñ hem Bagşı'larına aydası gelyän zadı bar. Şonı nähili görölse—de aytcak.
- (81) Ol:
- (82) —Batır'ıñ aydanı bilen razılaşmasañ, Bagşı Can, onda.... diydi.
- (83) —Onıñ sözini orta bilinden kesdiler.
- (84) Onda, onda, galsın, hav!. . .
- (85) Her zat—da bolsa, men aytcagımı aydıp galayım, —diyip, ol garrı sözini devam etdi:
- (86) Bagşı, onda yene—de bir maslahat: Eger sen razı bolsañ, biz seniñ aganı pul döküp almaga—da bar. Seniñ üçin öz barımızı orta atyarıs.
- (87) Onıñ özi yalı garrı, at minip, alamana gitmekden galan, indi gılıcını oğlınıñ biline dakan, küşt oynamakdan başga işi—pişyesi bolmadık Artık onıñ agzına yapışdı—da:
- (88) —Goy—laayt senem, Meret, namartay! Yüz kerem bolmayar diyilip geçilen bir zadı yene—de getirip orta atyarsıñ! Sen bizi Bagşı'larınıñ yaga düşen agasını obası satın alıpdır diyen yaramaz ada goyasıñ gelyärmi näme? Esenpolat dagınıñ öz dostlarını zındandan alıp çıkışları yalı, bizem Bagşı'mızıñ doganını şeyle alıp çıkarıs. Zat berip almak, ol her kişini elinden hem geler. Yigitler, maslahat birdir, şol birligine hem bolmalıdır. Dagısı bolmaz!—diydi.
- (89) Ol garrını beylekiler—de yazgardılar.

- (90) —Zatlı bolyan bolsañ, onda yigitler Bagşy'nıñ agasını alıp gerler veli, sen orta çık—da, bayrak beräy. Yöne veli şonyança maslahatını öz yanında saklap dur. . .
- (91) Olarıñ arasına mıhman yigitlerden biri düşdi.
- (92) —Hanı, Bagşy näme aydyar, şonı eşideli—le? —diydi.
- (93) —Bagşy yığıryardı. Onıñ yığırmağından, näme—de bolsa, bir zat añlaşılcaq bolyardı. Şoña görä, adamların başında şeyle soval emele geldi: Bagşy şu diyilenleriñ haysı birini kabul ederkä? Kim bilyär, belki, ol üçünci bir teklibi orta atsa—da atar! Üçünci näm bolar?. Bagşy häzirlikçe dutarı taşlar!. .
- (94) Mıhman yigidiñ hemme oturanlar tarapından beren soragina Bagşy şeyle cogap berdi:
- (95) —Men näme diyeyin, yöne sizden edyen tamam çıkdı. Sizden gövnim bitdi. Meni sılayarsınız, sag bolıñ!
- (96) —Bagşy, aydılanlarıñ haysı birini makul göryärsin?. Hanı, şonsını aytsana, diyip, garañkı duldand bir sorag orta düşdi.
- (97) —Bagşy seniñ razılığıñ: ikiden birini ayt—şeyle diyip, ol soragıñ ızına yene bir sorag suñşurıldı.
- (98) —Birini kabul edip, birini etmez yalı, bu yerde gürrüñ iki däl. Batır ol soragların ikisine—de özi şeyle cogap gaytarıp, Bagşa yüzlendi: —Bagşy, sen entek dutarı taşla. Näme et diysene, biline gılıç dakın, onsoñam ata min—de meniñ ızıma düş!. . Seniñ häzirki etmeli işiñ şu!. .
- (99) —Dogrı, gatı dogrı—diyişip, oturanların köpisi Batır'ıñ aydanını makulladılar.

- (100) —Şükür heniz—de yığırıp otır. Ol bu meselä nähili bolsa—da, olardan üstün garayan yalı. Hiç bir gıssag—gıynag görmeyär. Ol indi Batır’a cogap bermeli boldı. “Sag bolun!” diymegi hiç kimi kanagatlandırmayardı ahırın.
- (101) —Munıñ başga bir täri tapılmazmı, hökman gılıç dakınmalımı ya ata minmelimi, ya—da obanıñ barını sıırıp—süpürüp, Han’a bermelimi? Gelin, oylanıp göräliñ, hey, bir amatlırak tarapı tapılmazmı? Başarana yol köpdür, Batır! diydi—de, Şükür Batır’ıñ yüzine seretdi.
- (102) —Onıñ başga täri bolmaz, diyip, Batır murtını tovladı. Ol yene—de bir zat diymekçidi, onyança Onıñ yanında dız degşirip oturan yigit:
- (103) —Başga tär gözläbersen, onda başa baran iş bolmaz. Biz ovalından oylanar yalısını oylandık —diydi.
- (104) Çolak Batır’ıñ ol yigide gövni yetdi. Onsoñ başga hiç zat aytmadı—da, yöne yañkısı yalı:
- (105) —Onıñ başga täri bolmaz, diyip goydı.
- (106) Sazanda Batır’ıñ gözleriniñ içine seretdi ve:
- (107) —Özden—duş yigitlerim ellerine gılıç alanıñda, men elime dutar aldım. Olar at minip, dumlı—duşa çapanlarında, men halıpalarımıñ ızına düşüp, ilat arasında saz çaldım. Özimin barımı şu ugurda goydım. Garadäli Gökleñ’iñ “patasını” aldım. Şu dogrımı? —diydi.
- (108) Batır:
- (109) —Dogrı, dogrı, men bilyärin, hemmesini bilyärin. Yöne veli. . . diyip, sözini kesdi.
- (110) —Onda bolsa aydıñ, men şu dutara at ve yaragıñ bitircek işini bitirdip bilerinmi ya—da yok?
- (111) Batır onıñ bu soragına düşünmedik yalı, kürtdürüp durdı.

- (112) Şoña göre beyleki oturanlar Batır'ıñ yerine sazanda cogap berdiler:
- (113) —Bitirdip bilersin, yöne veli, yeri gelende.
- (114) Bagşı'nıñ soragının aşagında nähili meseläñ yatandığını olar hem düşünmeyärdiler.
- (115) Ugrından turulmandan soñ, Batır murtını eli bilen yetişdiginden tovlayardı. Ol şeyle edip, bir az oturanından soñ:
- (116) —Bagşı, häzir iş başga. Etmeli işimizi edyänimizden soñ, dutar hakkında arkayın oturıp gepleşäli. Dogrı, sen dutara atıñ, yaragıñ bitircek işinden artıgrak iş hem bitirdip bilyersin! Häzir veli. . . Ol entek beylede dursın.
- (117) —Men häzirkisini aydyarın. Hut şu işde.
- (118) —Bu iş bilen dutarıñ nä dahılı bar? Batır'ıñ yüzi çıtılp gitdi: —Boluşıña düybünden düşünmeyärin, Bagşı.
- (119) Bagşı hem gızdı:
- (120) —Onda siz meni öz ugrıma goyberip görün. Men şu “varak” dutar bilen agamı şol yerden çıkarmaga sınanayın. Eger başarıp bilmesem, onda siziñ diyeniniz bolsun.
- (121) —Bu işde sen dutarıñ bilen näme edip bilersin? Bu akıla sıgmayar, Bagşı. Dutar diñe bir kölege şayıdır. Bagşı, munıñ bolmadı. Hanı sen näme diyesin gelyen bolsa, açıgrak et—de ayt. Seniñ öz başından bir zat çıkarasın—a gelyär. Näme—de bolsa, hanı ayt. Biz eşidip, oturalı. . . diyip, oturanlar birden soradı.
- (122) Şükür öz pikirine garşı çıkılcağını, belli—beter de Çolak Batır'ıñ garşı çıkcağını ozalam bilyärdi. Emma velin ol öz diyeniniñ üstinde durcakdı.

- (123) —Men munıñ bilen köp zatlar edip bilerin. Sazanda dutarını yokarık galdırdı. —Yöne siz nărăzıçılık görkezmän, men bir sınanayın!.
- (124) —Meselem?
- (125) —Meselem, şu onıñ—diyip, ol öziniñ yüregine düvyen hıyalını aytмага oturdı. —Men mundan bir özim dutar bilen gidip, Göni Han'ıñ yanına baracak.
- (126) —Onsoñ? —diydiler.
- (127) —Onsoñ agam üçin Han'a iki sanı heñ çalıp beräycek. . .
- (128) —Onıñ beyle diymegi arıñ öycüginı gırcalan yalı boldı. Oña garşı çıkmadık biri—de bolmadı. Her haysı bir zat diydi. Sesden yaña garaca öyiñ içinde üyn alışlar yalı bolmadı. Ses biraz yuvaşandan soñ, olarıñ năme diyyändikleri düşünilip başladı.
- (129) —Nirä diydiñ? Han'ıñ yanına?. .
- (130) —Han'a yarancaklıgımı? Onıñ öñinde boyun burmagamı?
- (131) —Han biziñ sazımızı eşidip, hezil etmez!. .
- (132) —Biz ondan adamımızı onsuz hem alıp bileris!. .
- (133) —Şol Han mı, seniñ saziña baha bercek?
- (134) —Han ızına it salıp kovar, nökerleri aşagiña telpek oklar, bu bolsa ulı ile yeter. . . Biz onä öz sazımızı masgaraladıp bilmeris. Başgaları saklap, yene—de Çolak Batır'ıñ bir özi gepledi:
- (135) —Bağşı, şu aydıp oturanların seniñ çınınmı? ya—da oyun edip oturmın? Sen toya gitcek yalı—da? Ol yere bir dutar bilen asıp barmak bolmaz. Bu hıyalından el göter. Şunıñ üçin—de maslahatda năme edilen bolsa, şonıñ bilyän bol!

- (136) —Bagşı'nıñ aydanınıñ—da çakı bar hav, adamlar —diyip, Artık Şükür sazanda yüzlendi. —Başına döneyin, Can Bagşı, ay, inim Şükür, sen dogrı aydyarsıñ. Seniñ iki heñiñe dünyäniñ yüzini bermek bolar. Muña söz yokdur. Yöne velin, munı biz bilyäris, diñe biz bilyändiris . Sen indi ayt: “Han” diyeniñ, ol kim? Onıñ içi bizden garap tütäp duran dälmidir? Hey—de, ol gurt yalı yigitlerden eline düşse, onı iki sanı heñe berip goyberer diyip bilyänmi? Beyle bir zadıñ hem görülip ya—da eşidilen yeri barmı? Onda—da Han'dan . Hov adamlar, maslahat ozalkılıgına galyar. Onı mundan artık degşirip oturmak bolmaz. Yigitler, ertirden añrık şayıñızı tutmak bilen bolarsıñız. Yigitleriñ hemmesi birden:— Biziñ şayımız tutulğıdır, diydiler.
- (137) Onda Bagşı:
- (138) —Hanı meniñ näme etmekçidigimi yagşı eşitseñizle, diyip, sözini hälki galdırılan yerinden alıp başladı:
- (139) —Men göni Han'ıñ yanına barmakçı. Emma Han'ıñ alnında çöke düşmek däl. Baş egip, boyun bolmak däl. Näme üçin baş egip barmalı mışım?Yüzimi yokarı tutup bararın. Siz arkamda duran vagtıñızda, men adam öñinde baş egerinmi? Bararında iñ ilki bilen siziñ şu maslahatınızı ve bolup oturuşınızı boluşı—boluşı yalı edip ona aydarın. “Seniñ üstiñe obamıñ yigitleri bilen atlı, yaraglı hem gelip bilyärdim, horcunı puldan doldurıp, düyäni halıdan yükläp hem gelip bilyärdim” diyerin. Emma şeyle gelmekligi maslahat bilmedim, şunıñ üçin—de,ine şeyle geldim diyerin—de oña dutarımı görkezerin.
- (140) —Ba—a!
- (141) Bolcak—da, Han eşidip oturaysa.
- (142) —Onsoñ?

- (143) —Onsoñ, Onıñ içini kövmäge başların. “Biziñ hemme zatdan iñ govı göryän zadımız saz” diyerin. (“Şu yalanmı?” diyip, sazanda göni Batır’ıñ yüzine seretdi. “Dogrı” diyip, oturanların hemmesi tassıkladılar—da: “Hey saz—söhbete yetesi zat bolarmı?” diydiler). Sazı siziñ hem söyyänligiñizi ve öziniziñ yörite bağşı saklayanlığıñızı eşidyäris” diyerin. Şonıñ üçin siziñ yanınıza saz bilen gelmegi maslahat bildik diyerin. “Şu biziñ iñ ulı hormatımız” diyerin. Şeyle abay—sıyasat bilen onıñ daşını duzak ederin. Ol maña saz çaldırsa ve dilimi gepletse bolyar... İne, meniñ etcegim, nähili göryärsiñiz?
- (144) Dım—dırslık boldı.
- (145) Bu gezek onıñ sözlemegine päsgel beren, gapdalından çıkan bolmadı. Belki razılaşandılar. “Dımmak — razılığınñ almatı”. “Onıñ nähili göryärsiniz?” diyenine biri hem cogap bermekçi bolmadı. Artık sakgalınıñ ucını sıpalap, yokarsına—tüynügiñ çağarığına seretdi. Onıñ gözleri üzügiñ yırtıktanndan özlerine garap duran güyz gicesiniñ yaldıraşyan yıldızlarını gördi. Çolak Batır ortada aylanyan düye çallı okaranı boşatdı—da, murtını sıpalaşdınp, ulıdan demini aldı. Şu ikisine seredilyärdi. Näme cogap bererkäler? diyyärdiler. Olar yüzlerini aşak salıp, märekäni özlerine ep—esli salım garaşdırdılar. Ahırı bolmanıñdan soñ, yene—de şol Batır’ıñ yanında oturan ve Onıñ önüne düşüp, batırlık satyan yigit bu dımışıp oturmaklığı pozdı:
- (146) Han’ıñ yanına şeyle barsan, ol iñ ilki bilen elinden dutarını alar—da, onı iki epläp döver, onsoñ öziñi hem agañıñ yanında oturdar.
- (147) Munıñ diyenine goşulan bolmadı. Yene—de yañkı dımışıp oturmaklık dovam etdi.
- (148) Bağşı hem sözlemedi. Garañkı dulda sakgalı käte bir agarıp görünyän yaşulı bardı. Ol kän geplemeyärdi. Emma veli, gövnine

yakmadık zat bolsa, ol hakda iki agız aydıp, yene—de edil yok yalı bolup oturyardı. Oña Oraz aga diyärdiler. Onıñ sakgalı yene—de agarıp göründi, ol yanında oturan yigitleriñ egninden yapışıp, ileri süyşdi—de, şeyle diydi:

(149) Adamlar, “Hilyelik hem batırlıkdır yerinde”, şeyle diyip, veli Magtımğulı’nıñ bir aydanı bardır. Keymir hem özinden gayduvsız batırlığınıñ daşından abay—sıyasat bilen—de bir näçe işleri bitirip gelipdir. Seredip otursak, Bagşı’nıñ aydanları yañkı aydanlarıma dogrı gelyär. Biziñ bagşa düşünmeginiz gerek. Biz diñe bir yigitlere, at—yaraga dayanıp, bir yerini depip hem durmalı dälidir. Bu harapçılığa tarap yöremekdir. Asla batırlık hil—hil bolyandır. Hey, Görogı yalı batır bolup bolarmı? Ol hem: “Gaçışım bar kovşıña bermenem” diyip aydıpdır ahırı. Eger peydalı bolsa, barımızdan peydalanıbermegimiz gerekir. Goy Bagşı barsın—da: “Üstine çozup hem agamı alıp gidip bilyärdim, yöne Bagşı bolanım üçin, bir—iki sanı heñ edip bereyin diyip, sazımı aldım—da gaydıberdim” diyip aytsın. Han diymek bilen oña hem can gerekir. Onıñ hem at toynagınıñ aşagından çıkyan tozanıñ astında galası gelip duran dälidir. Goy Bagşı’nıñ aydanına gulak asman görsün, Onı masgarlap görsin, elini—ayagını gandallap görsin. Geliñ bir sınanıp görälin. Eger Bagşa başartmaz yalı bolsa, biz onsoñam bar. . .

(150) “Mollası köp bolsa, toklısı harama çıkar”. Biziñ geñeşimizin soñı şona bardı. Maslahatdar köp boldı. Ay, bolma—da “Biz şeyle etmekçi” diyip, bu hakda Esenpolat daga—da, habar edişdirdig—ä ay, bolyar—da —diyip, Artık yüzini aşak saldı—da ayaklarınıñ burnına seretdi.

(151) Çolak Batır’ıñ öñine düşüp oturan yigit Artığıñ ızı bilen:

(152) —Mundan abayam bolmaz —sıyasatam. Asıl şu diyilip oturuñlar bolmayar —diyip, pugtalap aytdı—da bir dızınıñ üstine galdı.

- (153) —Boldırın, gatam boldıların. Năme bolupdır bolman? Sazanda gapdalında goyan dutarını gaytadan eline aldı. —Men boldırın. Bolmasa hem sınanıb—a gaların. Onda—da hut ertirin özinde ve diñe bir özüm. . .
- (154) Çolak Batır bilen Artık başlıklayın, Bağşı'nıñ ve beylekilerin diyen—aydanlarına garşı çıkyanlar köpçilikdi. Olarıñ özleri gidesi ve sazlarınıñ adı bilen yörüş gurasları gelyardı. Şeyle edip bolsa, öz sazlarını năhili govı görýändiglerini ulı ile görkezesleri gelyardı.
- (155) Şuña Bağşı hem razı bolar diyip inanyardılar.
- (156) Olarıñ taması çıkmadı. Şoña göre keypleri gaçdı, sazandalarından gövünleri galdı.
- (157) İndi sözlere söz galmandı. Bağşı'nı yolından alıp galıp bolcak däl. Şoña hemmesiniñ gözi yetdi. Diñe bir sazandanı « pata » berip ugratmak gerek. Ana Batır yüzünü aşak salıp turdı. Onıñ ızı bilen beylekiler—de turdılar.
- (158) Batır gapıdan çıkcaak bolup duran yerde:
- (159) Gezek ahırın bize gelir. Bağşı, sen bir yalñışlık edyársın. Parhı yok. Bir sınan, eger eygerder yalı bolmasa, onda biz soñından hem bar, diydi.
- (160) Sazandanıñ tarapdarları hem turdılar, olar bolsa:
- (161) —Bağşı, mertlik ve tutan'yerlilik bilen! Yaman at galmasın — diydiler.
- (162) Şükür'iñ öz pikirinden gayduvı yokdı. Onıñ başında bu pikir gıcalatdan dogmandı. Han'ıñ özini năhili garşılacagını bilmezliginden hem, öziniñ bir barıp soracagına düşünmezliginden hem däl. Ol hemmesine düşünýardı. Öziniñ ve öz sazlarınıñ eger Han masgaralayın diyse onıñ masgaralap bilcegini düşünýardı. Öz obasınıñ

yigitleriniñ batırlığına ve olarıñ doganını alıp gelip bilceklerine hem gözi añrı yañı bilen yetyardı.

- (163) Bulara garaman, ol dutarı bilen gitmekçi ve agasını şu dutarı bilen Han'ıñ zulmından gutarmakçıdı. Özünüñ eline iñ birinci gezek dutar, beren adamı —dutarı bilen azat edip bilmesem, onda onıñ yüregine cay bolcak dăldi. Bu pikir onıñ başından ine şundan dogupdı. Hut şonıñ üçin—de ol oba adamlarınıñ maslahatını kabul etmen, öz pikiriniñ üstinde pugta duryardı.
- (164) Sazanda hem yerinden turdı ve eline dutarını alıp:
- (165) —Men agamı şu dutarım bilen alıp gelip bilmesem, onda onıñ inisi bolup bilmedigim —diydi.
- (166) Onsoñ ol öyleriñe gelenleriñ hemmesinden öz gövniniñ hoş bolanlığını bildirip, oları güleryüz bilen ugratdı.
- (167) —Yola ho—o—ol ayrıtdan düşyersiñ. Ol yol yüz kerem aylanıp, yüz kerem dolanı, şol başı agarıp görünyän garlı dağıñ içini söker—de gider... Şonı algın —da gitgin oturgın. Baryakañ cülge giñelip başlar, onsoñ öñinden obaçılık çıkar. Ana, şondan añrık Han galası on çakırımlık yoldır. . .
- (168) «Barcak yerim Han yanıdır» diyip, Bagşı bezencek—beslencek bolmadı. Ozal năme geyyän, bolsa yene—de şonı geydi, egninden dutarını asdı ve alamana gitmekden galan garrı atıñ üstine çıkdı. Onsoñ onıñ başını ilerligine tarap sovup duran yerinden şeyle takmınan salgı aldı—da ugradı.
- (169) Ol gidip baryar. Yola belet garrı at gurugını şuvvulladıp, göni şol ayırda tutdurdı.
- (170) Bu năhili yüreklilik! Bu năhili mertlik! Setanda —seyranda bir gidilyän, onda—da şeyle gidilmän, yaragdan yüklenip, yigirmi—otuz atlı

bolunıp gidilyän, gidilmän oturanda—da onıñ gidip baryan yeriniñ atlıları üstiñe dökülip, oduna, suva yeke çıkanlarıñı alıp gidip—duryan yere onıñ yekece özi gidip baryar. Onıñ yaragı dutarı. Şu dutarına arkanıp, örän arkayıñ gidip baryar.

(171) Obanıñ ulı—kiçi hemmesi (diñe bir Çolak Batır’dan, Artık’dan, yene—de bir yigitden özgeleri diymek bolar. Olar öz diyenleri edilmäninden soñ, şu gün daşarık—da çıkman, ulıdan dem alıp, Bagşı’larından gaharlı yatırdılar) sazandalarını ugradıp, onıñ. ızından seredişyärler.

(172) Ol gidip baryar.

(173) Oña seredip duranlarıñ arasından biri «nä derkä?» diyip, hemmede bolan soragı orta atdı. Beylekiler oña on yerden on dürli cogap berdiler. —Nätceğini obanıñ yigitleri bilen giden bolsa aydardık». —«Näme eder öydyärsiñ—şu gidişi bilen hiç bir zat etmez, barar—da agasınıñ yanında oturur» «Näme etse—de, özi sag—aman gelse bolyar». «Onıñ nätcegi şol, öziniñ şu gidişi bilen biziñ sazımıza ar—namıs getirer» «Soñına seredälin, gitsin, her zat—da bolsa, onıñ bu gidişinden, belki, at galar» «Belki, ol biziñ sazımıza şöhrat getirer». . .

(174) Onıñ ızından seredip durup, şeyle diyyärdiler.

(175) Ol gidip baryar.

(176) Bu edilyän çenleriñ, haysı biri dogrı bolup çıkarka? Munı häzirden aytmak bolmayardı. Haysı—da bolsa, bolup biler. Emma onı uğradanların köpisi, onıñ bu gidip barışına umıtsızlık bilen garayardılar. Olar sazandalarını beyle ugratmakçı däldiler ahırı.

(177) Ol gidip baryar.

- (178) Sazanda öñe seredyär. Täge dogan günüñ şöhlesi üstine düşüp duran daglara seredyär, dagıñ içini söküp gitmeli. Dag onı atı—zadı bilen öz demine çekip baryan yalı.
- (179) Ol ızına garaman, yüziniñ ugrına gidip baryar. Emma, özini ugradan adamlarıñ heniz dargamandıklarını, olarıñ ızından seredyändiklerini ve öziniñ şu gidip barışını degşiryändiklerini bilyärdi. Yöne veli, onıñ şeyle gitmegine bolan närazıçılıklar, umıtsızlanmaklar onı yolından saklap bilmeyärdi.
- (180) Ol gidip baryar. Uzaga gitdi — dagıñ düybine barıp yetdi. Garası nokat yalcak bolup, şol ayır—da gireninden soñ gözden yitdi. Oba adamları şoña çenli garap durdılar. Oñı gözleri bilen ugratdılar.
- (181) Añrı gitdigiçe sazandanıñ pikiri artıyardı—öten agşamkı öylerinde bolan gep—gürrüñleriñ hemmesi biri—biriniñ ızından onıñ yadına düşyärdi. Ol öziniñ pikiri bilen dagıñ içine eyyäm girip gidenini ve gara dagıñ öz daş—töveregini gabap alanlığını soñ bilip galdı.
- (182) Dag. Dag! Nire seretse dag!
- (183) Üstinden ençeme asırları, ençeme dövürleri geçiren, ençeme galıñ garları eriden, emma garramayan, hemişe bir görnüşini saklap duryan dünyanıñ görki, yeriñ örki, gögiñ diregi—dag onıñ töverek daşını guşap dur.
- (184) Dag. Dag! Nirä seretse dag!
- (185) Dagıñ içki sıırı bilen onıñ tanışlığı yokdı Şonıñ eteginde önüp—ösen bolsa—da, onıñ hakkında mergenlerden, batırlardan kän—kän razayatlar eşiden bolsa—da, özi hem şu gara daglara garap ve şondan ilham alıp, bir näçe heñler düzen bolsa—da, heniz onıñ üstine çıkıp görmändi, häzirkisi yalı oña şeyle yakından ve tasin galıp seretmändi.

- (186) Dag onıñ ünsini özine çekdi, başında pel—pelleşyän pikirlerini derbi—dagın etdi. Ussat ellerde işlenip çıkarılan yalı gat- gat galıp, asmana göterilen gara daşlar, olarıñ üstinde gögerip oturan arça ve kerkav ağaclar, yene şunıñ yalılar onı geñ galdırdı. Ol şulara seredip, duran yerde:
- (187) «Eşiden deñ bolmaz gören göz bilen» diyilen sözi yene—de bir gezek tassıkladı. Daşıñ üstinde ağaç gögeripdir, ulalıpdır. Bular barıp—ha biziñ. Obamızdan da görünip duryarlar. Olarıñ köki neneñ daşı deşip geçyärkä? Suvi nireden tapıp içyärkä? Daşlar gat—gat goyulıpdır. Bu kimiñ işikä? «Hereketi Alı gılcı bilen dagı iki yarıpdır» diyyerdiler. Bu dogrı dälidir. Hey, bu daşları gılıç bilen iki yarmak bolarmı? Yöne veli, bu daglarıñ aşıklara yol bermän, üstinde zarın agladanları, belki, dogrıdır. Meniñ veli yolım açık. İne, şu cülge bilen gitcek oturcak. . .
- (188) Bagşı atıñ başını çekip, biraz salım şeyle pikir etdi. Ol çuñ cülgäniñ içinde durup, yokarsına daglarıñ başlarına seredyardı. Bu yerden garamak onı kanagatlandırmadı, başlarına çıkıp görmegi höves etdi. Atdan düşdi. Onsoñ sag gapdalında, üstine abanıp duran ulı dagıñ süyr depesine dırmaşıp çıkdı.
- (189) Beyik dag! İne, şu yerde ol ızına övrölüp öz vatanına birinci gezek garadı. Obası ayak astına gelipdir. Näçe yöredim diyse—de, giden yeri yok yalı. Obasınıñ veli özini görmeyenligine. ilinden arasını açanlığına, şundan añrık gitse hiç kiminden haray yoklugına ve başına nāme gelse, özi çaramalıdığını düşündi.
- (190) Dogrı, ol öz başını bir öziñ çaramaga boyun bolup çıkıpdı. Şoña görä, şu yekelige ve dagıñ öz gövsinde saklayan iki ayaklı, dört ayaklı bagşıları onıñ belent ruhını basıp bilmeyardı Şunıñ yalı hem men Han yanına nāhili barıp bilerin? Ol meni kabul edermikä? Nāhili kabul ederkä? Eşege ters mindirip, ızıma it salaymasa yağşıdır. Men

şu gidip barışma halkımıñ sazına ısnat getirmesem yağşıdır diyen yalı gaygılı pikirleri etmeyärdi Şu yere gelip yeteniñe onıñ ökünci yok, şundan añrık gitmäge—de hiç bir ikirciñlenmäyer. Ol gitcek. Házir yöne daga tomaşa edip dur. «Atılan ok daşdan gaytmaz» diyip, ol barıp—ha obalarından çıkmanka aydıpdı ahırın...

(191) Ol bir çizığıñ içinde durmakçı dälidi. Házir—ki baryan yerine öñi—soñı gitmekçidi. Öz sazandalığı bilen: Kese arkacı, Marını, Salır — Sarığı bağlamak oñı kanagatlandırmayardı. Hıvanı, Eyranı gezip, ol yerlerde hem özini bildiresi gelyardı. Yöne veli beyle gitmekçi dälidi. Öziniñ söyler dostı Alı Bagşı bilen ve başgaları bilen gitmekçidi.

(192) Dagiñ başında töveregine ser salıp uzak oturdı. Päkize şemal onıñ yüzini yalap geçyardı ve pikirini durlayardı. Ol şu yerde öziniñ bu gaydışını gaytadan pikirinden geçirdi. «Belki, men yalñışyan bolmayın? Obamıñ batırlarını öykeletdim. Olar bihal adamlar dälidirler ahırın. Oba olarıñ agzına seredyär. Men näme üçin olarıñ diyeni bilen bolmadım? Olar Han'ıñ kimliğini menden yağşı bilyändirler ahırın. Kem akıllık eden bolaymayın? Ol şeyle diyip, töveregindäki daglarıñ beyik başlarına yene—de bir gezek garap çıkdı ve öz—özinden soran soraglarına şeyle cogap berdi.

(193) «Yok, bu kem akıllık bolup bilmez. Men agamı dutarım bilen azat etmelidirin. Şonda men onıñ eden yağşılığını ızına gaytarıp bilerin Dutar ! Dutar gılıçdan zordır ve zor hem bolmalıdır. Hey, dünyäde saz—sohbete yetesi—de bir zat bolarmı? Bolmaz!... Bu diñe bir insana täsir etmän, hayvanlara hem täsir edyändir. Munıñ gadırını—gımmatını bilmeyän bolmaz. Dutarıñ pıgamberi —Baba Gambar Hazreti Alı'nıñ düldülini bakyan eken. Düldül horlanıp başlapdır.

(194) Alı munı añlapdır. Onsoñ ol düldül näme üçin horlanyarka diyip, onıñ sebäbini bilcek bolupdır. Yer astı bilen añtap yöryärkä, ahırı bir gün

Baba Gambar öz yasan dutarını çalıp otırka, Alı onıñ üstinden barıpdır, şol vagt düldül hem otını iymen, saza gulak asıp duran eken. Pikirlenip otursam şeyle bolupdır. İliñ Han'ı bolup oturan Han'ıñ, hem dutarıñ gadırını bilmegi gerek ahırın. Meniñ şu barışım hakdır! Men şeyle etmelidirin. Şoña obañ adamları hem indi düşünen bolsalar gerek. Yogsam olar eyyäm gelip, meni ızıma gaytarcak bolardılar ve tövella ederdiler. Meniñ boş gelmegimi olarıñ arasında, belki, bilyänler hem köpdür. Han'ıñ, yanına bararın ve oña agamı berip goybermege mecbur bolar yalı heñler çalıp bererin. Heñler bolmasa. . .

(195) Hâzir onıñ pikirini pozıyan zat yokdı: Diñe bir dağıñ düybinde, dar cülgäniñ içinde yeke goyup gaydan atı yekesiräp kişneyärdı ve oñı öz yanına çağıyardı.

(196) Bağşı dagdan düşmekçi bolanında, yurdına gaytadan gözlerini gezdirip çıkdı. Gara bağlar, obalar, süri—süri mallar, olarıñ añırsı bilen görünyän Garagum'ıñ depeleri... Nähili hezil!. Nähili gözel!... Bu yurtdan çıkıp, şu belent daglarıñ üstinden aşıp, yene—de yurdına gaydıp gelip bilyän yigitler köpdür... Biziñ şu gözel yurdumızı taşlap, mundan dönüp gidyän, barıp Han'a hızmat edyän—dönük gara sömlere nalet bolsın, Oları halkımıñ gargışı ursın. Meni Han gahar edip zındanına salsada, bu yurdım meni Han'ıñ elinde galdırmaz!. Ol şeyle diyip eline dutarını alıp Görogılı'dan «Goca Daglar» diyen heñi çaldı. Munıñ yañı bilen onıñ aydımına hem gıgırdı :

(197) Goca daglarıñ başında.

(198) Yaz bir yana, gış bir yana

(199) Titrär agzımıñ içinde,

(200) Dil bir yana, diş bir yana,

(201) Goca dagdan yollar aşıp,

- (202) Yaz bolanda çaylar daşıp,
 (203) Gır atımdan ayra düşüp,
 (204) Baş bir yana, lăş bir yana.
 (205) Ah çekdim, bilim büküldi,
 (206) Sütünim arşa çekildi.
 (207) Gözimden sildek döküldü
 (208) Gan bir yana, yaş bir yana
 (209) Göroglı diyer nădeli?
 (210) Baş alıp niră gidăli,
 (211) Öveze kömek edăli
 (212) Dört bir yana, băş bir yana
 (213) Ah, dört bir yana, băş bir yana.
 (214) Sazanda ol aydımă şeyle bir gıgırdı. eger onıñ sesini magnıtlı belent daglar, çün cülgăler hiç bir yana goybermen, özlerine çekip durmadık bolsalardı, onda obasınıñ adamları diñlăp oturıp bilerdiler.
 (215) Bagşı dagdan düşdi. At onı hokranıp garşıladı ve atlanmagı üçin gelip yan berip durdı.
 (216) Bagşı bu atıñ eyesi dăldi. Ozal oña bir gezek—de minmăndi ve bir gısımda ot bermăndi. Emma olar geçen băş sagadıñ içinde doslaşıpdlılar.
 (217) Ol gidip baryar. At ozal öziniñ onlarça gelip geçen yolından gara daşlarıñ üstinden ayaklarını batırgay basıp gidip baryar.
 (218) «Gırmıldan gır aşar». Sazanda bir gün yöredi, iki gün yöredi, onsoñ üç gün yöredi. Ahırı Han'ıñ galasınıñ ışigine yetip ayak çekdi. Şu

yere çenli oña yaman niyet bilen duşan adam bolmadı. Kim öñinden çıksa, ilki näme üçin baryanlığını sorap, onsoñ ona yol salgı beripdi.

(219) Han'ıñ iki sanı nökeri Bagş'ını şeyle bir «ihlaslı», şeyle bir «gadırlı» garşıladı hiy, diyip aydar dagı eder yalı bolmadı. Gelceğini bir ay öñinden eşidip, gice—gündiz yolına garap duran mıhmanlarını hem şeyle gızıklı garşılamayan bolsalar gerek. Sazandanı Han'ıñ hovlısına, şeheriñ belent ve acayıp caylarına seredip tomaşa etmäge hem goymadılar.

(220) At halıs durupdı. Şu yere öz sütüniñi süyndürüp atıpdı. Mundan aňrık onıñ tayaklap kovulsa hem gideri yokdı.

(221) Han'ıñ nökerleri! onıñ, iki cılavından şapba yapışdılarda sakladılar. Onsoñ onıñ, üstinden Bagş'ını tutaklap düşürdiler. Olarıñ ikisi iki yerden sazandanıñ egniñden dutarını sıırıp aldılarda gabından çıkarıp gördiler.

(222) Hırlı tüpeñ däl! örän gurat, kirişleri zarnıllap duran dutar! Eline alıp çalıbermeli. Onıñ şol beyik dagıñ üstinde oturlıp düzülişi. . Kirişler bir azacıkda govşacak bolmandır. . .

(223) Geñ galmalı zat. Olar dutar bilen gızıklanmadılar. Onı bir yana elleriniñ tersine taşladılarda, onıñ eyesi bilen boldılar. Cübisini. goltugını barladılar. Onsoñ guşagını çözüp onıñ gatlarını agtarışdırmaga durdılar. Dökdiler. Emma ellerine oñlı zat ilmedi.

(224) Bagşı şu yerde aşakı dodagını dişläp, başını çaykadı. Nemä üçin beyle etdikä? Dutarı zat hasap edilmän. Onıñ bir yana taşlananına şeyle etdimikä Cübisini puldan doldurıp gelmeni üçin bolmasın? Belki, şona ökünendir! Yöne veli onıñ özi hem bilini sermeşdirdi. Näme üçinkä? Onıñ ayda—yılada bir gün ak saplı pıçak göteräymesi bardı.

Belki, şonu gözländir İki gaşınıñ arasındakı hamıñ coya yalı bolup çızılıp gitmegi şonu hem çen etdirmän durmayardı.

(225) «Nireden gelip, nirä baryarsıñız?» diyip, olar yañkı içgin yapışmaklarını goydılar—da gatı ses bilen Bagşı’dan soradılar.

(226) —İndi boldıñız mı?—diyip, Bagşı olardan soradı.

(227) —Bize habarıñı ber! Nireden gelyärsin?

(228) —Şeyleden gelyärin — diyip, Bagşı gelen ızına tarap, çıtılıp duran yüzini övürdi ve —şu dağıñ añrı yüzinden. Barışım bolsa siziñ Han’ıñızın yanına ! Meni onıñ yanına alıp barıñ ! — diydi.

(229) Han’ıñ yanına? Siz kim bolarsıñız? —diyip olar arkan çekilip durdılar—da biz bilmändiris, biziñ günämizi geçin! Han’ımızın yanına baryan bolsañız! .

(230) Olar şeyle diyip, Bagşa yalbarmaga ve yañkı boluşlarından ötünç soramaga durdılar.

(231) —Hava, Han’ıñ yanına. Meni onıñ yanına alıp barıñ !

(232) —Bararıs, häziriñ özinde!

(233) Gaçar gorkısı bolmadık, yöne veli öziniñ kabul edilişinden nărıza bolan mihmanıñ yanında olarıñ biri galıp, beylekisi galanıñ içine urukdırıp girdi.

(234) Han öz oturyan otagında günini nämä güymenip geçircegini bilmän. Töveregini garancaklap, tukat halda otırdı. Ol nämä bilen gızıksın? Yaş ayalları bilenmi, bagşısı ve gürrüñçileri bilen mi? Bular her günde bolup duranı üçin, onı halıs irizipdi. Ona häzir nämä-de bolsa, täze bir süñk yeñilligi gerekdi. Nähili tazelik ol? Onı Han’ıñ özi hem aydıp berip bilmeyärdi. Her halde Han’dır. Beyle içini gısdırıp uzak oturmaz.

- (235) Nähili bolsada onıñ keypi tutar yalı hezillik tapılar. Muña güman barmı?. Yanında oturan iki sanı adam şonıñ aladasını az etmeyärdiler ahırın.
- (236) Sazandanı dervezäniñ daş yüzinde goyup, özi ayak aldığına gaydan nöker, şol gaydıışından yazman, Han'ıñ oturan otagınıñ işigine geldide rugsat almak, beyleki yok, gapını şarkılladıp açdı. Onsoñ ayaklarını cüp basıp:
- (237) H—Han Aga, s siziñ yanınıza gelmegi s—sorap bir adam geldi—diydi
- (238) Ana saña täzelik! .
- (239) Han'ıñ süzülip duran gözleri yalpa açıldı. Nökeriniñ bolup gelişinden gelen adamıñ, (yönekey bir adam dældigini ol añladı ve öz söygili adamlarından biridir diyip bildide:
- (240) —Bar, gelsin!—diydi.
- (241) —Nöker alıp gelmege gitmedi. Öziniñ heniz aytmalı zadı bar yalı ve şonı aytmaga özini tayyarlayan yalı, demini dürsecek bolyar. Ondan habarsız Han onıñ direnip durmagına gahar edip:
- (242) —Kim ol? — diyip soradı—da onıñ bercek cogabına garaşmak bilen bolman, yene—de:
- (243) —Bar, derrev alıp gel! —diyip onı gıssadı. Oña «bar, derrev alıp gel» diymän, iñ ilki bilen ol geleniñ kimligini ondan ımıklı soramalıdı. Nöker geleniñ kimligini mazalı aytman, yöne «git getir!» diyileni bilen onı bu yere alıp gelcek gümanı yokdı. Şonıñ üçin—de direnip durdı ve demini dürsecek bolyardı.
- (244) Ol yene—de socap:

- (245) —Biz onıñ kimligini bilmedik. Soradıgam, veli, aytmadı. Öz—ä Türkmen. Yöne täk bir özi! «Meni Han'ıñ yanıña alıp barıñ» diyip bizden soradı —diydi.
- (246) Kim?—diyip, Han gaytadan soradı ve öziniñ yayrap oturmagından çaltlık bilen yıgnandı:
- (247) —Näme üçin onıñ kimligini ve näme üçin gelenligini bilmediniz? Türkmen diydiñmi?
- (248) Nöker gıssandı:
- (249) Tanamadık, h—Han Aga. Biz soradık: —Siz kim bolarsıñız? —diyip. Ol cogap bermedi. Yöne «meni Han'ıñ yanıña alıp barıñ» diydi. Öz—ä tüys Türkmen. Täk bir özi!
- (250) «Türkmen, täk bir özi». «Men, Han yanına baryarın. Han yanına baryarın» Han şeyle diyip, nökeriniñ küti dodaklarına süykeşdirip aydan sözlerini öz dili bilen tekrarladı—da «Kimkä? Ol bu yere näme üçin düşdikä? Belki, dönük bolup düşendir, yesirlerini satın almaga geldimikä?» diyen pikre gitdi. Onsoñ ol yene—de:
- (251) —Täk bir özimi?—diyip yanadañdan soradı.
- (252) —Hava. Täk bir özi. Bir hor yabısı bilen, bir dutarı bar.
- (253) —Dutarı bar diydiñmi? Bar onda tizden al gel diyip, Han nökerine buyurdı —Ilgap gitde tiz getir! Ol şeyle diyip buyrugınıñ üstini doldurdım etdi. Onsoñ yanında oturanların birini hem ona goşup goyberdi.
- (254) Olar mıhmanı häziriñ öziñde alıp gelerler. Ilgap gitdiler. Emma, Han'ıñ şona—da sabrı yetmedi. Yerinden tasancırıp turdı. Olarıñ ızından ol hem ılgamakçımıka? Daş işige çıkıp durdı ve öñi bilen hiç bir zatdan habarsız bir nökeriniñ geçip baryanlığını gördi. Han oña gıgırdı:
- (255) —Bar, tizden alıp gelin!

- (256) Nämäni alıp gelmeli? Ol nöker hiç zat bilmeyärdi ahırın. Şunıñ üçin ol gazık yalı dikilip durdı ve öziniñ nämäni alıp gelmelidigini soradı. Han oña düşündirmez. Şeyle hem etdi. Öziniñ näme buyurayın bir sözde aydaymagıñ yerine, oña on gezek agzını doldurıp hapa sögünçler bilen sökdü. Bu nähili gaharlı Han? İndelmezden gelen mıhmanı hem şeyle gahar bilen garşılaymasa yağıdır.
- (257) Sazanda Han'ıñ yanına getirildi.
- (258) Han bilen Bağşı salamlaşanıñdan soñ, ara dım—dırslık düşdü. Bu dımışıp oturmaklık uzaga çeken bolsa hem, hiç kimiñ yüregine düşmeyärdi. Belki, onıñ mundan artıraq hem devam etmegini her tarap isleyendir.
- (259) Han'ıñ gözleri Bağşı'da, onıñ dutarına, gara silkme telpeğine, agar çekmeniñe ve ayagındaki ovadan gülli corabına, pikirli yüzine, hemme zadı göresi gelmeklik bilen garayan gözlerine seredyär.
- (260) Sada Türkmen yigidi. Onıñ kın—gıssag görmän, azacık—da yıgırılman, örän arkayın oturmağı Han'ıñ ünsini hemmesinden beter özine çekdi . « Kimkä ? bağşımıkä, ya—da yurt çalıp yöränmıkä? Dutarı yüziniñ perdesi bolaymasın? ».
- (261) Han şeyle diyip, oña sın etmeginden belli bir neticä gelip bilmeyärdi. «Her halda yöne adam däldir» diyip, ahırsoñ oñ şu umum bahanı berdi.
- (262) Sazanda öziniñ gözden geçirilyänligini aşaklık bilen añlayardı. Sınlabersinler. Kel däl, kör däl. Yirik—yırtığım yok. Bağşı içini gepledip, Han'ıñ yaşayış derecesini gözden geçiryärdi. Mämmetyar Han'ıñ derecesi onıñ yadına öz hanlarını düşürdi.
- (263) Ol Nurberdi Han'ıñka barmandı, onıñka barıp saz çalmandı. Yöne veli onıñ gızıl begres bilen nağışlanan ullakan çadırdı

oturyanlığını kesesinden seredip göryardı. Onıñ içine halı düşelgidigini bolsa, görenlerden eşidyardı.

(264) İne şolardı.

(265) Ol häzir içine gül pürkülen yalı tamda otır. Onıñ obadan nağışlarına gözi gidip seredyär. Ol her halda öziniñ bu derece geñ galanlığını gizläp bilişinden gizlecek bolyardı.

(266) Minutlarça devam eden bu dımışıp oturmaklığı ahır soñı Han'ıñ özi pozdı.

(267) —Hm, mıhman, yağşı geldiniz, hanı, danışıp oturun! Käriniz näme bolar? —diyip, Han sazandanıñ gapdalında divara söyelgi duran dutara garadı. Bağşı'mısıñız? Ya—da. . .

(268) —Kär sazandalıkdır, Han Aga —diyip, Bağşı şol bir çok düşüp oturşında cogap berdi.

(269) Çoh yağşı! —diyip Han sakgalını sıpap, bir gobsundı—da yene—de soradı.

(270) —Onda siz aydıp oturıñ, kim bolarsıñız ve haysı Han'ıñ Bağşı'sı bolarsıñız? Men Türkmenleriñ atlı bağşılarıñı eşidyärdim Garadäli Bağşı'nı, Alı Bağşı'nı ve başğaları. . .

(271) —Men atlı bağşı dälidirin —diyip, sazanda cogap berdi. Men yöne öz yurdımın sazandasıdırın.

(272) —Hm, öz yurdımıñ diysene—diyip, Han gözlerini elek—çelek etdi. Ol oña yamaşgandan garamaga durdı. Onıñ häzirki seredişi ozal görüp bilmän galdıranı barlığını indi bilen yalı ve şonı gözläp tapcak bolyan yalı, örän yiti seretdi.

(273) Bağşı'nıñ şol bir oturuşı oturuşıdı: yüzinde, gözinde üytgeyän yeri yok. Ol gönisini aydıpdı ahırın.

- (274) Sazandanıñ bu nomay sözine Han'ıñ çındanmı ya—da yalandanmı, garaz, gülkisi tutdı:
- (275) —Öz yurdımıñ sazandasıdırın diydiñmi, mıhman? Hıh—hah—hık—h—h—h. . .
- (276) Han gülyär. Ol Bağşı bilen hezilleşip gitdi, keypi göterildi. Onıñ gülkisini gollan beyleki iki adam—da gülyärler.
- (277) Olarıñ nâme üçin gülyänlerine, belki, sazanda—da düşünyändir. Ol « gülseñiz—güliñ » diyen yalı edip yene—de:
- (278) —Hava, men öz yurdımıñ sazandasıdırın! —diydi. Şeyle diymegi bilen onıñ yüzi hem çıtılp gidipdi.
- (279) Öz gülkisiniñ mıhmanına täsir edenine begenen yalı, Han yöne—de şol gülkisini devam etdi.
- (280) —Hah—hıh—h—h—h, mıhman, sen öz yurdımıñ diyip, ne ulı geplap başladın?
- (281) —Haysı yurdın?
- (282) —Öz yurdımıñ.
- (283) —Öz yurdımıñ sazandasıdırın diydiñmi, mıhman?
- (284) —Hava, men öz yurdımıñ sazandasıdırın.
- (285) —Haysı bir yurt ol, öz yurdım diyyäniñ? Hanı aydıp ber: Şol biziñ bilyänimiz Keymirkör'inizin yurdımı? Eger—de ol bolcak bolsa, onda siziñ bağşılı bolar yalı, beylekili bolar yalı yurdınız yokdır. Siziñ iñ zorınız Keymirkör diyeniñiz bolupdır ahırın. Doğrı, ol Nedir şa bilen—de baş dalaşıpdır. Yöne veli, ol yurtlıdırın diyip, dilini yarıp bilmän geçipdir ahırın. Ol hemişe: «Meniñ yurdım hatap galasıdır» diyip, düyäniñ üstinde yaşar eken. Siziñ añrıdzdañ Hıva, bärinizdeñ bolsa... Sizde ne yurt bolsın, ağız doldurıp aydar yalı hıh—hı—hı...

- (286) Han'ın keypi köklüğine, gamsızlığına geñ galıp oturan yerde, «gep oyundan yeter» diyen atalar sözi Bağşı'nın yadına düşdi. «Gülkiniñ aşagında näme—de bolsa, bir zat yatandır. Yönekey yere bu beyle azar çekip gülmez ve yanında oturanlara hem güliñ diyen göz bilen seretmez». Bağşı Han gülüp bolyança şeyle pikir etdi. Haçan Han'ın gülkisi galandan soñ bolsa ol yine—de:
- (287) —Meniñ yurdım bardır ve yurdımın bağşısı hem bardır —diyip, Bağşı aydanını puğtalaşdırdı.
- (288) —Biz asıl—ha mihmanıñ habarını bir günden soñ alyandırıs. Siziñ habarınızı veli, hâzirden alsak—da bolcak yalı: Hanı onda aydıp oturun, siz näme iş bilen geldiñiz? —diyip, Han ondan soradı.
- (289) —Bir kiçicik iş bilen, Han Aga. Onı hâzirden aytsagam bolar, aytnasagam bolar. Yöne şunsını aydayın: Şu dutar bilen size iki sanı heñ edip beräymäge geldim. Havva, siziñ elinizde meniñ doganım bar, şonı hem beriñ diyip, sizden soraymaga geldim. Artık habarım hem yok meniñ.
- (290) —Nä dogan ol?
- (291) —Mundan on bir gün ozal size bendi düşüpdür.
- (292) —Onda Gurbov'ın galasına çozanlardan tutulandır —diyip, Han'ın yanında oturanlar Han'larına aydıp berdiler.
- (293) —Heñi şonıñ üçin çalıp bercekmi? Hă, ol diyseniz—le, şol diyip geldim diysene —Han Bağşı'nın yüzine gaytadan seredip, yine—de gülmäge durdı. Saz çalıp bärmege hah—hah. Ol meniñ doganımdır diysene. Yagşı doganıñ bar eken. . .
- (294) —Han Aga, siz kân güldiniz.

- (295) —Mıhman, gatı görme, siziñ gep urşınız gülmez yalı däl. Boluşıñız gatı geñ. Emma sen munda gövniñe hiç bir zat getirme. Bu biziñ degişmegimizdir. Bagşı halkı bolsa degişmegi göteryän bolmalıdır. Onsoñ hem biz yagşı görän mıhmanımız bilen yalañ şeylediris ... Sen habarını aydıber. Hı—h—h...
- (296) —Men gövnime hiç bir zat getirmeyärin. Havva, bir azacık getirmänem durmayarın. Han Aga, meniñ şu gelişim gülkimi? Onıñ yalı bolsa bilmedim... Şu iñ govı bolup gelişim: Doğrı başga hili hem gelişlerim bardı, eger geleyin diysem. Yok, men başga hili gelmegi islemedim. Onı obam hem maslahat bilmedi. Şonıñ üçin—de ine, şeyle geldim. Emma bu gelişim gülki bolup çıkyan yalı boldı, gatı bilyärin veli.
- (297) —Mıhman, bu gelişin—ä ine göryäris. Hanı ayt. Başga nähili gelişin bardı? —Bu soragı Han'ıñ gülkisine goşulyan, belki, ondan hem iç yagıcıracak gülyen gırçak gara sakgalı, bili gök guşaklı, orta boylı adam berdi. Ol öziñ soragından gövni hoş bolup, sakgalını sıpap, Han'ıñ yüzine garadı.
- (298) Sazanda bir az arkayınlaşıpdı. (İndi gelendäkisi yalı yüregi tarsıllap uranok. Gepleşip oturanları özinden artık däl, bolaysa özi yalı. “Uruşıñ daşından içi yaman” diyip, Bagşı Han'ıñ salgını ilki eşidende, öziñ gaygısını yadına saldı. Ol häzir Han'ıñ yakın yanında otır. Onıñ bilen sözleşär. Göni hem däl, gışarıp hem gördi. Näme üçindir, Han öziñ asmandan asıp oturmadı. Bagşı'dan gözleri dokunmanlıgındanmıka? Yok, ondanam—a däl yalı. Doğrı, ol Bagşı'nıñ gepine—sözine gülyär. Onıñ bilen bälçireşyän yalı gürleşyär. Emma onıñ gülkisi bir hili äsgermezin gülkisi däl yalı, ondan bir hili yürek avaması duyulyar. Ol sazandaniñ yüzine seredende, nämedir bir zatları pikir edyän yalı bolyar. Şonda yüziniñ reñki hem solyar, gülkisiniñ hem

soňını «hırık—hırka» beryär. Çal murtı küsseryär. Kim bilyär, belki, Han'ıñ yadına başga bir zadlar düşse—de düşüp yeryändir.

(299) «Başga—nähili gelişin bardı» diyende. Sazanda bir az pikirlenip oturanından soň cogap berdi;

(300) —Men Han Aga'dan doganımı dilemäge ilimiñ iñ saylama yigitleri bilen hem, iñ saylama at ve yaraqlar bilen hem gelip bilyärdim, eger geleyin diysem! Bu biri, gardaş —onsoň Bagşı yüzini yokarı tutdı.

(301) Onıñ bu cogabı barıp Han'a şarpıllap degdi. Ol mıhmanıñ sözde «sazandadırın» diyip başlap, indiki aydıp oturanlarına düşünen bolsa gerek, incalıksızlandı. Mıhmanınıñ yüzine seredip, agramını beyleki uylugınıñ üstine yeñillik bilen atdı. Yüzi, erni gışardı: ömrinde bir gezek—de gülmedik yalı, asıl gülmäge ukıpsız yalı boldı. Sakgalı has agardı, näme üçindir, hâzir onıñ düybinden hına—da gızarıp göründi. Gözleri mölerdi—de belli bir zada nazar salman, giñden açılıp durdı. İndi gülkisi tutanok. Onıñ yap—yañı Bagşı'nı masgaralap gülyen gülkisi hanı? Ol nire gitdikä? Näme üçin gitdikä? Ol gülkiler sazanda gatı görüyär diyilip ve mıhman sılanıp goyulayan—a bolmasın? Onıñ üçin däl bolsa gerek. Mıhman özine gülünmegini gatı görüñligini ilki başda hem bildiripdi. Eger Han mıhmanıñ gatı görüñiñe keyip edip gülen bolsa, onda henizem gülübermeli ahırın. Mıhman onıñ gülkisini gatı görüyär. Yöne veli, Han beyle yagdaya düşer yalı, mıhman näme diydi? Ol yöne «mesayı bir zat» diydi ahırın. Şunda näme gorkunc ve gaharlanar yalı zat bar? Belki, Han onıñ beyle diymeginden bir zatlar anlandır. Yogsam, ol yene—de gülerdi. Nöker gelip «Türkmen geldi» diyip aydanıñda, Han'ıñ gözleri öniñe dayanıklı sırdam yigitler ve olarıñ Kulan atları gelipdi. Nöker «täk bir özi» diyip aydanda bolsa Han geleni görmäge hovlugıpdı. Soñ bolsa bili gılıçsız, ayagı bökecem hıva ädiksiz, egin—eşigi yönekey yigit onıñ keypine gelipdi.

- (302) Mıhman şol boluşında «men öz yurdımıñ sazandasıdırın» diymegi bolsa Han'ıñ ve beyleki oturanların gülkisini tutdurıpdı. Onıñ indiki aydıp duranları bolsa Han'ıñ gülkisini tutdurmadı, gayta gaharını getirdi. Ol mıhmanına nähili «sılag» etcegini şu yerde pikir etdi: «munıñ garşıma geçip aydıp oturanlarını görle. Meni gorkuzmak hıyal edyärmikä? Elini—ayagını dañdırıp, zındana atdıraycagımdan habarı yokmıka? «Saylama yigitler bilen hem, saylama at yaraqlar bilen hem gelip bilyärdim» diydi. Näme üçin onda şeyle ve boyun sınıp geldikä? Näme üçin bu şonı maña aydyarka? Düşünmeyärin. Hiç bir boluşına düşünmeyärin... Bu bir samsık bolaymasın? Başga hili gelişini edip gelse bolmadımıka? Sen bu haybatıñ bilen meni gorkuzıp doganını alıp gidip bilmersin! Munı näme etsem, hanları dagısı bilen hemmesine yağşı gez görkezip bilerin? İzina it salıp kovmalımı ya zındana taşlamalı, ya—da näme etmeli? «Sazandadarın saz çalıp bercek» hem diydi. Onda men munı Gulam Bağşı'nıñ eline bereyin. Şonı yenip bilseñ, doganını alıp git diyeyin. Gulam munı gücük dalan yalı edip dalar. Onsoñ munı nätmelidigini özim biler. Eşege ters mindirip ızına it salaga—da yurdına kovup goybererin. Şeyle edeyin. Yöne veli, munıñ özi bağşı bolaybilse yağşıdır. Näme bolsa şol bolsın. Şeyle ederin...
- (303) Han şu pikirini tizden yerine yetirmege hovlugañ yalı, Bağşa şeyle sorag berdi:
- (304) —Mıhman yigit, hanı dogrıdan gel, sen bağşı däl, seniñ aydıp oturan zatlarıñ asla bağşın aytcak zatları däl. Sen bağşımı? Ya... gel dogrı geple? ...
- (305) Dogrımdan gelsem, Han Aga, men sazandalığıma sazanda. Yöne veli, öz doganımı dilep, siziñ yanınıza horcunı gızıldan doldurıp hem bir iki sanı düyänin halıdan yükläp hem gelip bilyärdim. Eger geleyin diysem. Siziñ yanınıza beyle gelmegi hem maslahat bilmedik.

Şunıñ üçin bolsa ine şeyle geldim. Biziñ dünýäde in, eziz görýän zadımız sazdır, Han Aga, munı belki, sizem bilyänsiniz. Türkmenleriň bir heñe bir düye tutyanını ve başga zatlar tutyanını bilyärsiniz. Biz şeylediris. Siziñ hem sazı söyyenliginizi ve öziniziň bagşı saklayanınızı eşidyäris: «Mämmetyar Han, —saz gadırını bilyän Han» diyip. Şu söz biziñ, obamızda eşidilip duryardı. Şunıñ üçin, biz oturdık—da Han'ıñ yanına adamını diläp, nähili barmalı diyip maslahat etdik ve onsoñ şu karara geldik: Han'a dilege gahar bilen, pul bilen barmalı däl, diñe bir saz bilen barmalı. Şonda ol möhümiñi bitirer diydik. İne, şoña göräde özim sazanda bolanım üçin men siziñ huzurınıza saz bilen geldim. Eger doganımı azat ederin diyseñiz, onda size şu «varak» dutar bilen bir iki sanı heñ edip bercek, Han Aga.

- (306) Han ulımsırap, arkan gayşıp palladı:
- (307) —Meniñ saz söyyänligim şol yerlere hem düşyärmi? — diyip soradı.
- (308) —Hava, Han Aga, dünýäde eşidilmez—bilinmez zat bolmaz, eşidyäris. Onda—da her günde.
- (309) Han has gızıklandı:
- (310) —Meniñ hakımda başga nähili zatlar eşidyärdiniz?
- (311) —Başga—da govılıgınız hakkında köp zatlar eşidyäris, Han Aga.
- (312) —Meselem nämeler ?
- (313) Bagşı biraz yaydañcırıp durdı—da. —Onsoñ hem —diydi.
- (314) —Meselem: nämeler? — diyip, Han yenede çinggiläp soradı. Onıñ eşidesi gelyär.
- (315) Bagşı indi nämä cogap berceğini bilmän, mahyet däl galdı. Yokarsını garap pikirlendi. «Nämä diysämkäm?» diyip, gözlerini

gırpılladıp pikirlendi. Ol Han'ıñ nähili cogap alası gelyänligiini bildi. Oña «siziñ, adalatlıdığırız, batırlıgırız hakkında eşidyäris» diymeli. Ol Han'ıñ gızıl yüzine seredip oturan yerinde beyle diymäge, yöne Han'ı oynap goybermägede dili barmadı. Onsoñ yöne oturmanıñ yagdayını tapman ve öziniñ, toslap tapyanını Han'a aňlatmacak bolup:

- (316) —Ay, Han Aga, sanap oturmagın hacatı yok, yöne köp zatlar eşidyäris diydi.
- (317) Han onıñ bu soraga cogap bermäge kınlık çekenini bildide başga soraga geçdi.
- (318) —A sazandalıgım hakkında?—diydi.
- (319) —Onı hem eşidyäris. Yöne, Han çembekey —diyip eşidyäris.
- (320) Dogrı. Han saza ökde bolmasa hem dutar çalıp bilyär eken. Onıñ çepbekeyligi hem dogrı. Bu hakda sazanda ozalam bir yerde eşidipdir, Bağşı'nıñ şunu aytmagı örän yerlikli boldı. Şunuñ bilen birlikde hem Han Bağşı'nıñ toslap aydanlarınıñ barına inandı. Onsoñ ol yene—de ulımsılanıp:
- (321) —Aydanlarıñ dogrı, belki, maña saz çalıp bermäge geleniñ hem dogrıdır —diydi.
- (322) —Dogrım, Han aga! Näme bolupdır dogrım bolman . . .
- (323) —Hm—edip, Han bir az bövrini diñläp durdı—da.
- (324) —Emma diläp geleñ adamıñ etmişlidir —diydi.
- (325) —Bilyärin , Han Aga
- (326) —Bilyän bolsañ, onıñ bahası gımmatdır.
- (327) —Onı hem yagşı bilyärin. Yöne Han yanında onıñ näme gımmatı bolsın, Han Aga. Ol bir adam ahırı!

- (328) —Doganını şu dutarıñ bilen almakçı mı?
- (329) —Şeyle niyet bilen geldim, Han Aga.
- (330) —Sazıñ bilen alıp bilmersin!
- (331) —Onda ... diyip, sazanda dımdı ve yañı Han'ıñ ugrını tapandırın diyip, süycen agzına ot atılan yalı boldı.
- (332) —Ondañ näme? —diyip, Han sazandaniñ yüzine seretdi ve öziniñ hălki eden pikirine yene—de gaydıp geldi. «Onda sen atlı—yaraglı gelersiñ, hanı şeyle gelibem bir gör! » diyip, içini gürletdi—de Bagşı'nıñ öñinde şeyle şert goydı.
- (333) —Meniñ bir bagşım bar. Eger sazanda bolsañ, şonı yeñ—de doganını alıp gidiber! Eger yenilseñ, onda meniñkem seniñ «ondañ». . . bolar!
- (334) Han şeyle diyip, yüzini aşak saldı. Onıñ yanında oturanlar hem Han'ıñ şeyle diymegini makullap, gozganışıp oturdılar.
- (335) Bagşı yeñilse, Han näme etcegine aytmadı. «Goy aytmassın». Bagşı indi ondan yağşılığa garaşyan dälidir.
- (336) Onsoñ Şükür «Han'ıñ Bagşı'sı kim? Onı yenip bolarmı —bolmazmı?» diyen yalı pikir etmän:
- (337) —Bolyar, sınanarın. Eger basılsam «onda» näme etseñ şonı et—diydi.
- (338) Onıñ tüyn emgenmän, mertlik bilen beren cogabına Han geñ galıp tısgindi ve:
- (339) —Sen kim bilen saz çalışmalıdıgıñı —Gulam Bagşı'nı tanayarmıñ? —diyip soradı.
- (340) Eşidyärin —diydi—de Bagşı bir iñkise gitdi.

- (341) —Onda bol. Ertirden başlarıs!—Han şeyle diyip yerinden turdı.
- (342) —Biz mihman söyyändiris. Bu gün ağşamı bilen dıñcıñı al, iy—iç —diydi.
- (343) Onsoñ ol yanında oturanlardan birine sazandanı mihmanhana alıp barmagı ve iymek —içmekden kem zadını goymazlığı buyurdı.
- (344) Sazanda Han'ıñ yüzinden erbet niyetlerini okap, gaygılı turdı.
- (345) Han halıs bolmazına tutan bolsa gerek. Gulam Bağşı! Men onı eşityärdim. Onıñ dabarası dagaşıp, biziñ obalarımıza çenli barıp yetendir. Ba—a, onı yenip, doganı alıp ötägitmek eşekden palan alaymaga dälidir. Han'ıñ hem bağşısına gövni yetyär. Ol diñe bir şoña dayanıp ulı geplandır ve hondan bärsi bolup coşandır: «Meñ bağşımı yende doganını al—da gidiber. .»
- (346) Sazanda Han'ıñ yanından turup, mihmanhana baryança şeyle pikir etdi.
- (347) Onı bir kiçik tama alıp bardılar. Tamıñ içinde bir adam oturırmeli düşek bar. Yekece äpişgesi bolup, ol hem yumruk sokaymalı —daracık. Onda bu kolay—goltumda adam hem yaşamadık bolara çemeli. Divarıñ yüzine yelmeşen kerepleri Bağşı gördi. Ol her halda munıñ içine öziniñ pikiri ve dutarı bilen yerleşip bildi.
- (348) Yanınıñ bir çäynek gök çayı bilen bir tabak piti getirip ona berdiler. Ol nahardan —çaydan iyip içip egismedi.
- (349) İşdäsi yanıpdır. Goyberilcek at yalı talpıllap pikir edyär.
- (350) «Men nämeden beyle darıgyarın? Gulam Bağşı yalı bağşıları görmerin diyip, bu yere gaydıpmıdım? yok, Han kimi bolsa, önime çıkarıbersin. Saz çalışıp almalı bolsam bolyar. Maña asıl geregi şol ahırın! Gulam Bağşı yalı Bağşı bilen saz çalışıp bilmäge gorkcak

bolsam, onda seniñ üstine başga hili bolup gelerdim. Onda gezeği Çolak Batır'a ve obamıñ yigitlerine bererdim ahırın. Men onı etmedim. Saz çalışmaga meyil edip geldim. Şu dutarım bilen agamı azat edip bilmesem, onda onıñ inisi bolup bilmedigim diyip, kasam edip geldim. Şu kasamı seniñ Gulam Bağşı yalı bağşılarıñ kánligini bilip durup etdim ahırın. Yöne veli, Han söziniñ üstinde tapılaybilse yağşıdır. Náhili yol bilen bolsa—da, iñ ilki bilen onıñ şu tarapını puğtalamalı. Eger ol söziniñ üstinde dursa, onda tüys meniñ diyeniñ gelyär. . . Armanım galmayar. Getir Gulam'ıñı!. . Gelsin şol Gulam!. . »

(351) Bağşı'ñ yüregine hovul düşüp, yerinden zövve turdı. Daşarı tüm garañkı bolup, daracık äpişgeden görünyärdi. Sazanda öziniñ bu tama gün yaşmanka gelip girenini yadına düşürdi. İndi bolsa giceniñ, bir vagtları bolup gidenini añladı. Onıñ yanına gelip gidyän yok. Bir adamıñ mazut yağlı çıranı yakıp şol gidişi. Daşardan adam sesi, ayak sesi hem eşidilmeyärdi. İçerde gezmeleyär, ölügsi çıra seredip duryar. Beyle yekelik munça vagtlı bir öyde bir özi oturıp geçirimek —onıñ haysı bir yerde, haçan görän zadı. Daracık tam onıñ içini yırtıp baryardı. Onsoñ ol dağıñ nâme ederini bilmän, yazılgı duran düşegiñ üstine öziniñ yadav gövdesini goyberdi.

(352) Ol Han'ıñ yumşak düşeginiñ üstinde yatacaktı? Onıñ hözirini görmek isleyärmidi? Yok. Asıl yok. Ol entek pikir etmekdi, eline dutarını alıp bir näçe heñleri gayta—gaytadañ çalıp çıkmakdı.

(353) Bularıñ hiç haysı bolmadı. Başını yassıga goyan dessine ukladı.

(354) Häzir oña hemme zatdan betyer ukı gerekdi ahırın.

(355) Bağşı dañ bilen oyandı, yöne veli turmadı. Ol oya yatdı, uzak yatdı. Öten ağşamki pikirleri, öz—özinden geplemekleri yene—de onıñ başında häzir boldı. Süññine yene—de galpıldı düşdi.

- (356) «... Gulam Bagşı ... Han Bagşı'sı .. Onıñ özine gövni yetyändir. Arkalı köpek gurt alar!.. Goy ol Han Bagşı'sı bolsın!.. Ol tarapı meniñ. üçin hiç. Ol Han Bagşı'sı bolsa, men—de bu Han'dan azacık—da çekinmeyän batır yigitleriñ sazandasıdırın. Yöne veli, elde barımı etmelidirin. Gulam Bagşı äsgermezlik eder yalı bagşı däldir. Onıñ dabarası biderek yere dagaşıp, alıs yurtlara yeten däldir. Onıñ bilen yenede bir az vagtdan soñ saz çalışmaga oturmalı bolarıs... »
- (357) Sazandaniñ yüregine hovul düşen yalı, turmagı hıyallandı. Yassıkdan başını galdırıp, äpişgä seretdi. Entek irdi. Yumruk sokaymalı—daracık äpişgeden dañıñ ala garañkısı çalarıp göründi. Diñşirgendi: ses—üyn eşidilmeyär. Meniñ yatan yerim Han galası ahırın. Belki, bu yerde giç turulsa—da turulyandır diyip, ol yene—de başını yassıga goyberip, şol öz—özi bilen gepleşmegini dovam etdi:
- (358) «... Eger Gulam Bagşı yeñip çıkaysa, onda näme bolar? Bo—o—ov, ondakını yada düşürer dagı eder yalı hem дәl. Onda men ilimiñ eline dutar alanınıñ hemmesiniñ yüzini yere saların. Öz halıpam, maña sazandalık «patasını» beren Gara Däli näder? Şeyle bir masgaraçılık bolsa, ol muña döz getirip bilmez... Näder? İn ilki bilen dutarını ovram—ovram eder—de oda salar. Onsoñ... Dövletdurdı Bagşı hem gabrında rahat yatıp bilmez. Şeyle bir masgaraçılık bolsa, oña hem yeter, onıñ ruhı duyar.
- (359) Olar sazlarını nähili söydiler ve onıñ ösmegi ugrında nähili can çekdiler?. Olar sazlarınıñ masgaralanmagına hiç bir çıdap bilmezler ahırın.
- (360) Pikir edip şu yere yetende, ol edil el bilen göterilen yalı, zövve yerinden galdı. Onsoñ başına gelip geçyän pikirlere geñ galıp durdı. «Näme üçin başıma şeyle pikirler, şeyle yatlamalar gelyär? Bu nämädenkä ya meniñ şu Gulam Bagşı'dan sussımıñ basılıp

yördigimikä? Onda näme üçin özüm duyamok? Menmi sazımıza masgaraçılık getircek? Men şuňa degişlimikem? Yok, bu bolup bilmes ... Men Gara Däli Gökleň'den « pata » alandırın. «Sen sazanda boldıñ » diyip, ol öz dili bilen maña aydıptı ahırın. Mundan soň saz çalşmakdan gaydarınmı. ?. . . Eger doganımı saz çalşıp almalı bolsam, . maña dağı näme gerek? . Meniň diyenim gelyär ahırın. Hut şuniň üçin hem men şu yere geldim ahırın. Men sazımıza ısnat getirmerin! Öz halıplarımıñ yüzine çirk yalcak—da garalık getirmerin!. . ».

- (361) Sazanda soňkı sözini örän kesgitlilik bilen aytdıda gelinmagä durdı ve nirä yör diyilse, gidibermäge tayar boldı—da dutarını yeñillik bilen çalmaga oturdı.
- (362) Han galası turupdı.
- (363) Bagşı indi öziniñ nirädir çagırılmağına sabırsızlık bilen garaşyardı. «Han Bagşı'sı getirlendir. Häzir meni hem onıñ yanına alıp bararlar. Han Bagşı'sı. Ol gabarılyandır. . . Han hem ona öz tabşırıklarını berendir . . . »
- (364) Ol pikir edyärdi. Häzir bu kiçikik tam hem onıñ gözine öten agşamkısından has dar ve yürek gısdırıcı bolup görünyärdi. Näme etsin? Çagırilyança onıñ içinde içini gısdırıp oturmalı.
- (365) Ol äpişgä tarap bakıp, ondan köp zatları görüyärdi. Uzakdan, Bagşı'nıñ düynki üstine çikip oturanı yalı ulı dağıñ başı görünyär. Ol dağıñ önini kesip, gara gözelek gelin —gızlar ve yigitler geçyärler. Bagşı seredip otır. Henizem onıñ, yanına gelyän, halından habar alyan yok. . .
- (366) «Bu Han'ıñ zındanı bolaymasın?» Uzak garaşıp oturandan soň Bagşı öz oturan otagından şeyle neticä geldi—de tamıñ içine, äpişgä,

gapa gaytadan garap çıkdı ve turup, onıñ içinde, iki tarapa gezmemeğe durdı. «Belki şeyledir, yoksam Han ağşam meni öziniñ yanına çağırıp, saz çaldırmazmıdı, gürrün edişip oturmazmıdı? Ya ol öz bağşısı bilen gidişyärmikä? Onı meñ garşıma çıkarcak bolup tayyarlayarmıka? Nămeni çen etseñ edip oturmalı, oñaysız yagdaya bir kemsiz düşüp dirin. Meniñ ne gözel yigitleriñ içinden çıkıp, gelip oturan yerimi! Oñda—da öz ayagım bilen gelip—ä. . . Dogrı, bu Han'ıñ mıhmanhanası bolman, zındanı bolsa—da —bolup biler. Han meni şuniñ içinde oturdayın diyse—de oturdıp biler. Men năme edip bilerin? Inha, otırında năme edip bilyärin? Obamıñ adamlarınıñ Han'dan taması şudı ahırın. Şeyle bolup hem çıkayan bolmasın. . . Goy şeyle bolsın!. . . Mundan Han'a năme peyda çıkcak? Akmak Han, bir «Yandım Leylini» eşideniñ degmeyärmi dünyä malına? Onsoñam oturtcagıñ şuniñ içi bolsa bolyar. Haysı gice diysem, muniñ içini boşadıp çıkıp gidip bilerin. Yok, sen meni zındanda oturdıyan dălsiñ! Seniñ niyetiñ başgadır. Meni Gulam Bağşa daladıp, masgaralamak isleyănsiñ, sen meniñ üstimden gülceksin. Hanı görăli kim kimiñ üstinden gülmeli bolarka?»

- (367) Sazanda yene—de saz çalmaga oturdı. Onıñ çoşgunlı yüregini, edyân pikirini saz bir az köşeştirip bilyärdi.
- (368) Ol şu yerde oturıp, «Sazandaniñ Ölümi» diyen bir heñ, düzmeği hıyal etti. Edil yeri bu ölmez, yitmez bir heñ bolar. Dutarlarda köp köp çalınar. Eşidip oturanlar bolsa Han'ı yigreneler ve ona nălet okarlar.
- (369) Şu halatda añırdan biriniñ gıstanmaç gelip gapını açmağı sazandaniñ pikirini pozdı.
- (370) Mıhman, turdıñız mı? — diyip, ol gelen yigit soradı. Bu Bağşı'nı düynki garşılañlardan dăldi. Milayım yigit. Nebsi agıryan şekilde sazandaniñ yüzine garap durdı. Bağşı hem onıñ yüzinden nămedir bir zadı añlacak bolanyalı seretdi—de:

- (371) —Garaşıp hem kân otırdım — diyip yıldırdı. —Özine gövniñ yetyen bolan bilse yağşıdır, mihman, Han'ıñ tutan desñası gatı ulıdır. «Şu gün Gulam Bağşı bilen Türkmenden gelen bağşı saz çalışcak» diyip, ol ulı ile habar yayratdı. Öten ağşam bolsa Han öziniñ iyip bilmeyän zatlarını Gulam bağşa iydip, onı bakdı.
- (372) —Gulam Bağşı geldimi? — diyip sazanda soradı.
- (373) —Entek ol gelenok, inha gelir — Arkayın bol, ol gelir, ondada küküräp. . . gelir!
- (374) —Ol neneñ sazandadır?
- (375) —«Zordır», gatı zordır. özine gatı gövni yetyän bolaymasa, yanaşar yalı bağşı däldir. Ondan gorkısına biziñ bu tövereklerimize Bağşı, sazandaniñ ayagı sekip bilyän däldir. Siz gelipsiniz. Belki, siz hem şonça bar bağşısınız. Şeylemi? Çolaca yerde maña ayday.
- (376) —Yog—a. Men Han Bağşı'sı däldirin—diyip, Şükür güldi.
- (377) Ol yigit Bağşa yene—de nebsi agırmaklık bilen seredip, sözini devam etdi:
- (378) —Öziñ gör—dä Bağşı... Yagiñ meñki bolsın diyer yal—a däldir. Gulam tayı yok diyilyän bağşıdır. .
- (379) —Nähili bolsa—da onıñ bilen görmeli boldır.
- (380) —Onda gideli, meni tiz alıp gel diyip, iberipdiler.
- (381) —Görmeli bolsa Han'ıñ Gulam Bağşı'sına görelı — diyip, sazanda eline dutarını alıp, süñni yeñillik bilen turdı.
- (382) Güyziñ ortakı ayınıñ bu günki günü bayakılarından ıssı boldı, edil tomusiñ bir gün yalñışıp gelen yalı. Bu Han'a kem yakmadı. Ol desñanı hovlınıñ ortarasındaki hovziñ başında, belent sekiniñ üstinde, gollarını çar töveregine yayradıp duran ullakan gücüm agacınıñ, kölegesinde

guradı. Sekiniň üstine—halı düşekler gat—gat edilip düşeldi. Olarıň içinde Türkmen halıları hem bardı.

(383) Bagşy gözine görünyän zatlarıň hemmesine aşaklık bilen seredip geldi. Ana, onıň gözleri öz halılarına hem düşdi. Olara ıssılık bilen seretdi ve üstlerinden aňsatlar gözlerini ayırıp bilmän, ep—esli salım durdı. Näme üçin? Oları şu gün görmelimi näme, ya olarıň. gölleri, nagışları üytgäpmi? yok. Öz gelin—gızlarınıň gara öyde, ayak üste oturıp dokaşları.

(384) Yöne velin öz halılarınıň üstinde oturmaga Bagşa yer bolmadı. Olarıň üstinde Han'ıň arzılap çagıran in yakın adamları küti dodaklarından uzıň şıbıklarını ayırman, yüpek yalı tütüniň yagyaly tüssesini asmana burugsadıp, gamsız gussasız gürleşip ve gülüşip otırlar.

(385) Sazandani başga bir halınıň üstinde oturdılar. Onıň gözleri öz halılarında, olara otu—ran yerinden göz gıytagı bilen seretyär. Öz halıları beyleki halılara goşılmaň, olarıň için den çıkıpdırlar. Sazanda olarıň Govıdığını, öz ayallarınıň hünärligine şu yerde yenede bir gezek düşündi. «Biziň ayallarımızıň övünmäge hakları bar. Olarıň gara öyde oturıp dokan halıları, gör nerelere düşüpdür. Han'ıň arzılı adamları olarıň üstinde oturup bilseler armanları yok. Yöne olar bu yerlere nähili düşdikä? Belki, biziň halılılarımız Pereñistan'a daga—da düşüp, ol yerlerde hem hemmelerden saylanıp, halkıň gözini özine çekip bilyändir». Ol şeyle pikir edip, öziniň şu pikirinden köp zatları yadına düşürdi.

(386) Sekiniň üstinde oturanlar başdan ayak seredip sazandani gözden geçirdiler. «Gulam Bagşy bileň saz çalışcak. şümikä? Näderkä? Oturşa örän incalıklı. Özine gövni yetyän bolara çemeli» . . . diyip, ozara pışırdaşaryrlar.

- (387) Han Bağşı'sı heniz gelmändi. Emma Han'ıñ habar beren yerlerinden tomaşaçılar veli ızı üzülmän, topar—topar bolup gelyärler. Gelenleriñ gözleri ilki bilen märekeniñ içinde oturan sazanda düşyärdi ve olar onı öz yanlarından Gulam Bağşı bilen deñeşdirip görüyärdiler.
- (388) Birden -ikä:
- (389) —Bağşı gelyär!.
- (390) —Gulam Bağşı gelyär! —diyen ses agızdan—agıza geçip yañlandı.
- (391) Gulam Bağşı gelyär: bezelen gatırıñ halıdan edilen palanınıñ üstinde iki ayagını bir yanlığına atıp, sapınıñ ucına kümüş geydirilen, yüpek gotazlı dutarı bilen «Yelpezelendi» diyen heñi çalıp gelyär.
- (392) Onıñ göterigi zor. Biri gatırıñ başını idip gelyär, iki sanısı bolsa onı düşürmäge tayyar bolup gelyär. Hormat üstine hormat.
- (393) Şükür gelende, biri hem gozganmadı, yöne veli oña örän içgin ve pikirli seredişdiler, indi yerlerinden zövve turdılar olar öz bağşılarınıñ önündeñ çıkıp ona hormat goycaklar. . .
- (394) Han Bağşı'sınıñ bolup gelişini göreninden Şükür'iñ endamı dıgladı. Arzısız, öz ayagı bilen süyrenip gelen, yöne veli öz ilinde arzılı bolan sazanda sesini çıkarman otur, elindäki çaylı käsäni agzınıñ yanında tutup durup sovatdı. Ol näme pikir edyärkä? Kemsinmeyärmikä? Han Bağşı'sınıñ haybatı, onıñ ruhını eyyäm sındırmadımıka? Çolak Batır şol maslahatını şu vagt salaysa, ona indi näme cogap bererdikä? Ol yönekey eşik içinde, gapdalında dutarını goyup, Gulam Bağşı'nıñ gelişine sın edyärdi ve şu oturışında özinden hiç bir zat aňlatmayardı. Yöne veliñ egin gısılmayar, yüzi pozulmayar. Gözleri bolsa gülesi gelyäniñki yalı, bir az sıkılıpdı.

- (395) Gulam Bağşı'nıñ gözleri öziñ bäsleşip saz çalışcak sazandasına düşdi. Şonda onıñ ruhi önkideñ—de beter göge göterildi, sazını hem gati batlı çalıp başladı. Öziniñ şu yasama boluşlarına, çalışcagınıñ gülesi gelip oturanlığından onıñ bircik—de habarı yokdı.
- (396) Onı gatiñ üstinden götergiläp düşürdiler.
- (397) Elli—elli baş tövereginde, gögüni garap duran bağşı. Semiz alkımı piliñ holtumı yalı aşak sallanıp gidipdir. Yeñsesine paki çalıbmeli. Gök mavut çäkmeniniñ içine zordan sıgyar. Çırpıv sakgalını hınalapdır ve barmagınıñ birine gızıldan yüzük dakınıpdır.
- (398) Saz çalmakda bu töverekde ona tay yokdı, ol yenede özine tay bolar öytmeyärdi. Muna bu yere gelenlerde inanyärlar. Hasam betyer Han inañyar.
- (399) Yogsam ol beyle «ulı» bayragı çağırmıdır ahırı! .
- (400) —Salavmaleyküm, mıhman Bağşı —diyip, ol ellerini ulımsılık bilen sazanda uzatdı. Şükür hem turup :
- (401) —Salavmaleyküm, Gulam Bağşı—diydi—de onıñ mılkıllap duran yalı barmaklarını gısdı.
- (402) —Kim bolarsıñız? —diyip, Gulam soradı.
- (403) —Bize Şükür diyyärler.
- (404) —Şükür, Şükür diydiniz mi? —diyip, — Ol manläyını tutdı —bir eşiden adım, emma yadıma düşmedi. Arkaçdanmı? Hä, boldı. Gelipsin, yağşı edipsiñ. Biziñ Han'ımız saz gadırını bilyän Han'dır. . .
- (405) —Şonı eşidip gelişimiz, Bağşı aga. Hava, «bagtılı ile bağşı geler, bagtsiz ile yağı geler» diyipdirler—diyip, Şükür munı Han mazalı eşider. yalı edip aytdı.

- (406) Han Bagşy'sy bir diňşirgendi we içinden «aňırdan oylanılıp gelinen söz, yerine salıp aýtdy» diýdi—de:
- (407) —Meniň hem bir Türkmenlere gitmek hıyalım bar, diýip, agzyna inip duran çal murtyny galdırışdırdy.
- (408) —Barıň! örän govy edyärsiňiz, barıň! Saziň ve sazandaniň gadırını bizem gatı yagşy bilyändiris.
- (409) —Yok, gitsem Marı, Tagtabazar taraplarına bararın. Bärki sazandalarınızıň ugrı yok! .
- (410) —Havva, ol yerlerinizden hem sazanda çykyandır.
- (411) Olar gepleşip durkalar, edil Şükür Bagşa göz edilip edilyän yalı, onyň garşısında Han Bagşy'sy üçin halıň üstinde yüpek düşekçe güpberdiliş yazıldı.
- (412) —Otur, Bagşy aga, otur! ine, bu siziň oturcak yeriňiz tayar!
- (413) Gulam Bagşy içi yelek, daşy yüpek—gabarlıp duran —düşekçäniň içine çümüp oturdy—da sözini dowam etdi:
- (414) Men Türkmenleriň arasından ine, şu sazanda zor diýip haysy birini tutçagımı bilemok. Mıhman, Şükür Bagşy, sen ayt: siziň, öziniziň şu zor diýip tutyanınız kim ? Maňa şony aýdyp ber.
- (415) Biziň saylap durmagımız bolmaz, Bagşy aga. Kim eline dutar alsa, şoňa zor bagşy diýäyyändiris! .
- (416) —Dogry, dogry, örän dogry —diýip, Gulam ızly—ızından tassıklaş güldi. Onsoň başını galdalap oturanlara yüzlenip:—Men gelenden—gidenden eşidip, olara gatı belet boldım, Dogry, bular eline dutar alanına sazanda diyyärler, güne yatanlarına han diyyärler, gorkaklarına batır diyyärler. Onsoň hem dul gızlarını boy gızdan yagşy görýärler —Gulam şeýle diýip, oturanların gülesi gelyänini yagşyca güldürdi.

- (417) —Dogrudur —diyip, Şükür hem yıldırdı—da şeyle diydi: —Şonıñ üçin biziñ, sana goşulayanımız bircikde yokdır. Hemmämiz orta gurp bardırıs. Gorkagımıza hem ata min—de arını almaga ya—da alamana yör diyseñ. gider. .
- (418) Gülki birden yatdı. Bağşı'nıñ sözine düşünip—mi, ya—da Han'ıñ gışarılıp giden yüzine ve ulı burnıña seredipmi, garaz, nâme üçin bolsada, gülki üstine suv guyulan yalı bolup, tapba galdı.
- (419) Dım—dırslık boldı.
- (420) Han, Şükür'ıñ geplän gepini öz yanından degşirip oturyardı. Onıñ her bir söziniñ aşagında bir zat yatandır öydyardı. Şona göre ol, mıhmanın gepletmänini govı göryardı. «Men Han Bağşı'sı däldirin —öz yurdimıñ sazandasıdırın». Doganımi dilâp saylama. yigitler bilen hem , saylama at ve yaraglar bilen hem gelip bilyärdim, eger geleyin diysem diyip, onıñ aydan sözleri Han'ıñ yadından asıl çıkmayardı. Ol yöne—de —şunıñ yalısını orta atar diyip gabancıradı.
- (421) Han'ıñ, bu boluşından Gulam Bağşı'nıñ habarı yokdı. Şoña görä ol sazandarıñ çetine kakyardı.
- (422) Han gabandı. Sazandanıñ, soñkı beren cogabına onıñ içi tütedi. Onsoñ, oturıp bilmän, bağşılarıñ, arasına düşdi ve öziñiñ şol yapık niyetini durmuşa aşırmağıñ, ugrına çıkdı. Mıhmanını öz bağşısına dalatmakçı onda—da ile göz edip. . . Şonıñ üçin köp yere habar beripdi. Gelenler hem gatı köpdi. . .
- (423) Han gep—gürrüñiñ. galmalıdıgını aydıp şeyle diydi:
- (424) —Sazandalar, halk size garaşyar. Hanı hezil berip başlañ. Şertem bolsa şu —diyip, ol eline direnip yerinden galdı:
- (425) —İkiniz saz çalışmalı. Biriniz gaçıñ ve biriniz kovıñ. Şükür Bağşı zor çıksa, onıñ bayragı: öziñiñ, zındanda eli —ayagı gandallı

oturan etmişli doganını özi bilen alıp gitmeli. Ol şuniñ, üçin hem eline sazını alıp, bu yere gelipdir. Eger Gulam Bagşı zor çıksa, onda onıñ bayragı belli. Bir Türkmen gızını bercek. Onda—da oবাদanıñı saylap. Men onı her ederin —hesip ederin taparın! .

(426) —Han Aga, onda gız tapıber —diyip, Gulam Bagşı'nıñ yanında oturan bir yigit aytdı. Hey biziñ Gulam Bagşı'mızı saz çalışıp yeñen bolarmı? .

(427) Saz eşitmäge gelenler gatı köpdi. Olarıñ hemmesi tertip bilen oturdılıpdi. Märeke Han'ıñ çağıran bayragını eşidip, ilki onıñ yüzine, onsoñ Şükür'ıñ onsoñ hem Gulam'ıñ yüzine seredişdiler ve «Bu nähili adıllık? Doganı berip goybercek». Eger ol basılsa, onda netcekkä Onı ızına nähili ugratcakka? İne şunsı ... » diyip, oturan yerlerinde bir — biriniñ gulagina çavuş çakışdılar.

(428) Han oturanlara seredip, sözini devam etdi:

(429) —Biziñ bagşımız yener —diyip, häzirden aytmalı däl. Yeñyän bolsa, onda goy Gulam Bagşı öziniñ zorını görkezip yeñsin! Onıñ bayragını bermäge men her haçan bar... Meñin sözüm sözdür... Yöne, mihman Bagşı'nıñ, gövniñe zat gelmez yalı etmeli. Mihman bagşı, haysınıñ zordığını aydıp berer— yalı, bir näçe adamdan vekil belläyinmi? —diyip, Han Şükür'e geñeş saldı.

(430) Öziñ bil, Han Aga —diyip, ol sag elini yeñinden çıkarıp, yağlıgı bilen yüziniñ derini sırdı—da:

(431) —Maña barı bir, Han Aga. —diydi.

(432) —Yok, ayt, mihman Bagşı. Soñ nărăzıçılık bolmasın. Onsoñ biziñ adımıza—abraymıza yağşı bolmaz. . .

(433) —Menden sorayan bolsañ, Han Aga, vekil belläp durmak gerek däl. Aranı ine, şu halkın özi açsın. Şularıñ aydanı maña bolyar.

- (434) Gulam Bagşı hem gözlerini tegeläp. Han'ıñ, yüzinde seretdi—de:
- (435) —Menem şonı aytcak bolup durdım —diyip, Şükür Bagşı'n diyenine goşuldı.
- (436) —Bolyar onda, başlañ! Gulam Bagşı çalsın, Şükür Bagşı, sen kov!—Onsoñ, hem oturanlara yüzlenip, diñläñ ve haysınıñ zor sazandalığını öziniz aydıp berin! Bagşılar sizi vekil belleyär diydi.
- (437) Yüpek düşekçäniñ üstinde oturdılan Bagşı, öziñiñ iñ söygili ve türgellän heñine «Nar Agacına Yelpezelendä» tutdı. Öz garşısındakıdan bircik—de tüyn emgenmän, dutarıñ, gapagina örän eserden, bat bilen kakıp başladı. Onıñ kakışına, barmaklarını basışına, inip çıkışına gözler dagı eder yalı dälde. Döşini gayşardıp, başını silkip çalyar. Garşısında oturan yigidin üstine şeyle edip ok yılan yalı ovsun atyar». Onıñ sazandalığı beyle—de dursın, öziñiñ şu haybatı bilen hem özi yalı bir Bagşı'nıñ ayagını yitirdip bilcek! .
- (438) «Sag bol, Bagşı» diyip, ona gıgırmaga öziñi dutarı kakışına ve barmaklarını basışına seredyärdi: «Ak perdeden yokarda gezyär» diyip bolsa şunu bek belledi—de nämedir pikirlendi.
- (439) «Nar Agacını» Şükür—de bilyändirin öydyärdi. Yöne veli onda, garşısındakıñ üstine gabarılmak yokdı, yoksam onıñ—da oynı bardır. Belki, yeri gelerine garaşyandır. Edil doñdırılan yalı oturıp, onı kovyar.
- (440) Gulam başını, ellerini onda—munda kän urdı, sazandanı masgaralacak bolup, garaşını bilen, elinden gelenini etdi.
- (441) Şükür ızına düşüp baryar.
- (442) Gulam başga da bir näçe heñler çaldı. Han Bagşı'sınıñ çalan heñleri aygıt edici netice bermedi. Yöne veli ol Şükür'e görä artık derledi. Yap —yañkı içen çayı edil erayän yalı bolup yüzinden şabrap

döküldi. Ol yüpek yağlığı bilen derini sırip, ulıdan demini aldı—da oturdu.

(443) «Sag bol, Bagşı» diyip, ona gıgırmaga özini çemalâp oturanlar köpdi. Nâme üçindir, olarıñ hiç birisinden ses—seza çıkmadı. Märeke özara pışırdadılar. Şükür’iñ yüzine seredişdiler.

(444) Bu boluş Gulam’a yakmadı. Ol şeyle bolar deyip garaşmayardı, şunıñ üçin yüzini galdırıp bilmän diñe bir derini sırmak bilen boldı, belki, ol Şükür Bagşı , bilen ayakdaş genini özine namıs bilendir.

(445) Gezek Şükür’e geldi.

(446) —Sazanda indi sen başla, Gulam Bagşı hem siziñ heñlerinizi kovsın —diyip, Han pozuk keyip bilen aytdı—da onsoñ öz bagşısına yüzlenip.

(447) —Gulam hanı zoriñı görkezip başla, sen Türkmenleriñ heñlerine özlerinden ökdesin diydi.

(448) Şükür’iñ Han Bagşı’sına sını otırdı: «Munıñ sazandalığı uzakdan eşidileniçe bar eken. Han tanap alıpdır » Şükür içini gepledip, onıñ yüzine gaytadan seretdi: «dutar göni, çalışıp munı yenmek bolmaz, doganı hem zındandan çıkarmak bolmaz. Sazanda sazandanı şeyle çalışıp yenmez, ayrı—ayrı çalınsa bilmeyärin. Şonda kimiñ, govı çalyanı belli bolar, nâme etmek gerek?» diyip, öz—özine sorag berdi.

(449) Ana, ol yüzini aşak saldı, dutarınıñ kirşine sınıtgı berdi. Onıñ yüzini aşak salıp pikirlenmeginden gorkaymalıdır. Han Bagşı’sınıñ nâmesiniñ barlığını aňlap, onıñ garşısına bir zatlar oylasa—da oylap oturandır. Kirişlerin goşulıp gaydyan perdesine külem barmagını basıp durdı—da dutarıñ gapagina kakdı. Ol dutarınıñ guratlığını şu yerden bilip başlayardı.

- (450) Gulam Bagşı'nıñ yüzinden henizem der akıp dur. Sırıp yetişse bolanı. Ol nähili—de bolsa, kın—gıssag görän bolara çemeli. Şükür'iñ tayyarlığı onı pikirlendirdi. «Munıñ bilen deñ saz çalışıp oturmak maña ölüm» diyip içinden aydyar—da, onıñ yüzine seredyär. Házir Han'ıñ—da, beylekileriñ—de gözleri Şükür dedi.
- (451) Mıhmanıñ ävmezlige salıp, kirşe sıntgı bermegi, dutarınıñ düzülişini barlamagı, Gulam'ıñ yüregine düşdi. Onsoñ ol:
- (452) —Hanı, sazanda, bol —diyip, onıñ üstine yenede sürünip başladı.
- (453) Onda Şükür.
- (454) —Men bolungı, yet —diyip, onıñ ilki çalan heñi «Nar Agacıdı».
- (455) Bu heñi onıñ öñinden gutuların öydüp çalarmıka? «Nar Agacı» çalanda Gulam başaşak inen yalı boldı. Onı Şükür yañı gördi ahırın. Belki, onıñ başlan yerinden başlamagı isländir.
- (456) Gulam basmarlap gidip baryar Şükür başga heñlere tutdı. Ol yene şeyle bilmez diyen heñlerini bilyär.
- (457) «Näme etmeli?» Şükür yenede pikirlenmäge ve öz—özine sorag bermäge durdı. «Bu boluşda munıñ bilen aygıt edip bolmaz. Şuña yene—de gözi yetdi. Onıñ üstine hem eyyäm «Sag bol, Gulam Bagşı» diyip, oña bat berip başlanlar—da boldı. Deñ çalışıp otursalar—da, Han Bagşı'sı yendi diyip gıgırcaklarıñ barlığını ol ozalam añlayardı. Onsoñ yene—de kirşe sıntgı bermek bilen boldı. Şeyle edip ara vagt salyar—da ol pikirlenyär. Yol agtaryar. Yol yok. Haysı heñe tutsa, Gulam hem bir yanda bar.
- (458) Sazanda gısdanmayan yalı bolup otursa—da, «nätsemkäm?» diyip, özine soragı yığı—yığıdan beryer. «Bu dara —direlikde näme edip bilersiñ?. Munıñ çalıp bilmecek heñi yok. Allacanlarım, men pälime görä tanayar bolmayın. Şeyle bolaymasın?»

- (459) Sazanda şeyle diyip, gaygılancak yalı bolyar Emma veli onıñ yadına hâzir Gara Dâli Gökleñ, Dövletdurdı ve yeneler düşmeyärdi. Onıñ pikiri özine yetikdi. Diñe öz garşısındakını yeñmek hakkında oylanyar. Gulam Bagşı şondan başga zada elini yetirmeyärdi. Ol iñ çılşırımlı heñlerden biri diyip haysı bir heñe tutsa, munda—da bolmayär —Han Bagşı'sı añrı yanından düşyär. «İndi nâme çalmalı? Onıñ öninden tutulcak heñ yok. Onıñ bilmeyän heñini nâhili tapmalı, ya täzeden heñ düzsem bolmazmıka?» Ol oylandı—da yene dutarını kirşine sıntğı bermäge durdı. Şuñdan peydalanıp, sazanda yene—de pikirlenyär. Ana, ol yüzini galdırdı. Onıñ yüki yeñlän yalı bolup görindi. Yüzi—açıldı, gözleri hem gülüp duran yalı boldı.
- (460) Bu yönekey yerden dâldir. Belki, ol özini nâme etmelidgini eyyäm blip goyandır ve Han Bagşı'sını masgaralamagıp sırnı tapandır.
- (461) —Çal Bagşı, bu indi ahırkı heñimiz bolmalıdır ol çalmaga oturdı özine hem ahmal bolma-diydi— Bu gezek dutarıñ sesi başdan üytgeşik çıktı. Sazandanıñ elleri täze ilerden çalt yöräp başladı.
- (462) Munı Gulam hem añladı ve gözlerini süyrelän göläniñ gözi yalı edip, sazandanıñ yüzine, onsoñ Han'ıñ yüzini seretdi—de:
- (463) —Soñkı diydiñmi, onda elde barıñı et —diydi. Onsoñ «ya, Alı» diyip, özini yagşı rasladı.
- (464) Häzirki çalınyan heñ heniz görölüp —eşidilen heñ dâldi. Ol şu yerde —Han Bagşı'sınıñ ovsunı aşagında döräpdı. Sazanda oña at dakmaga hovlugıp, şu cedälli yarışda, öziniñ bir yerde saz çalıp bilişi bar bolsa, şolarıñ hemmesinden peydalanıp çaldı. Ellerini başınıñ üstinden aylap aylap çalyar. Şunıñ yalı edip Gulam Bagşı'nı eyerdip baryarka birden elini yöne dutarıñ yüzinde aylap aylap goyberdi—de,

çalıp baryan heñiniñ soñını perdelerinden çıkyan ses bilen doldurdı. Bu Şükür'iñ bir eli bilen çalışıdı.

(465) Ana Han'ıñ apalı bağşısı sallançakdan yıkılan yalı bolup, heñin nireden çıkyanını bilmän galdı. Onsoñ hırçını dişläp, başını yaykadı—da:—Ah—ah, mıhmanıñ pıllı—pıllısı çohdı —diyip, gızaran yüzini aşak saldı.

(466) Öz bağşılarıña—umıt bağlap oturanlarıñ aşagina telpek oklanan yalı boldı. Öz etcek hayınlıkları uğur almadık Han bolsa yerinden zövve galdı. Bağşısına gözlerini alardıp seretdi. Onıñ seredip duruşı edil: «senin etin kesilsin, meni masgara etdin» diyip gargayan yalıdı.

(467) Gulam dolanıp başını galdırmadı. Sögülsede, urulsada, kayıl yalı bolup oturdı. yüpek düşekçe demir tikene döndi —yagdayını tapsa, onıñ üstinden turcak ve niredede bolsa başsalığına gitcek. yöne veli, ızında her kimin bir zat diyerinden gorkıp, gozganada bilmeyär. Ol şeyle bir utanıp oturdı —yer yarılса gircekdi — Han'dan başlap ol hemmäniñ, gözinden düşdi. Ona diñe bir saz adamsı Şükür'iñ yüregi avap seretdide nämedir gahar eden yalı yañkı heñin yangıdığını can ağırlılık bilen berdi. Dutar gepläycek bolyardı. Yöne veli öz yurdındakısı yalı sazanda «sag bol» diyen sesi eşitmeyärdi. Belki, dinleciler öz bağşılarıñı sılayandırlar ya—da hanlarınıñ burnı zadı bilen gışarıp giden yüzinden çekinyändirler, yogsam olar «sag bol, Bağşı» diyerdiler. Biriniñde turman, sazı dinlep oturuşları şunu çen etyärdi. «Han Aga, size şu varak dutar bilen heñ çalıp bermäge geldim» diyip, Şükür aydanında, gövni yetmän gülen Han—da sazandaniñ häzirki çalyan sazına gulak salıp durmaga mecbur boldı.

(468) Tomaşaçıların gılla yarısı diyen yalı gelin —gızlardı. Olar märekäniñ bir tarapını tutup otırdılar. Erkek adamlar hem otırlar. Bu Han'ıñ goyan tertibidir.

- (469) Oturmak tertibini bir yaş ayal pozdı. Ol birden —ikä el bilen galdırılan yalı bolup, oturan yerinden zövve galdı—da hemmāniñ göziniñ öñinde semelip durdı. Onıñ gözlerinden yaş boyurdan dökülyärdi.
- (470) «Kim bu, Gulam Bağşı'nıñ, hosdarımıka? Onıñ yenilenine, indi hem utanıp oturanına aglayarmı—ka?» Ona seredip oturanların arasında şeyle çak edenleri hem boldı.
- (471) Ona Han hem seredip, onıñ Gulam Bağşı'nıñ hosdarı dāldigini, ona gıynanıp aglamayandığını bilyärdi. Ol gız alıp gaçılıp getirilen gızdı. Onıñ Han'ıñ gırnağı bolup yöränine yedi yıl bolupdır. Şunça vagtın içinde onıñ ızından gelen bolmandır. Ozalam gaharı gelip duran Han, ona gahar bilen:
- (472) —Näme beydip dursın, däliredinmi, otur! —diydi.
- (473) —Oturıp bilmeyärin, Han Aga diyip ol sesli aglamaga durdı.
- (474) —Otur diydim otur! —diyip, Han gızarıldı. Onıñ yüzini göräninde, barıp çalıbermekden hem gaytmacığı görünyärdi. Her halda ondan cogaba garaşıp biraz durdı.
- (475) —Oturмага ıgtıyarım yetmeyär —diyip, ol ayal cogap berdi —men oturayın diyenimde oturar yalı, Han Aga, öz ıgtıyarıma turmadım. Meni şu dutarıñ zarın sesi turuzdı. Hāzir hem Meni agladıp duran hem şol. Men onıñ sesinden öz ata enelerimi, onıñ önüp ösen yerlerimi ve bütün ilimi göryärin. Şeyle bolan soñ men neneñ aglamayıñ, neneñ gözlerimden yaş dökmeyin? . .
- (476) Han bu boluşa näme aydarını bilmän mahetdäl galdı.
- (477) Orta dım—dırslık düşdi. Sazanda hem saz çalmagını goyupdı.

- (478) Bu dımmaklığın başı Han'dan başladı. Ol bövrine doñuz diñini salyar, Bagşı'sına gözlerini alardıp seredyär. Ol şu yerde azdan—köpden ve yağşıdan yaman—dan näme—de bolsa bir zat aytmadığına hemmesiniñ özine garap oturmağından düşündi.
- (479) «Näme diyärka, häлки aydan söziniñ üstinde tapıarmıka, eline düşen etmişlini şeyle berer goyberiberermikä? Onıñ tarapından beyle dözümsizlik görülip eşidilen zatmıdır?». Märeke şeyle çen bilen onıñ yüzine seredyär ve süllerden çal murtıñ aşagından çıkçak söze sabırsızlık bilen garaşyar. Şükür hemmesinden beter garaşyardı. Yöne veli Han'ın sözinden tapılarından tapılmaz gorkısı kändi. Han'ın yüzini gışardıp durmağından yağşılığa garaşmak mümkün däl ahırı.
- (480) Han Bagşı'sına yine—de gözlerini alardıp seretdi. Şundan bar günäni Bagşı'sının üstine atcağı görünyärdi. Ana ol şeyle hem etdi.
- (481) Gulam, (onıñ adınıñ bagşı goşandını taşlap), seniñ bana geregin yok. Meniñ sorayan yerimde seniñ garañ görünmesin. Senmeni masgara etdin, biziñ sazımızı masgara etdin. —Han Şükür'e yüzlenip, sözini devam etdi. —Mıhman Bagşı, meniñ bagşım bolda gal, dünyäde kãñ zadıñı goymayın —diydi.
- (482) Sazanda yöne başını çaykamak bilen öziniñ galmacağını aytdı—da, şeyle diydi:
- (483) —Han Aga, Bagşı'ndan gövniñ galmasın, Gulam sazandanıñ sazanda kãmi yok. Ol Han sazandası—da il sazandası—da bolup bilcek.
- (484) —Onıñ bagşılığı maña gerek däl—diyip, Han gıgırdı—da öziniñ gahar—gazabına çıdap bilmän, mecburlıkda, öziniñ «diysemmikäm, ya diysememmikäm» diyip, ikircinläp duranlarını aydıp goyberdi:

- (485) —İndi sazanda, doganını alıp gidip bilersin, yañkı Gulam'ı yeñen heñiñi bolsa yene bir çalıp birde bu gızıñızı hem alıp git —diyip, sözini gutardı—da Han içini tutup, gark urup aşak oturdı.
- (486) —Han Aga, men Gulam Bagşı'nıñ öñinde saz çalıp bilmerin. Şoña görä onıñ bilen bile çalmaga rugsat ediñ —diyip, Şükür soradı.
- (487) —Nähili çalsan—da çal —diydi.
- (488) —Bol, Bagşı Aga —diyip. Şükür başladı.
- (489) —İndi gutulmarsıñ —diyip, Gulam hem eline dutarını aldı.
- (490) Saz çaldılar, ertirden oturişlarına. tä ağşama çenli çaldılar. İndi olarıñ arasında cetlik, bir—birini masgaralacak bolmaklık yokdı.
- (491) İkiside ak yürek bilen halka hezil bercek bolup çaldı. Şeyle hem etdiler.
- (492) Saz çalınıp gutarılandan soñ diñleyciler Han'dan—da, beylekiden—de çekinmän bagşılara dolı ses bilen «sag bolın» deydiler.
- (493) İñ soñında Şükür Gulam'ıñ gulagina çavuş çakdı—da: —Bagşı, günähımı öt, ikimizi öcükdirip goyberen Han boldı. Meni yüz dürli sap atmaga mecbur edep Han boldı. Han günäkär, Han —diydi. Gulam yıldırdı—da yüziniñ derini yeñillik bilen sırdı ol yönekey yıldırmak daldı. Şükür'ıñ «Han günäkär, Han» diyenine koşulmagıñ yıldırmasıdı. Han mihmanını şu günüñ özinde ugratdı ve onıñ ızından yüregi avılı garadı.
- (494) Bu vaka, indi hasap edip görsem, 1871—nci yılda bolan eken.

AKTARMA

BÖLÜM II

- (1) ŞÜKÜR BAGŞI (Aktarma)
- (2) Uzun Hikâye
- (3) Onu kendi köyüne ulaştırmazlardı. Bugün bir köyden gelse öbür gün başka bir köye götürürlerdi. Onu sadece 'bir günlük' diyerek köydekilerden sorup götürürlerdi. Fakat bir günlük diye götürülen müzisyen bir ay, iki ay geçse de gelmezdi. Daima böyle olurdu. Onu köyünden bir çıkarabilseler bir daha geri dönemezdi. Sırayla köyden köye , evden eve, düğünden düğüne çağırırlardı.
- (4) Uzun boylu, zayıf, kara yağız, otuzunu yeni geçen müzisyenin kibirliliği, hilekarlığı, nazlanması yoktu. Aynı şekilde onun usanması da yoktu.
- (5) Arzu edilip, çağırıldığı yere giderdi. Onun gittiği evin her tarafı aniden insanlarla dolardı. O dutar çalmaya başlardı. Evi dolduran yiğitler ve kızlar kendilerinden geçer, usulüne göre davranarak çok çabuk coşarlardı.
- (6) O dutarı zorlanmadan, kuvvetli kollarını ve uzun parmaklarını oynatıp ahenkle sallanarak kahramanlık türküleri çalardı. Onu dinlemekte olan yiğitler kendilerini savaşta gibi hissederlerdi ve yürekleri her defasında daha fazla coşardı.
- (7) O müzisyendi, sadece saz çalardı. Müzisyenliği ile halkına kendini sevdirmişti. Fakat onun adı halk arasında Şükür müzisyen olarak değil Şükür Bagşı olarak yayıldı. Bunun kendine göre bir nedeni vardı.
- (8) O bütün ömrü boyunca iki defa türkü söylemişti. Bu türküleri yeteneğinin neye yatkın olduğunun tam olarak belirmediği dönemlerde

söylemişti. İşte bu iki kez türkü söylemesi ile onun adı Şükür Bağşı olarak halk arasında yayıldı. Sadece yayılmakla kalmadı, hızlı bir şekilde dilden dile dolaşarak ün kazandı.

- (9) Bundan başka türkü söylemedi, türkü söylemeyi tamamen bıraktı. Türkü söylemek ona çok basit bir iş gibi göründü. Onunla uğraşmadı. Dutar *, onun ilgisini çekiyordu. O bunun için dutarla uğraştı. Dutarın rahatlığını eline aldı ve yüreğindeki duyguları onun içine sığdırmayı başardı. Bu nedenle diliyle ve sesiyle vermek istediğini dutarından güç alarak vermeye çalıştı. Bunu da başardı. Sürekli saz çaldı, başkalarına özenmeyerek, kendi yaratıcılığıyla yeni yeni türküler üreterek çaldı.
- (10) Onun sazını halkın nasıl kabul ettiği hakkında şunları söyleyebiliriz. Uzun kış gecelerinde, şafak söküp, dünya aydınlanıncaya kadar saz çalardı. Fakat akşamdan beri evi dolduran dinleyenlerin hiç birisi de usanmazdı ve gözlerini kırpmadan, her türküsünün sonunda hepsi birden:
- (11) “Çal Bağşı, çok yaşa, Allah senden razı olsun” diye söylerlerdi.
- (12) Müzisyen için bu şekilde söylenmesi yeterliydi. Bununla müzisyenin gönlü coşardı ve ruhu göğe yükselirdi. O kazanmak için çevresine bakınan, para verilmediğinde çeşitli bahaneler bularak zevk vermeyen ve dutarının telini koparan bağşılardan değildi. Onun isteği halkın kendisinden memnun olmasıydı. Bunu içinde gariplerde onu evlerine ve düğünlerine çağırıp saz çaldıra bilirlerdi.
- (13) Parayla türkü söyletemeyen, bunun içinde saz çalınan, türkü söylenen yere gidemeyen, gitseler bile kenarda köşede sıkılıp duran

* “dutar” iki telli Türkmen sazı.

garipler “Şükür Bağşı gelmiştir, o saz çalar” diyerek işlerini bırakır, her yerden gelirlerdi ve onun sazının lezzetini gönül rahatlığıyla dinlerlerdi.

- (14) Müzisyen henüz köyüne gelmemişti. O nerede olursa olsun, içi insanlarla dolu olan evde, saziyla insanlara zevk veriyordu.
- (15) Uzak bir köyden gelen iki atlının onu götürmesinin üzerinden, uzun zaman geçmişti. Köyden ayrıldıktan sonra geçen zamanın hesabı tutulamıyordu. Günleri tek tek sayan insanların sayısı da çoktu. Onlar “Bağşı’mızı Kelte’lerin köyünden gelen atlıların götürmesinden bu yana iki ay on bir gün geçti” dediler.
- (16) İşte bu günün akşamı müzisyen köyüne döndü.
- (17) O zamanda Duşag’ın meydanındaki evlerin hepsi müzisyenin gözüne toplu olarak bir görünür, bir kaybolur gibi geldi. O köyünü görmek istiyordu. Bu defa arkasından aramaya atlı gelmemiş olsa da köydekilerin de kendisini görmek istediğini biliyordu. “Bu akşam köyün büyüğü, küçüğü bizim evimize toplanırlar”.
- (18) O bu şekilde, onlara şafak söküne kadar saz çalmayı kabul ederek geliyordu. Daima böyle olurdu. Yine de böyle olur, diyerek kendini inandırmıştı.
- (19) -Köyüm kolay gelsin. Geldiğiçe köyü endişeli, evleri kederli gibi görünüyor. Ayrıca köyün karşı tarafındaki evler de hüznü duruyor. Diğer evlerin önünde ak keçeli atlar kapıya yaslanmış görünse de, onların evlerinin en görkemli atları görünmüyor.
- (20) O bunları düşünerek geldi ve akşamın alaca karanlığında evlerine girdi. Onun üç yaşını bitirip yeni dördüne basan sarımtırak bir kızı vardı. Onu görmeyi ve kucağına almayı arzu ederek geliyordu.
- (21) Kızı evde yoktu. O, annesi ile komşularına gitmişti.

- (22) İçeride sadece yengesi vardı. O eski elbisesini başına örtüp, dondurulmuş gibi duruyordu. Kayınbiraderinin geldiğine memnun olmadı, aksine kötüleşti. O kendine verilen selamı almadı, hatta Bağşı'nın yüzüne bile bakmadı.
- (23) -“Buna ne oldu? diye Şükür, düşünerek onun yüzüne baktı”
- (24) “Üzüntüsünden ağlaya ağlaya göz kapakları kabarmıştı. Bu bana kırgın gibi ben ne yapmışım? O böyle diyerek iyice düşündü. Ne olduysa yokluğumda bir olumsuzluk olmuştur. ”
- (25) Onun bu şekilde durmasından Bağşı bunu düşündü ve keyfi kaçtı. Sonra yengesinin vereceği cevaptan çekinerek ona sordu.
- (26) -“Yenge neden böyle yapıyorsunuz? Hasta mısınız? Berdi köyde mi?”
- (27) Yengesinin bu duruşu değişmedi. O konuşsa veya hareket etse ağlayacağına,hiç şüphe yoktu. Ağlamaya hazır halde bekliyordu. Bağşı onun susmasından ve hareket etmeden duruşundan anladığı için onu konuşturmak veya ondan bir şey duymak istemedi. Omuzundan dutarını keyfisizlikle aldı ve evin köşesindeki tahta ağaca doğru yöneldi.
- (28) Bu duruma yengesi tepki gösterdi ve içini çeke çeke Bağşı'nın yüzüne bakarak dışarı çıktı.
- (29) “Ne oldu diyerek içeride kalan Şükür, yengesinin yaptığından bir şey anlamayarak durdu ve tanıdığı komşularına bakındı. Her şey daha önceki gibi, değişen bir durum yok. Yalnız evin yanında sürekli duran kılıç ağası Berdi'nin eğri kılıcını görmedi. “Kılıç yok, kapıda at yok, bunların hepsi bir tarafa ağabeyim Berdi de yok”. «Bunun bir nedeni vardır. Yengem boş yere ağlayarak gözlerini şişirmemiştir. Müzisyen böyle diyerek derin düşünceye daldı».

- (30) Yenge, evin yan tarafına dönülen yerde, önüne Bostan adlı orta yaşlı kadın çıktı. O kadın, yengenin gözünden durmadan akan yaşı görünce durdu. Ona şöyle bir teselli verdi.
- (31) -Kardeş Dursun, neden ağlayarak kendini zayıf düşürüyorsun. O ölmedi, kaybolmadı. Sağ salim gelir. Gidip de gelen yok mu?
- (32) -Ay kardeş geleceğini bilsem ağlar mıyım. O artık gelmez. Ben bunu biliyorum diye yenge kadının sözünü kesti. Yenge konuşmaya başladı. Biraz önceki sessizliğini fazlasıyla bozdu. O yalnız konuştuklarını Bağşı'ya ıstıttıracak olup birbiri ardına şikayetler sıralayıp sitemli konuştu. Can kardeş, Bostan o gelerek ailesinin içinde oturacak değildir. Ben bunun böyle olacağını önceden biliyordum. Bunun içinde önceden ağlıyordum! İnsanların zindana düşerek yine çıkıp geldiklerini, kardeş kaygısını çeken elini nereye uzatsa yetişen gücü vardır. Nerede onda bu yakınlık. O yerde tek kalan değil mi? Fakat onun kederini çeken bir kişi değil mi ? O kardeşinin sıkıntısını çekmez. Ona insanların içinde saz çalıp sohbet etse kafi gelir.
- (33) Kardeşinin durumu budur.
- (34) -Hayır öyle değil. Dursun, sen şimdi hiçbir şey düşünmeden lüzumsuz konuşuyorsun. Bağşı hepsinin üstesinden gelir diye Bostan, Bağşı'ya dil uzatılmasına karşı çıktı. Sen akılsızlık yapıyorsun. O yalnız mıdır, onun yakını yok mudur! O tek başına değildir, kardeşi, ve halkı vardır...
- (35) -Sen ne söylersen söyle. O gelmez... ben...
- (36) -Bırak namert gibi konuşmayı. Köy her şeyini verir ve onu alır gelir.
- (37) -Bırak diyorsunuz, kolay mı : Bırakmak...
- (38) Bırak artık ağlayıp durmanın ne faydası var.

- (39) Bıraktım diye yengesi evin kamışına yaslanıp aşağıda durdu. O ağlamaklı gözlerden yaş dökülmeye devam ediyordu.
- (40) Onun kendine göre bir düşüncesi var. Böyle yapmakla Şükür'ü kahrlandıracak ve onu iyice kızdıracakmış. Bagşı yengesinin her şeyine, sabırlı bir şekilde kardeşi için katlanmalıydı. Eğer Şükür şükreden olsa ona yine kızardı. Onun ata binerek ganimet almaya gitmeyişine bakılacak değildir. Onun dutarında çalan kahramanlık havaları boş yere çalınan türküler değildir. Ona sadece "haydi" demek yeterlidir. Sonra o ne yapacağını bilir. Bostan bu şekilde konuşarak ona gerçekleri anlattı.
- (41) Bagşı evin köşesindeki yüklüğe yaslanıp dışardan gelen konuşmaların hepsini işitti. Yengesinin, keyfini kaçırmamasını ve yaptıklarını iyice olarak düşündü. Ağabeyim ganimet almaya gidip esir düşmüştür. Yengem bunun için üzülmüyormuş. Benim bunda ne günahım var? O yüzünü gözünü kırıştırmadan doğruca anlatsa olmaz mı? O bu şekilde kendi kendine konuşarak biraz düşündü. Şimdi onun aklına çocukluk anıları geldi. Kendinin müzisyen olmasına bire bir sebep olan insan gözlerinin önüne geldi. O kardeşini hatırladığında yanındaki saz aklına geliyordu. Müzisyen olarak yetiştiği için Bagşı ona minnettardı.
- (42) Müzisyen dutarın aşkına çocukluğunu bırakmıştı. Kendi akranları çubuktan at yapıp oynadığında, o ağaçtan dutar yapıp, uzun günleri böyle geçirirdi. Annesinin ipeğini azar azar çalar, kendi dutarına tel yapardı. Komşularının dutarını çala çala bozardı. Annesi onu sabah ota ya da oduna gönderirdi. O kendi yaptığı dutar ile meşgul olup akşamleyin dönerdi. O kendi evlerinden çok dutarlı evlerde olurdu. Kendisi çalmasa bile yakından bakar arada sırada latiflik ederdi. Ona bir

şey söyleyecek veya yemek yedirecek olsalar ilk önce köyün dutarlı evlerine giderlerdi. Onu her zaman bu yerlerde bulurlardı.

(43) Annesi: “sen yaptığın işi başaramayan çocuk olacaksın” babası ise “sen annenin oğlu attan dutarı iyi görüyorsun” diyerek ikisi birden ona kızarlardı.

(44) Ona sadece ağabeyi kızmazdı. Ağabeyi günün birinde ona bir eskimiş dutar satın aldı.

(45) Bagşı o zaman sekiz dokuz yaşlarında bir çocuktı. Ağabeyinin bu iyiliği onun hafızasının içine kazılıp aklından hiçbir zaman çıkmadı.

(46) Anne ve babasından önce, kendisine dutar verip sevdiren insan şimdi zindandaydı. Onu zindandan çıkarmak için Bagşı ne yapmalıydı?O durmadan bir şeyler düşünüyordu.Ağabeyi ona kılıç alıp veren biri olsa onun ne düşündüğünü tahmin etmek kolay olurdu. Fakat ağabeyi ona dutar verdi. O dutar ile meşgul oldu, dutarı elinden hiç düşürmeden otuz dört yaşına kadar geldi.

(47) Bagşı Can sağ salim geldin mi? diye evin yan tarafından bir yaşlı kadın geldi ve içeriye kapıya vurup girdi. Sağ salim gelmişsin. Velhasıl çok eğlendin, gözümüzü yolda bıraktın, nerelerde kaldın? Bagşı Can dün peşine atlı gönderdiler. Sen onlarla belki karşılaşmış değilsin. Giden Halık’tı. Bagşı Can köyün yiğitleri senin gelmeni beklediler.

(48) Bu yaşlı, müzisyenin fikrini bozdu. O daha önce düşünüp çözebileceği şey yok oldu. İki kulağı yengesindeydi. Onun bu konuşulanlara nasıl tepki vereceğini bilmiyordu.

(49) Yaşlının köyün yiğitleri senin geleceğini beklemektedirler demesi onun fikrini düşüncesini kendine çekti. Sonra o :

- (50) -Geldim... dedi ve yaşlının kıvrılarak duruşuna baktı.
- (51) Geldiğin çok iyi olmuş, Bağşı Can diye o yaşlı sözüne devam etti. “Yiğidin başı kavgalı gerek” denilmesi boş yere söylenmemiştir. Bu söz yiğidin zor günlere dayanabileceğini göstermek için söylenmiştir. Ağabeyin esir düşeli bugün sekizinci gündür. Biz duruyoruz. Kınanmaktan, kınanmamaktan ne fayda. Sen kınanan olma. Köy kendi müzisyenini koruyacaktır. Sen şimdi belini sağlam kuşan. Sıkıntın olmasın.
- (52) Yaşlı kadının söyleyeceği çoktu. Onun köyden de haberi vardı. Fakat onun asıl vurgulamak istediği son cümlesindeydi. Onu Bağşı'ya, herkesten daha önce söylemek istediği için, iki gündür yollardaydı. Evet köy müzisyenini koruyacaktır diye söylediğinde Bağşı'dan yiğitlik sözünü aldı.
- (53) Bel sağlam kuşatılmalıdır. Dutar en sağlam kuşaktır, Kümüş Hanım dedi. Bağşı düşündü taşındı. Sonra bir karara vardı ve açık maksadı belirmeye başladı, yüzü aydınlandı, omuzları gevşedi. Yavaşça gidip, dutarını keyifsizce astığı yerden aldı ve sonra evin ortasına bağdaş kurup oturdu.
- (54) Kümüş Hanım haydi rahat ol ben size saz çalacağım diyerek öfkeyle dutarının kapağına vurmaya başladı.
- (55) -Haydi durun!
- (56) Bu şimdi şafak vaktine kadar sürecek...
- (57) Önceleri böyle olmuyordu. Müzisyen saz çalsa köyün hepsi gelirdi. Aradan böyle uzun zaman geçtikten sonra daha da betyeri oldu. Şimdi ise... Bu akşam? Bu akşam böyle olmadı. Bağşı başını kaldırmadan saz çalıyor. Önceki çalmalarından farklı da değil. Fakat gelenlerin isimlerini saymak gerek. Neden? Bu akşam Bağşı "çoşturan"

sazını çalmıyor mu? Öyle mi zannediyorlar? Gelenlerin azlığı bunun için mi? Gelmeyenler gelmedikleriyle kalsınlar. O zaman gelenler kimler? Onlar niçin gelmişlerdi? Her zamanki gibi, dutar dinlemek için mi, kaynaşmak için mi yoksa Bağşı'larının yüreğini sakınleştirmek için mi? . .

(58) Onlar kendi işlerinden dolayı övünen, yapılmayan iş için kınayan insanlar değil. Köyün en seçkin ihtiyarları ve delikanlılarıdır. Az denilecek kadar da değiller. Gele gele Bağşı'larının karaca evini doldurdular. Onların içinde bir iki misafir genç de var. Onlar daha önceleri Bağşı'nın sazını çokça dinlemiş kişilerdir.

(59) "Coşmaktan" korkmadan gelenler, sazı ve müzisyeni seviyorlardı. Bu yapmacık bir sevgi değildi. Onlar Bağşı'larına bu sevgilerini bir kere daha göstermek için gelmişlerdi. Dinlemeye mi yoksa keselerini doldurmaya mı ? İki cebini de parayla doldurup gelenler de vardı. (Bu az sayıdaki misafir gençler, içeriye girmiyorlardı).Fakat çoğu böyle gelmemişti. Onlar boş yere gelmediler, görüşlerini anlatmaya gelmişlerdi. "Biz sazımızı ve müzisyenimizi nasıl sevdiğimizi yürekten gösteririz" diye geçen akşam Bağşı'larının ağabeyini Han'ın zindanından çıkarması gerektiğini mülahaza etmişlerdi. (Misafir gençler işte bu tavsiyede karar kıldılar.) Onlar bu isteklerini Bağşı'ya haber vermeye geldiler. Bizim düşündüğümüzü Bağşı kabul eder mi etmez mi? Bu konuda aralarında konuşmak yetmezdi, görüşlerini doğru olarak kabul edip, Bağşı'nın bunu geri çevirmeyeceğine inanıyorlardı.

(60) Müzisyen saz çalıyor.

(61) Onlar geldikleri gibi durdular. Bağşı'larına diyeceklerini ise dillerinin ucunda çevirip duruyorlardı.

- (62) Müzisyen saz çalıyor. Başını kaldırmadan, dutarının kapağına vurarak, kahramanlık havaları çalıyor. Böyle yaparak tekliflerini iletme için gelenleri uzun gece boyunca bekletti.
- (63) Bağşı kendisinin coşkusuyla yüreğine ve dutarına sığdıramamış gibi bendi yüksek sesle şunları söyledi:
- (64) “Baba Gambar, verdiğin sazın
- (65) Kökü ağaçtandır.
- (66) Ağaç desem kötü görmeyin,
- (67) Bütün çiçekler ağaçtandır.
- (68) Ah bütün çiçekler, bütün çiçekler,
- (69) Ağaçtandır, ağaçtandır!..”
- (70) Bundan sonra, konuşmaya gelenler daha fazla bekleyemediler.Onlar:
- (71) Dur Bağşı, dur! Bizim sana söylemek istediğimiz bir şey var. Bağşı, bize izin verir misin? diye sordular.
- (72) Bağşı durdu, yanında duran kara kalpağının içinden büyük kırmızı şalı çıkardı ve onunla terini sildi:
- (73) -Pekala, ben bitirdim, şimdi sıra sizde söyleyin. O bu şekilde konuşup yiğitlerin yüzüne gülerek baktı. Onun keyfi yerindeydi. Keyfinin yerinde olmasından , yengesinin ve diğerlerinin söylediklerinin altında kalmayacağına ve kendine güveninin tam olduğuna şüphe yoktu. Bu mutluluğu ile kahramanlık havaları çalmıştı ve yiğitlerin yüreğini öncekinden daha çok coşturmuştu.
- (74) -Onların hepsi birden “bizim için bir tek sen” varsın dediler. Bu şekilde biz seni asla üzme istemeyiz. Biz savaşacağız!.. .

- (75) -Durun! diyerek köyün delikanlılarına liderlik yapan, sol elinin parmaklarını kılıç kestiği için, Çolak Batır adını alan Batır, dört bir taraftan konuşanları durdurdu ve kendisi onların adına konuştu:
- (76) -Bagşı, bizim daha önceden düşündüğümüz bir tavsiyemiz var. Bunu sana söyleyeceğiz. Biz sağ olduğumuz müddetçe ağabeyinin Han'ın zindanında durmayacağını biliyorsun. (Doğru değil mi? diyerek sözünü herkese onaylattı). Buna göre, biz şu karara vardık. Doğruca Han'ın zindanına hücum etmeli. Sonra ağabeyini bir şekilde oradan çıkarmalı. Senin de at ve silah hazırlığını yapacağız. Nasıl buldun? Yapılması gereken budur diye Batır, Bagşı'nın yüzüne bakıp durdu. Bu söylenenler Bagşı'nın beklemediği şeyler değildi. Bunun için de şaşırmadı, tebessümle dinledi.
- (77) -Batır, anlaşmada olan ikinci sözü de söylesene! diyen ve duvardaki buğday dolu çuvala yaslanıp oturan beyaz sakallı Meret Ağa ileri atıldı..
- (78) Onun söyletmek istediğini Batır biliyordu, fakat bunu söylemeyecekti. Ona önceden de karşı çıkmıştı. Şimdi onun yine aynı şeyi ortaya atmak istemesine öfkelenildi. Sonra yüzünü kırıştırıp:
- (79) -Meret Ağa, başka söylenecek bir şey yok! dedi.
- (80) Dediği yapılmayan ihtiyar sakinleşmedi. Herhalde o da buraya sadece saz dinlemeye ve seyretmeye gelmemişti. Onun da Bagşı'larına söyleyeceği sözü vardı. Görüşü nasıl karşılanırsa karşılansın yine söyleyecekti :
- (81) O:
- (82) -Bagşı Can, Batır'ın söylediğine razı olmazsan, o zaman... dedi.
- (83) Onun sözünü yarıda kestiler.

- (84) -"O zaman", "o zaman" kalsın yahu!
- (85) -Her ne olursa olsun ben söyleyeceklerimi söyleyeyim, diye ihtiyar sözüne devam etti:
- (86) -Bagşı, o zaman yeni bir görüş: Eğer sen razı olursan biz senin ağabeyini para verip alabiliriz. Senin için varımızı yoğumuzu ortaya koyarız.
- (87) Kendisi gibi ihtiyar, at binmeye ganimet almaya gitmekten mahrum kalan, kılıcını oğlunun beline takan, satranç oynamaktan başka işi gücü olmayan Artık onun sözünü kesti ve:
- (88) -Bırak Meret! namert gibi konuşmayı. Yüz kere olmaz denilen bir şeyi yine söylüyorsun! Sen bizim adımızı "Bagşılarının düşman eline düşen kardeşini parayla satın almıştır" diye kötüye mi çıkarmak istiyorsun? Esenpolat'ın dostlarını zindandan aldığı gibi, biz de Bagşı'mızın kardeşini öyle alır geliriz. Yiğitler bir tek yol vardır. Ona herkes uymalıdır. Başka yol olamaz! dedi.
- (89) Bu ihtiyarın konuştuklarını diğerleri de kabul etti.
- (90) -Bir şeyler verilse o zaman herkes Bagşı'nın ağabeyini alıp gelir. Fakat, git de ödül ver. Bunca öğüdünü kendine sakla...
- (91) Onların arasına misafir yiğitlerden birisi girdi.
- (92) -Bakalım, Bagşı ne diyor, bir de onu dinleyelim, dedi.
- (93) Bagşı gülümsedi. Onun gülümsemesi bir şeyler anlatmaktaydı. Bundan dolayı da oradaki insanların aklına şöyle bir soru geldi: "Bagşı bu denilenlerin hangisini kabul eder? Kim bilir, belki, o üçüncü bir teklif ileri sürebilir. Üçüncüsü ne olabilir? . . Bagşı şimdilik dutarı bırakır...

- (94) Misafir yiğidin bütün oturanlar adına sorduğu soruya, Bağşı şöyle cevap verdi:
- (95) -Ben ne diyeyim, siz her şeyi söylediniz. Sizden hoşnut oldum. Bana hürmet ediyorsunuz, sağ olun!
- (96) -Bağşı, söylenenlerin hangisini uygun buluyorsun? Haydi, onu söyle, diye karanlık köşeden bir soru geldi.
- (97) -Bağşı, ikisinden hangisini kabul ettin? diye önceki sorunun ardından bir soru daha soruldu.
- (98) -Birini kabul edip diğerini kabul etmemek gibi bir durum söz konusu değil. Batır bu soruların ikisine de kendisi bu şekilde cevap vererek Bağşı'ya döndü: -Bağşı, sen şimdi dutarı bırak. Ne yapacağımızı söyle? Beline kılıç takın, sonra ata bin de benim peşime düş!
- (99) -Doğru, çok doğru, diyerek oturanların çoğu Batır'ın sözlerini desteklediler.
- (100) Şükür hâlâ gülümseyerek duruyordu. O, bu mesele hakkında onlardan farklı düşünüyordu. Hiç acele etmeden Batır'a cevap verdi. "Sağ olun!" demesi hiç kimseyi tatmin etmedi.
- (101) -Bunun başka bir yolu, yordamı bulunmaz mı, mutlaka kılıç takıp ata mı binmeli? yoksa, köyün bütün varını yoğunu toplayıp, Han'a mı vermeli? Gelin bir daha düşünelim, uygun bir yol bulunmaz mı? Başarana yol çoktur, Batır! dedi ve Şükür, Batır'ın yüzüne baktı:
- (102) -Bunun başka yolu yordamı olmaz, diyerek Batır bıyığını burdu. O bir şey daha söylemek istiyordu fakat, o sırada yanında diz çöküp oturan yiğit:

- (103) -Başka bir yol ararsan başarıya ulaşamazsın. Biz önceden düşünülmesi gerekenleri düşündük... dedi.
- (104) Çolak Batır bu yiğitten hoşnut oldu. Sonra hiç bir şey söylemedi, fakat önceki konuşmaları gibi :
- (105) -Bunun başka bir yolu olmaz, dedi.
- (106) Müzisyen Batır'ın gözlerinin içine baktı ve:
- (107) -Yaşıtlarım ellerine kılıç aldığında ben elime dutar aldım. Onlar at binip dört bir yana at koşturduklarında, ben ustalarımın ardına düşüp halk arasında saz çaldım. Varımı yoğumu bu uğurda ortaya koydum. Garadalı Göklen'in "duasını" aldım. Doğru değil mi? dedi.
- (108) Batır:
- (109) -Doğru, doğru, ben biliyorum, hepsini biliyorum. Fakat. . . diyerek sözünü kesti.
- (110) -Öyleyse söyleyin, ben bu dutarla at ve silahın halledebileceği işi halledebilir miyim, yoksa halledemez miyim?
- (111) Batır, onun bu sorusunu hiç beklemediği gibi aniden durakladı.
- (112) Bunun üzerine diğerleri Batır'ın yerine cevap verdiler :
- (113) -Yapabilirsin ancak yeri ve zamanı geldiğinde.
- (114) Bağşı'nın sorusunun altında nasıl bir anlam yattığını onlar anlayamamışlardı.
- (115) İsteği kabul edilmeyen Batır eliyle bıyığını buruyordu. Bu şekilde biraz bekledikten sonra :
- (116) -Bağşı, şimdiki durum farklı. İşimizi hallettikten sonra dutar hakkında rahatça konuşalım. Evet, sen dutarla atın ve silahın

yapamayacağı işleri de yaparsın. Fakat şimdi... O şimdilik kenarda dursun.

- (117) -Gerçekten bu konu hakkında şimdi yapacağımı söylüyorum.
- (118) -Bu işle dutarın ne ilgisi var? Batır'ın suratı asıldı. " Ne yapmak istediğini anlayamıyorum, Bağşı.
- (119) Bağşı sinirlendi:
- (120) -O zaman siz beni rahat bırakın. Ben bu eski dutarımla ağabeyimi zindandan çıkarmayı deneyim. Eğer başaramazsam o zaman sizin dediğiniz olsun.
- (121) -Bu işte, sen dutarınla ne yapabilirsin? Bu akla yatmıyor, Bağşı. Dutar sadece gölge süsüdür. Bağşı, bu dediğin olmadı. Haydi, sen ne diyeceksen açıkça söyle. Sen kendi başına iş yapıyorsun. Her ne ise, haydi söyle. Biz dinleyelim... diye oturanlar birlikte sordular.
- (122) Şükür, kendi düşüncesine karşı çıkılacağını,özellikle de Çolak Batır'ın karşı çıkacağını önceden biliyordu. Fakat, o da söylediği sözünde ısrarla duruyordu.
- (123) -Ben bununla çok şey yapabilirim. Müzisyen dutarını yukarı kaldırdı. -Yeter ki siz engel olmayın, ben deneyeceğim.
- (124) -Mesela?
- (125) -Mesela, şunun... diye, aklına gelenleri anlatmaya başladı. Ben buradan dutarla birlikte doğru Han'ın yanına gideceğim.
- (126) Sonra?- dediler.
- (127) Sonra ağabeyim için Han'a iki tane türkü çalacağım. . .
- (128) Onun böyle demesi arı kovanını karıştırır gibi oldu. Ona karşı çıkmayan kimse kalmadı. Her birisi bir şey söyledi. Uğultudan ötürü

karaca evin içinde hiç bir şey anlaşılmaz oldu. Gürültü, uğultu kesildikten sonra onların ne dedikleri anlaşılmaya başlandı.

- (129) -Nereye dedin? Han'ın yanına? .
- (130) -Han'a yaltaklığa mı? Onun önünde baş eğmeye,af dilemeye mi?
- (131) -Han bizim sazımızı dinleyip haz almaz.
- (132) -Biz ondan adamımızı onsuz da alabiliriz!..
- (133) -Şu Han mı senin sazına değer verecek?
- (134) -Han peşine adam takıp kovalatır, askerleri seni şaşkına çevirirler. Bu ise herkese yeter... Biz ona kendi sazımızı maskara ettirmeyiz. Diğerleri susup Çolak Batır yine konuştu :
- (135) -Bagşı, bu söylediklerin gerçek mi? yoksa şaka mı yapıyorsun? Sen düğüne mi gideceksin? Asla oraya dutarla gidilmez. Bu düşüncenden vazgeç. Bunun için de ne öğüt verilirse, neye karar verilirse ona uy!..
- (136) -Bagşı'nın dediği de mümkündür ey insanlar, diye Artık, Şükür müzisyene doğru : Çok kıymetli Can Bagşı, ey kardeşim Şükür, sen doğru söylüyorsun. Senin iki türküne hiçbir şey değişilmez. Buna şüphe yoktur. Fakat bunu yalnız ama yalnız biz biliriz. Sen şimdi söyle: "Han" dediğin kim? O bize düşman değil midir? Hiç kurt gibi yiğitlerden birisi eline düşse onları iki tane türkü karşılığında serbest bırakır mı? Böyle bir şey görülüp duyulmuş mu? Üstelik de Han'dan? Ey insanlar, önceki teklif uygundur. Bundan sonra kararı değiştirmek olmaz. Yiğitler, sabah erkenden hazırlığınızı yapınız. Yiğitlerin hepsi birden: -Bizim hazırlığımız tamamdır, dediler.
- (137) O zaman Bagşı:

- (138) -Benim ne yapacağımı iyice dinleyiniz, diye sözüne kaldığı yerden başladı:
- (139) -Ben doğruca Han'ın yanına gideceğim. Ama, Han'ın önünde diz çökmeyeceğim. Baş eğip, af dilemeyeceğim. Neden baş eğecek mişim? Başım dik bir şekilde giderim. Siz arkamda olduğunuz müddetçe kimsenin önünde boyun eğer miyim? Giderim ve ilk önce sizin şu maksadınızı ve durumunuzu olduğu gibi ona anlatırım. "Senin üstüne, köyün yiğitleriyle birlikte atlı, silahlı gelebilirdim, heybemi altınla doldurup, deveyi halıyla yükleyip gelebilirdim." Ama böyle gelmeyi uygun görmedim, bunun için de işte böyle geldim" derim ve ona dutarımı gösteririm...
- (140) -Yaa!
- (141) -Tabî Han dinleyip otursun!
- (142) -Sonra?
- (143) -Sonra içini deşmeye başlarım. "Bizim her şeyden üstün tuttuğumuz şey sazdır", derim. "Bu yalan mı?" diye müzisyen Batır'ın yüzüne baktı. "Doğru!" diyerek oturanların hepsi onayladılar. "Saz-sohbete denk bir şey olur mu?" dediler. "Sazı sizin de sevdiğinizi ve mahiyetinizde Bağşı bulundurduğunuzu işittik" derim. "Bunun için sizin yanınıza saz ile gelmeyi uygun gördük", "Bu bizim en büyük hürmetimizdir" derim. Böyle kurnazca konuşarak onu aldatırım. O, bana saz çaldırırsa iş tamam olur. İşte benim yapacağım, nasıl buluyorsunuz?
- (144) Sessizlik çöktü.
- (145) Bu sefer onun konuşmasını engelleyen, karşı çıkan olmadı. Belki razı olmuşlardır. "Susmak, kabul etmenin göstergesidir." Onun "nasıl buluyorsunuz?" dediğinde hiç birisi cevap veremedi. Artık,

sakalının ucunu sıvazlayıp, tüylerinin ucuna doğru baktı. Onun gözleri, keçenin yırtıklarından kendilerine bakıp duran sonbahar gecesinin parıldayan yıldızlarına takıldı. Çolak Batır ortada dolanan deve gibi içini boşalttı ve bıyığını burup üzüntüsünden derin bir nefes aldı. Bu ikisine bakılıyordu. Ne cevap verecekleri merak ediliyordu. Onlar başlarını öne eğip, meclisi kendilerine hayli zaman baktırdılar. Çok geçmeden yine Batır'ın yanında duran ve onun önüne düşüp batırlık taslayan yiğit bu suskunluğu bozdu:

- (146) -Han'ın yanına böyle varırsan o, ilk önce elinden dutarını alır ve ikiye katlayıp kırar, ondan sonra seni de ağabeyinin yanına koyar.
- (147) Onun bu söylediğine katılan olmadı. Yine demin ki sessizlik devam etti.
- (148) Bagşı da konuşmadı. Karanlık köşede sakalı ağarmış yer yer görünen bir ihtiyar vardı. O çok konuşmuyordu. Fakat, aklına yatmayan bir şey olsa bir iki söz edip yine susuyordu. Ona Oraz Ağa derlerdi. Onun ağarmış sakalı yine göründü, yanında duran yiğitlerin omuzlarına dayanarak ileri çıktı ve şöyle dedi:
- (149) -Arkadaşlar, "Yerinde kurnazlık yiğitliktir", şeklinde büyük Magtımğulı'nın bir sözü vardır. Keymir de kendisinin gözü pek yiğitliğinin yanında ilmi siyasetle de bir çok işi halletmiştir. Bagşı'nın biraz önceki söylediklerini anlamamız lazım . Bizim başka şeyler düşünmemiz gerek. Biz sadece yiğitlere, at ve silah verip, bir yeri tepelemek zorunda değiliz. Bu harapçılığa gitmektir. Batırlık türlü türlüdür. Köroğlu gibi bir yiğit var mı? O da "Kaçtığım zaman yakalatmam" demiştir. Eğer işe yarayacaksa hepimizin faydalanması gerekir. Bırakın Bagşı gitsin ve: "Üstüne hücum edip ağabeyimi tutsaklıktan kurtarabilirdim; fakat, Bagşı olduğum için bir iki türkü söyleyeyim diye sazımı aldım da yola koyuldum" desin. Han demekle

onun da canı vardır . Onun da at toynağından çıkan tozun altında kalacağı yoktur. Bırak Bağşı'nın dediğine kulak asmasın, onu rezil edip, elini, ayağını prangalasın da görsün. Gelin bir deneyelim. Eğer Bağşı başaramazsa ondan sonra biz varız...

- (150) "Akıl veren çok ise yapılacak iş yapılmaz." Bizim tavsiyemizin sonu buraya vardı. Tavsiyeler, öğütler çok oldu. Ay olmaz "Biz böyle yapacağız" diye, bu konuda Esenpolat dağına kadar ulaştırdık. Olur diye Artık, utancından yere baktı.
- (151) Çolak Batır'a destek veren yiğit Artık'ın ardından:
- (152) -Bundan hile de olmaz, siyaset de. Asıl bu denilenler olmaz diye kestirip attı ve bir dizinin üstünde kaldı.
- (153) -Yaparım, mutlaka yaparım. Ne olmayacakmış? Müzisyen yanına bıraktığı dutarını tekrar eline aldı. -Ben yaparım. Olmasa da denemiş olurum. O zaman sadece sorumlu benim.
- (154) Çolak Batır'la Artık başta olmak üzere Bağşı'nın ve diğerlerinin dediklerine karşı çıkanlar çoğunlukta idi. Onlar gitmek ve sazlarının adıyla yürüyüşe geçmek niyetindeydiler. Böylece kendi sazlarını nasıl yüce tuttuklarını herkese göstermek istiyorlardı.
- (155) "Buna Bağşı'nın da razı olacağını düşünüyorlardı.
- (156) Onların umduğu gibi olmadı. Bundan dolayı da keyifleri kaçtı, müzisyenlerine gücendiler.
- (157) Artık diyecek sözleri kalmamıştı. Bağşı'yı yolundan alıkoymak mümkün değildi. Bunu hepsi de anladı. Sadece müzisyeni "dua" edip uğurlamak kaldı. İşte Batır utancından başını eğerek kalktı. Onun ardından diğerleri de kalktılar.
- (158) Batır, kapıdan çıkarken durakladı:

- (159) -Sıra sonunda bize gelir. Bagşı, sen hata yapıyorsun. Benim için fark etmez. Git bakalım, eğer başaramayacak olursan ondan sonra biz her zaman varız, dedi.
- (160) Müzisyenin taraftarları da kalktılar, onlar ise:
- (161) -Bagşı, mertlik ve kararlılıkla! Kötü ad kalmasın, dediler.
- (162) Şükür'ün kararından döndüğü yoktu. Onun kafasında olan bu fikir sitemden doğmamıştı. Han'ın kendisini nasıl karşılayacağını bilmediğinden ve kendisinin de soracağını düşünmediğinden değildi. O hepsini düşünüyordu. Köyün yiğitlerinin batırlığına ve kardeşini alıp gelebileceklerine de inanıyordu.
- (163) Bunlara bakmadan o, dutarıyla gitmek ve ağabeyini dutarıyla Han'ın zulmünden kurtarmak istiyordu. Eline dutarı ilk kez veren insanı dutarı ile kurtaramazsa o zaman gönlü rahat etmezdi. Bu düşünce onun kafasında işte bundan dolayı doğmuştu. İşte bunun için de o, köy halkının teklifini kabul etmeden kendi düşüncesinde ısrar ediyordu.
- (164) Müzisyen yerinden kalktı ve eline dutarını alıp:
- (165) -Ben ağabeyimi bu dutarımla kurtaramazsam onun kardeşi değilim dedi.
- (166) Sonra evine gelenlerin hepsinden hoşnut olduğunu bildirerek onları güler yüzle uğurladı.
- (167) Yola işte o ayırmadan inersin. O yol inilen ve dolanılan karlı dağlarının içinden geçer ve gider. Buraya kadar gidin ve durun. Oraya gittiğinizden dağ boğazı yeniden başlar, sonra karşınıza köy toprağı çıkar. İşte bundan sonra Han'ın kalesi on çakırmılık yoldur.
- (168) "Han'ın yanına gideceğim" diye Bagşı, süslenmedi, bezenmedi. Daha önce ne giyiyor ise yine onu giydi, omzuna dutarını

aldı ve ganimet almaya götürülmeyen yaşlı atın üzerine bindi. Sonra onun başını, ileriye doğru tutarak, tahmini bilgi aldı ve yola doğru çıktı.

(169) O gidiyor. Yolu iyi bilen yaşlı at sağlamca kükreyerek doğru ayrımı yakaladı.

(170) Bu nasıl yüreklilik, bu nasıl mertlik, bayramda seyranda çok seyrek gidilen ve o zamanda bu şekilde gidilmeyen, silahlar ve yirmi otuz atıyla gidilen, gitseler bile geri dönülmeyen yere, o tek başına gidiyor. Onun silahı dutarı. O dutarına güvenip, sakın şekilde rahatça gidiyor.

(171) Köyün, büyük küçük hepsi (yalnız Çolak Batır ve Artık istekleri yerine getirilmediği için o günden beri dışarı da çıkmıyorlar, üzüntülerinden dolayı derin ah çekiyorlar. Bağşı'larına kırıgın olarak duruyorlar) müzisyenlerini uğurlayıp onun peşinden bakıyorlar.

(172) O gidiyor...

(173) Onu uğurlayanlardan birisi, ne yapar diye hepsinin aklında olan soruyu sordu. Diğerleri de ona on yerden on çeşit cevap verdiler. Ne yapacağını köyün yiğitleriyle gitseydi söyledik. “Ne yapacağını düşünüyorsun? Bu gidişi ile hiçbir şey yapmaz, gider ve ağabeyinin yanında durur. ” “Ne yaparsa yapsın da, sağ salim gelsin. ” “Onun ne yapacağını bir kenara bırakın. Bu gidişi bile bizim sazımıza ar namus getirir. ” Sonunu görelim, gitsin ne olursa da olsun, onun bu gitmesinden belki ad kalır, “belki o bizim sazımıza şöhret getirir. ”...

(174) Onun arkasından bakarak böyle koşuyorlardı.

(175) O gidiyor.

(176) Bu yapılan tahminlerin acaba hangisi doğru çıkacak? Bunu şimdiden kestirmek zordu. Hepside olabilir. Fakat uğurlayanların

çoğu, Bağşı'nın şekilde gitmesine umutsuzlukla bakıyorlardı. Onlar müzisyenlerini böyle göndermek istemiyorlardı.

- (177) O gidiyor.
- (178) Müzisyen ilerliyor. Yeni doğan günün ışığının üzerine vurduğu dağlara bakıyor, dağın içinden çekip gitmeli. Dağ onu, her şeyi ile kendi yanına çekiyor.
- (179) O arkasına bakmadan, dümdüz ilerliyor. Fakat onu uğurlayanların henüz dağılmadıklarını, arkasından baktıklarını ve ne yapacağını merak ettiklerini biliyordu. Fakat onun bu şekilde gitmesine razı olmamaları ve ümitsizlikleri onu yolundan geri çeviremedi.
- (180) O gidiyor. Uzağa gitti, dağın dibine vardı, baktıkları huduttan o ayrıma girdikten sonra gözden kayboldu. Köyün insanları buraya kadar ona baktılar. Onu gözleri ile uğurladılar.
- (181) İlerledikçe müzisyenin düşüncesi artıyordu. Önceki akşam, evlerinde olan konuşmaların hepsi, birbiri ardına aklına geliyordu. O bu düşüncesi ile dağın içine girdiğinin ve kara dağın etrafını sardığının sonra farkına vardı.
- (182) Dağ. Dağ ! Nereye baksa dağ!
- (183) Üzerinden bir çok asırları, bir çok devirleri geçiren nice kalın karları eriten fakat yaşlanmayan hiç bir zaman görünüşünü bozmayan dünyanın güzelliği, yerin bağı, göğün direği onun çevresinin kuşatıyor .
- (184) Dağ. Dağ! Nereye baksa dağ. . !
- (185) Dağın iç sırları ile tanışmıyordu. Onun eteğinde yaşasa da onun hakkında keskin nişancılardan, yiğitlerden çok çok rivayetler işitmiş olsa da, kendisi de bu kara dağlardan ilham alıp bir çok türküler

düzse de, henüz onun üstüne çıkmamıştı, şimdiki gibi onun etkisi altında kalarak, yakından bakmamıştı.

(186) Dağ, onun ilgisini kendine çekerek süzülen düşüncelerini darmadağın etti. Usta elinden çıkmış gibi kat kat olup, gökyüzüne yükseltelen kara dağlar, onların üstünde yemyeşil çam ve kerkav ağaçları, onu hayrete düşürdü. O bunları seyrederken :

(187) “Görmek işitmekten iyidir”, denilen söz bir defa daha doğrulandı. Taşın üstünde ağaç yeşermiş ve büyümüştür. Bunlar bizim, köyümüzden de görünüyorlar. Onların kökü hangi taşı delip geçiyor ki? Suyu nereden bulup içiyor ? Taşlar kat kat koyulmuştur. Bu kimin işi ? “Hz. Ali kılıcı ile dağı ikiye bölmüştür”, diyorlardı. Bu doğru değildir. Hey bu taşları kılıç ile ikiye bölmek olur mu? Fakat bu dağların, aşıklara yol vermeyen, inlettiği, ağılattığı belki doğrudur. Benim veli yolum açık. İşte bu yoldan gideceğim.

(188) Bağşı, atın başını çekip, akıllıca düşündü. O sonra vadinin içinde durarak dağın başına bakıyordu. Bu yerden bakmak ona kafi gelmedi, üstüne çıkmayı istedi. Attan indi, ve sağ tarafınd doğru eğik görünen, büyük dağın tepesine tırmandı.

(189) Yüce dağ! İşte, bu yerden arkasında kalan vatanına ilk defa baktı. Köyü ayağının altındaydı. Nasıl geldim dese de, gidemeyecek gibi. O yalnız olarak kendini görmediğini, bundan sonra hiç kimseden yardım alamayacağını ve başına ne gelse, üstesinden geleceğini düşündü.

(190) Doğru o yine kendi kendine kefil olmuştu. Buna göre yalnızlığı ve dağın göğsünde sakladığı, insanları, dört ayaklı bağşıların, kendi ruhunu kapladığını bilmiyordu. Bu düşünceyle ben Han'ın yanına nasıl giderim? O beni kabul eder mi? Nasıl kabul eder ? Eşeğe ters

bindirip, peşime adam takıp kovalatmazsa iyidir. Ben bu şekilde gitmem ile halkımın sazına söz getirmezsem iyidir diye kaygılı düşünceleri yoktu. Bu yere ulaştığına onun pişmanlığı da yoktu. Buradan geri dönmek gibi hiçbir düşüncesi yoktu. Şimdi yine dağa bakarak “atılan ok geri dönmez” diye o köyden çıktığı zaman söylemişti.

(191) O aynı yerde durmak istemiyordu. Şimdi gideceği yere önceden de gitmek istiyordu. O müzisyenliği ile Kese Arkac’ında Marı’da Salır’da Sarık’ta tanınmak ona yetmiyordu. Hive’yi , İran’ı gezip oralarda kendini göstermek istiyordu. Fakat bu şekilde gitmeyecek sevgili dostu Ali Bagşı ve diğerleri ile gitmek istiyordu.

(192) Dağın başında etrafa göz atarak durdu. Esen rüzgar yüzünü okşuyordu ve düşüncesini arındırıyordu. O bu yere neden bu şekilde geldiğini aklından geçirdi. “Yanlış yapmış olmayayım? Köyümün yiğitlerini öfkeliendirdim, onlar bu duruma düşecek insanlar değildi. Sonunda köy onların söyleyeceği lafa bakıyor. Ben niçin onların dediğini yapmadım. Onlar Han’ın kim olduğunu benden daha iyi bilirler. Akılsızlık etmiş olmayayım? O böyle diyerek etrafındaki yüce dağlara bir defa daha bakarak çıktı ve kendi kendine sorduğu sorulara böyle cevap verdi.

(193) Hayır bu akılsızlık olamaz. Ben ağabeyimi dutarım ile hürriyetine kavuşturabilirim. Onun yaptığı iyiliğin ardına giderim. Dutar ..! dutar kılıçtan güçlüdür ve güçlü de olmalıdır. Hey bu dünyada saza, sohbe eşdeğer bir şey var mı? Hayır bu hayvanlara bile tesir ederken bir insana mı tesir etmeyecek. Bunun kadrini kıymetini bilmeyen yoktur. Dutarın peygamberi Baba Gambar, Hazreti Ali düldülüne bakmış. Düldül başta zayıf düşmüştür.

(194) Ali bunu görmüş düldülün neden zayıf düştüğünün sebebini anlamıştır. Sonra Baba Gambar kendi yaptığı dutarını çalınca her şey

ortaya çıkmıştır. Ali onun üstüne dutarıyla gidince. Düldül otunu yemeden saza kulak vermiştir. Düşününce bulunur. Memleketin Han'ı olan kişinin dutarın değerini bilmesi gerekir. Bu yaptığım gerçekten yerindedir. Bu şekilde gitmeliyim. Bunu şimdi köyümün insanları da anlamıştır. Yoksa onlar çoktan gelerek, beni yolumdan döndürmeğe çalışırlardı ve öğüt verirlerdi. Benim boş yere gelmediğimi onların arasında, bilenler çoktur. Han'ın yanına giderim ve ona ağabeyimi bırakmaya mecbur edecek şekilde türküler çalarım. Türküler olmasa.

(195) Şimdi onun aklına takılan şey kalmamıştı. Yine bir dağın dibinde, dar vadinin içinde bıraktığı atı, kendini yalnız hissettiğinden kişnedi ve onu kendi yanına çağırıyordu.

(196) Bağşı dağdan inerken, vatanına gözlerini gezdirdi. Kara bağlar, köyler, sürü sürü mallar, onların anırması bile duyuluyordu. Karakum'un tepeleri. Nasıl güzel, bu vatandan çıkarak, bu yüce dağları aşan giden, tekrar onların üzerinden yurduna dönen yiğitler çoktur. Bizim bu güzel vatanımızı bırakarak, Han'a gidip hizmet eden kötü uşaklara lanet olsun, onları halkımın ilenci vursun. Han beni öfkelenip zindana atsa da, bu vatanım beni Han'ın elinde bırakmaz. O böyle diyerek eline dutarını alıp Koroğlu'dan yüce dağlar adlı türküyü çaldı.

(197) Yüce dağların başında,

(198) Yaz bir yana, kış bir yana.

(199) Titrer ağzımın içinde,

(200) Dil bir yana, diş bir yana,

(201) Yüce dağdan yollar aşıp,

(202) Yaz gelince çaylar taşıp,

(203) Kır atımdan ayrı düşüp,

- (204) Baş bir yana, leş bir yana,
- (205) Ah çektim belim büküldü,
- (206) Tütünüm arşa çekildi,
- (207) Gözümden yaş döküldü
- (208) Kan bir yana, yaş bir yana,
- (209) Köroğlu der ne yapmalı ?
- (210) Baş alıp nereye gitmeli,
- (211) Ayvaza yardım etmeli
- (212) Dört bir yana, beş bir yana,
- (213) Ah, dört yana, beş bir yana.
- (214) Müzisyen bu türküyü, öyle bir çaldı ki, onun sesini geçit vermeyen dağlar, dar vadiler, kendine çekmemiş olsalardı, o zaman köyünün insanları dinleyecekti.
- (215) Bağşı dağdan indi. At onu kükreyerek karşıladı ve binmesi için yan durdu.
- (216) Bağşı, bu atın sahibi değildi, daha önce bu ata hiç binmemişti ve bir tutam bile ot vermemişti fakat, geçen beş saatin içinde anlaşılmışlardı.
- (217) O gidiyor. At, onca geçtiği yollardan kara taşların üzerinden ayaklarını cesurca basarak gitmekte.
- (218) Hareket eden yol alır. Müzisyen bir gün yürüdü iki gün yürüdü, en son üç gün yürüdü. Han'ın kalesinin eşiğine gelince durdu. Bu yere gelinceye kadar onun karşısına kötü niyetli bir insan çıkmadı. Önüne kim çıksa, ilk önce niçin gittiğini sorarak ona yol hakkında bilgi verirdi.

- (219) Han'ın iki askeri Bağşı'yı öyle bir iyi niyetle ve öyle bir saygıyla karşıladılar ki konuşmaya bile gerek kalmadı. Geleceğini bir ay önceden işitip gece gündüz yolunu gözlemiş gibi karşılamadılar... Müzisyenin Han'ın avlusundan, şehrin yüksek ve ilginç yerlerine bakmasına izin vermediler.
- (220) At sessizce duruyordu. Çok yorulup kendisini yere bıraktı. Bundan sonra sopayla da kovulsa da gitmezdi.
- (221) Han'ın askerleri onun iki dizginini aniden tuttular. Sonra onun üstünden Bağşı'yı tutup indirdiler. Onlar iki taraftan müzisyenin omzundaki dutarını çekip aldılar ve kılıfından çıkararak baktılar.
- (222) Eski tüfek değil. Çok iyi telleri tınlayan dutar ! eline alıp çalmalı. Onun bu yüce dağın üzerinde çalınışı tellerini hiç gevşetmemişti.
- (223) Hayret verici şey, onlar dutar ile uğraşmadıkları için onu bir tarafa ellerinin tersiyle bıraktılar ve onun sahibi gibi davrandılar. Cebini yokladılar, sonunda kuşağını çözüp onun içini karıştırmaya başladılar. Döktüler fakat ellerine doğru düzgün bir şey gelmedi.
- (224) Bağşı bu yerde alt dudağını ısırarak, başını salladı. Niçin böyle yaptı ? Dutarı ellerinin tersiyle attıkları için mi böyle yaptı ? Kesesini paradan doldurup gelmediği için mi ? Belki buna pişmandır. Fakat kendisi de belini yokladı niçin? Onun bazen taşıdığı beyaz bıçağı vardı. Belki ona bakıyordur, iki kaşının alnına saplanmış gibi olup, onu rahatsız ediyordu.
- (225) “Nereden gelip, nereye gidiyorsunuz.” diye, onlar az önceki yaptıklarını bıraktılar ve gür ses ile Bağşı'ya sordular.
- (226) Şimdi oldu mu? diye Bağşı onlara sordu .
- (227) Bize haber ver! Nereden geliyorsun ?

- (228) Şuradan geliyorum diye Bağşı geldiği tarafa dönüp buruşan yüzünü çevirdi ve bu dağın öte tarafından. Gidebilirsem Han'ınızın yanına ! beni onun yanına götürün ! dedi.
- (229) Han'ın yanına? Siz kimsiniz ? diye onlar geri çekildiler ve biz bilemedik, bizim kabahatimizi bağışlayın ! Han'ımızın yanına giderseniz.
- (230) Onlar böyle diyerek; Bağşı'ya yalvardılar ve biraz önceki yaptıklarından özür dilediler.
- (231) -Evet, Han'ın yanına. Beni onun yanına götürün.
- (232) -Şimdi hep beraber gideriz.
- (233) Kaçma derdi olmayan fakat karşılanmasından rahatsız olan misafirin, yanında onlardan birisi kaldı, diğerleri kalenin içine girdiler.
- (234) Han oturduğu odasında, gününü ne ile geçireceğini bilmiyor. Etrafına bakarak, keyifsizce duruyordu. O neyle uğraşsın? Genç kadınlarla mı? Bağşı'sı ve konuşmayı sevenlerle mi? Bunlarla her gün beraber olduğu için usanmıştı. Ona şimdi yeni bir hareket gerekliydi. Nasıl bir yenilik? Onu Han'ın kendisi bile bilmiyordu. Hanlar böyle sıkılarak durmazlar.
- (235) Nasıl olsa da, onun keyfi yerine gelse? Buna şüphe var mı? Yanında duran iki adamı onun sıkıntısını gideremiyorlardı.
- (236) Müzisyeni kalenin dış yüzüne bırakıp, giden asker, Han'ın odasının eşiğine geldi ve izin almanın zamanı değil diye, kapıyı tıklatarak açtı. Sonunda diz çöküp:
- (237) -H-Han ağa, s-sizin yanınıza gelmek isteyen bir adam var, dedi.
- (238) İşte sana yenilik !...

- (239) Han'ın süzülen gözleri birden bire açıldı. Askerinin gelişinden misafirin basit bir insan olmadığını anladı ve sevdiğim insanlardan biridir, dedi ve :
- (240) Çağır gelsin ! dedi.
- (241) Asker almaya gitmedi. Kendisine söylemek istediği bir şey varmış gibi hazırlık yapıp, durumunu düzeltiyordu. Han kendisinden habersiz bir şeylerin olduğuna sinirlenerek:
- (242) Han o kim? diye sordu ve askerinin cevabını beklemeden:
- (243) Git hemen al gel! diye onu sıkıştırdı. Ona “Git hemen al gel” demeden önce o gelenin kim olduğunu ayrıntılı olarak sormalıydı. Asker gelenin kim olduğunu iyice söyleyemedi, fakat “git getir!” denildiğinde onu buraya getireceğine şüphe yoktu. Bunun için de gitmemek istedi ve durumunu düzeltmeye çalıştı.
- (244) O yine de sordu:
- (245) -Biz onun kim olduğunu öğrenemedik, sordum fakat söylemedi öz ve öz Türkmen, bir tek kendi, “Beni Han'ın yanına götürün” diye bize söyledi.
- (246) -Kim. . ? diye Han yeniden sordu ve yayılıp oturmasından hızlı bir şekilde toplandı:
- (247) -Kimliğini ve niçin geldiğini neden öğrenmediniz? Türkmen mi dedin?
- (248) Asker sıkıştı:
- (249) -Tanıyamadık! H-Han ağa, biz sorduk; siz kimsiniz? diye o cevap vermedi. Fakat “Beni Han'ın yanına götürün” dedi. Öz ve öz Türkmen. Sadece kendi!. .

- (250) “Türkmen, sadece kendi” “Ben Han’ın yanına gidiyorum. Han yanına gidiyorum. ” Han bu şekilde konuşan askerinin, kalın dudaklarını ovalayıp, söylediği sözleri kendisi tekrarladı ve “Kim? O buraya niçin geldi? Belki dönektir, esirlerini satın almaya mı geldi? diye düşündü. Sonra o yine:
- (251) -Yalnız mı? diye yeniden sordu.
- (252) -Evet sadece kendisi, bir zayıf atı ile bir dutarı var.
- (253) -Dutarı mı var? dedin. Git o zaman çabucak al getir, diye Han askerine emretti. Koşarak git de çabuk getir diye, emir üstüne emir verdi. Sonunda yanındakilerden birini de gidenin arkasından gönderdi.
- (254) Onlar misafiri şimdi getirirler. Çabuk gittiler fakat Han buna da sabredemedi, yerinden endişeyle kalktı. Hem de onların arkasından koşarak eşikliğe çıktı ve her şeyden habersiz bir askerin geçtiğini gördü. Han askere bağırdı:
- (255) -Git çabuk al gel. !
- (256) -Neyi alıp geleyim? O asker hiçbir şey bilmiyordu. Bunun için o kazık gibi dikilip durdu ve neyi alıp geleceğini sordu. Han onun düşünmesine fırsat vermedi. Kendinin buyurduğunu bir kerede anlamadığı için ona kötü sözler söyledi. Bu nasıl kızgınlık? Soruşturulmadan gelen misafiri böyle öfkeyle karşılamasa iyiydi.
- (257) Müzisyen Han’ın yanına getirildi.
- (258) Han ile Bağşı’nın selamlaşmasından sonra mutlak sessizlik oldu. Bu sessizliği son verecek, hiçbir şey kimsenin içinden gelmiyordu. Belki bu sessizliğin devam etmesini iki tarafta istiyordu.

- (259) Han'ın gözleri Bağşı'da, onun dutarına, kara kıvırcık tüylü deri kalpağına, parıldayan astarsız elbisesine ve ayağındaki güzel güllü çorabına, anlamlı yüzüne, baştan aşağı süzerek baktı.
- (260) Sade Türkmen yiğidi. Basit görmeyin. Onun sakın oturması, Han'ın ilgisini hepsinden daha çok kendine çekti. Kim? bağşı mı? veya yurt mu çalıyor? Dutarı yüzünün tasası olmasın.
- (261) Han'ın bu şekilde ona dikkatle bakması belli bir sonuç vermedi. Herhalde gereksiz insan değildir diye düşündü. Sonra böyle bir kanıya vardı.
- (262) Müzisyen kendisinin süzülmesini aşağılanma olarak kabul ediyordu. Sınasınlar. Kel değilim kör değilim, yırtığım söküğüm yok. Bağşı kendi kendine konuşup, Han'ın yaşama düzeyini inceliyordu. Memmetyar Han'ın yaşayışı, onun aklına kendi Hanlarını getirdi.
- (263) O Nur Berdi Han'a yetişemedi, onunla saz çalamadı. Fakat onun altın çulha ile süslenen büyük çadırdaki oturmasını, hayal ederdi. Onun içine halı döşendiğini görenlerden duyardı.
- (264) İşte böyleydi...
- (265) O şimdi içine gül serpilmiş gibi görünen evde oturuyor. Onun güzel süslemelerine, insanın gözü kayıyor. O kendinin bu derece şaşırdığını kendisinden bile gizliyordu.
- (266) Dakikalarca süren sessizliği, Han sonunda kendisi bozdu.
- (267) -Hım misafir hoş geldiniz, haydi konuşun, ne iş yapıyorsunuz, diye Han, müzisyenin yanında duvara yaslanmış olan dutara baktı. - bağşı mısınız? veya. . .
- (268) -İşim müzisyenliktir, Han ağa diye Bağşı durduğu yerden cevap verdi.

- (269) -Çok güzel, diye Han sakalını sıvazlayıp tekrar sordu.
- (270) -O zaman siz konuşun, kimsiniz? ve hangi Han'ın bagşısısınız? Ben Türkmenlerin atlı bagşılarını duymuştum. Garadalı Bagşı'yı, Ali Bagşı'yı ve diğerlerini...
- (271) -Ben atlı bagşı değilim. ! diye müzisyen cevap verdi. Ben sadece kendi yurdumun müzisyeniyim.
- (272) -Hım kendi vatanımın desene, diye Han gözleriyle iyice inceledi. Han ona yeniden bakmaya başladı. Han'ın şimdiki bakışı daha önceki göremediklerini, daha iyi bakarak bulmak içindi.
- (273) Bagşı'nın durumu değişmedi. Yüzünde, gözünde, farklılaşan bir durum yok. O doğru söylemişti.
- (274) Müzisyenin bu söylediğine gerçek mi? yalan mı? diye Han'ın gülmesi tuttu.
- (275) -Kendi yurdumun müzisyeniyim mi ? dedin,misafir -Hıha-hah-hık-ha-ha-ha.
- (276) Han Bagşı'nın sözlerine keyiflenerek güldü. Onun güldüğünü gören iki adamı da güldüler.
- (277) Onların niçin güldüklerini müzisyende anlamıştı. O gülerseniz gülün ! der gibi yaparak:
- (278) -Evet ben kendi vatanımın müzisyeniyim! dedi. Öyle demesi ile Han'ın yüzü kırıştı.
- (279) Kendi gülüşünün misafirini, etkilediğini beğenmiş gibi Han yine, o gülüşüne devam etti:
- (280) -Hıha-hah-hık-ha-ha-ha. . Misafir sen kendi vatanımın diye ne büyük konuştun.

- (281) -Hangi vatanın?
- (282) -Kendi vatanımın?
- (283) -Kendi yurdumun müzisyeniyim mi dedin misafir ?
- (284) -Evet ben kendi yurdumun müzisyeniyim.
- (285) -Hangi vatan o?, kendi yurdum dediğin. Haydi söyle: o bizim bildiğimiz Keymirkör'ünüzün yurdumu? Eğer öyleyse, o zaman sizin bagşı olduğunuz gibi, başka yurdunuz yoktur sizin en güçlünüz Keymirkör olduğu söylenebilir. Evet o Nadir Şah ile çekişmiştir. Fakat, o vatanımdır diye, kendini parçalamıştır. O daima benim yurdum meçhul topraktır diye devenin üstünde yaşarmış. Sizin arkanızdan da Hive, olsa. . . Sizde ne vatani olsun. Ağzını doldurarak. Hıh-hıh-hıh. . .
- (286) Han'ın keyifli oluşuna, gamsızlığına hayret ederek “konuşmak oyunu bitirir. ” diye atasözü Bagşı'nın aklına geldi. Güldüğünün altında ne de olsa bir şey yatar. Boş yere bu şekilde gülmez ve yanında duranlara sizde gülün diye gözü ile bakmaz. Bagşı Han güldükçe bu şekilde düşündü. Ne zaman Han'ın güleceği gelse de o yine de:
- (287) -Benim vatanım vardır ve vatanımın bagşısıda vardır diye Bagşı sözlerini sağlamlaştırdı.
- (288) Biz aslında misafirin haberini bir günden sonra alırız. Sizin haberinizi şimdiden alabilecek gibi: haydi o zaman söyleyin, Siz niçin geldiniz ?diye Han ona sordu.
- (289) Ufak bir iş için Han ağa. Onu şimdiden söylesem de olur, söylemesem de olur. Fakat şu kadarını söyleyeyim: Bu dutar ile size iki tane türkü çalmaya geldim. Evet sizin elinizde benim kardeşim var, onu verir misiniz diye size sormaya geldim. Benim fazla haberim yok.
- (290) -Ne kardeşi o?

- (291) -Bundan on bir gün evvel size esir düşmüştür.
- (292) -O zaman Gurbov'ın Kalesi'ne saldıranlardan yakalananlardandır, diye yanında duranlar Hanlarına söylediler.
- (293) -Türküyü onun için mi çalacaksın? Evet derseniz bunun için geldim desene diye Han Bağşı'nın yüzüne bakarak yine gülmeye başladı. -Saz çalmaya hah-hah. O benim kardeşimdir desene. Güzel kardeşin varmış...
- (294) Han ağa siz çok güldünüz.
- (295) -Misafir çok görme, sizin konuşmanız gülünmeyecek gibi değil. Durumunuz hayret verici. Fakat sen bunun için gönlüne hiçbir şey getirme. Bu bizim şakamızdır misafirlerimize sürekli yaparız. Sen haberini ver. Hıh-hıh-he
- (296) -Ben gönlüme hiçbir şey getirmiyorum. Evet biraz getirmeden duramıyorum. Han ağa benim bu gelişim gülünç mü? Öyleyse bilemedim. . . Bu en iyi şekilde geldiğim: Eğer gelmek isteseydim başka türlüde gelebilirdim. Hayır ben başka türlü gelmeyi istemedim. Onu köyüm de tavsiye etmedi. Bunun içinde işte böyle geldim. Fakat bu gelişim gülünç gibi oldu kesinlikle biliyorum.
- (297) Misafir bu gelişini işte görüyoruz. Haydi söyle başka nasıl gelebilirdin? Bu soruyu Han'ın gülüşüne katılan hatta ondan daha fazla kahkaha atan kara sakallı beli gök kuşaklı orta boylu adam sordu. O kendisinin sorduğu sorudan memnun olarak sakalını sıvazlayıp Han'ın yüzüne baktı.
- (298) Müzisyen biraz sakinleşmişti. Şimdi geldiğindeki gibi kalbi hızlı çarpmıyordu. Konuşulanlar kendisi gibi "savaşın dışında kalmaktansa içinde olmak daha iyidir", diye Bağşı Han sorduğunda kaygısını aklına getirdi. Şimdi Han'ın yakınında onunla konuşuyor. Han

karşısında, Han gökyüzünde değil, Bağşı'nın gözü önünde. Hayır o Bağşı'nın konuşmasına gülüyor . Onunla şakalaşır gibi konuşuyor. Fakat onun gülüşü hesaplanmış gülüş değil, O zaman bir tür yürek sızısı duyuluyor. O müzisyenin yüzüne baktığında bir şeyleri düşünür gibi oluyor. O zaman yüzünün rengi solar gülüşü kesilir,yüzünden düşen bin parça olur Kim bilir belki Han'ın aklına başka bir şey gelmiştir.

(299) Başka nasıl gelecektin dediğinde müzisyen biraz düşündükten sonra cevap verdi.

(300) -Ben Han'dan kardeşimi istemeye memleketimin en seçkin yiğitleri ile seçkin at ve silahlar ile de gelebilirdim. Bu birincisi. Bağşı kafasını yukarı kaldırdı.

(301) Onun bu cevabı Han'a dokundu. O misafirin söze müzisyenim diye başlamasını ve şimdiki konuşmalarını düşününce, durumu farkettil. Misafirin yüzüne bakarak ağırlığını diğer bacağının üzerine hafifçe verdi. Yüzünü, dudağını büktü. Ömründe hiç gülmemiş gibi, gülmeyi beceremedi. Sakalı iyice ağardı, niçin, şimdi kökünden kına gibi kızarmış göründü. Gözleri yerinden fırladı ve bir noktaya bakarak büyükçe açıldı. Şimdi gülmüyor. Onun şimdi Bağşı'yı küçültecek gülmesi nerede. O nereye gitti? Niçin gitti? O gülmeyi müzisyen gücenir diye veya saygı göstermek için bırakmış olmasın. Bunun için olmasa gerek. Misafir kendine gülünmesine gücendiğini ilk başta belirtmişti. Eğer Han misafirin gücenmesi için gülüyorsa şimdi de gülmesi gerekir. Misafir onun gülüşüne gücenir. Han'a şart koşar gibi misafir ne dedi. Fakat o neşeli bir şey dedi. Bunda korkacak ve üzülecek ne var? Belki Han onun böyle demesinden bir şeyler sezmiştir. (Yoksa, o yine gülerdi). Asker gelip Türkmen geldi diye söylediğinde, Han'ın gözleri önünde, dayanıklı ve uzun yiğitler ve onların kulan atları

gelmişti. “Asker bir tek kendi” diye söylediğinde ise Hangeleni görmeyi arzu etmişti. Sonra ise beli kılıcsız, sıçrayıcı, çizmesiz, üstü başı sade yiğit onun hayaline yok yere gelmişti.

(302) Misafirimde böyle olduğundan “Ben kendi memleketinin müzisyeniyim” demesi ise Han’ın ve diğerlerinin güleceğini getirmişti. Onun, şimdiki konuşmaları ise Han’ı güldürmedi, aksine hiddetlendirdi. O misafirin nasıl armağan vereceğini düşündü. “Bunun karşıma geçip konuşmalarıyla beni korkutmayı mı hayal ediyor? Elini ayağını bağlayıp zindana attıracağımdan haberi mi yok? “Seçkin yiğitler ve seçilmiş at ve silahlarla gelebilirdim” dedi. Ne için o zaman böyle boyuneğip geldi? Niçin bu sözü bana söyledi. Anlamıyorum. Hiç birini anlamıyorum. Bu bir aptal olmasın? Başka türlü gelemedi mi? Sen bu halin ile beni korkutup kardeşini alamazsın. Buna ne yapsam. Hanlarının hepsine dünyanın kaç bucak olduğunu gösterebilirim. Peşine adam takıp kovalamalı mı ? zindana mı?, atmalı veya ne yapmalı? “Müzisyenim saz çalacağım dedi. O zaman ben bunu Gulam Bağşı’nın eline vereyim. Onu yenebilirsen kardeşini al git diyeyim. Gulam bunu enik gibi yer. Sonunda buna ne yapacağımı ben bilirim. Eşeğe ters bindirip, peşine adam takıp yurduna kadar kovalatırım. Böyle yapayım. Fakat bu bağşı olsa iyidir. Ne olursa olsun. Böyle yaparım.”

(303) Han bu düşüncesini acilen yerine getirmek isteyerek, Bağşı’ya şöyle soru sordu.

(304) Misafir genç, haydi doğru konuş, sen bağşı değilsin, senin söylediklerin asla bir bağşının söyleyeceği şeyler değil. Sen bağşımısın?... Gel doğru konuş!

(305) Akıllı olsam da Han Ağa ben müzisyenliğime müzisyenim. Fakat kardeşimi isteyip, sizin yanınıza hörcunu altınla doldurup bir iki tane deveyi yükleyerek gelebilirdim. Eğer gelmek isteseydim

gelebilirdim. Sizin yanınıza böyle gelmeyi uygun görmedik. Bunun için işte böyle geldim. Bizim dünyada en aziz gördüğümüz şey sazdır. Han Ağa, belki bunu sizde biliyorsunuz. Türkmenlerin bir türküyü bir deve tuttuğunu ve başka şeyler de tuttuğunu biliyorsunuz. Biz böyleyiz. Sizin sazı sevdiğimizi ve kendinizin bagşı bulundurduğunuzu duyarız. “Memmetyar Han sazın kadrini bilen Han” derler. Bu söz bizim köyümüzde de işitilmiştir. Bunun için biz düşündük ve Han’ın yanına birini , istemek için nasıl gitmeli diye mülahaza ettik ve sonunda bu karara vardık. Han’dan birşey istemeye kızgınlıkla, parayla gidilmemeli, yalnız saz ile gidilmeli. O zaman önemini anlar dedik. İşte buna göre bende müzisyen olduğum için sizin huzurunuzda saz ile geldim. Eğer kardeşimi azat ederseniz size bu eski dutar ile iki tane türkü söyleyeceğim Han Ağa.

- (306) Han kibirli şekilde arkasına yaslandı.
- (307) -Benim sazı sevdiğim oralarda duyulmuş mu? diye sordu.
- (308) -Evet Han ağa, dünyada duyulmadık bilinmedik şey olmaz, işittik her gün işitiriz.
- (309) Han daha çok ilgilendi :
- (310) -Benim hakkımda başka ne tür şeyler işittiniz?
- (311) -İyiliğiniz hakkında da çok şeyler işitiriz Han ağa.
- (312) -Mesela neler?
- (313) -Bagşı biraz tereddüt etti ve sonra durdu.
- (314) -Mesela neler? diye Han ısrarla sordu. O duymak istiyordu.
- (315) Bagşı ne cevap vereceğine kararsız kaldı. Yukarıya bakıp düşündü. “Ne desem ki” diye gözlerini kırparak tasavvur etti. O Han’ın nasıl cevap almak istediğini sezdi. Ona “sizin adaletinizi yiğitliğiniz

hakkında duyarız” demeli. O Han’ın kızıl yüzünün karşısından bu şekilde konuşarak onu sevindirmeyi istemedi.

- (316) -Han Ağa bilmenin ne önemi var, yine çok şeyler duyarız.
- (317) Han bu soruya cevap vermeye güçlük çektiğimi anladı ve başka soruya geçti.
- (318) -A müzisyenliğim hakkında? dedi.
- (319) -Onu duyarız. Fakat Han’ın solak olduğunu işittik.
- (320) -Doğru Han saz ustası olmasa dutar çalabilirmiş. Onun solak olduğu doğru. Bunu müzisyen daha evvel bir yerde duymuştu. Bağşı’nın bunu söylemesi çok yerinde oldu. Bunun ile birlikte Han Bağşı’nın yalan konuşmalarının hepsine inandı. Sonra yine kibirlenerek :
- (321) -Söylediklerin doğru, belki bana saz çalmaya geldiğin de doğrudur, dedi.
- (322) -Doğru Han Ağa! Nedir doğru olmayan.
- (323) -Hım! edip Han biraz düşünceye daldı:
- (324) -Fakat istediğin adam suçludur, dedi
- (325) -Bilirim Han Ağa.
- (326) -Bilirsen, onun değeri çoktur.
- (327) -Onu da iyi bilirim. Fakat Han’ın yanında onun ne değeri olsun, Han Ağa. O bir insan sonuç da.
- (328) -Kardeşini bu dutar ile mi alacaksın?
- (329) -Bu niyetle geldim Han Ağa.
- (330) -Sazın ile alamazsın.

- (331) -O zaman... diye, müzisyen düşündü ve biraz önce Han'a yol gösteririm diyen tatlılaşan ağzına ateş düşmüş gibi oldu.
- (332) -O zaman ne diye Han müzisyenin yüzüne baktı ve kendini meşgul eden düşünceye daldı. "O zaman sen atlı silahlı gelersen, haydi böyle gel de bir gör!" diye kendi kendine konuştu ve Bağşı'nın önüne şöyle şart koştu.
- (333) Benim bir Bağşı'm var. Eğer müzisyensen, onu yen ve kardeşini al git, eğer yenilirsen, o zaman benim dediğim olur.
- (334) Han böyle diyerek başını aşağı indirdi. Onun yanında duranlar, Han'ın bu şekilde konuşmasını tasdik ettiler.
- (335) Han, Bağşı yenilse ne yapacağını söylemedi. "Bırak söylemesin" Bağşı Han'dan iyilik bekleyecek değil.
- (336) Sonra Şükür: "Han'ın Bağşı'sı kim?" Onu yenebilir miyim, yenemez miyim? diye kendi kendine düşünmeden:
- (337) -Olur yaparım. Eğer yenilirim ne yaparsan yap dedi.
- (338) Onun kolaylıkla, mertlikle verdiği cevaba Han şaşırıp ürperdi ve:
- (339) -Sen kiminle saz çalacağını biliyor musun? Gulam Bağşı'yı tanıyor musun? " diye sordu.
- (340) -İşittim dedi ve Bağşı'yı şüphe aldı.
- (341) -O zaman oldu. Sabah başlarız! Han böyle diyerek yerinden kalktı.
- (342) -Biz misafirperveriz. Bu akşam iyice ye, iç, dinlen dedi.

- (343) Sonra yanındakilerden birine, müzisyeni, misafirhaneye götürmesini, yemesini içmesini hiçbir şekilde eksik bırakmamasını emretti.
- (344) Müzisyen Han'ın yüzünden kötü niyetini okuyup, endişeyle kalktı.
- (345) Han temiz niyetli olmasa gerek. Gulam Bağşı! Ben bu ismi duymuştum. Onun şatafatı bizim köylerimize kadar gelmiştir. Onu yenerek ağabeyimi alıp gitmek, kolayca yapılacak bir iş değildir. Han'ın Bağşı'sına güveni tamdır. O yalnız ona dayanıp büyük konuşur. Çalım satar, coşar. "Benim Bağşı'mı yen ve ağabeyini alda git". . .
- (346) Müzisyen Han'ın yanından kalkıp misafirhaneye gidinceye kadar böyle düşündü.
- (347) Onu bir kişilik odaya koydular. Odanın içinde bir kişinin oturacağı kadar yatak var. Tek penceresi yumruk kadar, daracık. Yakın zamana kadar içine insan girmediği belliydi. Duvarın yüzüne yapışan ağları, Bağşı gördü. O herhalde buranın içine kendi düşüncesi ve dutarı ile yerleşti.
- (348) Yanına bir çaydanlık yeşil çay ile bir tabak etli nohutlu çorba getirip Bağşı'ya verdiler. O yemekten yemedi ve çaydan içmedi.
- (349) Zamanında yemek yemediği için iştahı kapanmıştı. Bırakılacak at gibi durmadan düşünüyordu.
- (350) Neden böyle dardayım, Gulam Bağşı gibi bağşıları görmeyim, diye buraya mı geldim? Hayır, Han kim olursa olsun, önüme çıkarsın. Saz çalışsam iyi olur. Bana asıl lazım olan bu. Gulam Bağşı gibi bir bağşıyla, saz çalmaya korkacaksam, o zaman senin üstüne başka türlü gelirdim. O zaman sırayı Çolak Batır'a ve köyümün yiğitlerine verirdim. Ben bunu yapmadım. Saz çalmaya istekli olarak geldim. Bu dutarım ile

ağabeyimi hürriyetine kavuşturamazsam, o zaman onun kardeşi olmadığıma yemin etmeye geldim. Bu andı Gulam Bağşı gibi bağşıların çokluğunu bilerek ettim. Fakat Han sözünde durursa iyidir. Nasıl bir yol bulsam da ilk önce onun bu sözünü tutmasını sağlasam. Eğer o sözünde durursa, o zaman gerçeği söyleyeceğim. Sıkıntım kalmaz, getir Gulam'ını. . . gelsin şu Gulam.

- (351) Bağşı'nın içine sıkıntı düşünce yerinden aniden kalktı. Dışarı tamamıyla karanlıktı, fakat daracık pencereden görünüyordu. Müzisyen kendinin bu eve geldiğini aklına getirdi. Şimdi ise gecenin bir vakti gideceğini düşündü. Onun yanına gelip giden yok. Bir insanın mazot yağlı lambayı yakarak gitmesi , dışarıdan ne adam sesi ne ayak sesi işitiliyordu. Ölü gibi lambaya bakıp duruyor. Onca zamanı böyle bir evde tek başına geçirmek hiçbir şekilde görülmemiş bir şey. Küçük ev onun içini daraltıyordu. Sonunda o ne yapacağını bilmeden, serilen yatağın üzerine bitkin vücudunu bıraktı.
- (352) Han'ın yumuşak yatağının üzerinde yatacak mıydı? Onun hoşnutluğunu görmek istiyor muydu? Yok asla yok. O şimdi düşünüyordu. Eline dutarını alıp türküleri peşisıra çalacaktı,
- (353) Bunların hiçbiri olmadı. Başını yastığa koyduğunda hemen uyukladı.
- (354) Şimdi ona bütün her şeyden çok uyku gerekliydi .
- (355) Bağşı şafak ile uyandı. Fakat kalkmadı. O uyanık yattı. Önceki akşam düşündükleri, kendi kendine konuşmaları onun aklına takıldı , vücudunu yine titreme aldı . .
- (356) “Gulam Bağşı. . . Han Bağşı'sı. . . onun kendine güveni tamdır. “Arkası kuvvetli olan her zorluğu yener.Bırak o Han'ın Bağşı'sı olsun! O tarafı benim için hiçtir. O Han'ın Bağşı'sı ise ben de Han'dan

hiçbir şekilde çekinmeyen cesur yiğitlerin müzisyeniyim. Muhakkak elimden geleni yapmalıyım. Gulam Bağşı hesaba katılmayacak bağşı değildir. Onun şatafatı dağları aşarak, uzak yurtlara boş yere ulaşmamıştır. Kısa bir zaman sonra onunla saz çalmaya başlarız.

(357) Müzisyenin içine bir ateş düşmüş gibi sürekli hayal kurdu. Yastıktan başını kaldırarak pencereden baktı. Henüz erkendi. Yumruk kadar pencereden tan yerinin alaca karanlığı grileşmiş olarak göründü, kulak kabarttı, ses-seda duyulmuyor. Benim yattığım yer Han'ın kalesi burada geç kalkılırsa da olur diye o yeniden başını yastığa koyup, kendi kendine konuşmaya devam etti.

(358) ... “Eğer Gulam Bağşı yener ise, o zaman ne olur? Kendisini denetlemek veya aklına takıldığı için değil. O zaman ben memleketimde eline dutar alanların hepsinin yüzünü kara çıkarırım. Kendi üstadım, bana müzisyenlik ünvanını veren ; Garadâli ne yapar? Böyle bir rezillik olsa o buna dayanamaz. İlk önce dutarını parça parça eder ve ateşe atar. Sonunda Devletdurdı Bağşı da mezarında rahat yatamaz. Böyle bir rezillik olsa ona ulaşır ve ruhu rahat edemez.

(359) Onlar sazlarını nasıl sevdiler ve yaşaması için uğrunda nasıl her şeyi yaptılar. Onlar sazlarının aşağılanmasına dayanamaz.

(360) Düşünüp, bu yere ulaştığında aynen eli ile götürülmüş gibi ansızın yerinden kalktı. Sonra aklına gelen fikirlere şaşırıp kaldı. Niçin aklıma böyle düşünceler böyle hatırlamalar geliyor. Bu nedir ki? Ben bu Gulam Bağşı'ya yenilir miyim? O zaman ne için bilmiyorum? Benim sazımı mı rezil edecek küçük düşürecek? Ben buna uygun muyum? Hayır bu olamaz. Ben Garadâli Gökleñ'den ünvan almışımdır “Sen müzisyen oldun” diye kendisi bana söylemişti. Bundan sonra saz çalmaktan geri döner miyim? Eğer ağabeyimi saz ile alırsam bana hiçbir şey lazım değil. Benim söyleyeceğim var. Gerçekten ben bunun için bu

yere geldim. Ben sazımıza laf getirmem. Kendi üstadlarımın yüzüne kara bulaştırmam.

- (361) Müzisyen son sözünü güçlü ve net bir şekilde söyledi ve giyinmeye başladı. Nereye git denilirse oraya gitmeye hazır oldu ve dutarını rahatlıkla çalmaya başladı.
- (362) Han kalesi uyandı.
- (363) Bağşı kendisinin nereye çağrılacağını sabırsızlıkla bekliyordu. Han'ın Bağşı'sı getirilmiştir. Şimdi beni onun yanına götürürler. Han'ın Bağşı'sı çalımlıdır, havalıdır. Han ona kendi öğüdünü vermiştir.
- (364) O düşünüyordu. Şimdi bu küçük oda gözüne geçen akşamkinden daha dar ve bunaltıcı olarak görünüyordu. Ne yapsın? Çağırılınca kadar burada sıkıcı şekilde durmalı.
- (365) O pencere tarafına bakarak, oradan çok şeyleri görüyordu. Uzaktan Bağşı'nın dün üstüne çıkıp durduğu gibi yüce dağ görünüyor. O dağın önünden, kara gözlü gelin kızlar ve yiğitler geçiyorlar. Bağşı bakıyor. Henüz onun yanına gelen ve halini soran yok.
- (366) Bu Han'ın zindanı olmasın, uzağa baktıktan sonra Bağşı kendi oturduğu odadan bu sonuca vardı ve evin içine pencereden, kapıya bakarak çıktı ve durarak iki tarafını gözlemeye başladı."Belki de böyledir yoksa Han akşam beni yanına çağırıp saz çaldırmaz mıydı? Sohbet etmez miydi? Kendi bağşısı ile yarıştırır mı? Onu karşıma çıkarmak için hazırlar mı? Nasıl tahmin edersem edeyim durmalıyım, buraya kadar sorunsuz geldim. Benim ne güzel yiğitlerin içinden çıkıp, düşmanıma geldim.-Doğru burası Han'ın misafirhanesi değil zindanı da olabilir. Han beni buranın içinde durdurabilir. Ben ne yapabilirim? İşte durum bu, ne yapabilirim? Köyümün insanların Han'dan isteği bu, çıkan olmasın. Bırak böyle olsun. Bunun Han'a ne faydası olacak.

Ahmak han bir “yandım leylini” duyduğunda dünya malını neyler. Sonunda durduğum bunun içinse durulur. Hangi gece burayı boşaltır gidebilirim. Hayır sen beni zindana atacak değilsin. Senin niyetin başkadır. Beni Gulam Bağşı’yla yarıştırap, rezil etmek istiyorsun. Sen benim üzerinden güleceksin. Haydi görelim kim kimin üstünden gülecek?

(367) Müzisyen yine saz çalmaya başladı. Onun coşkulu yüreğini düşüncesini saz rahatlatıyordu.

(368) O bu yerde “Müzisyenin Ölümü” adlı bir türkü düzmeyi hayal etti. Hiçbir zaman ölmeyecek bir türkü olsun . Dutarlarda çok çok çalınsın. Duyanlar Han!dan tiksinsinler. Ona lanet okusunlar.

(369) Bu durumda birinin acilen gelip kapıyı açması fikrini bozdu.

(370) Misafir kalktınız mı? diye gelen yiğit sordu. Bağşı’yı dünkü karşılayanlardan değildi. Mütevazı yiğit acıyarak müzisyenin yüzüne baktı. Müzisyen bir şey anlayacak gibi oldu ve:

(371) Çok baktın diyerek gülümsedi. Kendine güveni olan iyidir, misafir. Han’ın tuttuğu kesinlikle büyüktür. Bu gün Gulam Bağşı ile Türkmen’den gelen Bağşı saz çalacak diye o büyük haber yayıldı geçen akşam. Han kendinin yemediğini Gulam Bağşı’ya baktı.

(372) -Gulam Bağşı geldi mi? diye Şükür sordu.

(373) -Şu anda gelmedi sonra gelir. Sakin ol gelir!. Kükreyerek gelir.

(374) -O nasıl müzisyendir?

(375) -Kuvvetli, çok kuvvetlidir. Kendine çok güvenmese yarışacak bağşı değildir. Ondan korktuğundan bizim bu çevremize müzisyen

ayak basmaz oldu. Siz geldiniz belki siz onca yıldır bağşısınız ıssız yerde bana söyleyiver:

- (376) -Hayır ben Han'ın Bağşı'sı değilim diye Şükür güldü.
- (377) Yiğit, Bağşı'ya yine de sürekli bakarak sözüne devam etti:
- (378) -Kendin gör Bağşı düşmanın ben gibi olsun. Gulam istikameti olmayan Bağşı değildir.
- (379) -Nasıl olursa olsun göreceğiz.
- (380) -O zaman gidelim, beni çabuk al getir diye gönderdiler.
- (381) -Göreceksek Han'ın Gulam Bağşı'sını görelim diye müzisyen eline dutarını alarak hızlıca kalktı:
- (382) Güzün ortasındaki ayın, bu günü diğerlerinden çok sıcak oldu, yazın bir gün geri gelmiş gibi bu Han'ı da etkiledi. O rahatlığı avlunun ortasındaki havuzun başında oturduğu yerden kollarını dört açarak çevresine yayılan büyük gül ağacının gölgesinde birleştirdi. Oturduğu yerin üstüne kat kat serildi, onların içinde Türkmen halıları da vardı.
- (383) Bağşı gözüne görünen şeylerin hepsine aşağılıkla bakarak geldi. İşte onun gözleri halılarına takıldı. Onlara sıcaklık ile baktı ve onların üzerinden kolaylıkla gözlerini ayıramadı, bir hayli vakit geçti. Niçin onları bu günde mi görmeli Onların orta bezeği, nakışları değişmiş mi?Hayır kendi gelin kızlarının kara evde ayak üstü durup dokumaları.
- (384) Fakat kendi halılarını üzerinde oturmaya fırsat bulamadı. Onların üzerinde Han'ın istediği en yakın adamları kalın dudaklarından uzun çubuklarını ayırmadan, ipek gibi tütünün yağ gibi dumanını gökyüzüne uçurup gamsız kedersiz konuşarak gülüşüyorlar.

- (385) Müzisyeni başka bir halının üzerine oturtular. Onun gözleri kendi halılarında, onlara durduğu yerden göz ucuyla bakıyor. Kendi halıları diğer halılardan ayrılıyor, onların içinde seçiliyor. Müzisyen onların iyi olduğunu kendi kadınlarının becerikliliğini burada bir defa daha anladı, bizim kadınlarımızın övünmeye hakları var. Onların kara evde durarak dokuduğu halılar, bak nerelere gelmiştir. Han'ın istediği insanlar onların üzerinde oturuyorlar. Fakat onlar buralara nasıl geldi ki? belki bizim halılarımız Prenistan'a kadar gelip, o yerlerde hepsinden ayrılıp , halkın ilgisini kendine çekmiştir.
- (386) Setin üzerinde oturanlar, baştan aşağı bakarak müzisyeni gözden geçirdiler Gulam Bagşı'yla saz çalacak bu mu? Ne yapar ki? Duruşu çok sakın, kendine güveniyor diye kendi aralarında fısıldaşıyorlar.
- (387) Han'ın Bagşı'sı henüz gelmemiştir. Fakat Han'ın haber verdiği seyirciler ardı arkası kesilmeden, grup grup geliyorlar. Gelenlerin gözleri ilk önce kalabalığın arasında duran müzisyen- deydi ve onu kendi bakış açılarından Gulam Bagşı ile karşılaştırıyorlardı.
- (388) Birer ikişer :
- (389) -Bagşı geliyor! . . .
- (390) Gulam Bagşı geliyor! diyen ses ağızdan ağza dolaşarak yankılandı.
- (391) -Gulam Bagşı geliyor. Süslenen katırın halıdan yapılan semerinin üzerinde iki ayağını bir tarafına atıp, tutacağı yere gümüş takılan ipek kılıflı dutarı ile "yelpezelendi" adlı türküyü çalarak geliyor.
- (392) Ona dayanmak güç, biri katırın başını tutuyor iki tanesi onu indirmeye hazır halde bekliyor.

- (393) Şükür geldiğinde hiçbiri hareket etmedi. Fakat ona candan ve manalı bakışları, şimdi yerlerinden birdenbire kalkıp kendi bağışlarının önüne giderek ona saygı gösteriyorlardı.
- (394) Han Bağşı'sının girdiğini gördüğünde Şükür'ün vücudu titredi. Sanki isteksiz ayağını zorla sürüyerek gelen birisi gibi müzisyen, kendi memleketindeki aksine sesini çıkarmadan duruyor, elindeki bir fincan çayı üfleyerek soğutuyordu. O ne düşünüyor ? Küçük düşmek olarak mı hissediyor? Han'ın Bağşı'sının, heybeti ruhunu çoktan soğuttu. Çolak Batır o öğüdünü bu zamanda verseydi, ona şimdi ne cevap verirdi ki? O basit giysiler içerisinde, yan tarafına dutarını koyarak, Gulam Bağşı'nın geldiğini gözetliyor ve bu duruşundan hiç bir şey anlaşılamıyordu. Fakat kendinden emin, rahat , gözleri ise güleceği varda gülemiyor havası veriyordu.
- (395) Gulam Bağşı'nın, gözleri kendinin yarıştığı saz çalan müzisyene düştü. O zaman ruhu öncekinden daha da kuvvetli yukarıya doğru kaldırıldı. Sazını daha güçlü alarak çalmaya başladı. Kendinin bu türettiklerine çalışmasına güleceği geldiğinden onun hiçte haberi yoktu.
- (396) Onu katırın üstünden yücelterek indirdiler.
- (397) Elli elli beş civarında göğsünü geren Bağşı şişman çenesi filin hortumu gibi aşağıya sallanıyordu. Ensesinde keskin alet bilemeli mavi çuhasının içine güçlkle sığıyor. Ucundan kestiği sakalını kınalamış ve parmağının birine altın yüzük takmıştı.
- (398) Saz çaldığında bu civarda ona kendisine rakip olacak kimseyi düşünmüyordu. Daha kötüsü buna Han da inanıyordu.
- (399) Yoksa o böyle büyük bir tören yapar mıydı.

- (400) -Selamınaleyküm misafir bagşı diye ellerini kibirlilikle Şükür'e uzattı.
- (401) Şükür de durarak : -Selamınaleyküm Gulam Bagşı dedi ve şişman parmaklarını sıktı.
- (402) -Kimsiniz? diye Gulam sordu.
- (403) -Bize Şükür diyorlar,
- (404) -Şükür, Şükür mü dediniz? diye o kafasını tuttu. Duyduğum bir ad fakat aklıma gelmedi. Arkamdan evet oldu gelip, güzel etmişsin sazin değerini bilen Handır.
- (405) Bunu duyup geldik, Bagşı ağa evet şansı ile bagşı gelir, şanssız ile düşman gelir demişlerdir diye Şükür bunu zevkle dinlemiş gibi yaptı. .
- (406) Han'ın Bagşı'sı kulak verdi ve içinden bilinçli olarak düşünülen söz yerine koyup konuştu dedi.
- (407) -Benim Türkmenlere gitmek hayalim var diye ağzına inen seyrek bıyığını kaldırmıştı.
- (408) -Gidin! Çok iyi yaparsınız, gidin! Sazin ve müzisyenin değerini bizler çok iyi biliriz.
- (409) -Gidersen Marı, Tagtabazar taraflarına giderim diğer müzisyenlerinizin şansı yok.
- (410) -Evet o yerlerimizden hep müzisyen çıkmıştır.
- (411) Onlar konuşa dursunlar Şükür Bagşı'yı göz edilmiş gibi onun karşısında Han'ın Bagşı'sı için halının üstüne ipek döşek hızlıca serildi.
- (412) -Otur Bagşı ağa otur, işte sizce sizi oturacağınız yer hazır.

- (413) Gulam Bagşı için kuştüyü dışı ipek kabartılmış olan yatağın içine saplanıp oturur ve sözüne devam etti.
- (414) Ben Türkmenlerin arasından işte, bu müzisyen güçlü diye hangi birini destekleyeceğimi bilmiyorum. Misafir Şükür Bagşı, sen söyle kendinizin bu kuvvetli diye tuttuğunuz kim?
- (415) Bana bunu bizim seçmemiz doğru değildir, Bagşı ağabey kim eline dutar alsa ona güçlü Bagşı deriz.
- (416) Doğru, doğru çok doğru diye Gulam peş peşe doğrulayıp güldü. Sonra etrafındakilere dönüp : ben gelenden gidenden duyarak, onlara aşına oldum. Doğru onlar eline dutar alana müzisyen derler, yan gelip yatanlara Han derler, korkaklarına yiğit derler, sonra dul kadınlarını genç kızlardan iyi görürler. Gulam bu şekilde konuşarak oradakileri iyice güldürdü.
- (417) Doğru diye Şükür gülümsedi ve şöyle dedi: Onun için bizim sana katılmadığımız bir şey yoktur. Hepimiz ortaya atılırız korkağımıza bile, ata bin de yakınını veya düşmanını al getir desen yine gider:
- (418) Gülüşü birden kesildi. Bagşı'nın sözünü anladı mı veya Han'ın kırışan yüzüne ve büyük burnuna bakıp gülüşünün üstüne su dökülmüş gibi şaşırıp kaldı..
- (419) Tam sessizlik oldu.
- (420) Han, Şükür'ün konuştuğunu kendi tarafından değiştiriyordu. Onun her bir sözünün sonunda bir şey yatar diye düşünüyordu. Buna göre o misafirin konuşmamasını iyi görüyordu. Ben Han'ın Bagşı'sı değilim. Kendi vatanımın müzisyeniyim. Eğer geleyim deseydim, kardeşimi istemeye seçilmiş yiğitler ve seçkin at ve silahlarla gelebilirdim, diye onun bu söylediği sözleri Han'ın aklından asla çıkmıyordu. O yinede bunun gibi konuşur diye de düşündü.

- (421) Han'ın bu düşüncesinden Gulam Bagşı'nın haberi yoktu. Buna gör o müzisyenin ağzından laf almak istiyordu.
- (422) Han kıskandı. Müzisyenin son verdiği cevaba içi titredi. Sonunda oturmayan bagşıların arasına gitti ve bu gizli niyetini hayata geçirmenin yoluna baktı. Misafirini kendi bagşısına hırpalatmayı işaret etti. Bunun için çok yere haber verdi. Gelenler oldukça çoktu.
- (423) Han konuşmasına gerek kalmadığını söyleyerek, şöyle dedi:
- (424) -Müzisyenler, halk sizi bekliyor . Haydi başlayın . Şartımsa bu diye o eline yaslanıp, yerinde durdu:
- (425) -İkiniz saz çalmalı. Biriniz başlasın diğeriniz devam etsin Şükür Bagşı güçlü çıkarsa onun ödülü zindanda eli ayağı prangalı duran, suçlu kardeşini kendisi ile birlikte alıp gitmektir. O bunun için eline saz alıp gelmiştir. Eğer Gulam Bagşı kazanırsa o zaman onun ödülü belli: Bir Türkmen kızını alacak. Onu da köyünden seçer. Ben bunu hep yapar hesap eder bulurum.
- (426) Han Ağa o zaman kız bul diyen Gulam Bagşı'nın yanında duran bir genç söyledi. Hey bizim Gulam Bagşı'mızı saz çalıp ta yenen olur mu.
- (427) Saz dinlemeye gelenler pek çoktu. Onların hepsi düzenli bir şekilde oturtulmuştu. Kalabalık Han'ın davet ettiğini duyup gelenler ilk önce onun yüzüne, sonra Şükür'ün en sonda Gulam'ın yüzüne baktılar ve “ bu nasıl adalet ? Kardeşini bırakacak”. Eğer o yenilse o zaman ne yapacak?. Onun peşini bırakacak mı?. İşte bunları söyleyerek oturdukları yerden birbirlerinin kulağına fısıldaştılar.
- (428) Han oturanlara bakarak sözüne devam etti.
- (429) -Bizim bagşımız kazanır diye şimdiden konuşmamalı. O zaman yenecekse Gulam Bagşı gücünü gösterip yensin. . ! Onun

ödülünü vermeye ben her zaman varım. Benim sözüm sözdür. Fakat misafir Bagşının kalbine bir şey gelmez gibi yapmalı , misafir Bagşı hanginizin kuvvetli olduğunuzu belirleyecek birkaç kişiden temsilci belirleyeyim mi diye Han Şükür'e danıştı.

- (430) -Sen bilirsın Han Ağa diye sağ elini cebinden çıkarıp şalı ile yüzünün terini sildi ve :
- (431) -Benim için hepsi aynıdır Han Ağa dedi.
- (432) -Hayır söyle misafir Bagşı sonra memnuniyetsizlik olmasın bu bizim adımıza şanımıza yakışmaz.
- (433) Benden soracak olursan Han Ağa temsilci belirlemeye gerek yok. Seçimi işte bu halkın kendisi yapsın. Bunlar ne söylerse kabul ederim.
- (434) Gulam Bagşı'nın gözleri halka şeklinde oldu ve Han'ın yüzüne baktı.
- (435) -Bende bunu söyleyecektim diyerek Şükür Bagşı'nın sözüne katıldı.
- (436) -Olur o zaman başlayın. Gulam Bagşı çalsın Şükür Bagşı devam etsin. Sonra oturanlara yönelip, dinleyin ve hangisinin iyi müzisyen olduğunu kendiniz söyleyin... Bagşılar sizi temsilci biliyor dedi.
- (437) İpek yatağın üzerine oturtulan Bagşı kendinin en sevdiği ve çalıştığı türküyü “ Nar ağacına yelpezelende” başladı. Karşısındakinden birde zorlukla dutarın kapağına diğer eserlerden fazla bütün gücüyle vurmaya başladı. Onun çalmasına, parmaklarının üstüne çökmesine, bakılır gibi değildi. Göğsüne eğilip Bagşı'ya dürterek çalıyor. Karşısında duran zeki insanın üzerine böyle yaparak yılan

görmüş gibi ok atıyor. Onun müzisyenliği bir tarafa kendisi bu yaptığıyla. Kendisi gibi bir bağşığı kaybedecek.

- (438) Sağ ol Bağşı diye ona bağırmaya dutarı çalmaya ve parmaklarını oynatmasına bakıyordu. “Ak perdeden yukarda gezer” diye buna işaret koydu ve epeyce düşündü.
- (439) “Nar ağacını Şükür’inde bildiğini düşündü fakat Şükür’de karşısındakine çalım satmak yoktu. Şükür’ün de bir oyunu vardı belki zamanını bekliyordu. Dondurulmuş gibi durup onu müzik eşliğinde takip etmekte.
- (440) Gulam Bağşı ellerini çok vurdu. Müzisyeni rezil edebilecek şekilde elinden ne geleni yaptı.
- (441) Şükür arkasından devam etti.
- (442) Gulam Bağşı’da bir çok türküler çaldı. Han’ın Bağşı’sının çaldığı türküler sonuç vermedi. Fakat o Şükür’e göre daha çok terledi biraz önce içtiği çay gibi eriyerek yüzünden buram buram ter döküldü. O ipek şalı ile terini silerek derin bir nefes alıp durdu.
- (443) “Sağol Bağşı” diye ona bağırmaya kendini hazırlayanlar çoktu. Niçin onların hiç birinden ses seda çıkmadı. Topluluk fısıldaştılar.
- (444) Bu durum Gulam’ın hoşuna gitmedi. O böyle olacağını beklemiyordu. Onun için yüzünü kaldırmadı. Yalnız terini silmek için kaldırdı, belki o Şükür Bağşı ile eşit gitmeyi kendine namus sayıyordu.
- (445) Sıra Şükür’e geldi.
- (446) -Müzisyen şimdi sen başla Gulam Bağşı’da senin türkülerini takip etsin diye Han keyifsizlikle söyledi ve sonra kendi bağşısına dönerek:

- (447) -Gulam haydi kuvvetini göstermeye başla sen Türkmenlerin türkülerini kendilerinden daha iyi bilirsin dedi.
- (448) Şükür Han Bağşı'sını inceledi. "Bunun müzisyenliğini uzaktan duyanlar varmış Han bilerek almıştır" Şükür kendi kendine konuşup ona gözünün ucuyla baktı. "Dutarı düzgün çalıp bunu yenemezsem kardeşimi zindandan çıkaramam. Müzisyen müzisyeni böyle çalarak yenemez ayrı ayrı çalınsa . O zaman kimin iyi çaldığı belli olur nasıl yapmak gerektiğini kendi kendine sordu.
- (449) İşte o başını eğdi ve mendilinin bir ucunu ıslatıp dutarının tellerinde gezindi.. Onun kafasını eğip düşünmesinden korkulmalıdır. Han Bağşı'sının ne olduğunu anlayıp onun karşısında bir şeyler düşünüyordu telinin kesilen bölümüne parmağını bastı ve dutarın kapağına vurdu. O dutarının sağlamlığını buradan biliyordu.
- (450) Gulam Bağşı'nın yüzünden ter akıp duruyordu. Silmeye yetişemiyordu. Bu zar zor görülen bir durumdur. Şükür'ün hazırlığı onu düşündürdü. "Bununla denk saz çalmak bana ölüm" diye içinden söyler ve Şükür'ün yüzüne bakar. Şimdi Han'ın ve diğerlerin gözleri Şükür'deydi.
- (451) Misafirin sakinliği tele melodi vermesi Dutarının akordunu bağlamayı kontrol etmesi Gulam'ın yüreğine indi.
- (452) -Haydi müzisyen ol diye onun üzerine gelmeye başladı.
- (453) O zaman Şükür :
- (454) -Benim olduğum kafidir diye onun ilk çaldığı türkü "Nar Ağacı" ydı.
- (455) Bu türküyü önceden düşündü de mi çaldı? "Nar Ağacı" çaldığında Gulam aşağıya düşer gibi oldu. Onu Şükür yeni gördü fakat onun kaldığı yerden başlamayı istedi.

- (456) Gulam eziyet çekiyordu. Şükür Bağşı'nın türküleri tuttu. O bilenmez denilen türküleri bilmekteydi.
- (457) “Ne yapmalı diye” Şükür düşündü ve kendi kendine soru sordu. “bu durumda buna azmetmek olmaz. Bununla yine gözü kesti onun üzerine sağ ol Gulam Bağşı diye çalım satanlar oldu. Eşit olsalardı Han Bağşı'sı yendi diye bağıracaklarını biliyordu. Sonunda o yine tellerde gezindi. Böyle yaprak zaman kazanmakta ve düşünmekte ve bir yol araştırmaktaydı Hangi türküyü çalsa, Gulam'da biliyor.
- (458) Müzisyen sıkılmamış gibi dursada ne yapsam diye kendine sık sık sorar. Bu sıkıntıda canlanmak için ne yapabilirsin bunun çalamayacağı türkü yok. Dostlarım içimden geçen okunmasın
- (459) Müzisyen böyle diyerek kaygılanmış gibi olur. Fakat onun aklına şimdi Garadalı Gökleñ, Devletdurdu ve diğerleri gelmiyordu. Onun düşüncesi kendine yetiyordu, yalnızca karşısındakini yenmek hakkında düşünüyor. Gulam Bağşı ondan başka şeye elini değmemekteydi. O en karmaşık ezgilerden biri diye ezgiye başlasa o da olmuyor. Han'ın Bağşı'sı arkasından geliyor. “Şimdi ne çalmalı?. ” Onun tarafından tutulacak hava yok. Onun bilmediği ezgiyi nasıl bulmalı yenide türkü düzsem olmaz mı? O düşündü ve yine dutarının tellerinde gezinmeye başladı. Bundan faydalanan müzisyen yinede düşünmekte. İşte o başını kaldırdı onun yükü hafiflemiş gibi göründü yüzü açıldı gözlerinin içi güler gibi oldu.
- (460) Bu kolay olmadı o kendinin ne yapacağını önceden çok iyi biliyordu ve Han Bağşı'sını nasıl rezil etmenin sırrını bulmuştu.
- (461) -Çal Bağşı, bu son türkümüz olacak diye o çalmaya başladı. Kendini özel görme dedi. Bu defa dutarın sesi baştan farklı çıktı. Müzisyenin elleri hızlı vurmaya başladı.

- (462) Bunu Gulam anladı ve gözlerini dananın gözü gibi yapıp önce müzisyenin yüzüne sonrada Han'ın yüzüne baktı ve :
- (463) -Son mu dedin?. O zaman elinden geleni yap dedi. . ! Sonra “Ya Ali” diyerek kendine şans diledi.
- (464) Şimdi bağlanan ezgi henüz duyulmuş değildi. O burada Han Bagşı'sının gücünün aşağısında değildi. Müzisyen ona ad koymak için acele edip bu zor yarışta önceki saz çalmalarından bunların hepsinden faydalandı. Ellerini başının üstünde döndüre döndüre çalıyor. Böyle yaparak Gulam Bagşı'yı takip edip birden dutarın yüzünü döndürerek bıraktı ve çaldığı ezginin sonunu dutarın perdelerinden çıkan ses ile doldurdu. Bu Şükür'ün tek elle çalmasıydı.
- (465) İşte Han'ın o meşhur Bagşı'sı salıncaktan düşer gibi olup müziğin nereden çıktığını bilemedi. Öylece kaldı. Sonunda pişman olup başını saldı ve ah ah misafirin şansı çoktu diye kızaran yüzünü kaldırmadı.
- (466) Kendi bagşılarına ümit bağlayanlar ise kalpaklarını fırlatmış gibi oldu. Kendi yaptığı hainlikleri başaramayan Han birden bire yerine çakıldı. Bagşı'sına gözlerini dikip baktı. O bakışı “Allah senin canını alsın, beni rezil ettin” diye beddua eder gibiydi.
- (467) Gulam döndürüp başını kaldırmadı. Sövilse de vurulsa da taş gibi durdu. İpek yatağın içindeki demir dikene döndü. Gücü olsa onun üzerinde duracak ve nede olsa baş sağlığına gidecek. Fakat peşinden herkesin bir şey söyleyeceğinden korkarak hareket etmiyor . O böyle utanarak durdu ve yer yarılrsa girecekti . Handan başlayarak o herkesin gözünden düştü. Ona yine bir saz üstadı olan Şükür acıyarak baktı ve ne zamandır öfkelenmiş gibi az önceki türkünün etkisinde kaldı. Dutar konuşacak oluyordu fakat yurdundaki gibi, müzisyen sağ ol diye

ses duymuyordu. Belki dinleyiciler kendi bağışlarına saygı gösteriyorlardı veya Han'ın ekşiyen yüzünden çekiniyorlardı. Yoksa onlar “sağ ol Bağşı derlerdi. ” Hiçbirinin yerinden kalkmadan sazı dinlemesi bunu gösteriyordu. “ Han ağa size şu eski dutar ile türkü çalmaya geldim diye Şükür söylediğinde önemsemeyen ve gülen Han da şimdi çaldığı saza kulak vermeğe mecbur kaldı.

(468) Seyircilerin hemen hemen yarısı gelin kızlardı. Onlar topluluğun bir tarafında durdular erkeklerle oturdular. Bu Han'ın koyduğu düzendir.

(469) Oturma düzenini bir genç kadın bozdu. O birer ikişer el ile kaldırılmış olup durduğu yerden aniden kalktı ve her kesin gözü önünde sessizce oturdu. Onun gözlerinden yaş akıyordu.

(470) Kim bu, Gulam Bağşı'nın yakını mı. Onun yenildiğine utandığından mı ağlıyor?

(471) Han ona bakarak Gulam Bağşı'nın yakını olmadığını ve ona üzülüp ağlamadığını biliyordu. O kız kaçırılıp getirilen kızdı. Onun Han'ın eline düşmesinden bu yana yedi yıl geçmiştir. Bunca zaman içinde onun peşinden gelen olmamıştır. Daha önce öfkelenen Han ona kızgınlıkla :

(472) -Niye böyle yapıyorsun delirdin mi? Otur dedi.

(473) -Oturmayorum Han Ağa diyerek sesli ağlamaya başladı.

(474) -Otur dedim otur! diye Han öfkeleni. Onun yüzünü gördüğünde vurmaktan geri durmayacağı görülüyordu. Her halde onun cevabına bakarak biraz bekledi :

(475) -Oturmaya gücüm yetmiyor diye o kadın cevap verdi. Sen otur dediğinde oturmuş gibi Han Ağa müsadelenle oturmam. Meni bu dutarın sesi kaldırdı. Şimdi beni ağlatanda o. Ben onun sesinden kendi

atararımı gelip geçtiğim yerleri ve bütün halkımı görüyorum bu durum da ben neden ağlamayayım, neden gözlerimden yağ akıtmayım.

- (476) Han bu duruma ne yapacağını bilmeden bekledi kaldı.
- (477) Tam sessizlik oldu. Müzisyen saz çalmaya koyuldu.
- (478) Bu sessizlik Han ile bağladı o yan tarafına hiç hareket etmeden Bağşı'sına gözlerini döndürerek bakıyor. O bu yerde az çok, iyi kötü ne olursa olsun bir Şey söylemesi gerektiğini herkesin kendine baktığını anladı.
- (479) "Ne yapar", söylediği szn üstünde durur mu? Eline düşen kiŐiyi bu Şekilde bırakır mı? Onun yanında yufka yüreklilik iŐitilip, görülmüŐ m?. Kalabalık, bu Şekilde düşünerek onun yüzüne bakar ve beyazımsı bıyığının altından çıkacak sözü sabırsızlıkla bekler. Şükür herkesten daha fazla beklemekteydi. Fakat Han'ın sözünde durup durmayacağından endiŐesi vardı. Han'ın yüzünü asıp durmasını iyiliğe yormak mümkün değil.
- (480) Han Bağşı'sına tekrar dönüp baktı. Bu bakiŐtan günahını Bağşı'sının üzerine atacağı görülüyordu. İŞte o da böyle yaptı.
- (481) -Gulam (adındaki Bağşı ünvanını bırak) sen bana lazım değilsin. Benim bulunduğum yerde seni gözüm görmesin. Sen beni ve bizim sazımızı rezil ettin. Han Şükür'e dönerek sözüne devam etti. Misafir Bağşı benim bağşım ol ve kal. Dünyada hiçbir Şeyini eksik bırakmam dedi.
- (482) Müzisyen bağını sallayarak kendisinin kalmayacağını söyledi ve Şöyle dedi.
- (483) -Han Ağa Bağşı'ndan gönlün gitmesin Gulam müzisyenin suı yok. O Han müzisyeni de il müzisyeni de olacak:

- (484) -Onun bagşılığı bana lazım değil diye Han bağırdı ve öfkelenerek, zorlanarak, desem mi?demesem mi? derken istemeyerek söyledi.
- (485) Şimdi müzisyen kardeşini alabilirsin. Biraz önce Gulam'ı yendiğin türküyü bir daha çal da bu kızınızı da al git diye sözünü bitirdi ve Han içini tutarak üzüntüyle oturdu.
- (486) Han ağa ben Gulam Bagşı'nın önünde tek başıma saz çalamam. Onunla çalmama izin verimisiniz diye Şükür sordu:
- (487) -Çal da nasıl çalarsan çal.
- (488) -Sağ ol, Bagşı Ağa diye Şükür başladı. Şimdi
- (489) -Gulam kurtulamazsın diye eline sazını aldı.
- (490) Saz çaldılar sabahtan başlayarak akşama kadar çaldılar. Şimdi onların arasında mücadele etmek bir birini rezil etmek durumu yoktu.
- (491) İkisi de temiz yürek ile halka huzur verecek şekilde çaldılar.
- (492) Saz çalınıp bittikten sonra dinleyenler Han'dan ve diğerlerinden çekinmeden bagşılara "sağ olun" dediler.
- (493) En sonunda Şükür, Gulam'ın kulağına şöyle fısıldadı. Bagşı suçumu affet ikimizi birbirimize kışkırtan Han oldu. Beni yüz türlü oyun yapmaya mecbur eden Han oldu . Günahkar Han dedi. Gulam gülümsedi ve yüzünün terini rahatlıkla sildi. O gülümseme basit değildi. Şükür'ün günahkar Han demesine katılmadığının gülümsemesiydi. Han misafirini kendisi uğurladı ve onun peşinden yüreğini rahatlattı.
- (494) Bu olay tahminen 1871 yılında olmuştur.

BİÇİM BİRİMLİK DİZİN

BÖLÜM III

Biçim Birimlik Dizin

Sıra: a b c ç d e ä f g ğ h ı i j k l m n ñ o ö p q r s ş t u ü v y z

- a: 1. pekiştirme 2. şaşma, kuşku, içten içe sevinme
a. 121, 140, 153, 298, 301, 318, 345, 376, 378
- aban-: abanmak, üzerine eğilmek
a.-ıp 188
- abay: ustalık
a. 143, 149
a.+am 152
- abray: 1. şan, şeref, ün, şöhret 2. itibar, nüfuz
a.+mıza 432
- acayıp: görkemli, muhteşem, şahane, mükemmel
a. 219
- aç-: açmak
a.-anlığına 189
a.-dı 236
a.-magı 369
a.-sın 433
- açık: açık, temiz, duru
a. 187
a.+rak+(açıgrak) 121
a.+tı 73
- açıkla-: açıklamak
a.-gından 73
- açıl-: 1. açılmak 2. parlamak, aydınlanmak
a.-dı 239, 459
a.-ıp 32, 301
a.-magam 32
- açılma-: açılmamak
a.-dı 22
- ad: isim
a.+a 88
a.+ı 7, 8, 154
a.+ım 404
a.+ımıza 432
a.+ınıñ 481
- adalatlı: haklı, adaletli
a.+dığınıız 315
- adam: insan

- a. 41, 46, 139, 218, 235, 237, 239, 261, 276, 297, 327, 347, 347, 351
a.+dan 5, 14, 429
a.+ı 163
a.+ımızı 132
a.+ını 305
a.+ın 239, 324, 351
a.+lar 15, 58, 136, 136, 149, 192, 468
a.+ları 180, 194, 214, 384, 385
a.+larından 3, 239
a.+larının 163, 366
a.+ları 93, 179
a.+sı 467
adıllık:adillik,adaletlilik
a. 427
ag-:aşmak,yükselmek
a.-an 4
a.-ar 259
aga:ağabey
a. 79, 148, 237, 249, 268, 289, 294, 296, 305, 305, 305, 308, 311, 316, 322, 325, 327, 329, 405, 412, 415, 426, 430, 431, 433, 467, 473, 475, 483, 486, 488
a.+dan 300
a.+m 29, 127
a.+mı 120, 149, 165, 193, 194, 350
a.+ñ 51
a.+ñı 76, 86
a.+ñın 76, 146
a.+sı 29, 44, 46, 46
a.+sını 59, 88, 90, 163
a.+sının 45, 173
agaç:1.ağaç 2.ahşap,direk
a. 4, 66, 187
a.+a+(agaca) 27
a.+dan 42
a.+dandır 65, 67, 69, 69
a.+ı+(agacı) 455
a.+ıdı+(agacıdı) 454
a.+ına+(agacına) 437
a.+ını+(agacını) 439
a.+ınıñ+(agacınıñ) 382
a.+lar 186
agar-:1.ağarmak 2.solmak
a.-dı 301

- a.-ıp 148, 148, 167
- agır-:ağırmak
 - a.-maklık 377
 - a.-yan 370
- agırlılık:ağırlık
 - a. 467
- agız:1.ağız 2.çıkış,giriş 3.bir şeyin açık kısmı 4.ön
 - a. 148, 285
 - a.+a 8, 390
 - a.+dan 8, 74, 390
 - a.+ımıñ+(agzımıñ) 199
 - a.+ına+(agzına) 87, 192, 331, 407
 - a.+ını+(agzını) 256
 - a.+ınıñ+(agzınıñ) 394
- agla-:ağlamak
 - a.-cakdı 27
 - a.-maga 27, 473
 - a.-p 24, 24, 29, 31, 38
 - a.-pdım 32
 - a.-r 32
 - a.-yar 470
- aglama-:ağlamamak
 - a.-yandığını 471
 - a.-yıñ 475
- aglamcıra-:ağlayacak gibi olmak
 - a.-p 39
- aglat-:ağlatmak
 - a.-anları+(agladanları) 187
 - a.-ıp+(agladıp) 475
- agram:ağırlık
 - a.+ını 301
- agşam:akşam
 - a. 17, 57, 57, 57, 59, 366, 371
 - a.+a 490
 - a.+dan 10
 - a.+ı 342
 - a.+ıñ 20
 - a.+kı 181
 - a.+kısından 364
 - a.+ki 355
 - a.+sı 16
- agşamlık:1.akşamlık 2.akşam yemeği
 - a. 42

- agtar:-1.aramak 2.yoklamak
a.-yar 457
- agtarışdır:-1.araştırmak 2.yoklamak
a.-maga 223
- ah:1.ah,vah 2.inleme,sızlama
a. 68, 205, 213, 465, 465
- ahır:sonunda,nihayet,artık
a. 266
- ahırı:1.nihayet,sonunda 2.daha
a. 80, 145, 149, 176, 194, 218, 327, 399, 479
- ahırın:son,nihayet
a. 31, 32, 40, 46, 100, 159, 190, 192, 192, 194, 235, 256, 273, 285, 285, 301, 301, 350, 350, 350, 354, 357, 359, 360, 360, 360, 366, 455
- ahırkı:sonuncu
a. 461
- ahırsoñ:en sonunda
a. 261
- ahmal:olası,muhtemel
a. 461
- ak:1.beyaz,ak 2.kır,kırçıl 3.bir şeyin beyaz kısmı
a. 19, 77, 224, 438, 491
- ak-:akmak
a.-ıp 450
a.-yan 30
- akıl:akıl
a.+a 121
- akıllık:akıllılık
a. 34, 192, 193
- akmak:ahmak
a. 366
- al:-1.almak 2.kabul etmek 3.alıp gitmek
a. 253, 342, 345
a.-andırın 360
a.-anına 416
a.-anında 107
a.-anınıñ 358
a.-anlığını 181
a.-ar 146, 356
a.-ası 315
a.-aymaga 345
a.-dı 9, 52, 53, 145, 153, 168, 442, 489
a.-dıkına+(aldığına) 236
a.-dılar 221

- a.-dım 107, 107, 149
a.-gın 167
a.-ıp 3, 3, 8, 15, 15, 17, 36, 44, 46, 46, 46, 46, 59, 75, 76, 88, 88, 90, 132, 138, 149, 157, 162, 164, 165, 170, 171, 185, 196, 210, 222, 228, 231, 241, 243, 243, 243, 245, 249, 254, 255, 256, 256, 302, 302, 330, 333, 343, 345, 347, 352, 363, 380, 381, 425, 425, 471, 485, 485
a.-ıpdır 88, 448
a.-ışlar 128
a.-maga 86, 250, 417
a.-mak 88, 236
a.-makçı 328
a.-malı 350, 360
a.-sa 415
a.-sak 288
a.-yan 365
a.-yandırıs 288
ala: 1. ala, alacalı 2. ela 3. değişik, çeşitli
a. 357
alada: zahmet, tasa, kaygı
a.+sını 32, 32, 32, 235
alamana: harapçılığa, ganimete
a. 40, 41, 87, 168, 417
alamat: işaret, iz, belirti
a.+ı 145
alart-: kızgınca bakmak
a.-ıp+(alardıp) 466, 478, 480
aldır-: aldırmaq
a.-anı 47
a.-ıp 7
alı: Hz. Ali
a. 187, 191, 194, 194, 270, 463
a.+nıñ 193
alın: 1. alın 2. ön, öndeki
a.+ıñda+(aln.ıñda) 139
alın-: alınmaq, ele geçirilmek
a.-ıp 3
alıs: uzak
a. 356
alkım: çene
a.+ı 397
alacan: can
a.+larım 458
alma-: almamak

- a.-dı 22
- a.-dık 466
- aman:sağ salim,sıhhatli
 - a. 31, 47, 47, 173
- amathı:elverişli,uygun
 - a.+rak 101
- ana:işte
 - a. 157, 167, 238, 383, 449, 459, 465, 480
- anla:-anlamak
 - a.-ndır 301
 - a.-ñ 27
- añır:anırmak,bağırmak
 - a.+dan 369
 - a.+sı 196
- añırt:-anırtmak,bağırmak
 - a.-an+(añırdan) 406
- añla:-anlamak,sezmek
 - a.-cak 370
 - a.-dı 239, 351, 462
 - a.-p 29, 449
 - a.-pdır 194
 - a.-yardı 262, 457
- añlaşıl:-anlaşılmak
 - a.-cak 93
- añlatma:-anlatmamak
 - a.-cak 315
 - a.-yardı 394
- añrı:1.öte,arka 2.aşkın,fazla
 - a. 162, 181, 228, 459
 - a.+nızdañ 285
- añrık:sonra
 - a. 136, 167, 189, 190, 220
- añsat:kolay,basit,hafif
 - a. 37
 - a.+lar 3, 383
- añta:-kavramak
 - a.-p 194
- apalı:ünlü
 - a. 465
- ar:öc,intikam
 - a. 173
- ara:aralık,mesafe
 - a. 57, 258, 457

- a.+da 41
- a.+nı 433
- a.+sına 8, 91, 422
- a.+sında 59, 107, 194, 470, 490
- a.+sındaki 224
- a.+sından 173, 414
- a.+sını 189
- arça:çam
 - a. 186
- arı:arı
 - a.+nı 417
 - a.+ñ 128
- arka:sırt,arka
 - a.+mda 139
 - a.+n 229, 306
- arkaç:arkaç
 - a.+dan 404
 - a.+ı(arkacı) 191
- arkalan-:dayanmak,güvenmek
 - a.-ıp 170
- arkalangı:dayanılan
 - a. 19
- arkalı:arkası olan
 - a. 9, 356
- arkayın:rahat,sakin,serbest,rahatça
 - a. 13, 116, 170, 260, 373
- arkayınlaş-:rahatlamak,sakinleşmek
 - a.-ıpdı 298
- arman:gerçekleşmemiş arzu,emel
 - a.+ım 350
 - a.+ları 385
- arş:göğün en üst tabakası
 - a.+a 206
- art-:1.artmak 2.temizlemek
 - a.-anı 29
 - a.-yardı 181
- artdır-:arttırmak
 - a.-magı 4
- artık:fazla,fazlalık,daha fazla
 - a. 87, 136, 136, 145, 150, 154, 289, 298, 442
 - a.+dan 171
 - a.+ıñ+(artıgıñ) 151
 - a.+rak+(artıgrak) 116, 258

- artıkmacı: gereğinden fazla
a. 32
- arzıla-: istemek, dilemek, rica etmek
a.-p 384
- arzılan-: istenmek
a.-ıp 5
- arzılı: istekli
a. 385, 394
- arzısız: isteksiz
a. 394
- as-: iliştiirmek, takmak, asmak
a.-dı 168
a.-ıp 53, 135, 194, 298
a.-man 149
- asıl: 1. asıl, cevher, öz 2. esasen, doğrusu
a. 74, 152, 288, 301, 350, 352, 420
- asılı: asılan, asılı duran
a. 29
- asılha: asla
a. 45
- asır: asır, yüzyıl
a.+ları 183
- asla: hiçbir zaman
a. 149, 304
- aslı: kökü
a. 65
- asman: gökyüzü, sema
a.+a 186, 384
a.+dan 298
- ast: alt
a.+ı 194
a.+ına 189
a.+ında 149
- aş-: aşmak, geçmek
a.-ar 218
a.-ıp 196, 201, 345
- aşak: aşağı, alt, alçak
a. 39, 53, 145, 150, 157, 334, 397, 449, 449, 465, 485
a.+ına+(aşağına) 466
- aşakı: aşağı
a. 224
a.+nda 73, 114, 286
a.+nda+(aşağında) 420, 464

- a.+ndan+(aşağıda) 149
- a.+ndan+(aşağından) 479
- a.+ña 134
- aşaklık:aşağılık
 - a. 262, 383
- aşık:sevdalı,aşık
 - a.+lara 187
- aşır-:aşırarak
 - a.-magiñ 422
- at:at,beygir
 - a. 29, 40, 42, 46, 75, 76, 87, 107, 110, 149, 149, 161, 169, 173, 215, 217, 220, 300, 302, 349, 420, 464
 - a.+a 98, 101, 417
 - a.+dan 43, 188
 - a.+ı 178, 195
 - a.+ımdan 203
 - a.+iñ 116, 168, 188, 216
 - a.+lam 47
 - a.+lar 19
 - a.+ları 19, 301
 - a.+larını 57
 - a.+lı 139
- at-:1.atmak 2.vurmak 3.sermek 4.fırlatmak
 - a.-ar 93, 420
 - a.-cagı 480
 - a.-dı 173, 301
 - a.-ılan 190
 - a.-ıp 10, 17, 391
 - a.-ıpdı 220
 - a.-maga 493
 - a.-sa 93
 - a.-yança 18, 56
 - a.-yar 437
 - a.-yaris 86
 - a.-yarsiñ 88
- ata:dede,baba
 - a. 475
 - a.+lar 286
 - a.+sından 46
- atdır-:attırmak
 - a.-aycagımdan 302
- atıl-:atılmak
 - a.-an 331

- a.-cak 78
atlan-: 1.atlanmak,ata binmek 2.yola koyulmak
a.-magı 215
atlı:atlı,atlı asker
a. 17, 170, 270, 271, 332
a.+ları 170
a.+larıñ 15
a.+nıñ 15
ava-:acımak,acı vermek,ağrımak,sızlanmak
a.-ması 298
a.-p 467
avılı:zehirli
a. 493
ay: 1.ay 2.ay,ah,vay,yazık
a. 15, 32, 136, 150, 150, 219, 316
a.+da 224
a.+dan 3, 3, 52
a.+ınıñ 382
ayak:ayak
a. 30, 189, 218, 236, 351, 383, 386
a.+ı+(ayagı) 301, 375, 394, 425
a.+ım+(ayagım) 366
a.+ındakı+(ayagındakı) 259
a.+ını+(ayagını) 149, 302, 391, 437
a.+larını 217, 236
a.+larınıñ 150
ayakdaş:arkadaş,yoldaş
a. 444
ayaklı:ayağı olan,ayaklı,hızlı
a. 190, 190
ayal: 1.kadın 2.dişi
a. 30, 30, 47, 469, 475
a.+ıñ 32
a.+ları 234
a.+larımızıñ 385
a.+larınıñ 385
aybogdaş:bağdaş
a.+ını 53
aydım:türkü,şarkı
a. 8, 8, 9, 9, 9, 13
a.+a 214
a.+ına 196
aydıñ: 1.aydın,ışıklı 2.açık

- a. 53, 110
- aygıt: 1. kesin 2. aydınlık 3. yüreklilik, cesurluk
 - a. 442, 457
- ayırda: ayırmda
 - a. 169, 180
- ayır-: 1. ayırmak 2. kaldırmak 3. kesmek, doğramak
 - a. -dı 27
 - a. -ıp+(ayıp) 383
 - a. -man 384
- ayla-: döndürmek, dönmek, çevirmek
 - a. -p 464, 464, 464, 464
- aylan-: dönmek, dolanmak, gezinmek
 - a. -ıp 167
 - a. -yan 145
- ayra: ayrı
 - a. 203
- ayrat: ayrıca
 - a. +ın 19
- ayrı: ayrı, başka
 - a. 448, 448
- ayrıt: ayırım
 - a. +dan 167
- ayt-: 1. söylemek 2. anlatmak
 - a. 97, 121, 121, 136, 297, 414, 432
 - a. -an+(aydan) 52, 250, 420, 479
 - a. -anda+(aydanda) 301
 - a. -anı+(aydanı) 82, 149, 433
 - a. -anına+(aydanına) 149
 - a. -anında+(ayd-anında) 467
 - a. -anını+(aydanını) 99, 287
 - a. -anınıñ 136
 - a. -anıñda+(aydanıñda) 301
 - a. -anları+(aydanları) 149
 - a. -anlarıma+(aydanlarıma) 149
 - a. -anlarına+(aydanlarına) 154
 - a. -anlarınıñ+(aydanlarınıñ) 320
 - a. -anlarıñ+(aydanlarıñ) 321
 - a. -ar+(aydar) 219
 - a. -ar+(aydyar) 285
 - a. -ardık(aydardık) 173
 - a. -ardılar+(aydardılar) 11
 - a. -arın+(aydarın) 139
 - a. -arını+(aydarını) 476

- a.-ası+(aydası) 52, 80
- a.-ay+(ayday) 375
- a.-ayanda+(aydayanda) 41
- a.-ayın+(aydayın) 289
- a.-aymagıñ+(aydaymagıñ) 256
- a.-cak 52, 71, 78, 80, 304, 435
- a.-cakımı+(aytcagımı) 85
- a.-caklarını 61
- a.-dı 52, 152, 361, 405, 406, 426, 446, 482
- a.-iber+(aydıber) 295
- a.-ıp+(aydıp) 48, 63, 73, 79, 85, 135, 148, 234, 270, 285, 288, 292, 301, 302, 302, 304, 414, 423, 429, 436, 484
- a.-ıpdı+(aydıpdı) 8, 190, 273
- a.-ıpdır+(aydıpdır) 149
- a.-ıptı+(aydıpdı) 360
- a.-madığına 478
- a.-maga 62, 125, 241
- a.-magı 8, 241, 320
- a.-magını 9
- a.-mak 9, 10, 176
- a.-malı 429
- a.-man 243
- a.-masagam 289
- a.-sagam 289
- a.-sana 77, 96
- a.-sın 149
- a.-yar+(aydyar) 92, 450
- a.-yarın(aydyarın) 117
- a.-yarka+(aydyarka) 302
- a.-yarsıñ 136
- aytdır:-söyletmek
 - a.-cak 78
- aytıl:-söylenmek
 - a.-an+(aydılan) 51, 51
 - a.-anlar+(aydılanlar) 76
 - a.-anlarıñ+(aydılanlarıñ) 96
 - a.-cak+(aydılcak) 76
 - a.-yan+(aydılyan) 13
- aytma:-söylememek,konuşmamak
 - a.-dı 9, 104, 245, 335
 - a.-sın 335
- az:az,eksik
 - a. 58, 115, 235, 298, 323, 356, 367, 394

- a.+acık 27
a.+dan 478
azacık:azıcık,biraz,birazcık
a. 42, 59, 222, 260, 296, 356
a.+tan 42
azam:büyük
a. 58
azar:ağrı,sızı,sancı
a. 286
azat:hür,serbest,bağımsız
a. 163, 193, 305, 350
azlık:azlık
a.+ı(azlığı) 57
ba:hayret ifadesi
b. 140, 345
baba:1.büyükbaba 2.yaşlı, ihtiyar adam
b. 64, 193, 194
bag:bağ,bahçe
b.+lar 196
bagla-:bağlamak,düğümlemek
b.-mak 191
b.-p 466
bagşı:ozan,halk şairi,saz şairi
b. 1, 7, 8, 11, 13, 25, 27, 34, 41, 41, 45, 46, 47, 47, 47, 51, 57, 57, 59, 59, 63, 71, 71, 72, 82, 86, 92, 93, 93, 93, 94, 96, 97, 98, 116, 118, 119, 121, 121, 135, 136, 137, 143, 148, 149, 149, 155, 159, 161, 168, 188, 191, 196, 215, 216, 224, 226, 228, 258, 260, 262, 268, 271, 276, 286, 287, 295, 298, 300, 302, 304, 305, 313, 315, 335, 335, 340, 345, 347, 350, 350, 350, 350, 355, 356, 356, 356, 358, 358, 363, 365, 366, 370, 371, 371, 372, 375, 375, 378, 383, 386, 387, 389, 390, 391, 397, 400, 401, 405, 405, 412, 413, 414, 415, 415, 425, 425, 429, 429, 432, 434, 436, 436, 437, 438, 443, 444, 446, 457, 459, 461, 467, 481, 481, 488, 493
b.+da 259
b.+dan 52, 225, 298, 360
b.+dır 378
b.+ını 219
b.+lar 436
b.+lara 492
b.+lardan 12
b.+ları 190, 350
b.+larına 61, 80, 466
b.+larından 171
b.+larının 57, 59, 88, 393

- b.+larıñ 58, 350, 422
 b.+larıñı 270, 467
 b.+m 333, 481
 b.+mı 304, 345
 b.+mısıñız 267
 b.+mız 76, 429
 b.+mızı 15, 426
 b.+mızıñ 88
 b.+n 304, 435
 b.+ndan 483
 b.+nı 157, 221, 270, 270, 301, 339, 370, 464
 b.+nıñ 22, 32, 58, 76, 76, 90, 114, 136, 149, 149, 154, 273, 286, 293,
 298, 302, 320, 320, 332, 365, 394, 395, 418, 421, 426, 429, 437, 450, 470, 471,
 486
 b.+ñ 351
 b.+sı 234, 270, 287, 336, 356, 356, 356, 363, 363, 366, 376, 387, 406,
 411, 420, 457, 459, 465
 b.+sına 345, 381, 422, 448, 466, 478, 480
 b.+sını 460
 b.+sınıñ 394, 394, 442, 449, 464, 480
 b.+sınız 375
 b.+sıña 446
 b.+ya(bagşa) 230
 b.+ya+(bagşa) 32, 34, 52, 59, 98, 149, 149, 303, 371, 377, 384, 411
 b.+yla(bagşa) 366
 bağsılı:ozanlı
 b. 285
 bağsılık:ozanlık
 b.+ı+(bağsılığı) 484
 bağtlı:mutlu,talihli
 b. 405
 bağtsız:mutsuz,talihsiz
 b. 405
 baha:fiyat,değer,kıymet
 b. 133
 b.+nı 261
 b.+sı 326
 bahana:bahane
 b.+lar 12
 bak-:1.bakmak 2.görmek 3.gütmek
 b.-dı 73, 371
 b.-ıp 365
 b.-yan 193

bar(1): 1.bütün,hep,tamamen 2.var,varolan,mevcut

b. 22, 38, 40, 47, 58, 71, 74, 76, 80, 86, 118, 136, 136, 149, 149, 159, 235, 241, 252, 253, 289, 293, 301, 333, 347, 375, 385, 407, 429, 448, 457, 464, 480

b.+dı 20, 148, 296, 297

b.+dır 7, 29, 32, 34, 149, 287, 287, 439

b.+ımı 107, 356

b.+ımızdan 149

b.+ımızı 86

b.+ına 320

b.+ını 36, 41, 101, 463

b.+ka 41

bar(2)-: varmak,gitmek

b. 240, 243, 243, 253, 255

b.-an 103

b.-ar 173

b.-ardı 5

b.-arın 139, 194, 409

b.-arında 139

b.-arıs 232

b.-arlar 363

b.-cak 125, 168

b.-dı 59, 150

b.-ıñ 228, 231, 245, 249, 408, 408

b.-ıp 5, 42, 53, 162, 180, 187, 190, 190, 196, 263, 301, 345, 474

b.-ıpdır 194

b.-madık 17

b.-magı 343

b.-mak 135

b.-makçı 139

b.-malı 305, 305, 305

b.-malımışım 139

b.-mandı 263

b.-sa 59

b.-san 146

b.-sın 149

b.-yarsıñız 225

b.-yakañ 167

b.-yan 170, 178, 191, 229, 464

b.-yança 346

b.-yanlığını 218, 254

b.-yar 169, 170, 170, 172, 175, 177, 179, 180, 217, 217, 441, 456

b.-yardı 351

- b.-yarın 250, 250
b.-yarka 464
bardı:vardı
b. 78, 224, 299, 382
b.+lar 59, 347
bardır:-vardır
b.-ıs 417
barı:hepsi
b. 431
barış:uyuşmak,anlaşmak
b.+ım 194, 228
b.+ıma 190
b.+ına 63, 176
b.+ını 179
barla:-yoklamak,kontrol etmek
b.-dılar 223
b.-magı 451
b.-p 42
barlık:varlık,varoluş,mevcudiyet
b.+ı+(barlığı) 73
b.+ını+(barlığını) 272, 449, 457
barma:-ulaşmamak,gitmemek
b.-dı 315
barmak:parmak
b. 15
b.+ını+(barmagını) 449
b.+ınıñ+(barmagınıñ) 397
b.+larını 6, 75, 401, 437, 438
bas:-1.basmak 2.ezmek 3.çiğnemek 4.yenmek
b.-ıp 15, 190, 217, 236, 449
basıl:-1.basılmak 2.ezilmek 3.çiğnenmek 4.yenilmek
b.-ıp 360
b.-sa 427
b.-sam 337
başış:basma eylemi
b.+ına 437, 438
basmarla:-1.eziyet etmek 2.bastırmak,sıkmak
b.-p 456
baş:1.baş,kafa 2.doruk 3.lider,başkan
b. 139, 139, 139, 204, 210, 285
b.+a 103
b.+da 301
b.+dan 386, 461

- b.+ı 51, 167, 365, 478
 b.+ıma 360
 b.+ımız 76
 b.+ına 22, 136, 189, 360
 b.+ında 29, 93, 162, 186, 192, 197, 355, 382
 b.+ından 5, 121, 163
 b.+ını 57, 62, 168, 188, 190, 224, 353, 357, 357, 392, 416, 437, 440,
 465, 467, 482
 b.+ınıñ 51, 464
 b.+ıña 34
 b.+larına 188, 188, 192
 başar-:yapabilmek,becermek,başarmak
 b.-ana 101
 b.-dı 9
 b.-ıp 120
 başart-:1.başarmak 2.başarıyla sonuçlandırmak
 b.-maz 149
 başaşak:baş aşağı
 b. 455
 başga:diğer,başka,öbür,öteki
 b. 9, 79, 87, 101, 102, 103, 104, 105, 116, 296, 296, 297, 298, 299, 302,
 305, 310, 311, 317, 350, 385, 442, 456, 459
 b.+dır 366
 b.+ları 134, 191, 270
 b.+larına 41
 başla-:başlamak
 b. 446, 447
 b.-dı 53, 54, 128, 138, 395, 437, 452, 461, 478, 488
 b.-dın 280
 b.-magı 455
 b.-n 455
 b.-nlar 457
 b.-nları 75
 b.-ñ 424, 436
 b.-p 301, 467
 b.-pdır 193
 b.-r 167
 b.-rdı 5
 b.-rın 143
 b.-rıs 341
 b.-yardı 449
 başlıkla-:başlamak
 b.-yın 154

- başsalıg:sağ salim
b.+ına 467
- bat:hızlı,çevik,sürat
b. 437, 457
- batır:kahraman,yiğit,gözüpek,mert
b. 75, 75, 76, 77, 98, 101, 102, 108, 111, 115, 145, 149, 154, 157, 158,
356, 394, 416
b.+a 100, 350
b.+dan 171
b.+ıñ 78, 82, 99, 101, 104, 106, 112, 118, 122, 134, 143, 145, 151
b.+lardan 185
b.+larını 192
b.+lık 149
- batır-:batırmak
b.-gay 217
- batırlık:mertlik,yiğitlik
b. 145
b.+dır 149
b.+ına+(batırlığına) 162
b.+ınıñ+(batırlığıñıñ) 149
b.+ıñız+(batırlığıñız) 315
- batlı:1.güçlü 2.hızlı
b. 395
- bayakı:önceki,eski
b.+larından 382
- bayrak:1.ödül,mükafat 2.ganimet
b. 90
b.+ı+(bayragı) 399, 425, 425
b.+ını+(bayragını) 427, 429
- begen-:sevinmek
b.-en 279
b.-ip 22
- begendir-:sevindirmek
b.-en 46
- begres:çuha
b. 263
- bek:pek
b. 438
- belent:1.yüksek,ulu 2.görkemli,şaşalı
b. 190, 196, 214, 219, 382
- belet:iyi bilen,aşına
b. 169, 416
- belki:belki,galiba,herhalde

- b. 47, 59, 93, 145, 173, 173, 187, 192, 194, 224, 224, 250, 258, 277, 297, 298, 301, 305, 321, 357, 366, 375, 385, 439, 444, 455, 460, 467
 belle-: 1.kaydetmek 2.belirlemek
 b.-di 438
 b.-yär 436
 b.-p (belläp) 433
 b.-yin (belläyin) 429
 belli: 1.belli 2.tanınmış,bilinen,tanınan
 b. 6, 53, 122, 261, 301, 425, 448
 bend: bent,kıta,beyit
 b.+i 63, 291
 ber-: vermek
 b. 71, 227, 285, 414
 b.-ceğini 315
 b.-cek 25, 54, 133, 242, 293, 302, 305, 425, 491
 b.-cekini+(berceğini) 9
 b.-di 30, 44, 46, 94, 192, 261, 268, 271, 297, 299, 303, 448, 449, 467,
 475
 b.-diler 112, 173, 292, 348
 b.-en 46, 46, 94, 145, 163, 338, 358, 387, 422
 b.-endir 363
 b.-er 36, 429, 479
 b.-erdikā 394
 b.-erdim 350
 b.-erin 194
 b.-erkäler 145
 b.-eyin 149, 302
 b.-äy 90
 b.-äyceğ 127
 b.-äymäge 289
 b.-gen 64
 b.-iñ 289, 436
 b.-ip 14, 46, 88, 136, 157, 194, 215, 234, 424, 427, 457
 b.-ipdi 218, 422
 b.-megi 451
 b.-mek 136, 457
 b.-mekçi 145
 b.-meli 100, 101, 222
 b.-menem 149
 b.-mäge 18, 59, 317, 321, 429, 457, 459, 467
 b.-mege (bärmege) 293
 b.-mäke+(ber-mäge) 9
 b.-män 187

- b.-māndi 216
 b.-yer 458
 b.-yār 298
 berdi: özel isim (verdi)
 b. 26, 29
 b.+niñ 29
 beril-: 1.verilmek 2.satılmak 3.bağışlanmak
 b.-en 22
 berme-: vermemek
 b.-di 249, 442
 b.-yān 12
 bes: yeter, kafi
 b.+di 12
 b.+dir 32
 beslen-: bezenmek, süslenmek
 b.-cek 168
 beter: 1.daha kötü 2.çok, pek
 b. 6, 73, 122, 260, 354, 395, 398, 479
 beyd-: yapmak, etmek, kılmak
 b.-ip 26, 38, 472
 beyik: büyük
 b. 189, 192, 222
 beyle: böyle, öyle, o kadar
 b. 34, 47, 47, 128, 136, 176, 191, 224, 234, 286, 301, 301, 305, 315,
 350, 351, 399, 437, 479
 b.+de 116
 b.+ki 301
 b.+leyin 59
 beyleke: böyleki, başka, öte
 b.+m 33
 beyleki: 1.başka 2.öte, karşı
 b. 19, 70, 112, 236, 276, 302, 385
 b.+den 492
 b.+ler 89, 157, 173
 b.+lerin 154
 b.+leriñ 450
 b.+si 233
 beylekili: böylece
 b. 285
 bezeg: 1.süs, süs eşyası, ziynet 2.nakış, motif, resim
 b.+i 19
 bezel-: süslemek
 b.-en 391

- bezen-:süslenmek,bezenmek
 b.-cek 168
- bälçireş-:şakalaşmak
 b.-yän 298
- bäri:beri
 b. 19
 b.+ki+(bärki) 409
 b.+nizdeñ 285
- bärsi:beriki
 b. 345
- bäsleş-:yarışmak,rekabet etmek
 b.-ip 395
- bäş:1.beş
 b. 212, 213, 216, 397
- biderek:boşuna,nafile,gereksiz
 b. 29, 51, 356
- bihal:halsiz,güçsüz
 b. 192
- bil:bel
 b. 53, 430
 b.+i 297, 301
 b.+im 205
 b.+inden 83
 b.+ine 87, 98
 b.+ini 224
 b.+iñi 51
- bil-:anlamak,bilmek
 b.-cegi 51
 b.-cegini 162
 b.-cek 194, 437, 483
 b.-ceklerine 162
 b.-di 239, 315, 317, 347
 b.-dik 143
 b.-emok 414
 b.-endir 444
 b.-er 40, 176, 302, 366, 366
 b.-erdiler 214
 b.-erin 110, 123, 190, 193, 302, 366, 366
 b.-eris 132
 b.-ersin 113, 121, 458, 485
 b.-inmez 308
 b.-ip 7, 181, 350, 449, 460
 b.-işinden 265

- b.-mecek 458
- b.-medik 63, 245
- b.-mediniz 247
- b.-megi 194
- b.-merin 486
- b.-meris 74
- b.-mersin 302, 330
- b.-mes 360
- b.-meyän 459
- b.-meyärdi 261
- b.-mez 193, 358, 358, 456
- b.-mezler 359
- b.-mezliginden 162
- b.-mäge 350
- b.-män 8, 27, 29, 234, 272, 285, 315, 351, 383, 422, 444, 465, 476, 484
- b.-mändiris 229
- b.-se 371
- b.-seler 3, 385
- b.-señ 302
- b.-yen 121, 223
- b.-yersin 116
- b.-yän 48, 135, 136, 196, 305, 326, 375, 404
- b.-yändir 385
- b.-yändirin 439
- b.-yändiris 136, 408
- b.-yändirler 59, 192
- b.-yänimiz 285
- b.-yänler 194
- b.-yänsiniz 305
- b.-yär 12, 93, 139, 139, 179, 298, 300, 320, 367, 456
- b.-yärdi 17, 122, 471
- b.-yärdim 32, 149, 302, 305, 420
- b.-yärin 327
- b.-yärin 32, 109, 109, 296, 325, 366
- b.-yäris 136
- b.-yärsiniz 305
- bildir-: 1.bildirmek 2.haber vermek
- b.-esi 191
- b.-ip 166
- b.-ipdi 301
- bile:birlikte,beraber
- b. 486
- bilen:ile

b. 7, 8, 8, 9, 9, 9, 9, 12, 21, 27, 32, 40, 42, 42, 42, 46, 52, 53, 53, 54, 59, 62, 63, 72, 73, 82, 115, 118, 120, 123, 125, 135, 136, 139, 139, 143, 143, 146, 149, 149, 151, 154, 154, 157, 161, 162, 163, 163, 163, 165, 166, 173, 173, 173, 176, 178, 180, 181, 185, 187, 187, 187, 187, 191, 191, 191, 192, 193, 194, 196, 196, 218, 223, 225, 234, 234, 234, 242, 243, 243, 246, 250, 252, 254, 256, 256, 258, 259, 262, 263, 272, 276, 278, 285, 286, 288, 289, 289, 295, 298, 298, 300, 300, 301, 302, 302, 302, 302, 305, 305, 305, 305, 305, 320, 328, 329, 330, 338, 339, 342, 347, 348, 350, 350, 350, 350, 355, 356, 357, 358, 360, 360, 361, 361, 363, 366, 366, 371, 377, 379, 381, 383, 383, 385, 386, 387, 387, 391, 394, 400, 420, 420, 425, 427, 430, 437, 437, 440, 442, 444, 444, 446, 450, 457, 457, 464, 464, 467, 467, 467, 469, 471, 479, 479, 482, 486, 491, 492, 493

biliş:karşılıklı bilmek

b.+i 464

bilme-:bilmemek

b.-di 80, 296

b.-digim 165, 350

b.-dik 305

b.-diler 70

b.-dim 139, 296

b.-ris 134

b.-se 163

b.-sem 120, 165, 350

b.-yän 13, 193, 371

b.-yär 467

b.-yardi 48, 179, 190, 234, 256

b.-yärin 448, 473

bir:1.bir,tek 2.yalnız,tek

b. 3, 3, 3, 3, 3, 3, 8, 14, 15, 15, 17, 24, 27, 27, 29, 29, 29, 32, 32, 32, 40, 41, 41, 41, 42, 44, 44, 44, 46, 47, 53, 53, 58, 59, 63, 71, 71, 74, 74, 75, 76, 86, 88, 93, 93, 96, 97, 100, 101, 101, 102, 115, 121, 121, 123, 125, 128, 134, 135, 136, 148, 149, 149, 149, 149, 149, 149, 152, 153, 157, 159, 159, 162, 170, 171, 171, 173, 183, 185, 187, 190, 190, 191, 192, 193, 193, 194, 195, 198, 198, 200, 200, 204, 204, 208, 208, 212, 212, 213, 213, 214, 214, 216, 216, 218, 219, 219, 219, 222, 223, 224, 224, 234, 237, 239, 245, 249, 250, 251, 252, 252, 252, 254, 254, 256, 261, 268, 269, 273, 285, 286, 288, 289, 291, 295, 296, 296, 298, 298, 298, 298, 301, 301, 301, 301, 301, 302, 302, 305, 305, 305, 305, 305, 320, 323, 327, 332, 333, 340, 345, 347, 347, 348, 348, 351, 351, 351, 351, 351, 352, 356, 358, 358, 359, 366, 366, 367, 368, 368, 370, 382, 385, 385, 391, 394, 394, 404, 406, 407, 420, 420, 425, 426, 427, 429, 431, 437, 442, 444, 449, 457, 459, 464, 464, 467, 467, 467, 468, 469, 478, 485, 490

b.+de 485

b.+den 10, 41, 58, 121, 136, 388, 418, 464, 469

b.+dir 88

- b.+i 91, 145, 173, 176, 300
 b.+inci 189
 b.+ine 343, 397
 b.+ini 93, 96, 97, 98, 98, 253, 414, 490
 b.+iniñ 32, 73, 181, 369, 427
 b.+iniñde 467
 b.+iniz 425
 b.+iñiz 425
 biraz:biraz,birkaç
 b. 41, 128, 188, 299, 313, 474
 bircik:hiçbiri
 b. 395, 437
 b.+i (bircigi) 10
 b.+de 417
 biri:birisi
 b. 32, 128, 181, 233, 392, 393, 459
 b.+dir 32, 239
 birinci:ilk,birinci,önce
 b. 163
 birlik:birlik,beraberlik
 b.+de 320
 b.+ine+(birliğine) 88
 bit-:1.bitmek 2.gerçekleştirmek 3.büyümek 4.iyileşmek
 b.-di 95
 b.-sin 11
 b.-yär 12
 bitir-:bitirmek,tamamlamak
 b.-cek 110, 116
 b.-dip 110, 113, 116
 b.-er 305
 b.-ip 149
 biz:biz
 b. 51, 59, 74, 74, 76, 86, 103, 121, 132, 134, 136, 136, 149, 149, 150,
 159, 229, 245, 249, 288, 295, 305, 305, 342
 b.+den 136, 245
 b.+e 159, 227, 403
 b.+em 88, 408
 b.+i 88
 b.+im 76
 b.+iñ 17, 59, 71, 74, 76, 131, 136, 143, 143, 149, 150, 173, 173, 187,
 196, 229, 285, 295, 305, 305, 345, 375, 385, 385, 404, 415, 417, 426, 429, 432,
 481
 bo:hayret,şaşma

- b. 358
- bol-: 1. olmak 2. olmak, bulunmak 3. olmak, meydana gelmek
- b. 135, 341, 373, 438, 443, 452, 457, 467, 467, 481, 488
- b.-an 29, 41, 77, 173, 179, 181, 233, 370, 371, 394, 475, 494
- b.-anda 202
- b.-andığını 166
- b.-andır 24
- b.-anı 450
- b.-anım 149, 305
- b.-anında 196
- b.-ar 10, 18, 93, 136, 143, 149, 155, 171, 194, 267, 285, 285, 289, 289, 333, 336, 358, 368, 398, 426, 444, 448
- b.-ara 347, 386, 450
- b.-ardı 42, 46
- b.-ardılar 194
- b.-arıs 356
- b.-arka 366
- b.-armı 187, 193
- b.-arsınız 136, 229, 249, 270, 270, 402
- b.-aybilse 302
- b.-aymasa 375
- b.-aymasın 260, 302, 366, 458
- b.-aysa 298
- b.-cak 43, 141, 157, 163, 285, 288
- b.-cakını+(bolcagını) 32
- b.-dı 15, 23, 46, 100, 128, 144, 150, 296, 301, 320, 331, 355, 361, 382, 404, 419, 444, 455, 457, 457, 459, 466, 467, 470, 493, 493
- b.-dılar 223
- b.-dım 73, 416
- b.-dın 47
- b.-diñ 360
- b.-diñizmi 226
- b.-dır 379
- b.-ın 492
- b.-iñ 95
- b.-ma 150, 461
- b.-madı 302
- b.-magın 51
- b.-magına 41, 78
- b.-mak 139
- b.-maklık 490
- b.-malıdır 88, 193, 295, 461
- b.-man 59, 153, 242, 322, 366

- b.-mandı 59
- b.-mandır 222, 471
- b.-manıñdan 145
- b.-masın 224, 366, 432
- b.-mayär 459
- b.-mayın 458
- b.-maz 88, 102, 103, 105, 135, 136, 152, 187, 193, 193, 308, 336, 415, 432, 448, 448, 457, 459
- b.-mazdı 4
- b.-mazına 345
- b.-sa 4, 6, 7, 8, 13, 14, 17, 17, 24, 27, 31, 32, 40, 43, 46, 46, 57, 61, 62, 73, 76, 76, 85, 93, 100, 110, 121, 121, 134, 135, 148, 149, 149, 150, 154, 160, 168, 173, 173, 176, 185, 185, 185, 228, 234, 258, 263, 285, 285, 286, 286, 295, 296, 301, 301, 301, 301, 301, 302, 302, 302, 305, 345, 350, 350, 351, 356, 358, 358, 366, 366, 368, 371, 379, 381, 392, 394, 418, 424, 429, 438, 450, 464, 466, 467, 478, 485
- b.-sada 235
- b.-salar 19, 194, 219
- b.-salardı 214
- b.-sam 350, 350, 360
- b.-sanız 229
- b.-sañ 38, 51, 86, 90, 326, 333, 433
- b.-sın 24, 196, 285, 302, 327, 356, 366, 378
- b.-sun 120
- b.-un 100
- b.-up 8, 9, 17, 19, 22, 25, 27, 32, 41, 42, 42, 47, 139, 148, 149, 158, 165, 176, 176, 180, 190, 193, 194, 224, 234, 239, 250, 296, 296, 297, 315, 345, 347, 350, 350, 351, 351, 360, 364, 366, 366, 366, 387, 392, 394, 418, 435, 440, 442, 458, 459, 465, 467, 469, 471, 483, 491
- b.-updı 8
- b.-updır 153, 194, 194, 285, 322, 471
- b.-uş 29
- b.-uşı 139, 139
- b.-uşına 118
- b.-uşında 302
- b.-uşıñız 295
- b.-yan 40, 78, 90, 272
- b.-yança 286
- b.-yandır 149
- b.-yar 47, 73, 143, 150, 173, 241, 298, 337, 350, 366, 433, 436, 459
- b.-yardı 18, 93, 243, 265, 467
- bolayma:-olmamak
- b.-ayın+(bolaymayın) 192

boldır:-oldurmak

b.-arın 153

b.-ın 153, 153

bolma:-olmamak

b.-ayın+(bolmayın) 192

b.-dı 57, 121, 128, 128, 145, 145, 147, 168, 218, 219, 353, 384

b.-dık 87, 233

b.-dım 192

b.-n 27

b.-sa 153, 159, 194, 320

b.-sın 51, 301

b.-yar 88, 152

b.-yardı 41, 57, 176

bolun:-olunmak

b.-gı 454

b.-ıp 170

b.-yan 76

boluş:oluş,davranış,vaziyet

b. 444

b.+a 476

b.+da 457

b.+ına 302

b.+ından 29, 421

b.+larına 395

b.+larından 230

bossan:-bostan,sebze bahçesi

b. 30, 32, 34, 40

boş:boşuna,nafile

b. 42, 194

boşa:-1.boşalmak 2.işi bitirip serbest kalmak

b.+m 59

b.-p 32

boşat:-1.boşaltmak 2.özgürlük vermek

b.-dı 145

b.-ıp+(boşadıp) 366

boy:1.boy 2.yükseklik,uzunluk

b. 416

boylı:uzun

b. 297

boyun:1.boyun 2.bağlı,boyun eğen 3.razi,razı olan

b. 18, 59, 130, 139, 190, 302

boyurda:-akmak,damlamak

b.-n 469

bökecem:atlayıcı,sıçrayıcı

b. 301

bövr:böğür,yan

b.+ine 478

b.+ini 323

böyle:böyle,bu şekilde

b. 57

bu:bu

b. 3, 8, 17, 17, 24, 29, 41, 48, 51, 57, 57, 57, 59, 59, 59, 59, 76, 76, 80, 98, 100, 111, 118, 121, 121, 134, 135, 145, 145, 149, 150, 162, 163, 170, 170, 173, 176, 176, 187, 187, 187, 187, 188, 192, 193, 193, 196, 196, 216, 243, 250, 256, 258, 265, 266, 274, 286, 295, 296, 297, 297, 300, 301, 302, 302, 302, 317, 320, 342, 347, 350, 351, 356, 357, 360, 360, 364, 366, 366, 368, 370, 375, 382, 382, 385, 398, 398, 412, 421, 425, 427, 444, 455, 457, 458, 460, 461, 461, 464, 468, 470, 476, 478, 485, 494

b.+lar 187, 234, 416

b.+lara 163

b.+larıñ 20, 29, 353

bugdaylı:buğdaylı

b. 77

bulan-:1.sallanmak 2.yayılmak,uzanmak 3.bulanmak

b.-magına 41

b.-yan 41

bur-:bükme,eğmek,çevirmek

b.-maga 130

burugsat-:1.yanmak,tütmek 2.fena kokmak

b.-ıp+(burugsad-ıp) 384

burun:1.burun 2.uç kısım

b.+ı+(burnı) 467

b.+ına+(burn.ına) 150

b.+ıña+(burnıña) 418

buyruk:emir,buyruk

b.+unıñ+(buyrugunıñ) 253

buyur-:1.buyurmak,emir etmek 2.ısmarlamak

b.-cak 42

b.-dı 253, 343

b.-maga 13

b.-yanını 256

bükül-:bükülmek,eğilmek

b.-di 205

büren-:1.bürünmek,kapanmak

b.-ip 22

bütün:bütün,tüm

- b. 8, 475
cahan: cihan, dünya, alem
c. 10
can: 1. can, ruh 2. can, yaşam, ömür 3. kişi
c. 32, 47, 47, 47, 51, 82, 136, 149, 359, 467
cay: ev, bina, yer
c. 163
c.+larına 219
cedâlli: çekışmeli, tartışmalı
c. 464
cetlik: kavgalı olan
c. 490
cılav: dizgin, yular
c.+ından 221
cogap: cevap, karşılık
c. 94, 98, 100, 112, 145, 145, 173, 192, 249, 268, 271, 299, 315, 315, 317, 394, 475
c.+a+(cogaba) 474
c.+ı+(cogabı) 301
c.+ına(cogabına) 242
c.+ına+(cogabına) 338, 422
c.+ından+(cogabından) 25
c.+ını+(cogabını) 52
cogilik: iyilik
c.+i+(cogiligi) 4
corab: çorap
c.+ına 259
coş-: 1. coşmak, taşmak 2. heyecanlanmak
c.-a 5
c.-andır 345
c.-ardı 6
coşdur-: 1. coşturmak 2. ilham vermek
c.-ıpdı 73
coya: sıra, dizi, silsile
c. 224
cübi: cep, kese
c.+lerini 59
c.+sini 59, 223, 224
cülge: vadi, boğaz, darboğaz
c. 167, 187
c.+ler+(cülgäler) 214
c.+niñ+(cülgä.niñ) 195
c.+niñ+(cülgäniñ) 188

- cümle:cümle,hep,bütün
 c.+sidi 52
- cüp:yavaş
 c. 236
- çadır:çadır
 ç.+da 263
- çagarıg:çağırma
 ç.+ına 145
- çağır:-1.seslenmek 2.çağırarak,davet etmek 3.toplantı,kurultay
 ç.-an 384, 427
 ç.-ardılar 3
 ç.-ıp 12, 366
 ç.-mıdır 399
 ç.-yardı 195
- çağırıl:-1.seslenilmek 2.çağırılmak,davet edilmek
 ç.-an 5
 ç.-magına 363
 ç.-yança 364
- çak:1.sınır,ölçü 2.tahmin,varsayım 3.çağ,an 4.hak,hukuk
 ç. 470
- çakı:gibi
 ç. 57, 136
- çakırmılık:bir çarkıma eşit olan mesafe
 ç. 167
- çal:1.kır,kül rengi,gri 2.ak saçlı,yaşlı,ihtiyar
 ç. 11, 298, 407, 461, 479, 487
- çal:-1.bilemek 2.bir enstrümanı çalmak 3.vurmak çarpmak 4.sürmek 5.başını kesmek 6.sarmak,dolamak
 ç.-an 442, 454
 ç.-anda 455
 ç.-ar 455
 ç.-ardı 6, 6, 7, 10
 ç.-dı 9, 9, 196, 442, 464, 491
 ç.-dılar 490, 490
 ç.-dım 107
 ç.-ı 222
 ç.-ıber-mekden 474
 ç.-ıbermeli 397
 ç.-ıp 14, 18, 42, 42, 54, 127, 194, 194, 293, 293, 302, 320, 321, 352, 391, 395, 458, 464, 464, 467, 485, 486
 ç.-ıpdı 73
 ç.-maga 5, 361, 367, 461, 486
 ç.-magını 477

- ç.-makda 398
 ç.-malı 459
 ç.-man 42
 ç.-mandı 263
 ç.-sa 57
 ç.-san 487
 ç.-sın 436
 ç.-yan 40, 467
 ç.-yanı 448
 ç.-yar 13, 57, 57, 60, 62, 62, 62, 437, 464
 çalar-:ağarmak,kırışmak
 ç.-ıp 357
 çaldır-:bk. çal-
 ç.-ıp 12
 ç.-mazmıdı 366
 ç.-sa 143
 çalın-:bk. çal-
 ç.-ar 368
 ç.-ıp 492
 ç.-sa 448
 ç.-yan 13, 464
 çalış-: 1.değişmek,değiştimek 2.çalışmak,çabalamak
 ç.-cagınıñ 395
 ç.-cak 371, 386, 395
 ç.-ıdı 464
 ç.-ıp 350, 350, 360, 426, 448, 448, 450, 457
 ç.-larınıñ 57
 ç.-maga 350, 356
 ç.-makdan 360
 ç.-malı 425
 ç.-malıdıgını 339
 çallı:yaşlı
 ç. 145
 çalt:çok hızlı,çabuk,süratli
 ç. 461
 çaltlık:hızlılık,çabukluk,süratlilik
 ç. 246
 çap-:koşmak,koşturmak 2.kesmek,doğramak 3.talan etmek,soymak
 ç. 46
 çapan:talın eden,yağmalayan
 ç.+larında 107
 çar:dört(taraf,yan anlamında kullanılır)
 ç. 382

- çara:-başarmak
 ç.-maga 190
 ç.-malıdığına 189
 çavuşçak:-kulağına fısıldamak
 ç.-dı 493
 ç.-ışdılar 427
 çay:1.çay 2.çay,dere
 ç.+dan 348
 ç.+ı 348, 442
 ç.+lar 202
 çayka:-çalkalamak,silkelemek
 ç.-dı 224
 ç.-mak 482
 çaylı:çaylı
 ç. 394
 çek:-1.çekmek,asılmak 2.çekmek taşımak 3.tartmak 4.çıkarmak
 5.geçirmek,yapmak,iletmek 6.katılmak 7.içine çekmek
 ç.-di 49, 186, 218, 260
 ç.-diler 359
 ç.-dim 205
 ç.-en 258
 ç.-enini 317
 ç.-ip 30, 51, 178, 188, 214, 286, 385
 ç.-meniñe 259
 ç.-yär 9
 çekil:-bk.çek-
 ç.-di 206
 ç.-ip 229
 çekin:-1.çekinmek,sıkılmak 2.korkmak,ürkmek
 ç.-ibräk 25
 ç.-mân 492
 ç.-yändirler 467
 çekinme:-1.çekinmemek,sıkılmamak 2.korkmamak,ürkmemek
 ç.-yän 356
 çelek:1.fiçı 2.kutu
 ç. 272
 çemalä:-hazırlamak
 ç.-p 443
 çembekey:solak
 ç. 319
 çemeli:1.elverişli.,uygun 2.tahminen,yaklaşık
 ç. 347, 386, 450
 çen:1.zan,tasavvur,tahmin 2.hudut,sınır

- ç. 224, 366, 467, 479
 ç.+leriñ 176
 çenli:kadar,değın,dek
 ç. 180, 218, 345, 490
 çep:1.sol 2.dost değil,düşman
 ç. 75
 çepbekeylik:solaklık
 ç.+i+(çepbekeyligi) 320
 çet:1.uç,kenar,ücra,kuytu 2.uzak 3.taraf,yan
 ç.+de 13
 ç.+inde 19
 ç.+ine 421
 çeyne:-çiğnemek
 ç.-yärler 61
 çäkmen:astarsız giysi
 ç.+iniñ 397
 çäynek:çaydanlık,demlik
 ç. 348
 çıbık:çubuk
 ç.+dan 42
 çıda:-dayanmak,tahammül etmek,sabretmek
 ç.-man 40
 ç.-p 359, 484
 çık:-çıkmağ,görünmek
 ç. 90
 çık:-1.çıkmağ 2.yükselmek 3.yükselmek 4.ortaya çıkmak 5.evlenmek
 6.kazanmağ 7.yardımcı fiil olarak kullanılır
 ç.-an 145
 ç.-andan 15
 ç.-anıñ 32
 ç.-anlarıñı 170
 ç.-ar 150, 167
 ç.-arasın 121
 ç.-ardı 72
 ç.-ardılar 42
 ç.-arıs 88
 ç.-arka 176
 ç.-arman 394
 ç.-ayan 366
 ç.-aymal 57
 ç.-aysa 358
 ç.-cagını 122
 ç.-cak 74, 158, 366

- ç.-çak 479
- ç.-dı 34, 95, 168, 188, 192, 196, 366, 422
- ç.-ıp 28, 31, 185, 188, 196, 254, 365, 366, 366, 393
- ç.-ıpdı 21, 78, 190
- ç.-ıpdırlar 385
- ç.-ışları 88
- ç.-madık 128
- ç.-magın 59
- ç.-mak 46
- ç.-makdı 352
- ç.-malı 76
- ç.-malımış 40
- ç.-man 171
- ç.-manka 190
- ç.-sa 218, 425, 425
- ç.-tı 30, 461
- ç.-yan 19, 40, 149, 296, 464
- ç.-yandır 410
- ç.-yanını 465
- ç.-yanlar 154
- çıkâr-:çıkarmak
 - ç.-cak 366
 - ç.-ıbersin 350
 - ç.-ıp 3, 221, 430
 - ç.-maga 120
 - ç.-mak 448
- çıkârıl-:çıkârmak
 - ç.-an 186
- çıkıl-:çıkılmak
 - ç.+cagını 122
- çıkış:çıkış
 - ç.+ına 437
- çıkma-:çıkmmak
 - ç.-dı 156, 443
 - ç.-yardı 45, 420
- çılşırımlı:karmaşık
 - ç. 459
- çılşırımsız:karmaşık olmayan
 - ç. 9
- çın:hakikat,gerçek
 - ç.+dan 274
 - ç.+ı 40
 - ç.+ın 135

- çıra:lamba,kandil,ışık
 ç. 351
 ç.+nı 351
 çırpıv:ayrılan,çırpılan
 ç. 397
 çıt-:kırıştırmak
 ç.-ıp 78
 çıtıl-:bk.çıt-
 ç.-ıp 19, 118, 228, 278
 çizik:çizgi,hat
 ç.+ıñ+(çızıgıñ) 191
 çizıl-:1.çizilmek 2.yaralanmak
 ç.-ıp 224
 çinggilä-:tekrarlamak
 ç.-p 314
 çirk:1.kir,pislik 2.yanlış düşünce
 ç. 360
 çiş-:1.şişmek,kabarmak 2.hacmi büyümek,şişmek
 ç.-ıp 24
 çişir-:bk.çiş-
 ç.-en 29
 çoh:çok
 ç. 269
 ç.+dı 465
 çolaca:sarmalama
 ç. 375
 çolak:ayağı kesilmiş,kırık veya sakat
 ç. 75, 104, 122, 134, 145, 151, 154, 171, 350, 394
 çoş-:coşmak
 ç.-gunlı 367
 çoz-:atılmak,fırlamak,saldırmak
 ç.-anlardan 292
 ç.-malı 76
 ç.-up 149
 çök-(1):oturmak,yerleşmek
 ç. 268
 çök-(2):çökmek
 ç.-e 139
 çöz-:çözmek
 ç.-üp 48, 223
 çuguldırıl-:kivrılmak
 ç.-ıp 50
 çuñ:derin

- ç. 29, 188, 214
 çuval:çuval
 ç.+a 77
 çüm-:saplanmak,batmak
 ç.-di 29
 ç.-üp 45, 413
 çümre:elbise
 ç. 22
 çünkü:çünkü
 ç. 12
 da:dahi,da
 d. 3, 3, 12, 14, 17, 17, 17, 19, 25, 27, 27, 29, 30, 42, 42, 42, 48, 57, 57, 57, 59, 70, 72, 75, 85, 86, 87, 90, 93, 100, 101, 104, 110, 135, 135, 136, 136, 136, 141, 143, 145, 146, 149, 149, 150, 150, 150, 150, 152, 153, 167, 168, 170, 170, 171, 173, 173, 176, 185, 185, 185, 187, 221, 221, 222, 225, 229, 242, 250, 254, 260, 260, 267, 269, 274, 276, 277, 288, 301, 302, 302, 305, 308, 311, 313, 323, 345, 350, 356, 357, 360, 361, 361, 366, 366, 373, 379, 385, 413, 417, 417, 418, 418, 422, 425, 430, 439, 442, 442, 446, 449, 449, 450, 450, 457, 457, 457, 458, 459, 459, 465, 467, 467, 469, 481, 482, 483, 483, 484, 485, 487, 492, 493, 493
 dabara: 1.tören,kutlama 2.tantana,şatafat 3.neşe,coşkunluk
 d.+sı 345, 356
 dag: 1.dağ 2.yara
 d. 178, 182, 182, 182, 183, 184, 184, 184, 186, 189, 345
 d.+a 150, 190
 d.+dan 196, 201, 215
 d.+ı 187, 437
 d.+ınıñ 88
 d.+ıñ 51, 167, 178, 180, 181, 181, 185, 188, 190, 192, 195, 222, 228, 365, 365
 d.+lar 196, 214
 d.+lara 178, 185
 d.+larıñ 187, 188, 192, 196, 197
 daga-:dağılmak
 d. 385
 dagaş-:dağılmak,yayılmak
 d.-ıp 356
 dagı:daha,başka
 d. 57, 219, 358, 360
 d.+ñ 351
 d.+sı 88, 302
 dahil:ilgi,alaka,karışma,katkı
 d.+ı 118

dak-:1.dikmek 2.yüklemek 3.takmak,iliştirmek

d.-an 87

d.-ın 98

d.-maga 464

dakın-:bk.dak-

d.-ıpdır 397

d.-malı 101

dala-:atışmak,dövmek,dalamak,azarlamak

d.-n 302

d.-r 302

dalaş-:tartışma,çekişme,atışma

d.-ıpdır 285

dalat-:bk.dala-

d.-ıp+(daladıp) 366

d.-makçı 422

danış-:danışmak

d.-ıp 267

dañ:tan yeri,tan,şafak

d. 10, 18, 56, 355

d.+ıñ 357

dañdır-:bağlatmak,sardırmak

d.-ıp 302

dar:dar,küçük,ensiz

d. 195, 364

d.+a 458

daracık:daracık,küçücük

d. 347, 351, 351, 357

darga-:dağılmak,saçılmak,yayılmak

d.-mandıklarını 179

darıg-:huzursuz olmak

d.-yarın 350

daş:taş

d. 181, 236, 254

d.+dan 190

d.+ı 5, 187, 413

d.+ından 149, 298

d.+ını 143, 183

d.+ıñ 187

d.+lar 186, 187

d.+ları 187

d.+larıñ 217

daş-:taşmak

d.-ıp 202

daşarı:dışarı,dış

d. 351

d.+dan+(daşardan) 41

d.+dan+(dışardan) 351

d.+k 171

daşarık:bk.daşarı

d. 28

dayan-:1.dayanmak,yaslanmak 2.ümit bağlamak

d.-ip 149, 345

dayanıklı:dayanıklı,sağlam

d. 301

de:de,daha,dahi

d. 8, 9, 13, 14, 18, 20, 29, 32, 32, 47, 48, 50, 73, 75, 78, 80, 86, 88, 89, 93, 98, 98, 100, 101, 102, 121, 121, 122, 128, 134, 135, 136, 139, 139, 145, 147, 148, 148, 148, 149, 157, 163, 167, 168, 171, 173, 187, 189, 190, 192, 193, 196, 216, 236, 239, 242, 243, 244, 250, 269, 277, 279, 285, 285, 286, 293, 296, 298, 301, 301, 314, 317, 320, 332, 332, 340, 355, 355, 356, 356, 357, 358, 366, 366, 367, 370, 377, 385, 395, 395, 398, 401, 406, 417, 420, 434, 437, 437, 438, 439, 450, 450, 452, 457, 457, 457, 459, 462, 464, 467, 478, 480, 492

de-:demek

d.-di 450

d.-r 173

d.-yip 444

deg-:değmek

d.-di 301

değiş-:1.değişmek 2.şakalaşmak

d.-megi 295

d.-megimizdir 295

değişli:1.ait 2.ilişkin,ilgili 3.gerekli,uygun

d.+mikem 360

degme-:değmemek

d.-yär 366

degşir-:1.karşılaştırmak 2.yoklamak,kontrol etmek

d.-ip 102, 136, 420

d.-yändiklerini 179

dem:1.nefes,soluk 2.an,zaman

d. 171

d.+ine 178

d.+ini 145, 241, 243, 442

demir:demir

d. 467

deñ:1.eşit,denk 2.ölçülü,düzgün

d. 42, 187, 450, 457

deñeşdir-:karşılaştırmak

d.-ip 387

dep-:tepmek,tekmelemek

d.-ip 149

depe:1.tepe 2.doruk 3.baş,kafa

d.+leri 196

d.+sine 188

der:ter

d. 450

d.+ini 72, 430, 442, 493

derbidagin:darmadağın,bozguna uğramış

d. 186

derece:1.derece 2.seviye,düzey

d. 265

d.+si 262

d.+sini 262

deri:deri

d.+ni 444

derle-:terlemek

d.-di 442

derletme:coşturan

d. 57

d.+den 59

derrev:derhal,hemen,çabuk

d. 5, 243, 243

dervezä:kapı,giriş

d.+niñ 236

dessine:hemen,derhal

d.52, 353

desña:desteklediği

d.+nı 382

d.+sı 371

dest:1.el 2.sıra,derece

d.+lerine 13

deş-:delmek

d.-ip 187

dä:de

d. 378

däl:değil,hayır,yok

d. 9, 32, 34, 57, 58, 58, 98, 136, 139, 139, 157, 222, 262, 262, 295, 298,

298, 298, 298, 301, 304, 304, 305, 315, 358, 429, 433, 479, 484

- d.+di 12, 76, 78, 162, 163, 191, 191, 216, 370, 437, 464, 493
d.+digini 239, 471
d.+diler 176
d.+dir 29, 34, 40, 40, 51, 149, 187, 261, 335, 345, 356, 356, 375, 375,
378, 460
d.+dirin 271, 376, 420
d.+diris 149
d.+dirler 192
d.+mi 32
d.+sin 47
d.+siñ 366
dälir-:delirmek
d.-edin 472
dıgla-:titremek
d.-dı 394
dım-:susmak,sesini kesmek
d.-dı 331
d.-ıp 27, 32
d.-mak 145
d.-maklığın 478
dımdırslık: tam sessizlik
d. 144, 258, 419, 477
dımış-:hep birlikte susmak
d.-ıp 145, 147, 258, 266
dıñç: dinlenme
d.+ıñı+(dıñcıñı) 342
dıış-:çalışmak,çabalamak,gayret sarfetmek
d.-dı 9
dımaş-:tırmanmak
d.-ıp 188
dız:diz
d. 102
d.+ınıñ 152
di-:demek,söylemek
d.-y 35
d.-ycegiñ 32
d.-ydi 50, 53, 79, 82, 88, 92, 101, 103, 107, 128, 148, 159, 165, 228,
237, 240, 245, 249, 278, 301, 301, 302, 302, 313, 316, 318, 321, 324, 337, 340,
342, 401, 406, 417, 423, 431, 436, 447, 461, 463, 472, 481, 482, 487, 493
d.-ydik 305
d.-ydiler 15, 74, 126, 136, 143, 161, 492
d.-ydim 474
d.-ydin 129, 247, 283

- d.-ydiniz 404
- d.-ydiñ 253, 275, 463
- d.-yen 30, 42, 58, 88, 154, 190, 196, 250, 277, 286, 286, 336, 368, 390, 391, 456, 467, 468
- d.-yende 299
- d.-yeni 80, 192
- d.-yenim 360
- d.-yenimde 475
- d.-yenine 145, 147, 435, 493
- d.-yeniniñ 122
- d.-yeniniz 120
- d.-yeniñ 136, 350
- d.-yeniñiz 285
- d.-yenleri 171
- d.-yer 58, 209, 378
- d.-yerdiler 467
- d.-yerin 139, 139, 143, 143, 143, 143
- d.-yerinden 467
- d.-yesin 121
- d.-yeyin 95, 302
- d.-yördiler 148
- d.-yärka 479
- d.-yip 3, 11, 13, 18, 18, 23, 24, 29, 29, 32, 34, 39, 40, 41, 43, 43, 47, 51, 51, 52, 54, 59, 59, 59, 71, 73, 75, 76, 77, 85, 96, 97, 102, 105, 109, 121, 125, 136, 136, 138, 143, 143, 149, 149, 149, 149, 150, 150, 152, 155, 168, 173, 190, 192, 194, 196, 219, 225, 226, 228, 229, 230, 239, 242, 243, 245, 246, 249, 250, 251, 253, 253, 261, 261, 267, 268, 269, 271, 272, 280, 285, 285, 287, 288, 289, 292, 293, 298, 301, 301, 301, 305, 305, 307, 314, 315, 319, 331, 331, 332, 332, 334, 339, 341, 350, 350, 357, 360, 370, 371, 371, 372, 376, 380, 381, 386, 400, 402, 404, 405, 407, 414, 414, 416, 416, 417, 420, 420, 424, 426, 427, 429, 429, 430, 435, 438, 438, 443, 446, 448, 450, 452, 454, 457, 457, 458, 459, 459, 463, 465, 466, 467, 473, 474, 475, 484, 484, 485, 486, 488, 489
- d.-yipdirler 405
- d.-ymegi 49, 100, 128, 278, 302
- d.-ymeginden 301
- d.-ymegini 334
- d.-ymek 40, 149, 171
- d.-ymekçidi 102
- d.-ymeli 315
- d.-ymäge 315
- d.-ymän 243
- d.-yse 162, 189, 366
- d.-ysem 66, 296, 300, 305, 366, 420, 484

- d.-ysen 35
- d.-ysene 98, 272, 293, 293
- d.-yseniz 37, 293, 305
- d.-yşeñ 417
- d.-ysämkäm 315
- d.-yyerdiler 187
- d.-yyändikleri 128
- d.-yyändiris 415
- d.-yyäniñ 285
- d.-yyärdiler 145, 174
- d.-yyärler 403, 416, 416, 416
- dikil-:dikilmek
 - d.-ip 256
- dil:1.dil 2.esir
 - d. 34, 200
 - d.+i 9, 32, 250, 315, 360
 - d.+imi 143
 - d.+ini 285
 - d.+leriniñ 61
- dile-:dilemek,istemek,arzu etmek
 - d.-mäge 300
 - d.-p+(diläp) 305, 305, 324, 420
- dilek:dilek,istek,arzu
 - d.+e+(dilege) 305
- dinle-:dinlemek
 - d.-di 76
 - d.-mege 80
 - d.-mek 57
 - d.-p 467
- dinleci:dinleyen,dinleyici
 - d.+ler 467
- diñ:burç,kule
 - d.+ini 478
- diñe:yalnız,ancak,sadece,tek
 - d. 7, 29, 32, 40, 44, 121, 136, 149, 153, 157, 171, 193, 195, 305, 345, 444, 459, 467
- diñleyici:dinleyici
 - d.+ler 492
- diñlä-:dinleyen
 - d.-ñ 436
 - d.-p 6, 59, 214, 323
 - d.-r 13
- diñşir-:işitme

- d.-gendi 357, 406
- direk: destek, mesnet, payanda
 - d.+i+(diregi) 183
- direlik: direklik
 - d.+de 458
- diren-: dayanmak, yaslanmak
 - d.-ip 241, 243, 424
- diş: 1. diş 2. diş, tırtıl
 - d. 200
- dişlâ-: dişlemek, ısırmak
 - d.-p 224, 465
- divar: duvar
 - d.+a 267
 - d.+ıñ 347
- diyil-: diyilmek
 - d.-en 187
 - d.-eni 243
 - d.-enleriñ 93
 - d.-ip 3, 7, 7, 88, 152, 301
 - d.-megi 12
 - d.-se 361
 - d.-yân 378
- diyiş-: söyleşmek
 - d.-ip 99
- diyme-: dememek, söylememek
 - d.-sem 484
- dodak: dudak
 - d.+ını(dodagını) 224
 - d.+larına 250
 - d.+larından 384
- dog-: doğmak, yükselmek
 - d.-mandı 162
 - d.-updı 163
- dogan: 1. kardeş 2. kardeş, birader, dost
 - d. 31, 32, 32, 178, 290
 - d.+am 33
 - d.+ı 32, 34, 41, 345, 427, 448
 - d.+ım 289
 - d.+ımdır 293
 - d.+ımı 300, 305, 305, 360, 420
 - d.+ını 41, 88, 162, 302, 302, 328, 333, 345, 425, 485
 - d.+ınıñ 40
 - d.+ıñ 293

- dogru:doğru,düz
 d. 52, 59, 59, 76, 99, 99, 107, 109, 109, 116, 136, 143, 149, 176, 187,
 190, 285, 296, 298, 304, 320, 320, 321, 366, 416, 416, 416, 416
 d.+dır 187, 321, 417
 d.+m 322, 322
 d.+mdan 305
 d.+ndan 304
- doka-:dokumak
 d.-n 385
- dokaş-:dokumak
 d.+ları 383
- dokun-:1.dokunmak 2.doymak
 d.-manlığından 298
- dokuz:dokuz
 d. 45
- dol-:dolmak
 d.-ardı 5
 d.-up 14
- dolan-:sarmak,dolamak
 d.-ıp 167, 467
- doldur-:doldurmak,dolmak
 d.-dı 464
 d.-dılar 58
 d.-dım 253
 d.-ıp 5, 10, 20, 59, 59, 139, 224, 256, 285, 305
- dolı:1.dolu 2.tam,eksiksiz 3.dolgun,şişman
 d. 492
- doñ:don,buz
 d.+ı 22
- doñdırıl-:dondurulmak
 d.-an 22, 439
- doñuz:1.domuz 2.pis,alçak
 d. 478
- doslaş-:dost olmak
 d.-ıpdılar 216
- dost:dost,arkadaş
 d.+ı 191
 d.+larını 88
- dovam:1.devam 2.devam,arka,geri 3.sıra,süre
 d. 39, 51, 85, 147, 258, 266, 279, 357, 377, 413, 428, 481
- dök-:dökmek
 d.-diler 223
 d.-megini 39

- d.-üp 86
dökme-:dökmemek
d.-yin 475
dökül-dökülmek
d.-di 442
d.-dü 207
d.-ip 170
d.-yardı 469
dön-:dönmek
d.-di 467
d.-eyin 136
d.-ük 196, 250
d.-üp 196
döret-:yaratmak
d.-ip+(döredip) 9
döräp-:yaratıp
d.-di 464
dört:dört
d. 46, 190, 212, 213
d.+ine+(dördine) 20
döş:göğüs
d.+ini 437
döv-:kırmak,kesmek,doğramak
d.-er 146
dövlətdurdı:özel isim
d. 358, 459
dövür:devir,çağ,dönem
d.+leri 183
döz:dayanmak,göğüs germek
d. 358
dözümsizlik:dayanıklı olmayan
d. 479
dul:şerefli yer,güzel köşe
d. 416
d.+da 29, 148
d.+dakı 27, 77
d.+dan 96
d.+ındakı 41
dumlıduş:dört taraf,her yan
d.+a 107
dur-:1.durmak,dikilmek 2.olmak,bulunmak
d. 29, 71, 71, 90, 183, 190, 450

- d.-an 13, 14, 19, 41, 48, 136, 139, 145, 149, 158, 168, 178, 186, 188, 194, 219, 222, 228, 239, 267, 351, 382, 397, 401, 407, 413, 459, 471, 475
- d.-andırılar 47, 49
- d.-anı 234
- d.-anları 302
- d.-anlarını 484
- d.-anlarını 173
- d.-ası 79
- d.-caktı 122
- d.-dı 25, 29, 30, 41, 72, 76, 111, 215, 243, 254, 256, 272, 293, 301, 313, 323, 360, 361, 366, 370, 383, 449, 457, 459, 469, 473, 474
- d.-dılar 180, 223, 229, 230
- d.-dım 435
- d.-iñ 75
- d.-maga 467
- d.-magımız 415
- d.-magına 241
- d.-magından 479
- d.-mak 433
- d.-makçı 191
- d.-malı 149
- d.-mayardı 224
- d.-sa 350
- d.-sın 116, 437, 472
- d.-up 3, 17, 46, 174, 188, 350, 394
- d.-updı 220
- d.-yan 29, 170, 183
- d.-yar 351
- d.-yardı 163, 305
- d.-yarlar 187
- durka:urma
- d.-lar 411
- durla-:temizlemek,arıtmak,yıkamak
- d.-yardı 192
- urma-:durmamak
- d.-dık 214
- d.-yarın 296
- durmuş:yaşam,hayat,yaşayış
- d.+a 422
- dursun:özel isim
- d. 31, 34
- duruş:duruş,dikiliş
- d.+ı 466

- duş(1):yakın,civar
d. 42
- duş-(2):karşılaşmak,rastgelmek
d.-an 218
d.-anam 47
- duşag:köstek
d.+ıñ 17
- dutar:iki telli Türkmen sazı
d. 5, 9, 42, 44, 46, 46, 46, 53, 57, 62, 107, 116, 120, 121, 125, 135, 163, 193, 193, 222, 223, 289, 305, 320, 358, 415, 416, 448, 467, 467
d.+a 110, 116, 267
d.+ı 6, 9, 42, 43, 93, 98, 163, 163, 163, 170, 224, 252, 253, 260, 347, 391, 438
d.+ım 165, 193, 350
d.+ımı 139
d.+ına 42, 63, 170, 259
d.+ında 40
d.+ını 27, 42, 53, 123, 146, 153, 164, 168, 194, 196, 221, 352, 358, 361, 381, 394, 459, 489
d.+ınıñ 12, 54, 449, 449, 451
d.+ıñ 9, 42, 121, 193, 194, 328, 437, 449, 461, 464, 475
d.+ıñ 118
d.+larda 368
- dutarlı:iki telli Türkmen sazı olan,dutarlı
d. 42, 42
- duy-:1.duymak 2.hissetmek,sezmek
d.-amok 360
d.-ar 358
d.-ardı 6
- duygı:duygu,his
d.+larını 9
- duyul:hissedilmek,duyulmak
d.-yar 298
- duzak:tuzak
d. 143
- düldül:Hz. Ali'nin atının adı
d. 193, 194, 194
d.+ini 193
- dünyä:dünya,alem
d. 366
d.+de 193, 305, 308, 481
d.+nıñ 183
d.+niñ 136

dürli:türlü

d. 12, 173, 493

dürse-:iyileştirmek,kendine çeki düzen vermek

d.-cek 241, 243

düş-(1):takılmak

d. 98

düş-(2):1.düşmek 2.inmek 3.çarpmak,takılmak 4.alçalmak 5.dökülmek

6.gelmek,çıkma 7.anlamak 8.uyumak 9.bulunmak,olmak

d.-di 41, 91, 96, 188, 215, 258, 286, 355, 383, 395, 422, 451, 467, 477

d.-dikā 250, 385

d.-en 5, 53, 88, 357, 479

d.-enden 57

d.-endir 41, 250

d.-enine 51

d.-er 301

d.-mek 139

d.-mekçi 196

d.-meyardı 459

d.-se 136, 298

d.-üp 8, 32, 46, 107, 145, 151, 178, 203, 268, 298, 351, 385, 441

d.-üpdı 42

d.-üpdır 291, 385

d.-üpdırın 366

d.-yersiñ 167

d.-yār 307, 459

d.-yārdı 181, 387

düşek:yatak,döşek

d. 347

d.+çānıñ 413

d.+çāniñ 437

d.+iniñ+(düşeginiñ) 352

d.+iñ+(düşegiñ) 351

d.+ler 382

düşekçe:şilte,minder

d. 411, 467

düşel-:serilmek,yayılmak

d.-di 382

d.-gidigini 263

düşme-:düşmemek,inmemek

d.-di 404

d.-dik 58

d.-se 12

d.-yārdı 258

- düşün-:anlamak,kavramak
 d.-di 25, 41, 189, 385, 478
 d.-en 194, 301
 d.-ip 418
 d.-meginiz 149
 d.-mezliginden 162
 d.-yandır 277
 d.-yâr 162
 d.-yârdi 162
 düşündür-:bk. düşün-
 d.-mez 256
 düşünil-:bk. düşün-
 d.-ip 128
 düşüniş:düşünme
 d.+i+(düşünşi) 40
 düşünme-:anlamamak,kavramamak
 d.-dik 111
 d.-yardiler 114
 d.-yârin 118, 302, 302
 düşür-:indirmek
 d.-di 262, 351, 385
 d.-diler 221, 396
 d.-er 358
 d.-mäge 392
 d.-mân 46
 düv-:dügümlemek,sıkmak,sıkıştırmak
 d.-yen 125
 düvmelâ-:bk. düv-
 d.-p 30
 düyb:dip,temel,kök
 d.+inde 195
 d.+inden 9, 59, 301
 d.+ine 45, 180
 d.+ünen 118
 düye:deve
 d. 145, 305
 d.+ni+(düyäni) 139
 d.+niñ+(düyäniñ) 285, 305
 düyn:dün
 d. 47
 d.+ki 52, 365, 370
 düz-:1.düzmek 2.toplamak 3.akort etmek
 d.-en 185

- d.-megi 368
- d.-sem 459
- düzüliş:diziliş,toplanış
- d.+i 222
- d.+ini 451
- ece:1.anne 2.yaşlı kadın
- e. 53, 54
- e.+si 21, 42, 43
- e.+siniñ 42
- edil(1):1.tıpatıp,aynen,tıpkı 2.tam
- e. 360, 382, 22, 148, 368, 411, 439, 442, 466
- edil+(2)-:yapılan,edilen
- e.-en 135, 391
- e.-ip 382, 411
- e.-işinden 233
- e.-medik 80
- e.-mān 224
- e.-māninden 171
- e.-yān 176, 411
- edin-:yapılmak,edinmek
- e.-ip 42
- eg-:eğmek
- e.-erin 139
- e.-ip 139, 139
- eger:eğer
- e. 40, 86, 120, 149, 149, 159, 162, 214, 285, 296, 300, 301, 305, 305, 333, 333, 337, 350, 358, 360, 420, 425, 427
- egin:1.sırt,arka 2.giysi,üstbaş
- e. 301, 394
- e.+inden+(egninden) 148, 168
- e.+iñden+(egniñden) 27, 221
- e.+leri 53
- e.+lerini 13
- egisme-:azaltmak,eksiltmek
- e.-di 348
- eglen-:tutmak,geciktirmek
- e.-diñ 47
- egri:eğri,doğru hareket etmeyen
- e. 29
- eken:imiş
- e. 41, 193, 194, 285, 293, 320, 448, 494
- el:el
- e. 135, 360, 469

- e.+de 356, 463
- e.+i 115, 425, 464
- e.+ime 107
- e.+inde 196
- e.+inden 46, 88, 146, 440
- e.+indäki 394
- e.+ine 9, 46, 136, 153, 163, 164, 196, 222, 302, 352, 358, 381, 415, 416, 424, 425, 479, 489
- e.+ini 32, 149, 302, 430, 459, 464
- e.+iniñ 75
- e.+inizde 289
- e.+lerde 186
- e.+leri 461
- e.+lerine 107, 223
- e.+lerini 6, 400, 440, 464
- e.+leriniñ 223
- e.+leriñe 11
- elek:iyice incelemek,araştırmak
 - e. 272
- elhepüs:velhasıl
 - e. 47
- elli:elli sayısı
 - e. 11, 397, 397
- emele:isteğe,arzuya
 - e. 93
- emgen-:çabalamak,gayret etmek
 - e.-mân 6, 338, 437
- emma:ama
 - e. 10, 57, 122, 139, 139, 148, 176, 179, 183, 216, 223, 254, 295, 296, 298, 324, 387, 404, 459
 - e.+sı 29
- emmä:ama
 - e. 46, 59
- ençeme:birkaç
 - e. 183, 183, 183
- endam:endam,vücut,beden
 - e.+ı 394
- ene:1.babaanne 2.ana,anne
 - e. 46
 - e.+lerimi 475
 - e.+niñ+(enäniñ) 52
 - e.+ñ 43
- entek:şu anda,şimdi,henüz

- e. 98, 116, 352, 357, 373
 ep esli:çok,pek çok,bir hayli
 e. 145, 383
 eplä-:bir şeyi kıvırmak,bükme,katlamak
 e.-p 146
 era-:çağ,dönem,zaman
 e.-yän 442
 erbet:yaramaz,kötü,fena,dehşetli,korkunç
 e. 344
 erbetlilik:kötü niyetlilik
 e. 24
 erin:dudak
 e.+i+(erni) 301
 erit-:eritmek
 e.-en+(eriden) 183
 erk:1.istem,irade 2.kararlılık,metanet 3.rahatlık
 e.+ini 9
 erkek:erkek
 e. 468
 ertir:1.yarın 2.sabah
 e. 3, 42
 e.+den 136, 341, 490
 e.+in 153
 esenpolat:bir dağ ismi
 e. 88, 150
 eser:eser
 e.+den 437
 eşek:1.eşek 2.sövme sözü 3.sazın kirişinin aşağı tarafına konulan tahta parça
 e.+den 345
 e.+e+(eşege) 190, 302
 eşik:1.giysi,elbise 2.örtü
 e. 394
 e.+i+(eşigi) 301
 eşit-:işitmek,dinlemek
 e.-cek 27
 e.-di 41
 e.-eli+(eşideli) 92
 e.-en+(eşid-en) 404
 e.-en+(eşiden) 13, 185, 187
 e.-ende+(eşidende) 298
 e.-eniñ+(eşideniñ) 366
 e.-er+(eşider) 405
 e.-esi+(eşidesi) 314

- e.-ilen+(eşidilen) 464, 479
- e.-ilençe+(eşidilençe) 448
- e.-ilip+(eşidilip) 305
- e.-ilmeyär+(eşidilmeyär) 357
- e.-ilmez+(eşidilmez) 308
- e.-ip+(eşidip) 58, 121, 131, 141, 219, 368, 405, 416, 427
- e.-ipdir+(eşidipdir) 320
- e.-mäge 427
- e.-señizle 138
- e.-yärđi+(eşidyärđi) 263
- e.-yärđim 345
- e.-yärđim(eşidyärđim) 270
- e.-yärđiniz+(eşidyärđiniz) 310
- e.-yärin+(eşidyärin) 340
- e.-yärıs+(eşid-yärıs) 305
- e.-yärıs+(eşidyärıs) 143, 308, 311, 315, 316, 319, 319
- eşitdir:-bk. eşit-
- e.-cek 32
- eşitil:-bk. eşit
- e.-en+(eşidilen) 136
- e.-meyärđi+(eşidil-meyärđi) 351
- eşitme:-ışitmemek,dinlememek
- e.-yärđi 467
- et+(1):1.kas,adale 2.et
- e.+in 466
- et+(1)li:1.kaslı,adaleli 2.etli
- e. 4
- et+(2):-1.yapmak 2.etmek 3.çıkarmak
- e. 40, 98, 121, 337, 463
- e.-cegim 143
- e.-cegimiz+(edcegimiz) 59
- e.-cegin 335
- e.-cegin 40, 302
- e.-cek 466
- e.-di 9, 51, 85, 147, 186, 188, 188, 224, 253, 256, 272, 279, 286, 302, 346, 357, 368, 377, 413, 428, 440, 480, 481
- e.-dik 305
- e.-dikä 224
- e.-diler 491
- e.-dim 350
- e.-din 466, 481, 481
- e.-dirmän 224
- e.-en+(eden) 58, 59, 193, 266, 332, 467, 493

- e.-enine+(edenine) 279
- e.-enleri+(edenleri) 470
- e.-er+(ed-er) 356, 437
- e.-er+(eder) 32, 93, 173, 190, 190, 219, 358, 358
- e.-erdiler+(ederdiler) 194
- e.-erin+(ederin) 143, 302, 305, 425, 425
- e.-erini+(ederini) 351
- e.-eyin+(edeyin) 302
- e.-äli+(edäli) 211
- e.-ici+(edici) 442
- e.-iñ+(ediñ) 486
- e.-ip(edip) 115, 121, 135, 154, 360
- e.-ip+(ed-ip) 458
- e.-ip+(edip) 13, 18, 20, 32, 40, 42, 48, 62, 76, 98, 123, 139, 149, 163, 190, 196, 241, 277, 289, 301, 302, 302, 305, 323, 350, 366, 366, 366, 385, 405, 422, 437, 457, 457, 462, 494
- e.-ip+(edip)gulam 464
- e.-ipdiler+(edipdiler) 59
- e.-ipsin+(edipsin) 51
- e.-ipsiñ+(edipsiñ) 404
- e.-işıp+(edişıp) 366
- e.-iştirdikā+(edişdirdigä) 150
- e.-meginden 261
- e.-megini 258
- e.-mek 46, 448
- e.-mekçi 150
- e.-mekçidigimi 138
- e.-mekdi 352
- e.-meli 98, 116, 302, 429, 457
- e.-melidigini 460
- e.-melidirin 193, 194, 356
- e.-melisi 76
- e.-men 163
- e.-mez 32, 98, 131, 173
- e.-mäge 80, 219
- e.-mān 34, 193, 336
- e.-mişim 24
- e.-mişli 425
- e.-mişlidir 324
- e.-mişlini 479
- e.-se 173
- e.-sem 302
- e.-señ 337, 366

- e.-sin 364
- e.-yen+(edyen) 95
- e.-yākā+(edyākā) 46
- e.-yän+(ed-yän) 298
- e.-yän+(edyän) 75, 196, 367
- e.-yändir+(edyändir) 193
- e.-yäni(edyäni) 32
- e.-yänimizden+(edyänimizden) 116
- e.-yänliki+(ed-yänligi) 10
- e.-yär+(edyär) 302, 349
- e.-yärđi 467
- e.-yärđi+(edyärđi) 39, 42, 364, 394
- e.-yärkä+(edyärkä) 394
- e.-yärsiñ+(edyärsiñ) 34, 159
- e.-yärsiñiz+(edyärsiñiz) 408
- et+(2)ip+(edip)
 - e. 350
- et-:yapmak,etmek
 - e.-(2)en+(eden) 192
 - e.-ip+(edip) 350
- etek:1.etek 2.kenar
 - e.+inde(eteginde) 185
 - e.+ini+(etegini) 5
- etme-:yapmamak,etmemek,çıkarmamak
 - e.-dim 350
 - e.-yärđi 190
 - e.-yärđiler 235
- eye:sahip,hakim
 - e.+si 29, 216, 223
- eyer-:1.takip etmek 2.ulaşmak 3.öykünmek,taklit etmek
 - e.-dip 464
- eyger-:başarmak,becermek,üstesinden gelmek
 - e.-der 159
- eyran:İran
 - e.+ı 191
- eyyäm:bundan böyle,çoktan beri
 - e. 53, 181, 194, 394, 457, 460
- eziz:sevgili,aziz
 - e. 305
- äd:devam anlamında
 - ä. 50, 245, 249, 297, 366
- ädiksiz:çizmesiz
 - ä. 301

- ähli:bütün,hep
 ä. 52
 äpişge:pencere
 ä.+den 351, 357
 ä.+si 347
 ä.+ye+(äpişgä) 357, 365, 366
 är:mert,yiğit,er
 ä. 51, 51
 äsger:-hesaba katmak,dikkate almak
 ä.-mezin 298
 ä.-mezlik 356
 ävmezlik:yavaşlık,ağırlık,mıymıntılık
 ä.+e+(ävmezlige) 451
 gab:kap,kılıf
 g.+ından 221
 gaba:-çevirmek,kuşatmak
 g.-p 181
 gabak:göz kapağı
 g.+ları 24
 g.+larını 29
 gaban:-kıskanmak
 g.-dı 422
 gabancıra:-kıskanılmak
 g.-dı 420
 gabarıl:-kabarılmak
 g.-ıp+(gabarlıp) 413
 g.-mak 439
 g.-yandır 363
 gabr:kabir,mezar
 g.+ında 358
 gaç:-1.kaçmak 2.düşmek
 g.-ar 233
 g.-dı 25, 156
 g.-ıñ 425
 gaçıl-:bk. gaç-
 g.-ıp 471
 gaçır:-1.kaçırmak 2.düşürmek 3.devirmek
 g.-maz 59
 gaçış:bk.gaç-
 g.+ım 149
 gadır:1.saygı,hürmet 2.kadir,değer
 g.+ını 193, 194, 305, 404, 408
 gadırlı:1.hürmetli,saygılı 2.kadirli,değerli

- g. 219
gahar:öfke,hiddet,kızgınlık
g. 54, 196, 241, 256, 305, 467, 471, 484
g.+ı 78, 471
g.+ını 302
gaharlan-:öfkelenmek,hiddetlenmek
g.-ar 301
g.-cagını 48
gaharlı:kızgın,öfkeli
g. 19, 171, 256
gahrımançılıklı:kahramanlık,yiğitlik
g. 6, 40, 62
gal-:1.kalkmak 2.yükselmek 3.durmak
g. 481
g.-an 29, 75, 87, 168
g.-andan 286
g.-anlığını 265
g.-ar 173
g.-arın 153
g.-ası 149
g.-ayım 85
g.-dı 53, 152, 156, 181, 315, 360, 418, 424, 465, 466, 469, 476
g.-dıranı 272
g.-ıp 157, 185, 186, 233, 286, 338, 360
g.-malı 223
g.-malıdığını 423
g.-mandı 157
g.-masın 161, 483
g.-mayar 350
g.-sın 84
g.-yar 136
gala:1.kale 2.şehir,köy
g.+nın 233
g.+sı 167, 357, 362
g.+sıdır 285
g.+sına 292
g.+sının 218
galdala:bağlamak
g.-p 416
galdır-:kaldırmak
g.-dı 123, 186, 459
g.-ıp 357, 444
g.-man 57, 62

- g.-maz 196
galdırıl-:kaldırılmak
g.-an 138, 469
galdırışdır-:bk. kaldır-
g.-dı 407
galdırma-:kaldırmamak
g.-dı 467
galıber-:kalıvermek
g.-sinler 57
galıñ:1.kalın 2.bol
g. 183
galma-:kalmamak
g.-cagına 73
g.-cagını 482
galpıl-:titremek
g.-dı 355
gamaş-:1.kamaşmak(göz için) 2.bozulmak kötüleşmek
g.-dı 22
gambar:Hz. Ali'nin ünvanı
g. 64, 193, 194
gamiş:saz
g.+ına 39
gamlı:üzüntülü,kederli,kaygılı
g. 24
gamsız:kaygısız,kedersiz
g. 384
gamsızlık:bk.gamsız
g.+ına+(gamsızlığına) 286
gan:kan
g. 208
g.+ını 40
gandalla-:pranga vurmak,kelepçe takmak,bağlamak
g.-p 149
gandallı:prangalı,bağlı
g. 425
gap:kapmak
g. a 366
gapak:1.çatı,kapak 2.kabuk
g.+ına+(gapagina) 54, 62, 437, 449
gapdal:böğür,yan,araf
g.+ına 30
g.+ında 72, 188, 267, 394,153
g.+ından 47,145

gapı:kapı

- g.+da 29
- g.+dan 158
- g.+larında 19
- g.+nı 236, 369
- g.+sında 19

gar:kar

- g.+ları 183

gara:1.kara 2.gölge,karaltı 3.dış taraf 4.iftira

- g. 40, 72, 181, 185, 186, 196, 196, 217, 259, 297, 365, 383, 385
- g.+ca 19, 58, 128
- g.+ñ 481
- g.+sı 180

gara-:bakmak

- g.-dı 23, 189, 267, 297, 493
- g.-maga 272
- g.-mak 188
- g.-malı 40
- g.-man 163, 179
- g.-p 136, 145, 180, 185, 192, 219, 315, 366, 370, 397, 478
- g.-yan 100, 259
- g.-yardılar 176

garaçını:canı gönülden,içtenlikle

- g. 440

garadâli:özel isim

- g. 107, 270, 358, 360, 459

garagum:Türkmenistan'a ait çöl adı

- g.+ıñ 196

garalık:1.siyahlık 2.suç,suçluluk

- g. 360

garancakla-:bakınmak

- g.-p 12, 234

garañkı:karanlık

- g. 96, 148, 351
- g.+sı 357

garar:karar

- g.+a 76

garaş-:beklemek,gözlemek

- g.-ıp 47, 49, 366, 371, 474
- g.-mak 242, 479
- g.-yan 335
- g.-yandır 439
- g.-yar 424, 479

- g.-yardı 363, 479
 garaşdır:-bekletmek
 g.-dılar 145
 g.-ıp 62
 garaşma:-bekletmemek
 g.-dık 76
 g.-yardı 444
 garayagız:esmer,yağız
 g. 4
 garaz:kısacası,nihayet
 g. 274, 418
 gardaş:kardeş,birader
 g. 300
 garga:-karga
 g.-yan 466
 gargış:beddua,lanet,kargış
 g.+ı 196
 garıp:garip,fakir,yoksul
 g. 12, 12
 g.+lar 13
 gark:boğulma
 g. 485
 garlı:karlı
 g. 167
 garrama:-yaşlanmayan
 g.-yan 183
 garrı:yaşlı,ihtiyar
 g. 47, 48, 51, 52, 80, 85, 87, 168, 169
 g.+ları 58
 g.+nı 89
 g.+nıñ 49, 50
 garşı:1.karşı 2.ters
 g. 34, 78, 122, 122, 128, 154
 g.+ma 302, 366
 g.+sına 449
 g.+sında 411, 437
 g.+sındakıdan 437
 g.+sındakını 459
 g.+sındakıñ 439
 garşıla:-karşılamak
 g.-cagını 162
 g.-dı 215, 219
 g.-ñlardan 370

- garşılama:-karşılammamak
g.-yan 219
- garşılama:-karşılammamak
g.-sa 256
- garşılık:direnış,dayanma
g.+ı+(garşılığı) 78
- gaş:1.kaş 2.karşı,ön
g. 29
g.+ınıñ 224
- gat:kat,tabaka
g. 186, 186, 187, 187, 382, 382
g.+larını 223
- gata:kesinlikle
g. 153
- gati:1.katı,sert,pek 2.pek,çok 3.iyi,iyice
g. 63, 99, 225, 295, 295, 296, 301, 301, 301, 301, 371, 375, 375, 395,
408, 416, 422, 427
- gati:katır
g.+ıñ 391, 392, 396
- gayduv:kaygılı
g.+ı 162
- gayduvsız:yılmaz,gözüpek,mücadeleci
g. 149
- gaygı:keder,dert,sıkıntı,gam
g.+lancak 459
g.+sını 298
- gaygılı:kederli,dertli,sıkıntılı,gamlı
g. 190, 344
- gayrat:1.gayret 2.cesaret,yiğitlik,yüreklilik
g. 40
- gayş:-eğmek,bükmek
g.-ıp 306
- gayşart:eğilmek,bükölmek
g.-ıp+(gayşardı) 437
- gayt:1.dönmek 2.düşmek,inmek 3.gitmek,gezinip durmak
g.-a 22, 44, 78, 302, 352
g.-adan 153, 192, 196, 246, 293, 366, 448
g.-adañ 352
g.-an+(gaydan) 195, 236
g.-arcak 194
g.-arın+(gaydarın) 360
g.-armazdılar 3
g.-ıberdim+(gaydıberdim) 149

- g.-ıp+(gaydıp) 3, 16, 42, 196, 332, 350
 g.-ışından+(gaydıışından) 236
 g.-ışını+(gaydıışını) 192
 g.-maz 190
 g.-yan(gaydyan) 449
 gaytar:-1.geri çevirmek,defetmek 2.geri koymak
 g.-ıp 98, 193
 gaytma:-1.dönmemek 2.düşmemek 3.inmemek
 g.-cagı 474
 g.-dık 17
 gazana:etrafa,çevreye
 g. 12
 gazap:öfke,hiddet,gazap
 g. 42, 54
 g.+ına+(gazabına) 484
 gazık:kazık
 g. 256
 geç:-geçmek
 g.-di 317
 g.-en 15, 216, 217
 g.-in 229
 g.-ip 254,302, 390
 g.-ipdi 15
 g.-ipdir 285
 g.-irdi 192
 g.-mişler 41
 g.-yän 360
 g.-yär 192
 g.-yärkä 187
 g.-yärler 365
 geçil:-geçilmek
 g.-en 88
 geçir:-geçirmek
 g.-ceğini 234
 g.-diler 386
 g.-en 183
 g.-ip 20
 g.-ipdi 52
 g.-mek 351
 g.-yer 42
 g.-yärdi 262
 geçiril:-geçirilmek
 g.-yänligini 262

gel-: 1.gelmek 2.çekmek,tartmak 3.ulaşmak

- g. 243, 243, 253, 304, 304, 380
- g.-ceğini 219
- g.-cek 243
- g.-cekine+(gelceğine) 32
- g.-di 16, 20, 41, 47, 78, 93, 236, 237, 250, 301, 332, 366, 372, 383, 445
- g.-dik 76, 305
- g.-dikä 302
- g.-dim 50, 139, 289, 289, 293, 296, 305, 305, 329, 350, 350, 360, 467
- g.-diniz 267
- g.-diñ 47
- g.-diñiz 288
- g.-en 15, 47, 51, 228, 239, 256, 370, 371, 382, 394, 471
- g.-ende 113, 393
- g.-enden 416
- g.-endäkisi 298
- g.-eni 301
- g.-enine 22
- g.-enini 440
- g.-eniñ 243, 243, 321
- g.-enler 57, 59, 59, 422, 427
- g.-enlerde 398
- g.-enleri 62
- g.-enleriñ 57, 57, 166, 387
- g.-enligi 53
- g.-enligini 247
- g.-enok 373
- g.-eñ 324
- g.-er 5, 13, 36, 42, 88, 159, 373, 373, 373, 405, 405
- g.-erdim 350
- g.-erine 49, 439
- g.-eriñe 47
- g.-erler 254
- g.-ersiñ 332
- g.-eyin 296, 300, 305, 420
- g.-äyseler 13
- g.-ibem 332
- g.-in 101, 255
- g.-iñ 149
- g.-ip 13, 15, 32, 40, 58, 58, 139, 139, 149, 162, 165, 190, 194, 196, 215, 217, 225, 261, 300, 301, 301, 302, 305, 351, 351, 360, 366, 366, 369, 395, 420, 471
- g.-ipdi 17, 301

- g.-ipdiler 59, 59
g.-ipdir 13, 149, 189, 425
g.-ipdirler 57, 59
g.-ipsin 404
g.-ipsiniz 375
g.-işimiz 405
g.-işinden 239
g.-işine 394
g.-işini 394
g.-işlerine 61
g.-medikler 57
g.-mege 241
g.-megi 143, 194, 237, 296, 305
g.-mek 32, 32
g.-mekligi 139
g.-meklik 259
g.-meli 256
g.-melidigini 256
g.-meni 224
g.-meyşi 57
g.-mez 3, 35, 429
g.-män 59
g.-mändi 80, 387
g.-mändiler 59
g.-se 3, 173, 189, 302
g.-sem 305
g.-sin 240, 350
g.-yen 71, 121
g.-yer 31, 34, 57
g.-yän 31, 41, 80, 365
g.-yänini 416
g.-yäniniki 394
g.-yänlerini 32, 52
g.-yänligini 17, 315
g.-yär 19, 88, 121, 149, 314, 350, 360, 360, 389, 390, 391, 391, 392,
392
g.-yärđi 18, 20, 154, 154, 191
g.-yärin 228
g.-yärler 61, 387
g.-yärsin 227
geldigiçe:Türkmenistan'ın bir köyü
g. 19
gelin:gelin,kız

- g. 5, 365, 383, 468
- gelin-:gelinmek
 - g.-en 406
 - g.-magā 361
- geliş:gelme,geliş
 - g.+im 296, 296, 296
 - g.+in 297, 297, 299
 - g.+ini 302
 - g.+lerim 296
- geñ:hayret verici,şaşırtıcı,tuhaf
 - g. 186, 223, 265, 286, 295, 338, 360
 - g.+ini 444
- geñeş:öğüt,tavsiye
 - g. 429
 - g.-imizin 150
- geñirgen-:birine,bir şeye şaşırmak
 - g.-mān 76
- gep:konuşma
 - g. 181, 286, 295, 423
 - g.+ine 298
 - g.+ini 420
- geple-:konuşmak
 - g. 304
 - g.-di 32, 134
 - g.-mekleri 355
 - g.-se 27
- gepleme-:konuşmamak
 - g.-yārdi 148
- gepleş-:konuşmak,sohbet etmek
 - g.-āli 116
 - g.-ip 298, 411
 - g.-megini 357
- geplet-:birini konuşturmak
 - g.-cek 27
 - g.-ip+(gepledip) 262, 448
 - g.-mānini 420
 - g.-se 143
- geplā-:konuşmak,sohbet etmek
 - g.-n 420
 - g.-ndir 345
 - g.-p 280
 - g.-ycek 467
- ger:gelir

- g.+ler 90
- gerek: gerekli, gereklilik
g. 27, 51, 76, 149, 157, 194, 194, 219, 301, 301, 345, 354, 360, 433, 448, 484
- g.+di 234
- g.+dir 149, 149
- g.+i(geregi) 12
- g.+i+(geregi) 350
- g.+in+(geregini) 481
- getir-: 1.getirmek 2.vermek,göstermek 3.ulaştırmak 4.ürün vermek
g. 243, 253, 350
- g.-cek 360
- g.-di 302
- g.-er 173, 173
- g.-ip 88, 348, 358
- g.-me 295
- g.-mege 303
- g.-meyärin 296
- g.-mänem 296
- getiril-:bk. getir-
g.-di 257
- g.-en+(getirl-en) 471
- g.-endir+(getirlendir) 363
- getirme-:getirmemek
g.-rin 360, 360
- g.-sem 190
- gey-:giymek
g.-di 168
- g.-yän 168
- geydiril-:giydirilmek
g.-en 391
- gez-: 1.gezmek,bir yerde olmak,bulunmak
g.302
- g.-ip 191
- g.-melemäge 366
- g.-meleyär 351
- g.-yär 438
- gezdir-:gezdirmek,gezmeye götürmek
g.-ip 196
- gezek:kez,sefer,defa
g. 8, 17, 46, 59, 71,73 145,159 163, 187, 189, 192, 216, 256, 301, 385, 445 461
- g.+e+(gezege) 3, 17

- g.+i+(gezegi) 350
gıcalat:sitem
g.+dan 162
g.+ı 73
gıgır:-bağırarak,sesini yükseltmek,birini çağırarak
g.-caklarıñ 457
g.-dı 196, 214, 254, 484
g.-maga 438, 443
gılıç:kılıç
g. 29, 29, 46, 75, 98, 101, 107, 187
g.+dan 193
g.+ı+(gılcı) 187
g.+ını+(gılcını) 29, 87
gılıcsız:kılıcsız
g. 301
gılla:çoğu,hemen hemen
g. 468
gımmat:değer,kıymet
g.+dır 326
g.+ı 327
g.+ını 193
gınan:-1.sitem etmek,zorluk çektmek 2.azarlamak,canını yakmak
g.-dırıp 74
gınandır:-üzmek,üzüntü vermek
g.-makçımış 40
gır:kır,açık
g. 203, 218
gırak:uzak,kenar
g. 13
gırçak:beyazımsı
g. 297
gırmılda:-sessizce gitmek
g.-n 218
gırnag:esir
g.+ı 471
gırpıllat:-göz kırmak
g.-ıp+(gırpılladıp) 315
gıs:-1.kısmak 2.sıkmak,sıkıştırmak 3.sıkıntı vermek
g.-dı 401
g.-ıp 13
gısdanma:-kıstırmamak,sıkmamak
g.-yan 458
gısdır:-sıkmak

- g.-ıp 70, 234, 364
 gısdırıcı:sıkıcı
 g. 364
 gısıлма-:sıkılmamak
 g.-yar 394
 gısım:avuç
 g.+da 216
 gıssa-:acele ettirmek,sıkıştırmak
 g.-dı 243
 gıssag:acele
 g. 100, 260, 450
 gıssan-:çabuk davranmak,acele etmek
 g.-dı 248
 gıstanmaç:aceleci
 g. 369
 gış:kış
 g. 10, 198
 gışar-:1.eğrilmek 2.yatmak,uyumak,uyuklamak 3.kaçmak,kaçınmak
 4.incinmek,gücenmek,darılmak
 g.-dı 301
 g.-ıp 298, 467
 gışarıl-:bk. gışar-
 g.-ıp 418
 gışart-:bükme,eğmek
 g.-ıp+(gışardı) 479
 g.-man 41
 gıt:kıt,çok az bulunan
 g. 31
 gıyıl-:1.kıyılmak,dilinmek 2.çatlamak
 g.-makdan 51
 gıynag:kıyılma
 g. 100
 gıynan-:kınanmak
 g.-ıp 51, 471
 g.-makdan 51
 g.-yan 58
 gıynanıcı:kınanan
 g. 51
 gıynanış-:kınanış
 g.-mak 57
 gıytag:uç
 g.+ı 385
 gız:kız

- g. 426, 471
 g.+dan 416
 g.+dı 471
 g.+ı 21
 g.+ını 425
 g.+ıñızı 485
 g.+lar 365
 g.+lardan 5
 g.+lardı 468
 g.+larını 416
 g.+larıñ 383
 gız-:1.kızmak,ısınmak 2.kızmak,öfkelenmek 3.kızıışmak,hızlanmak
 g.-ar 40
 g.-dı 119
 g.-ıp 63
 gızar-:kızarmak
 g.-an 465
 g.-ıp 301
 gızarıl-:birine kızmak,öfkelenmek
 g.-dı 474
 gızcagaz:kızcağız
 g.+ı 20
 gızdır-:1.kızdırmak,ısıtmak 2.kızdırmak 3.ateşini ölçmek
 g.-makçımış 40
 gızık:gönül vermek,ilgilenmek
 g.+landı 309
 g.+sın 234
 gızıklanma-:ilgilenmemek
 g.-dı 9
 g.-dılar 223
 gızıklı:ilginç,enterasan
 g. 219
 gızıl:1.kırmızı,al 2.altın
 g. 72, 263, 315
 g.+dan 305, 397
 gice:gece,geceleyin
 g. 62, 219, 366
 g.+lerinde 10
 g.+niñ 351
 g.+siniñ 145
 giç:geç
 g. 357
 giñ:geniş

- g.+den 301
- giñel:-genişlemek
 - g.-ip 167
- gir-:1.girmek 2.bürünmek
 - g.-cek 467
 - g.-di 20, 47, 233
 - g.-eninden 180
 - g.-eniñi 351
 - g.-ip 181
 - g.-yāñ 19
- girme-:1.girmemek 2.bürünmemek
 - g.-yārdi 59
- git-:1.gitmek 2.dünyadan göçmek,ölmek
 - g. 243, 302, 485
 - g.-cek 135, 187, 190, 467
 - g.-de 253
 - g.-di 28, 180, 250, 276, 301, 301, 340
 - g.-digiçe 181
 - g.-digidir 56
 - g.-diler 254
 - g.-eli+(gideli) 380
 - g.-en(giden) 20, 189
 - g.-en+(giden) 47, 75, 173, 418, 467
 - g.-enden+(gidenden) 416
 - g.-enine+(gidenine) 15, 15
 - g.-enini+(gidenini) 181, 351
 - g.-er+(gider) 167, 417
 - g.-erdiler+(giderdiler) 3, 3
 - g.-eri+(gideri) 220
 - g.-esi+(gidesi) 154
 - g.-āli+(gidāli) 210
 - g.-gin 167
 - g.-iber+(gidiber) 345,333
 - g.-ibermäge+(gidibermäge) 361
 - g.-ilen+(gidilen) 3
 - g.-ilmän+(gidilmän) 170, 170
 - g.-ilyän+(gidilyän) 170, 170
 - g.-ip(gidip) 175, 176
 - g.-ip+(gid-ip) 170
 - g.-ip+(gidip) 41, 125, 149, 169, 170, 170, 170, 172, 177, 179, 179, 180, 190, 217, 217, 265, 302, 366, 456, 485
 - g.-ipdi+(gidipdi) 32, 278
 - g.-ipdir+(gidipdir) 24,397

- g.-işi+(gid-işi) 351
- g.-işi+(gidişi) 173, 173
- g.-işinden+(gidişinden) 173
- g.-işyardı+(gidişyardı) 9
- g.-megi 224
- g.-megine 179
- g.-mek 407
- g.-mekçi 163, 191
- g.-mekçidi 191, 191
- g.-mekden 87, 168
- g.-meli 178, 425
- g.-meyänligine 40
- g.-mäge 190
- g.-se 189
- g.-sem 409
- g.-sin 173
- g.-ti 118
- g.-yän+(gidyän) 196, 351
- gitiş-:beraber gitmek
 - g.-yär+(gidişyär) 366
- gitme-:gitmemek
 - g.-di 241
- gizle-:gizlemek,saklamak
 - g.-cek 265
 - g.-p 265
- gobsun-:kalkmak,kalkmak için hareket etmek
 - g.-dı 269
- goca:1.yaşlı,koca 2.eski
 - g. 196, 197, 201
- gol:1.kol 2.el 3.dal
 - g.+larını 382
- golay:yakın
 - g. 19, 347
- golla-:korumak,gözetmek
 - g.-caktır 51, 52
 - g.-n 276
- goltuk:koltuk,koltuk altı
 - g.+ını+(goltukını) 223
- goltum:koltuğum
 - g.+da 347
- goñşı:komşu
 - g. 21
 - g.+larınıñ 42

- gorcala-:kurcalamak, oynamak, eşmek
g.-n 128
- gork-:korkmak
g.-aymalıdır 449
g.-cak 350
g.-ıp 467
g.-man 59
- gorkak:korkak, ödleğ
g.+ımıza+(gorkagımıza) 417
g.+larına 416
- gorkı:korku
g.+sı 233, 479
g.+sına 375
- gorkunc:1.korkunç 2.tehlikeli
g. 301
- gorkuz-:korkutmak, ürkütmek
g.-ıp 302
g.-mak 302
- goş:komşu
g.+larına 29
- goş-:1.katmak, eklemek 2.düzmek, yazmak
g.-up 253
- goşan-:katlanmak, eklenmek
g.-dını 481
- goşul-:birleşmek, katılmak
g.-an 147
g.-ayanımız 417
g.-dı 435
g.-ıp 449
g.-mañ 385
g.-yan 297
- gotazlı:ponponlu, hotuzlu
g. 391
- govga:gürültü, bağırıtı, kavga, rezalet
g.+nı 51
- govgalı:gürültülü, utanç verici
g. 51
- govı:1.iyi 2.iyi, ünlü
g. 19, 43, 51, 143, 154, 296, 408, 420, 448
- govıdığ:iyilik
g.+ını 385
- govılık:iyilik
g.+ınız+(govılıgınız) 311

- govşa-: 1. zayıflamak, kuvvetten düşmek, gevşemek
 2. zayıflamak, azalmak, alçalmak 3. yumuşamak, hafiflemek
 g.-cak 222
- goy-: koymak, bırakmak
 g. 37, 38, 88, 149, 149, 335, 356, 366, 429
 g.-an 53, 76, 153, 353, 468
 g.-andır 460
 g.-asıñ 88
 g.-caklar 393
 g.-dı 9, 105, 332
 g.-dılar 225
 g.-dım 39
 g.-dın 47
 g.-dum 107
 g.-mazlığı 343
 g.-up 36, 195, 236, 394
 g.-updı 477
 g.-yan 38
- goyar: koyar, bırakır
 g.+ın 37
- goyber-: serbest bırakmak, salıvermek
 g.-cek 427
 g.-di 63, 253, 351, 464, 484
 g.-en 493
 g.-er 136
 g.-erin 302
 g.-iberer 479
 g.-ip 120, 357
 g.-mege 194
 g.-men 214
 g.-mägede 315
- goyberil-: bırakılmak, salınmak, koyverilmek
 g.-cek 349
- goyma-: koymamak, bırakmamak
 g.-dılar 219
 g.-yın 481
- goyul-: koyulmak
 g.-ayan 301
 g.-ıpdır 187
- gozgan-: çekilmek, hareket etmek
 g.-ada 467
 g.-ıp 27
 g.-sa 27

- gozganış-.bk. gozgan-
g.-ıp 334
gozganma-:çekilmemek,hareket etmemek
g.-dı 10, 393
gög:1.mavi,gök 2.gök,gökyüzü 3.yeşil 4.çakır 5.sebze
g.+e 395
g.+iñ 183
g.+üni 397
göger-:1.yetişmek,göğermek 2.morarmak 3.yeşillenmek
g.-ip 186
g.-ipdir 187
gök:gök,gökyüzü
g. 297, 348, 397
g.+e(göge) 12
gökleñ:özel isim
g. 459
g.+den 360
g.+iñ 107
göl:göl
g.+leri 383
gölä:dana,buzağı
g.+niñ 462
göni:doğru,düz,dik,direk
g. 41, 76, 125, 139, 143, 169, 298, 448
g.+sini 273
gör-:1.görmek 2.bakmak
g. 332, 378, 385
g.-di 145, 254, 298, 347, 455
g.-diler 221
g.-diñ 76
g.-eli 381
g.-en 187
g.-eninden 394
g.-enlerden 263
g.-esi 17, 17, 259
g.-äli 366
g.-älin 101, 149
g.-än 295, 351, 450
g.-äninde 474
g.-le 302
g.-me 295
g.-megi 188
g.-mek 352

- g.-meli 379, 381, 383
- g.-merin 350
- g.-mäge 20, 301
- g.-män 66, 260
- g.-mändi 185
- g.-sem 494
- g.-sin 149, 149
- g.-sün 149
- g.-ün 120
- g.-ünyär 365
- g.-ünyärdi 364
- g.-üp 30, 272
- g.-yän 143, 305
- g.-yändiklerini 154
- g.-yänine 301
- g.-yänligini 301
- g.-yär 301, 301
- g.-yärdi 263, 365, 420
- g.-yärdiler 387
- g.-yärin 475
- g.-yäris 297
- g.-yärler 416
- g.-yärsin 43, 96
- g.-yärsiniz 145
- g.-yärsiñiz 143
- göre:göre
 - g. 76, 112, 156, 420
- göra:göre.
 - g. 93, 190, 421, 442, 458, 486
 - g.+de 305
- görk:1.güzellik 2.süs,ziynet,güzel görölüş
 - g.+i 183
- görkez:-göstermek
 - g.-erin 139
 - g.-eris 59
 - g.-esleri 154
 - g.-ip 302, 429, 447
 - g.-mege 59
 - g.-män 123
- görme:-1.görmemek 2.bakmamak
 - g.-di 29
 - g.-yenligine 189
 - g.-yär 100

- göroğlu:Köroğlu
 g. 149, 209
 g.+dan 196
- görül-:1.görölmek 2.anlaşölmak
 g.-ip 136, 479
 g.-se 80
 g.-öp 464
- görün-:görönmek
 g.-di 9, 17, 148, 301, 357, 459
 g.-ip 53, 187
 g.-yän 148, 167, 196, 383
 g.-yär 19
 g.-yärđi 73, 351, 474, 480
- görünüş:görünüş
 g.+ini+(görnüşini) 183
- görünme-:görünmemek
 g.-sin 481
 g.-yär 19
- göter-:1.kaldörmak,yükseltmek,uçurmak 2.taşömak
 g. 135
 g.-giläp 396
 g.-mäge 20
 g.-yän 295
- göteräyme:götürölme
 g.+si 224
- göterig:dayanma
 g.+i 392
- göteril-:1.kaldörmak,yükseltölmek,uçurulmak 2.taşönmak
 g.-di 276, 395
 g.-en 186, 360
- götäril-:bk. göteril-
 g.-yär 12
- gövde:vücut,beden
 g.+sini 351
- gövün:1.gönöl,yürek 2.can
 g.+i+(gövní) 12, 104, 297, 345, 356, 375, 386, 467
 g.+im(gövnim) 95
 g.+ime+(gövnime) 296
 g.+iniñ 166
 g.+iñ+(gövníñ) 371, 483
 g.+iñe+(gövníñe) 148, 295, 429
 g.+leri 156
- gövünlik:yürekliik

- g. 30
- gövüs:göğüs
g.+inde(gövsinde) 190
- göz:göz
g. 187, 286, 385, 411, 422
g.+den 180, 262, 262, 386
g.+i 157, 162, 265, 457, 462
g.+im 32
g.+imden 207
g.+imizi 47
g.+inde 273
g.+inden 20, 30, 467
g.+ine 17, 364, 383
g.+ini 41, 385
g.+iniñ 469
g.+ler 437
g.+leri 53, 145, 180, 239, 259, 298, 301, 301, 383, 385, 387, 394, 395, 450, 459
g.+lerimden 475
g.+lerinden 39, 469
g.+lerine 259
g.+lerini 196, 272, 315, 383, 434, 462, 466, 478, 480
g.+leriniñ 10, 41, 106
- gözel:güzel
g. 196, 196, 366
- gözelek:kara gözlü
g. 365
- gözlä-:gözlemek,bakmak
g.-bersen 103
g.-ndir 224
g.-p 272
- gucak:kucak
g.+ına+(gucagina) 20
- gulak:1.kulak 2.tetik
g. 149, 194, 467
g.+ı+(gulagı) 48
g.+ına+(gulagina) 427, 493
- gulam:özel isim
g. 302, 302, 339, 345, 350, 350, 350, 350, 356, 356, 358, 360, 366, 371, 371, 372, 378, 381, 386, 387, 390, 391, 394, 395, 401, 402, 413, 416, 416, 421, 425, 426, 426, 429, 434, 436, 440, 442, 446, 447, 450, 455, 456, 457, 457, 459, 462, 467, 470, 471, 481, 483, 486, 489, 493
g.+a 444

- g.+ı 485
 g.+ıñ 427, 451, 493
 g.+ıñı 350
 gulpak: zülûf, kakül
 g. 20
 gur-: 1. kurmak 2. yapmak, inşa etmek
 g.-up 53
 gura-: 1. kurmak 2. organize etmek, düzenlemek
 g.-dı 382
 guras: heves, istek
 g.+ları 154
 gurat: 1. sağlam, bütün, iyi 2. besili, semiz 3. varlıklı, zengin
 g. 222
 g.+dır 53
 guratlık: 1. sağlamlık 2. semizlik 3. zenginlik
 g.+ını+(guratlığını) 449
 gurbov: özel isim
 g.+ıñ 292
 gurgıncılık: sağlık, sıhhat
 g. 26
 gurp: 1. güç, kuvvet 2. varlık, mal, mülk
 g. 417
 g.+ı+(gurbı) 13
 gurt: kurt
 g. 136, 356
 gurugı: sağlam
 g.+nı 169
 gussalı: kederli, üzüntülü
 g. 24
 gussasız: kedersiz, üzüntüsüz
 g. 384
 guşa-: 1. beline kuşak sarmak 2. bir şeyi çevrelemek
 g.-bergin 51
 g.-p 183
 guşak: kuşak, kemer
 g.+ını+(guşagını) 223
 guşaklı: kuşaklı
 g. 297
 guşalgı: kuşanan
 g.+dır 53
 gutar-: 1. bitmek, son bulmak 2. bitirmek, sona erdirmek 3. kurtarmak
 g.-ardı 42
 g.-dı 485

- g.-makçıdı 163
gutarıl-: 1. bitirilmek 2. kurtarılmak
g.-andan 492
gutul-: sağlığı düzelmek, iyileşmek
g.-arın 455
g.-marsıñ 489
guyul-: 1. koyulmak 2. akmak, dökülmek
g.-an 418
gücük: enik, encik, yavru
g. 302
gücüm: dalları ince, gül yapraklı, meyvesi olmayan ağaç
g. 382
gül: çiçek, gül
g. 265
g.+ler 11, 67, 68, 68
gül-: 1. gülmek 2. gülmek, dalga geçmek
g.-ceğini 48
g.-ceksiñ 366
g.-di 376, 416
g.-diniz 294
g.-dürdi 416
g.-en 301, 467
g.-er 301
g.-eryüz 166
g.-esi 394, 395, 416
g.-iñ 277, 286
g.-meli 366
g.-mez 286, 295
g.-mäge 293, 301
g.-señiz 277
g.-übermeli 301
g.-üp 73, 286, 459
g.-yen 297, 301
g.-yänlerine 277
g.-yär 276, 298
g.-yärler 276
gülki: 1. gülme, gülüş 2. gülme, alay malzemesi
g. 296, 296, 418, 418
g.+ler 301
g.+niñ 286
g.+si 274, 286, 298, 298, 301, 301
g.+sine 297
g.+sini 276, 279, 302, 302

- g.+siniñ 279, 298
 g.-sini 301
 gülli:1.çiçekli güllü 2.alacalı,karışık
 g. 259
 gülme-:gülmemek
 g.-dik 301
 gülün-:gülünmek,alay edilmek
 g.-megini 301
 gülüş-:gülüşmek
 g.-ip 384
 güman:şüphe,kuşku
 g. 27, 235
 g.+ı 243
 gün:1.gün 2.güneş
 g. 3, 15, 15, 51, 52, 171, 194, 218, 218, 218, 224, 291, 342, 351, 371,
 383
 g.+de 234, 308
 g.+den 288
 g.+dir 51
 g.+e 416
 g.+i 34, 42, 44, 52, 382, 382
 g.+ini 234
 g.+iñ 16, 178, 493
 g.+ki 52, 382
 g.+leri 51
 g.+leriñ 15, 44
 gündiz:gündüz
 g. 219
 günä:suç,günah,kabahat
 g.+kär 493
 g.+m 41
 g.+mizi 229
 g.+ni 480
 günäh:günah
 g.+ımı 493
 günäkär:günahkar,suçlu
 g. 493
 günlük:bir günlük
 g. 3, 3
 güp:1.övüngen insan 2.övüngenlik
 g. 24
 güpberdil-:geniş görünmek
 g.-ip 411

- gürleş-: fikir alışverişinde bulunmak
 g.-ip 384
 g.-yâr 298
- gürlet-:konuşturmak
 g.-di 332
- gürrûñ:sohbet,konuşma
 g. 59, 98, 366
 g.+i 52, 77
 g.+iñ 41, 423
 g.+leriñ 181
- gürrûñçi: 1.konuşkan,konuşmayı seven 2.aşık,ozan,meddah
 g.+leri 234
- güymen-: 1.ilgilenmek,oyalanmak 2.alı konulmak
 g.-ip 234
- güyz:sonbahar,güz
 g. 145
 g.+iñ 382
- h:transkripsiyonlu metinde kekeleme anlamında
 h. 237, 249, 275, 275, 275, 280, 280, 280, 295, 295
- ha:anlamı güçlendiren ek
 h. 74, 187, 190, 288
- habar:haber
 h. 59, 150, 365, 371, 387, 422
 h.+ı 302, 395, 421
 h.+ım 289
 h.+ını 227, 288
 h.+ınızı 288
 h.+ıñı 295
- habarlı:haberi olan
 h.+dı 52
- habarsız:habersiz
 h. 241, 254
- hacat:gereklilik,lüzum,talep,istek,hacet
 h.+ı 316
- haçan:ne zaman
 h. 286, 351, 429
- hah:kahkaha
 h. 275, 280, 293, 293
- hak: 1.doğru,gerçek,hakikat 2.Allah
 h. 76
 h.+da 59, 148, 150
 h.+dır 194
 h.+ları 385

hakda:hakkında

h. 320

hakiki:gerçek

h. 59

hakımda:hakkımda,benimle ilgili

h. 310

hakında:hakkında

h. 10, 46, 116, 185, 311, 315, 318, 459

hal:durum,vaziyet

h.+da 234, 261, 265, 347, 474

h.+de 234

h.+ından 365

halat:1.vakit,zaman 2.durum hal 3.giyecek,elbise 4.önlük 5.hediye,armağan

h.+da 28, 369

halı:halı

h. 263, 382

h.+dan 139, 305, 391

h.+lara 385

h.+ları 382, 385, 385

h.+larımız 385

h.+larına 383

h.+larında 385

h.+larının 384

h.+nın 385

h.+nın 411

halık:1.hamudun altından devenin arkasına uzatılan ortası delik keçe,süs örtüsü

h.+dı 47

halıpa:1.usta 2.üstat 3.dost,ahbap,arkadaş

h.+larımın 107, 360

h.+m 358

halıs:halis,katışıksız,saf

h. 220, 234, 345

halk:halk

h. 424

h.+a 14, 491

h.+ı 295

h.+ımın 190, 196

h.+ın 433

h.+ına 7

h.+ın 10, 12, 385

ham:deri

h.+ın 224

han:han,hakan

h. 131, 133, 134, 136, 141, 149, 162, 167, 168, 190, 196, 234, 237, 241, 246, 249, 250, 250, 250, 253, 254, 256, 256, 258, 261, 267, 268, 269, 272, 276, 279, 286, 288, 289, 293, 294, 296, 298, 300, 301, 301, 301, 301, 303, 305, 305, 305, 305, 306, 308, 309, 311, 314, 316, 317, 319, 320, 320, 322, 323, 325, 327, 327, 329, 332, 334, 335, 338, 341, 345, 350, 350, 356, 356, 356, 357, 362, 363, 363, 363, 366, 366, 366, 371, 376, 387, 394, 394, 398, 405, 406, 411, 416, 420, 420, 422, 423, 426, 428, 429, 430, 431, 433, 442, 446, 448, 448, 449, 457, 459, 460, 464, 466, 467, 467, 471, 471, 473, 474, 475, 476, 480, 481, 483, 483, 484, 485, 486, 493, 493, 493, 493, 493, 493, 493, 493

h.+a 101, 127, 130, 196, 301, 305, 315, 366, 382

h.+dan 136, 356, 366, 467, 478, 492

h.+dır 234, 404

h.+ı 194, 267, 315, 366, 368, 424

h.+ımız 404

h.+ımızıñ 229

h.+ıñ 59, 76, 76, 125, 129, 139, 139, 146, 162, 163, 192, 194, 194, 196, 218, 219, 219, 221, 229, 231, 234, 236, 239, 245, 249, 254, 257, 259, 260, 262, 262, 266, 270, 274, 286, 286, 292, 297, 297, 298, 298, 298, 301, 302, 302, 305, 315, 315, 331, 334, 336, 344, 345, 346, 352, 366, 366, 371, 381, 384, 385, 387, 418, 420, 421, 427, 434, 450, 462, 465, 468, 471, 479, 479

h.+ıñızıñ 228

h.+ıñka 263

h.+ları 302

h.+larına 292

h.+larını 262

h.+larınıñ 467

hanı: 1.hani, nerede 2.hadi, haydi

h. 32, 54, 55, 92, 96, 121, 121, 138, 285, 288, 297, 301, 304, 332, 447, 452

hapa: 1.kirli, pis 2.çöp

h. 256

haram: 1.haram 2.kanuni olmayan 3.pis, mundar

h.+a 150

harapçılık: talancılık

h.+a+(harapçılığa) 149

haray: yardım

h. 189

has: çok, pek, daha, iyice

h. 301, 309, 364

hasam: daha

h. 398

hasambeter: daha kötü, daha beter

h. 57

- hasap:hesap
h. 224, 494
h.+ı+(hasabı) 15
- hasapla:-hesaplamak
h.-p 15
- hat:1.mektup 2.yazı,not.kayıt
h.+da 22
- hatap: bilinmeyen
h. 285
- hav:seslenme
h. 84, 136
- hava:evet,tabii,elbette
h. 231, 252, 278, 284, 308, 405
- havva:evet
h. 289, 296, 410
- haybat:tehdit,gözdağı
h.+ı 394, 437
h.+ıñ 302
- hayınlık:hainlik
h.+ları 466
- hayır:hayır,iyilik
h.+ı+(hayrı) 38
- haysı:hangi
h. 93, 96, 128, 176, 176, 270, 281, 285, 351, 353, 366, 414, 457, 459
h.+nıñ 436
h.+ñızıñ 429
- hayvan:hayvan
h.+lara 193
- hazreti:efendimiz
h. 193
- hem:bile,dahi,de,da
h. 4, 9, 10, 12, 19, 19, 22, 22, 24, 27, 28, 32, 40, 40, 52, 53, 58, 59, 59, 71, 76, 76, 77, 78, 78, 78, 80, 88, 88, 114, 116, 119, 132, 136, 139, 139, 143, 145, 146, 148, 149, 149, 149, 149, 149, 149, 149, 153, 155, 159, 160, 162, 162, 162, 164, 185, 190, 191, 193, 193, 194, 194, 194, 194, 196, 219, 219, 220, 224, 224, 234, 253, 254, 256, 256, 258, 258, 278, 286, 287, 289, 289, 295, 296, 296, 297, 298, 298, 298, 298, 300, 300, 301, 302, 302, 302, 305, 305, 305, 305, 307, 313, 319, 320, 320, 320, 321, 327, 334, 345, 347, 347, 351, 358, 358, 358, 360, 363, 363, 364, 366, 370, 371, 375, 382, 383, 385, 393, 395, 400, 407, 410, 416, 417, 417, 420, 420, 422, 425, 427, 434, 436, 437, 446, 448, 457, 457, 459, 461, 462, 468, 470, 470, 471, 474, 475, 475, 477, 480, 485, 489, 491
- hemişe:devamlı,daima,sürekli,hep
h. 3, 9, 18, 29, 183, 285

- h.+kileri 57
 hemlâ:tehdit,hücum
 h.+niñde 52
 hemme:1.herkes 2.her,bütün,hep
 h. 29, 67, 68, 68, 94, 143, 259, 354
 h.+de 173
 h.+lerden 385
 h.+si 10, 17, 17, 57, 74, 136, 143, 171, 181, 427
 h.+sinden 166, 260, 464, 479
 h.+sine 76, 162, 302, 383
 h.+sini 20, 109
 h.+siniñ 34, 75, 157, 358, 478
 hemmâ:hep,herkes
 h.+miz 417
 h.+niñ 467, 469
 heniz:1.henüz,daha,şu ana kadar 2.hala şu anda
 h. 8, 100, 179, 185, 241, 387, 464
 h.+em 301, 365, 450
 heñ:melodi,motif,hava
 h. 13, 127, 149, 289, 305, 368, 368, 459, 459, 464, 464, 467
 h.+e 136, 305, 457, 459
 h.+i 196, 293, 391, 454, 455, 458
 h.+imiz 461
 h.+in 465
 h.+ine 437
 h.+ini 459
 h.+iniñ 10, 464
 h.+iñ 467
 h.+iñe 136
 h.+iñi 485
 h.+ler 6, 9, 62, 185, 194, 194, 442
 h.+lerden 459
 h.+lere 456
 h.+leri 40, 352, 442
 h.+lerine 447
 h.+lerini 73, 456
 h.+lerinizi 446
 hepbesiz:yaptığı işi beceremeyen
 h. 43
 her:her,hep
 h. 10, 35, 42, 85, 88, 128, 173, 234, 234, 258, 261, 265, 308, 347, 420, 425, 429, 467, 474
 hereketi:hazreti

- h. 187
hesip:seçkin,mümtaz
h. 425
hey:hey!
h. 32, 101, 136, 143, 149, 187, 193, 426
hezil:komik,latifeli,hoş
h. 12, 12, 14, 42, 131, 196, 424, 491
hezilleş:-komikleşmek
h.-ip 276
hezillik:mutlu,neşeli olma
h. 235
hä:evet,ha
h. 41, 293, 404
hāhak:haklı,doğru
h. 76
hālki:evvelki,önceki
h. 138, 332, 479
hāzir:şimdi
h. 14, 34, 41, 46, 46, 57, 73, 78, 116, 116, 190, 191, 195, 234, 265, 298, 301, 354, 355, 363, 364, 450, 459, 475
h.+den 176, 288, 289, 429
h.+in 254
h.+ini 352
h.+iñ 232
h.+ki 98, 272, 464, 467
h.+kisi 185
h.+kisini 117
hāzirlık:şimdilik
h.+çe 93
hı:kahkaha
h. 285, 285, 295
hıh:kahkaha
h. 275, 280, 285
hık:kahkaha
h. 275
hına:kına
h. 301
hınala:-kınalamak
h.-pdır 397
hırç:pişman olmak,darılmak
h.+ını 465
hırık hırka:parça parça
h. 298

hırlı: ağızdan doldurulan bir tür tüfek

h. 222

hıva: Hive

h. 285, 301

h.+nı 191

hıyal: hayal, hülya

h. 302, 368

h.+ım 407

h.+ından 135

h.+ını 125

hıyallan-: hayallere dalmak

h.-dı 357

hızmat: hizmet

h. 196

hiç: 1. hiç 2. hiçbir zaman asla

h. 34, 100, 100, 104, 173, 189, 190, 214, 254, 256, 258, 295, 296, 302, 353, 356, 359, 394

hiçbir: hiçbir

h. 29

h.+isinden 443

hil: 1. tür, çeşit 2. şekil, biçim

h. 149, 149

h.+i 296, 296, 298, 298, 302, 350

hilyelik: hilelik, kurnazlık

h. 149

hiy: hey

h. 219

hm: seslenme

h. 267, 272, 323

ho: 1. bu, şu, o 2. işte

h. 167

h.+ndan 345

hokran-: 1. alçak sesle kükremek 2. kendi kendine veya birine sövmek

h.-ıp 215

hotlum: hortum

h.+ı 397

hor: zayıf, cılız, kuru

h. 252

horcun: heybe, torba

h.+ı 139, 305

horla-: 1. zayıf düşürmek 2. cebretmek, zor kullanmak

h.-pyörsin 31

horlan-: horlanmak

- h.-ıp 193
 h.-yarka 194
 hormat:hürmet göstermek,saygı duymak
 h. 392, 392, 393
 h.+ımız 143
 hosdar:akraba,yakınlık
 h. 32
 h.+ı 34, 470, 471
 h.+ları 32
 hoş:1.hoş,iyi,güzel 2.tamam,peki
 h. 166, 297
 hov:arzu,istek,güç,kuvvet
 h. 136
 hovlı:avlu
 h.+nıñ 382
 h.+sına 219
 hovluk:-acele etmek,çabuk davramak
 h.-an+(hovlugan) 303
 h.-ıp+(hovlugıp) 464
 h.-ıpdı+(hovlugıpdı) 301
 hovul:acele
 h. 351, 357
 hovz:havuz
 h.+ıñ 382
 hökman:zorunlu,mecbur,mutlak
 h. 101
 hötde:yol,yöntem,çare
 h.+sinden 34
 höves:heves
 h. 20, 188
 hut:gerçekten
 h. 117, 153, 163, 360
 huzur:karşı,ön,huzur
 h.+ınıza 305
 hümet:-konuşturmak
 h.-ıp+(hümledip) 28
 hünär:sanat,meslek
 h.+ini 8
 hünärlik:sanatçılık
 h.+ine+(hünärligine) 385
 ıgtıyar:bir şeye olan hak,ihtiyar 2.izin,müsaade
 1.+ım 475
 1.+ıma 475

ihlaslı: gayretli, istekli, hevesli

1. 219

ılga-: koşmak

1.-makçı 254

1.-p 253, 254

ılham: esin, ilham

1. 185

ımkı: 1. ciddi 2. nihai, son 3. sürekli, aralıksız

1. 243

ınam: güven, itimat, inanç

1.+ı 73

ınan-: inanmak

1.-dı 320

1.-yandırlar 59

1.-yardı 18

1.-yardılar 155

1.-yârlar 398

ıncal-: ağrısı dinmek, rahatlamak, sakinleşmek

1.-ıp 80

ıncalı: rahat, sakin

1. 54, 386

ıncalıksızlan-: kaygılanmak, endişelenmek

1.-dı 301

ınha: işte

1. 366, 373

ısnat: masgara, rezil, şerefsiz

1. 190, 360

ıssı: sıcak

1. 382

ısılık: sıcaklık

1. 383

ışk: aşk, sevgi

1.+ına 42

ız: 1. iz, geri, art, arka 2. arka, eser

1.+ı 151, 157, 387

1.+ıma 98, 190, 194

1.+ımda 24

1.+ına 3, 97, 107, 134, 179, 189, 193, 228, 302, 302, 427, 441

1.+ında 467

1.+ından 32, 47, 171, 174, 179, 181, 254, 416, 471, 493

1.+ını 17

ızlı: arkalı

1. 416

- i:-imek
 i.-di 3, 3, 5, 7, 9, 12, 12, 42, 42, 57, 59, 59, 154, 162, 162, 179, 192, 301, 301, 354, 367, 459, 467
 i.-diler 12, 13, 13
 i.-dim 139, 139, 300
 iber-:göndermek,yollamak,sevk etmek
 i.-ipdiler 47, 380
 ibär-:göndermek
 i.-di 42
 iç:iç
 i. 297
 i.+i 5, 14, 136, 298, 413, 422
 i.+inde 7, 32, 32, 59, 128, 188, 191, 195, 199, 216, 347, 364, 366, 366, 382, 387, 394, 471
 i.+inden 72, 366, 385, 406, 450
 i.+ine 9, 59, 106, 181, 233, 263, 265, 347, 366, 397, 413
 i.+ini 28, 70, 143, 167, 178, 234, 262, 332, 351, 364, 366, 448, 485
 i.+ki 185
 iç-:içmek
 i. 342
 i.-en 442
 i.-ip 348
 i.-mekden 343
 i.-yärkä 187
 içeri:yaşanan yer,içeri
 i.+de+(içerde) 22, 29, 351
 i.+k 47
 için:1.candan,içten 2.dikkatle,özenle
 i. 225, 393
 için:için
 i. 366
 i.+de 58
 id-:itmek
 i.-ip 392
 idä-:araştırmak,bakmak,gözetmek
 i.-p 17
 ikä:ikiye
 i. 388, 469
 iki:iki
 i. 3, 8, 8, 11, 15, 15, 41, 43, 48, 59, 98, 127, 136, 136, 146, 148, 149, 187, 187, 190, 218, 219, 221, 221, 224, 235, 276, 289, 305, 305, 366, 391, 392
 i.+den 58, 97
 i.+mizi 493

- i.+nci 77
- i.+niz 425
- i.+si 43, 221
- i.+side 491
- i.+sine 98, 145
- ikinci:ikinci
 - i. 3
- ikircinlä-:treddüt etmek,şüphelenmek
 - i.-p 484
- ikirciñlenmä-:tereddüt etmemek,şüphelenmemek
 - i.-yer 190
- il+(1):ülke,memleket,halk
 - i. 7, 8, 483
 - i.+den 52
 - i.+i 34
 - i.+imi 475
 - i.+imin 300
 - i.+imiñ 358
 - i.+inden 189
 - i.+iñ 32, 194
- il+(2):elalem,başkası
 - i.+lerin 32
- ilat:ahali,halk,insanlar
 - i. 107
- ile:ile
 - i. 59, 134, 154, 371, 405, 405, 422
- ileri:1.ileri,ön 2.güney
 - i. 77, 148
 - i.+den+(ilerden) 461
- ilerilik:ileri
 - i.+ine(ilerlig.ine) 168
- ilki:1.önce,ilk 2.ilk defa 3.öncelikle,her şeyden önce
 - i. 10, 42, 46, 139, 146, 218, 243, 298, 301, 350, 358, 387, 427, 454
- ilme-:ilişmemek,yapışmamak
 - i.-di 223
- in:1.en 2.beden
 - i. 305, 358, 384
 - i.+im 136
- in-:inmek
 - i.-en 455
 - i.-ip 407, 437
- inañ-:inanmak
 - i.-yar 398

indel-:aramak,sorup soruşturmak

i.-mezden 256

indi:1.şimdi 2.yeniden,tekrar

i. 32, 32, 32, 51, 56, 73, 87, 100, 136, 157, 194, 226, 272, 298, 301, 315, 335, 351, 363, 393, 394, 446, 459, 461, 470, 485, 489, 490, 494

i.+ki 301, 302

ine:işte

i. 8, 10, 16, 59, 139, 143, 163, 187, 189,264, 296, 297, 305, 305, 412, 414, 427, 433

ini:kardeş

i.+si 165, 350

insan:insan

i.+a 193

iñ:en

i. 19, 42, 46, 139, 143, 143, 146, 163, 243, 285, 296, 300, 300, 350, 437, 459, 493

iñirdi:bağırıtı

i.+sine 40

iñkis:kuşku,şüphe,endişe

i.+e 340

ir-:yorulmak,bıkmak,usanmak

i.-di 357

iriz-:usandırmak,bıktırmak

i.-ipdi 234

isle-:istemek,dilemek

i.-yendir 258

i.-yänsiñ 366

i.-yär 352

isleme-:istememek,dilememek

i.-dim 296

islä-:arzu etmek

i.-ndir 455

iş:iş,çalışma

i. 42, 103, 116, 116, 118, 288, 289

i.+de 117, 121

i.+i 87, 187

i.+imizi 116

i.+inden 116

i.+ini 110

i.+iñ 98

i.+leri 149

i.+lerine 58

- i.+lerini 13
- işdâ:iştah
 - i.+si 349
- işik:1.kapı 2.eşik
 - i.+e+(işige) 254
 - i.+ine+(işigine) 218, 236
- işlen-:çalışmak
 - i.-ip 186
- it:köpek,it
 - i. 134, 190, 302, 302
- iy-:yemek yemek
 - i. 342
 - i.-ip 348, 371
 - i.-mek 343
 - i.-men 194
- iydir-:yedirmek
 - i.-cek 42
 - i.-ip 371
- ka:ki
 - k. 23, 470
- kabul:kabul
 - k. 10, 93, 98, 163, 190, 190, 233
- kak-:1.kakmak,çalmak,vurmak 2.çalmak,tıklatmak
 - k.-dı 449
 - k.-ıp 54, 437
 - k.-yardı 421
- kaka:baba,peder
 - k.+sı 43
- kakış:vuruş,kakış
 - k.+ına 437, 438
- kaklış-:1.değmek,dokunmak,temas etmek 2.sıyırmak
 - k.-mazdı 10
- kanagatlandırma-:memnun olmamak,yetinmemek
 - k.-dı 188
 - k.-yardı 100, 191
- karar:karar,kararlılık,sabır
 - k.+a 53, 305
- kasam:yemin,ant
 - k. 350
 - k.+ı 350
- kayıl:razı
 - k. 467
- keçeli:keçeli

- k. 19
- keçä:keçe
k.+niñ 53
- kel:uyuz,kel
k. 262
- kelte:kısa
k.+leriñ 15
- kem:kusur,noksan,eksiklik
k. 34, 192, 193, 343, 382
- kemän:eksik
k.+i 29
- kemsinme-:gücenmek,darılmak,kırılmak
k.-yär 394
- kemsiz:eksiksiz,kusursuz
k. 41, 366
- kere:defa
k.+m 88, 167, 167
- kerep:ağ
k.+leri 347
- kerkav:bir ağaç çeşidi
k. 186
- kes-:kesmek
k.-di 32, 109
k.-diler 83
k.-ip 365
- kese:1.yatay,yan 2.dış,dışarı 3.boydan boya,büsbütün
k. 191
k.+sinden 42, 263
- kesgitlilik:belirlik,açıklık
k. 361
- kesil-:kesilmek
k.-sin 466
- keyip:keyif,neşe,zevk
k. 446
- keyipsizlik:neşesizlik,keyifsizlik
k. 27
- keymir:Keymir
k. 149
- keymirkör:Keymirkör
k. 285
k.+inizin 285
- keyp:keyif
k. 301

- k.+i 25, 235, 276, 286
 k.+ine 301
 k.+leri 156
 keypsizlik:keyifsizlik
 k. 53
 kä:ya...ya,kah...kah
 k. 93, 173, 187, 190, 194, 301, 301, 302
 käm:kusur,noksan
 k. 458
 kämi:kusurlu
 k. 483
 kän:çok,fazla
 k. 15, 42, 47, 148, 185, 185, 294, 371, 440, 481
 k.+di 15, 479
 känlik:fazlalık
 k.+ini+(känligini) 350
 kär:iş,vazife,sanat
 k. 268
 k.+iniz 267
 käsä:fincan,kase
 k.+ni 394
 käte:bazen,zaman zaman
 k. 148
 käy:-paylamak,azarlamak
 k.-yardiler 43
 käyin:-sızlanmak,yakınmak
 k.-di 40
 käyye:-küfretmek,sövmek,azarlamak
 k.-mezdi 44
 kın:ağır,zor,güç
 k. 51, 260, 450
 kınlık:zorluk,güçlük
 k. 317
 ki:ki
 k. 73, 191
 kiçi:küçük,ufak
 k. 17, 57, 171
 kiçicik:küçücük,ufacık
 k. 289, 347, 364
 kim:kim
 k. 93, 136, 218, 229, 242, 246, 249, 270, 298, 336, 339, 366, 402, 414,
 415, 470
 k.+i 100, 350

- k.+in 187, 467
- k.+inden 189
- k.+iñ 258, 366, 448
- k.+kâ 250, 260
- k.+ler 57
- kimlik: kimlik
 - k.+ini+(kimligini) 192, 243, 243, 245, 247
- kiriş: 1.tel 2.kiriş
 - k. 42
 - k.+e+(kirşe) 451, 457
 - k.+ine+(kirşine) 449, 459
 - k.+ini+(kirşini) 12
 - k.+ler 222
 - k.+leri 222
 - k.+lerin 449
- kirpik: kirpik
 - k.+i+(kirpigi) 10
- kişi: 1.kişi 2.yabancı, başkası
 - k.+ñ 88
- kişne-: kişnemek
 - k.-yardı 195
- koşulma-: koşulmamak
 - k.-gıñ 493
- kov-: kovmak, kovalamak
 - k. 436
 - k.-ar 134
 - k.-ıñ 425
 - k.-malı 302
 - k.-sın 446
 - k.-up 302
 - k.-yar 439
- kovul-: kovulmak
 - k.-sa 220
- kovuş: kovuş
 - k.+ıña+(kovşıña) 149
- kök: 1.kök 2.neşeli
 - k.+i 187
- köklüg: 1.köklük 2.şenlik
 - k.+ine 286
- köleg: gölge
 - k.+e 59, 121
 - k.+esinde 382
- kömek: yardım, imdat, medet

- k. 211
köne: 1.eski 2.ihtiyar yaşlı
k. 22
köp:çok
k. 58, 58, 123, 150, 150, 311, 316, 365, 368, 368, 385, 422
k.+den 478
k.+di 52, 422, 427, 443
k.+dir 101, 194, 196
k.+isi 59, 99, 176
köpçilik:halk,kitleler
k. 154
köpek:köpek,it
k. 356
kör:kör
k. 262
köşeştir:-teskin etmek,yatıştırmak,sakinleştirmek
k.-ip 367
k.-mek+(köşeşdirmek) 57
köv:-kazmak
k.-mäge 143
kulan:kulan
k. 301
kuvvatlı:güçlü,kuvvetli
k. 6
kükür:-kükremek
k.-äp 373
külem:baş
k. 449
kümüş:gümüş
k. 53, 54, 391
kür:-toplanmak
k.-en 17
kürttür:-birden,aniden durmak
k.-ip 111
küsser:-kötü bir ruh haline girmek
k.-yär 298
küşt:satranç
k. 87
küti:kalın,hacimli
k. 250, 384
laayt:seslenme
l. 88
le:anlamı kuvvetlendirme

1. 92, 293
 leyli:sevgili
 1.+ni 366
 lâş:cansız vücut,ceset
 1. 204
 magnit:mıknatıs
 m.+lı 214
 magtımğulı:Türkmenlerin büyük şairi
 m.+nıñ 149
 mahal:1.zaman,an 2.devir,çağ
 m.+larında 8
 mahetdäl:zaman
 m. 476
 mahyet:önem
 m. 315
 maksat:niyet,maksat,murat,amaç,hedef
 m. 53
 makul:1.makbul,geçer 2.doğru,gerçek
 m. 96
 makulla:-onaylamak,tasdik etmek
 m.-dılar 99
 m.-p 334
 mal:mal,mal mülk
 m.+ına 366
 m.+lar 196
 manläy:1.alın,kafa 2.kader,şans
 m.+ını 404
 maña:anlam
 m. 143, 302, 321,350, 358, 360, 360, 375,414, 431, 433, 450, 481, 484
 marı:Türkmenistan'da bir bölge ismi
 m. 409
 m.+nı 191
 masgara:1.rezil olmuş,vicdansız 2.masgara
 m. 466, 481, 481
 masgaraçılık:rezil olma
 m. 358, 358, 360
 masgarala:-rezil etmek
 m.-cak 440, 490
 m.-mak 366
 m.-makıp+(masgaralamagıp) 460
 m.-p 162, 301
 m.-yın 162
 masgaralan:-rezil edilmek

- m.-magına 359
masgaralat:-rezil etmek
m.-ıp+(masgaraladıp) 134
masgaralay:-masgaralamak
m.-ıp+(masgarlap) 149
maslahat:öğüt,nasihat,tavsiye
m. 76, 86, 88, 136, 139, 143, 296, 305, 305
m.+da 77, 135
m.+dar 150
m.+ımız 76
m.+ını 59, 90, 163, 394
m.+ınızı 139
m.+ıñ 59
m.+larını 59, 62
maslahatlı:akıllı
m. 59
maşgala:aile
m.+sınıñ 32
mavut:çuha
m. 397
maza:zevk,haz,tat
m.+lı 243
mazalı:zevкли,tatlı
m. 405
mazut:mazot
m. 351
mecbur:mecburi,zorunlu
m. 194, 467, 493
mecburlık:mecburluk,zorunluluk
m.+da 484
men:ben
m. 32, 32, 32, 35, 54, 58, 73, 85, 95, 107, 107, 109, 110, 117, 120, 123, 123, 125, 139, 139, 153, 165, 190, 190, 192, 192, 193, 193, 194, 250, 270, 271, 271, 278, 284, 296, 296, 300, 302, 302, 305, 305, 345, 350, 350, 356, 358, 360, 360, 360, 360, 366, 376, 414, 416, 420, 425, 429, 454, 458, 475, 475, 475, 486
m.+den 24, 192, 433
m.+em 435
m.+i 95, 120, 190, 194, 196, 196, 228, 231, 245, 249, 302, 302, 363, 366, 366, 366, 366, 380, 466, 475, 475, 481, 493
m.+iñ 24, 41, 98, 138, 143, 187, 194, 194, 285, 287, 289, 289, 293, 296, 307, 310, 333, 345, 350, 356, 357, 360, 360, 366, 366, 366, 407, 429, 481, 481
m.+iñkem 333

- m.+ki 37, 378
meret:İslami takvimde sekizinci ay
m. 77, 79, 88
mergen:nişancı,atıcı
m.+lerden 185
mertlik:yiğitlik,mertlik
m. 52, 161, 170, 338
mesayı:özel
m. 301
mesele:mesele,sorun
m.+m 124, 125
meselem:örneğin,örnekle
m. 312, 314
meselâ:örnek
m. 100
m.+ñ 114
meşgul:meşgul
m. 42, 46
meydan:meşgul,alan,saha
m.+da 42
m.+ında 17
meyil:bir şeye olan heves
m. 350
mâlim:bilinen
m.+dir 76
mâmmetyar:İran hanı
m. 262, 305
märeke:kalabalık,insan sürüsü
m. 427, 443, 479
m.+den 10
m.+niñ 387
märekä:güruh
m.+ni 145
m.+niñ 468
mı:soru eki
m. 26, 26, 31, 59, 59, 59, 101, 101, 101, 107, 130, 130, 133, 135, 136,
143, 143, 149, 235, 274, 274, 302, 328, 336, 336, 360, 370, 404, 426, 470
m.+dı 352, 366
m.+dım 350
m.+dır 34, 479
m.+ka 41, 57, 254, 298, 302, 302, 366, 394, 455, 459, 470, 479
m.+kä 260, 260
mıhman:misafir

- m. 58, 59, 59, 91, 94, 267, 275, 280, 283, 295, 297, 301, 301, 301, 301, 302, 304, 342, 370, 371, 400, 414, 429, 429, 432, 481
- m.+ı 254, 256
- m.+ımız 295
- m.+ın 420
- m.+ına 279
- m.+ını 493
- m.+ınıñ 301
- m.+ıñ 233, 288, 301, 301, 451, 465
- m.+ıña 302
- m.+ıñı 422
- m.+larını 219
- mıhmanhana:misafirhane,otel
- m. 343, 346
- m.+sı 366
- mılkılla-:şır şır akmak
- m.-p 401
- mi:soru eki
- m. 47, 57, 57, 57, 59, 88, 101, 101, 110, 136, 139, 194, 234, 234, 247, 253, 275, 283, 293, 296, 302, 307, 360, 366, 372, 375, 383, 383, 404, 418, 418, 429, 463, 472
- m.+di 352
- m.+dim 32
- m.+dir 136
- m.+kä 57, 57, 190, 224, 250, 360, 366, 386, 394, 479
- m.+käm 484, 484
- milayim:sıcak,samimi,tatlı
- m. 370
- min:bin
- m. 98, 417
- min-:binmek
- m.-ip 87
- m.-meli 101
- m.-meyänligine 40
- m.-mändi 216
- mindir-:bindirmek
- m.-ip 190, 302
- minnetdar:minnettar
- m.+dı 41
- minut:dakika
- m.+larça 266
- miñ-:binmek
- m.-ip 107

- molla:molla,din adamı
m.+sı 150
- möhüm:mühim,önemli
m.+iñi 305
- möler:-:fırlamak,açılmak,çıkmak(göz için)
m.-di 301
- mu:bu
m. 398
m.+nça 351
m.+nda 295, 440, 459
m.+ndan 70, 125, 136, 152, 196, 220, 258, 291, 360, 366
m.+nı 32, 136, 176, 194, 302, 302, 302, 302, 305, 405, 448, 462
m.+nıñ 7, 29, 56, 65, 101, 121, 123, 147, 193, 196, 302, 302, 347, 366, 448, 450, 457, 458
m.+ña 23, 27, 136, 235, 358
- murt:bıyık
m.+ı 298
m.+ını 102, 115, 145, 407
m.+ıñ 479
- mümkün:mümkün
m. 479
- nagış:süs,motif
n.+ları 383
n.+larına 265
- nagışlan:-:süslemek,nakış işlemek
n.-an 263
- nahar:yemek,aş
n. 42
n.+dan 348
- nalet:beddua,ilenç
n. 196
- namartay:namert gibi
n. 36, 88
- namıs:1.namus 2.ayıp,yüzkarası
n. 173, 444
- nar:1.nar 2.ateş,alev
n. 437, 439, 454, 455
- nazar:nazar,nakış,bakma
n. 301
- nci:sıra sayı sıfatı
n. 494
- ne:ne
n. 51, 73, 280, 285, 366

nebsi:nefis,kendi

n. 370, 377

nedir:Nadir Şah

n. 285

nemä:ne

n. 224

neneñ:nasıl

n.76, 187, 374, 475, 475

nere:neresi

n.+lere 385

netcek:ne yapacak

n.+kâ 427

netice:sonuç,netice

n. 442

neticä:sonuç

n. 261, 366

nä:ne

n. 29, 42, 118, 173, 290

n.+deli 209

n.+der 358, 358

n.+m 93

näçe:ne kadar,kaç

n. 149, 185, 189, 352, 429, 442

näder:ne yapar

n.+kâ 386

nähili:nasıl,ne kadar,ne gibi

n. 10, 59, 80, 100, 114, 143, 145, 154, 162, 170, 170, 190, 190, 196, 196, 234, 235, 256, 297, 299, 302, 305, 310, 315, 350, 359, 359, 379, 385, 427, 427, 450, 459, 487

nälet:lanet,beddua

n. 368

näme:1.ne 2.nasıl,hangisi

n. 23, 24, 26, 31, 31, 38, 41, 46, 57, 57, 88, 92, 93, 95, 98, 121, 121, 121, 128, 135, 138, 139, 145, 153, 168, 173, 173, 189, 192, 194, 218, 224, 234, 247, 247, 250, 256, 267, 277, 286, 288, 298, 301, 301, 301, 301, 302, 302, 302, 302, 302, 315, 315, 322, 327, 332, 335, 337, 351, 358, 360, 360, 360, 364, 366, 366, 366, 383, 383, 394, 394, 418, 443, 448, 457, 458, 459, 460, 472, 476, 478, 479

n.+de 24, 234

n.+den 350

n.+dir 298, 370, 438, 467

n.+ler 312, 314

- n.+ni 366
- n.+siniñ 449
- nāmā:ne
 - n. 234
 - n.+denkä 360
 - n.+ni 46, 256, 256
- nārazıçılık:razı olmama
 - n. 123, 432
 - n.+lar 179
- nārıza:rızasız
 - n. 233
- nāt:-ne yapmak
 - n.-cegi 173
 - n.-cegini 173
 - n.-melidigini 302
 - n.-sem 458
- nāz:naz
 - n.+ini 4
- nire:nereye
 - n. 32, 182, 301
 - n.+de 14, 467
 - n.+den 187, 225, 227, 465
 - n.+lerde 47
- nirā:neresi,nere
 - n. 129, 184, 210, 225, 361
 - n.+dir 363
- niyet:niyet,amaç
 - n. 218, 329
 - n.+ini 422
 - n.+iñ 366
 - n.+lerini 344
- nokat:nokta
 - n. 180
- nomay:keskin
 - n. 274
- nöker:asker,hizmetçi
 - n. 236, 241, 243, 248, 256, 301, 301
 - n.+i 219
 - n.+ine 253
 - n.+iniñ 239, 250, 254
 - n.+leri 134, 221
- nurberdi:Nurberdi Han
 - n. 263

ña:ne

ñ. 398

o:o

o. 39, 167, 358

o.+na 32, 40, 78, 139, 148, 218, 234, 253, 348, 363, 368, 393, 394, 398, 438, 443, 467, 470, 471, 471, 471

o.+nda 32, 32, 46, 57, 57, 82, 84, 84, 86, 90, 103, 110, 120, 120, 136, 137, 153, 159, 163, 165, 170, 214, 253, 270, 285, 288, 292, 301, 302, 302, 305, 308, 331, 332, 333, 337, 341, 347, 350, 350, 350, 350, 358, 358, 360, 366, 373, 380, 422, 425, 425, 426, 427, 429, 436, 439, 440, 453, 463

o.+ndakını 358

o.+ndan 27, 71, 76, 132, 241, 243, 288, 297, 298, 335, 365, 375, 474

o.+ndanam 298

o.+ndañ 332, 333

o.+nä 134

o.+nı 3, 3, 3, 6, 12, 15, 20, 27, 36, 42, 46, 78, 136, 136, 146, 149, 176, 178, 179, 188, 215, 223, 234, 234, 243, 243, 289, 296, 319, 327, 336, 345, 345, 347, 350, 366, 371, 387, 392, 396, 425, 427, 439, 450, 455

o.+nıñ 4, 5, 7, 8, 9, 9, 9, 10, 12, 12, 13, 15, 17, 20, 22, 25, 27, 32, 32, 32, 32, 34, 34, 40, 40, 40, 40, 41, 45, 46, 48, 49, 52, 53, 72, 73, 78, 78, 80, 83, 87, 87, 93, 102, 102, 105, 111, 125, 128, 130, 136, 143, 143, 145, 145, 145, 145, 148, 149, 157, 162, 162, 163, 163, 165, 168, 170, 170, 170, 171, 173, 173, 174, 176, 179, 181, 183, 185, 185, 185, 186, 190, 190, 192, 193, 194, 194, 195, 196, 214, 220, 221, 221, 222, 223, 223, 224, 224, 224, 228, 231, 235, 241, 242, 245, 247, 258, 259, 260, 262, 263, 263, 265, 272, 276, 278, 296, 298, 298, 298, 301, 301, 301, 301, 301, 301, 301, 302, 314, 317, 320, 326, 327, 334, 338, 345, 350, 350, 351, 351, 351, 352, 355, 356, 356, 356, 358, 359, 363, 364, 364, 365, 366, 367, 370, 379, 383, 385, 392, 394, 395, 395, 401, 411, 420, 420, 422, 425, 425, 427, 429, 437, 437, 439, 448, 449, 449, 450, 452, 454, 455, 455, 457, 459, 459, 459, 459, 466, 467, 469, 470, 471, 471, 471, 474, 475, 475, 479, 479, 481, 484, 486, 493

o.+nıñka 263

o.+ña 9, 19, 23, 30, 32, 32, 33, 40, 41, 42, 43, 44, 44, 46, 47, 128, 139, 149, 173, 173, 185, 194, 216, 218, 243, 254, 256, 261, 272, 315, 354, 358, 393, 457, 464

o.+ñı 46, 180, 186, 191, 195

oba:köy

o. 3, 19, 36, 51, 52, 163, 180, 192

o.+da 26

o.+dan 3, 3, 15, 15, 52, 265

o.+lar 196

o.+larımıza 345

o.+larından 190

- o.+larını 17
- o.+m 296
- o.+mıñ 139, 192, 350, 366
- o.+mızda 305
- o.+mızdan 187
- o.+nıñ 17, 19, 42, 47, 49, 57, 58, 75, 101, 171, 173
- o.+ñ 194
- o.+sı 17, 19, 88, 189
- o.+sına 3, 16
- o.+sında 14
- o.+sından 3, 15, 17
- o.+sınıñ 3, 17, 162, 189, 214
- o.+ya+(oba) 3
- obaçılık:köy toprağı
 - o. 167
- od:ateş
 - o.+a 358
- odun:odun
 - o.+a 42, 170
- ogul:erkek çocuk
 - o. 43
 - o.+andı+(oglandı) 45
 - o.+ı+(oglı) 43
 - o.+ınıñ+(oglının) 87
- ogulan:erkek çocuk
 - o.+ları(oglanları) 42
- ogurla-:hırsızlık yapmak,gizlice almak
 - o.-p 42
- ok:ok
 - o. 190, 437
- oka-:okumak
 - o.-p 344
 - o.-rlar 368
- okaran:iç
 - o.+ı 145
- okla-:sallamak,atmak
 - o.-nan 466
 - o.-r 134
- ol:o
 - o. 5, 6, 7, 8, 9, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 17, 18, 18, 20, 20, 21, 22, 24, 27, 30, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 34, 34, 35, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 44, 46, 46, 46, 48, 49, 51, 52, 52, 52, 73, 73, 76, 76, 78, 78, 80, 81, 85, 88, 89, 93, 97, 98, 100, 100, 102, 104, 115, 116, 122, 125, 135, 136, 136, 143, 146, 148,

148, 148, 149, 162, 163, 163, 166, 167, 167, 169, 172, 173, 175, 177, 179, 180, 181, 186, 188, 189, 190, 190, 190, 190, 191, 191, 192, 192, 194, 196, 214, 217, 234, 234, 239, 242, 243, 244, 249, 250, 250, 253, 254, 256, 256, 263, 265, 265, 272, 273, 276, 277, 285, 285, 285, 285, 285, 286, 290, 293, 293, 297, 298, 298, 298, 301, 301, 301, 301, 301, 302, 305, 315, 315, 320, 327, 343, 345, 347, 347, 348, 350, 351, 352, 352, 355, 356, 356, 356, 357, 358, 360, 360, 363, 364, 365, 365, 366, 368, 370, 371, 373, 373, 374, 377, 382, 385, 385, 394, 394, 398, 399, 400, 404, 410, 420, 420, 421, 424, 425, 427, 430, 442, 442, 444, 444, 449, 449, 450, 451, 456, 457, 457, 459, 459, 459, 460, 461, 464, 467, 467, 469, 471, 473, 475, 478, 478, 480, 483, 493

ol-

o.-up 42, 52, 71

olar: onlar

o. 15, 57, 58, 58, 59, 59, 59, 61, 70, 80, 107, 114, 145, 160, 171, 176, 192, 192, 194, 216, 223, 225, 229, 230, 254, 359, 359, 385, 387, 393, 411, 467, 468

o.+a 18, 383, 385, 416

o.+dan 29, 100, 226

o.+ı 166, 196, 383

o.+ıñ 19, 58, 59, 74, 75, 91, 128, 154, 156, 162, 179, 186, 187, 192, 192, 194, 196, 221, 233, 254, 277, 301, 382, 383, 384, 385, 385, 385, 385, 427, 443, 490

omza-:yüklenmek, dayanmak

o.-dı 77

on: on

o. 15, 167, 173, 173, 256, 291

o.+dan 25

o.+larça 217

o.+yança 102

onsoñ: daha sonra, biraz sonra

o. 3, 25, 40, 49, 53, 78, 104, 126, 127, 142, 143, 146, 166, 167, 168, 188, 194, 218, 218, 221, 223, 236, 250, 253, 295, 300, 302, 305, 313, 315, 320, 336, 343, 351, 358, 360, 416, 416, 422, 427, 427, 432, 436, 446, 451, 457, 462, 463, 465

o.+am 98, 149, 366

onsuz: onsuz, o olmadan

o. 132

oñ: iyi, güzel

o. 261

o.+lı 223

oña: ona

o. 256

oñaysız: isteksiz, izinsiz

- o. 366
- oraz:özel isim
 - o. 148
- orta:orta,merkez
 - o. 12, 30, 78, 83, 86, 88, 90, 93, 96, 173, 297, 417, 420, 477
 - o.+da 145
 - o.+sında 53
- ortak:beraber
 - o.+ı 382
- ortara:bir şeyin ortası
 - o.+sındaki 382
- ot:1.ateş 2.ateş etmek
 - o. 216, 331
 - o.+a 42
 - o.+ını 194
- otag:oda
 - o.+ında 234
 - o.+ından 366
 - o.+ınıñ 236
- otır:otur
 - o. 27, 54, 265, 298, 394
 - o.+lar 468
- otır-:oturmak
 - o. 19, 22, 46, 100, 365
 - o.-dı 234, 448
 - o.-dılar 468
 - o.-dım 371
 - o.-ında 366
 - o.-ka 194
 - o.-lar 384
 - o.-sıñız 26
- otur-:1.oturmak 2.sürerlik bildiren yardımcı fiil
 - o. 36, 412, 412, 472, 474, 474
 - o.-akada+(oturagada) 53
 - o.-alı 121
 - o.-an 5, 6, 10, 12, 15, 19, 77, 102, 145, 148, 151, 186, 194, 235, 236, 286, 304, 315, 366, 366, 385, 387, 425, 426, 427, 437, 469
 - o.-anda 170
 - o.-andan 366
 - o.-andır 14, 449
 - o.-anı 365
 - o.-anına 470
 - o.-anından 115, 299

o.-anlar 58, 70, 94, 112, 121, 292, 334, 368, 386, 443
 o.-anlara 286, 416, 428, 436
 o.-anlardan 343
 o.-anları 298
 o.-anların 99, 135, 143, 253, 302, 416, 470
 o.-anlarına 301
 o.-anlarını 32, 302
 o.-anlarını 76, 466
 o.-anlığından 395
 o.-anlığını+(oturanlığını) 27
 o.-ar 173, 475
 o.-ayın 475
 o.-aysa 141
 o.-cak 187, 412
 o.-dı 39, 62, 125, 192, 361, 367, 413, 442, 461, 467, 467, 485
 o.-dık 305
 o.-dılar 334
 o.-gın 167
 o.-ıbermeli 347
 o.-ın 73, 267, 288
 o.-iñ 55, 270
 o.-ıp 13, 57, 116, 214, 351, 368, 383, 385, 422, 439, 473
 o.-ıs 51
 o.-ışında 394
 o.-ışını 139
 o.-maga 384, 475
 o.-magı 260
 o.-magın 316
 o.-magından 246, 478
 o.-mak 32, 136, 450, 469
 o.-maklığı 145, 266
 o.-maklık 147, 258
 o.-malı 356, 364, 366
 o.-manıñ 315
 o.-maz 234, 366
 o.-mın 135
 o.-sa 42, 458
 o.-sak 149
 o.-salar 457
 o.-sam 194
 o.-şa 386
 o.-up 385
 o.-yan 13, 17, 234

- o.-yanlığını 263
- o.-yardı 420
- o.-yarlar 61
- o.-yardı 148
- oturdıl:-oturtulmak
 - o.-an 437
 - o.-ıpdı 427
- oturıl:-oturulmak
 - o.-anlar 152
 - o.-ıp 222
- oturış:oturuş
 - o.+ı 273
 - o.+ı+(oturşı) 19, 27
 - o.+ıdı 273
 - o.+ıdı+(oturşıdı) 27
 - o.+ına+(oturş.ına) 50
 - o.+ında+(oturş.ında) 268
 - o.+ında+(oturşında) 22
 - o.+ından+(oturşından) 25, 27
 - o.+ları 467
 - o.+larına 490
- oturma:-oturmamak
 - o.-cagı 76
 - o.-dı 298
- oturt:-oturtmak
 - o.-ar+(oturdar) 146
 - o.-ayın+(oturdayın) 366
 - o.-cagiñ 366
 - o.-dılar 385
 - o.-ıp+(oturdıp) 366
 - o.-yan+(oturdyan) 366
- otuz:otuz
 - o. 46, 170
 - o.+dan 4
- ov:-ovmak
 - o. 358
- ovadan:güzel,hoş
 - o. 259
 - o.+ıñı 425
- oval:eninde
 - o.+ından 103
- ovram:parça parça olmak
 - o. 358, 358

- ovsun:büyü
 o. 437
 o.+ı 464
- oy-:kazımak
 o.-a 355
- oyan-:uyanmak
 o.-dı 355
- oyla-:düşünmek
 o.-p 449
 o.-sa 449
 o.-yanıñı 46
- oylan-:düşünmek
 o.-ar 103
 o.-dı 459
 o.-dık 103
 o.-ıp 23, 41, 101
 o.-ıpdı 53
 o.-yar 46, 459
- oylanıl-:düşünülmek
 o.-ıp 406
- oyna-:oynamak
 o.-makdan+(oynamakdan) 87
 o.-p 315
 o.-sa+(oynasa) 42
- oynat-:oynatmak
 o.-ıp+(oynad-ıp) 6
- oyun:1.oyun 2.şaka,espri
 o. 135
 o.+dan 286
 o.+ı+(oynı) 439
- ozal:daha önce,daha evvel
 o. 168, 216, 217, 272, 291
 o.+am 32, 78, 122
 o.+dan 76
 o.+ındanam 32
 o.+k1 57
 o.+lar 57, 58
- ozalam:çok önce
 o. 48, 320, 457, 471
- ozalkı:önceki,evvelki
 o.+lığına 136
- ozara:gizli
 o. 386

öcükdir:-birine karşı kışkırtmak,üzerine saldırtmak

ö.-ip 493

ökde:usta,mahir,becerikli

ö. 320

ö.+sin 447

ökün:-pişman olmak

ö.-endir 224

ö.-yân 58

ökünç:pişmanlık

ö.+i+(ökünci) 190

öl:-ölmek

ö.-mez 368

ö.-mâdır 31

ö.-üm 450

ölmä:-ölmemek

ö.-siñ 11

ölüg:cansız

ö.+si 351

ölüm:ölüm

ö.+i 368

ömür:1.ömür,hayat 2.ömür boyu,daima

ö.+inde+(ömrinde) 8, 301

ön:ön

ö.+ime 350

ö.+inden 459

ö.+ine 145

ö.+ini 365

ö.+ündeñ 393

ön:-bitmek,yetişmek,doğmak

ö.-üp 185, 475

önki:önceki

ö.+den 73

ö.+deñ 395

öñ:1.ön,ön taraf 2.ilk 3.önce

ö.+e 46, 178

ö.+i 191, 254

ö.+inde 130, 139, 332, 469, 486

ö.+inden 30, 167, 218, 219, 455

ö.+ine 41, 151, 301

öñki:önceki,evvelki

ö. 29

öñkilik:ilk

ö.+ine+(öñkiligine) 29

- öñür:-bağırmaq
 ö.-ti 52
- örän:çok,fazla
 ö. 8, 17, 51, 53, 170, 222, 260, 272, 320, 361, 386, 393, 408, 416, 437
- örk:ip,bağ,örük
 ö.+i 183
- ös:-büyümek,yetişmek
 ö.-en 185, 475
 ö.-megi 359
- öt:safra,öd
 ö. 493
- öt:-geçmek
 ö.-en 59, 181, 355, 364, 371
- ötägit:-çok fazla gıtmek
 ö.-mek 345
- ötünç:özür
 ö. 230
- övez:ödünleme,tazminat
 ö.+e 211
- övrül:-çevrilmek,dönmek
 ö.-en 30
 ö.-ip 189
- övün:-kendi kendini övmek
 ö.-mäge 385
- övür:-çevirmek,döndürmek
 ö.-di 228
- öy:ev
 ö. 29
 ö.+de 14, 21, 351, 383, 385
 ö.+den 3
 ö.+e 3
 ö.+i 5, 10
 ö.+imize+(öymize) 17
 ö.+in 39
 ö.+iniñ 5
 ö.+iñ 30, 41, 47, 53, 128
 ö.+lerde 42
 ö.+leri 19
 ö.+lerinde 181
 ö.+lerinden 42
 ö.+lerine 12
 ö.+lerini 42
 ö.+leriniñ 19

- ö.+leriñ 17, 19, 19
 ö.+leriñe 20, 21, 166
 ö.+leriñi 58
 öycüg:yuva
 ö.+ini 128
 öykelet-:gücenmek,darılmak
 ö.-dim 192
 öykeli:gücenen
 ö. 24
 öykün-:özenmek,benzemek
 ö.-ip 9
 öyt-:düşünmek,sanmak,zannetmek
 ö.-üp+(öydüp) 455
 ö.-yardı+(ödyardı) 420, 439
 ö.-yärler+(ödyärler) 57
 ö.-yärsiñ+(ödyärsiñ) 173
 öytme-:düşünmemek
 ö.-yardı 398
 öz:kendi
 ö. 3, 3, 3, 9, 9, 17, 18, 19, 34, 40, 40, 42, 42, 42, 42, 51, 58, 62, 86, 88,
 90, 120, 121, 122, 122, 134, 154, 162, 162, 162, 163, 166, 171, 178, 181, 189,
 190, 190, 191, 192, 194, 195, 220, 234, 239, 245, 249, 250, 262, 271, 272, 275,
 278, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 302, 305, 355, 357, 358, 360, 360, 363, 366,
 366, 366, 383, 383, 384, 385, 385, 385, 387, 393, 394, 394, 420, 420, 422, 437,
 446, 448, 457, 459, 466, 466, 467, 467, 475, 475
 ö.+i 29, 40, 42, 73, 75, 87, 98, 134, 170, 173, 185, 189, 224, 234, 236,
 245, 249, 250, 252, 266, 298, 301, 302, 351, 357, 425, 433, 437
 ö.+im 125, 153, 302, 305, 360
 ö.+imi 251
 ö.+imin 107
 ö.+in 50, 190
 ö.+inde 153, 232, 254, 493
 ö.+inden 9, 12, 192, 298, 355, 394
 ö.+ine 7, 9, 22, 29, 49, 76, 186, 260, 301, 356, 371, 375, 385, 386, 398,
 444, 448, 457, 458, 459, 461, 478
 ö.+ini 7, 17, 17, 18, 146, 162, 179, 189, 191, 241, 298, 438, 443, 460,
 463
 ö.+iniñ 8, 8, 9, 9, 41, 41, 46, 63, 125, 149, 162, 162, 163, 173, 179, 181,
 191, 192, 217, 233, 241, 246, 256, 256, 262, 265, 297, 298, 315, 332, 347, 351,
 363, 366, 371, 385, 395, 395, 422, 425, 429, 437, 437, 464, 482, 484, 484
 ö.+iniz 436
 ö.+iniziñ 143, 305, 414
 ö.+iñ 378, 430

- ö.+iñi 31
- ö.+leri 154
- ö.+lerinden 447
- ö.+lerine 145, 145, 214
- ö.+lerini 6
- ö.+leriniñ 59, 59
- ö.+leriniñkini 59
- özara:kendi içinde,kendi arasında
- ö. 443
- özdenduş:akran,yaşıt
- ö. 107
- özge:1.başka,başkası 2.yabancı
- ö.+leri 171
- paki:temiz
- p. 397
- palan:eşeğin semeri
- p. 345
- p.+ınıñ 391
- palla:-esnemek
- p.-dı 306
- parh:fark,ayırım
- p.+ı 159
- pata:dua
- p. 157, 360
- p.+sını 107, 358
- pel pelleş:-havada kanat gerip durmak
- p.-yän 186
- perde:1.perde 2.bölüm
- p.+den 438
- p.+lerinden 464
- p.+si 260
- p.+sine 449
- pereñistan:Prenistan
- p.+a 385
- peyda:yarar,fayda
- p. 51, 366
- peydalan:-yararlanmak,faydalanmak
- p.-ıbermegimiz 149
- p.-ıp 459, 464
- peydalı:faydalı
- p. 149
- päkize:temiz,güzel
- p. 192

- pāl:niyet,fikir,kasıt
p.+ime 458
- pāsgel:engel
p. 145
- pıçak:bıçak
p. 224
- pıgamber:peygamber
p.+i 193
- pıllı:destek
p. 465
p.+sı 465
- pışırdaş:-fısıldaşmak
p.-aryarlar 386
p.-dılar 443
- pikir:düşünce,fikir
p. 34, 46, 48, 162, 163, 188, 286, 298, 302, 336, 346, 349, 352, 360, 364, 385, 394
p.+e+(pikre) 250
p.+i 181, 181, 347, 459
p.+inden 162, 192, 385
p.+ine 122, 332
p.+ini 48, 49, 192, 195, 303, 367, 369
p.+iniñ 163
p.+ler 360
p.+lere 360
p.+leri 190, 355
p.+lerini 186
- pikirlen:-düşünmek
p.-di 24, 315, 315, 438
p.-dirdi 450
p.-ip 194, 299
p.-ipdi 53
p.-meginden 449
p.-mäge 457
p.-yär 457, 459
- pikirli:düşünceli
p. 259, 393
- pikr:fikir
p.+e 29
- pil:fil
p.+in 397
- pişye:hüner
p.-si 87

- piti: 1. tencere 2. etli, nohutlu bir çorba
 p. 348
- povest: uzun hikaye
 p. 2
- poz-: bozmak
 p.-ardı 42
 p.-dı 48, 145, 266, 369, 469
 p.-uk 446
 p.-yan 195
- pozulma-: bozulmamak
 p.-yar 394
- pugta: sert, katı, sağlam
 p. 51, 53, 59, 163
- pugtala-: sağlamlaşmak
 p.-malı 350
 p.-p 152
- pugtalaşdır-: sağlamlaştırmak
 p.-dı 287
- pukara: 1. yoksul, fakir 2. yoksul, çaresiz
 p.+lar 12
- pul: para
 p. 12, 86, 305
 p.+dan 59, 139, 224
- pullı: paralı
 p. 13
- pürkül-: saçılmak
 p.-en 265
- rahat: rahat, huzur
 r. 358
- rasla-: rastgelmek
 r.-dı 463
- razayat: rivayet
 r.+lar 185
- razı: razı, memnun
 r. 86, 155
- razılaş-: memnun olmak
 r.-andırlar 145
 r.-maz 59
- razılaşar: razı olan
 r. 59
- razılaşma-: memnun olmayan
 r.-sañ 82
- razılık: razılık, memnunluk

- r.+iñ+(razılığıñ) 97, 145
 reñk:1.boya 2.renk
 r.+i 298
 rugsat:izin,ruhsat
 r. 236, 486
 ruh:ruh
 r.+ı 12, 358, 395
 r.+ını 190, 394
 s:s
 s. 237, 237
 sabır:dayanma gücü,sabır
 s.+ı+(sabır) 254
 sabırsızlık:tahammülsüzlük
 s. 363, 479
 sada:yalın,sade,basit
 s. 260
 sag:sağ,sağlam,iyi
 s. 31, 47, 47, 76, 95, 100, 173, 188, 430, 438, 443, 457, 467, 467, 492
 sagat:saat
 s.+iñ(sagadıñ) 216
 saglık:sağlık
 s. 31
 sakgal:sakal
 s. 77
 s.+ı 148, 148, 297, 301
 s.+ını 269, 297, 397
 s.+ınıñ 145
 sakla-:1.elinde tutmak 2.durdurmak,bekletmek 3.koymak 4.yaşatmak,beslemek
 5.korumak
 s.-dı 75
 s.-dılar 221
 s.-p 61, 90, 134, 179, 183
 s.-yan 190
 s.-yanıñızı 305
 s.-yanlığını 143
 saklan-:bk. sakla-
 s.-ıp 70
 sal-:1.yapmak,kurmak 2.içine koymak
 s.-aga 302
 s.-ar 358
 s.-arın 358
 s.-aysa 394
 s.-dı 150, 298, 334, 429, 449, 465

- s.-ip 134, 145, 157, 192, 302, 406, 449, 451, 467
s.-man 301
s.-sada 196
s.-yar 457, 478
salam:salam,merhaba
s.+ı 22
salamlaş:salamlaşmak
s.-anıñdan 258
salavmaleyküm:erkeklerin kullandığı selamlaşma sözü
s. 400, 401
salayma:yapamama
s.-sa 190
salgı:bir yer sorulduğunda alınan bilgi
s. 168, 218
salgım:yanıltıcı görüntü,serap
s. 17
salgın:serap
s.+ı 298
salım:an,vakit
s. 145, 188, 383
salır:bir Türkmen oymağının adı
s. 191
sallan:-1.asılı durmak,asılmak 2.sarkmak 3.salınarak yürümek
s.-ip 397
sallançak:salınacak
s.+dan 465
samsık:ahmak,aptal
s. 302
san:1.sayı,adet,miktar 2.sayı sıfatı 3.nüfuz,etki
s.+ı 15, 127, 136, 149, 219, 235, 289, 305, 305
s.+ıñ 59
s.+ısı 392
sana: sana
s. 417
sana:-saymak
s. 71, 76, 238
s.-p 57, 316
sap:1.saf 2.sap tutacak yer 3.hile,oyun
s. 493
s.+ınıñ 391
sapar:kere,kez,defa
s. 8
saplı:saplı

- s. 224
- sarı:sarı
- s. 20
- sarıg:bir Türkmen boyunun adı
- s.+ı 191
- sars-:sarsılmak,titrelemek
- s.-man 46
- sat:satmak
- s.-ın 44, 88, 250
- s.-yan 145
- sayla:saymak
- s.-p 8, 415, 425
- saylama.seçkin
- s. 300, 300, 302, 302, 420, 420
- saylan:sayılmak
- s.-ıp 385
- saz:1.saz,müzik,ezgi 2.düzgün
- s. 7, 9, 10, 12, 13, 13, 14, 18, 32, 54, 57, 57, 60, 62, 80, 107, 143, 143, 143, 143, 193, 263, 293, 302, 305, 305, 305, 307, 321, 339, 350, 350, 350, 356, 360, 360, 366, 367, 367, 371, 386, 395, 398, 404, 425, 426, 427, 450, 464, 467, 477, 486, 490, 492
- s.+a 194, 320
- s.+dı 41
- s.+dır 305
- s.+ı 143, 305, 467
- s.+ımı 149
- s.+ımıza 173, 173, 360, 360
- s.+ımızı 59, 131, 134, 481
- s.+ına 190, 467
- s.+ını 10, 57, 58, 59, 395, 425
- s.+ınıñ 13
- s.+ıñ 64, 330, 408
- s.+ıña 133
- s.+larını 154, 359
- s.+larınıñ 154, 162, 359
- sazanda:müzisyen,çalgıcı
- s. 3, 7, 12, 14, 16, 29, 41, 41, 42, 53, 57, 60, 62, 106, 112, 123, 136, 143, 153, 164, 178, 214, 218, 257, 262, 271, 277, 298, 299, 301, 305, 305, 320, 331, 333, 344, 346, 351, 360, 361, 367, 372, 381, 385, 387, 394, 400, 410, 414, 416, 446, 448, 452, 458, 459, 459, 464, 467, 477, 482, 483, 485
- s.+darın 302
- s.+dı 7
- s.+dır 374

- s.+dırın 301
s.+lar 424
s.+larından 156
s.+larını 59, 171, 176
s.+larınızıñ 409
s.+mızı 59
s.+nı 157, 219, 236, 343, 385, 386, 440, 448
s.+nıñ 4, 17, 48, 160, 181, 221, 267, 274, 298, 332, 357, 368, 369, 370, 375, 408, 421, 422, 461, 462, 467, 483
s.+sı 483, 483
s.+sıdırın 271, 275, 278, 283, 284, 302, 356, 420
s.+sına 395
s.+sını 51, 52
sazandalık:müzisyenlik
s. 358
s.+dır 268
s.+ı+(sazandalığı) 7, 191, 437, 448
s.+ım+(sazandalığım) 318
s.+ıma+(sazandalığıma) 305
s.+ını+(sazandalığını) 436
sebâp:neden,sebep
s.+i+(sebâbi) 7
s.+ini+(sebâbini) 194
s.+kâr 41
sek-:yürümek,ayak basmak,varmak,gelmek
s.-ip 375
seki:oturacak veya yatacak yer
s.+niñ 382, 382, 386
sekiz:sekiz
s. 45, 51
semel-:çörmek
s.-ip 469
semiz:şişman
s. 397
sen:sen
s. 31, 34, 34, 35, 43, 43, 47, 51, 51, 86, 88, 90, 98, 116, 121, 121, 135, 136, 136, 159, 280, 295, 295, 302, 304, 304, 332, 339, 360, 366, 366, 414, 436, 446, 447, 481
s.+i 74
s.+imiz 74
s.+in 466
s.+iñ 47, 49, 76, 76, 76, 86, 86, 97, 98, 121, 133, 135, 136, 139, 304, 333, 350, 350, 366, 481, 481

- senem:özel isim
s. 88
- ser:baş,kafa
s. 192
- serdarlık:başkanlık,liderlik
s. 75
- seret-:1.bakmak 2.incelemek,gözden geçirmek
s.-di 50, 101, 106, 143, 145, 150, 272, 332, 357, 370, 383, 434, 448, 462, 466, 467, 480
s.-ende+(seredende) 298
s.-älin+(seredälin) 173
s.-ip 149
s.-ip(seredip) 418
s.-ip+(sered-ip) 293
s.-ip+(seredip) 42, 52, 76, 173, 174, 186, 219, 263, 301, 315, 351, 365, 377, 383, 386, 428, 466, 470, 471
s.-ışdiler+(seredişdiler) 393, 427, 443
s.-ışdirdi+(seredişdirdi) 29
s.-ışı+(seredişi) 272
s.-ışyärler+(seredişyärler) 171
s.-mez 286
s.-mändi 185
s.-se 182, 184
s.-yän+(seredyän) 5
s.-yändiklerini+(seredyändiklerini) 179
s.-yär 385
s.-yär+(seredyär) 178, 178, 192, 259, 265, 450, 478, 479
s.-yärdi+(seredyärdi) 188, 438
- seretil-:incelenmek
s.-yärdi 145
- seretme-:bakmamak
s.-di 22
- sermeşdir-:araştırmak,yoklamak
s.-di 224
- serp-:1.boşaltmak,dökmek 2.çevirmek,döndürmek 3.açmak
s.-ip 5
- ses:ses
s. 63, 128, 225, 357, 390, 443, 464, 492
s.+den 128
s.+i 9, 351, 351, 461, 467, 475
s.+inden 475
s.+ini 214, 394

- sesli:sesli
s. 473
- setan:çok seyrek,arada bir
s.+da 170
- seyran:gezme,gezinti
s.+da 170
- seza:ses,seda,avaz
s. 443
- sığ-:sığmak
s.-yar 397
- sıgdır-:sıgdırmak
s.-ıp 63
s.-magı 9
- sigma-:sıgmamak
s.-yar 121
- sıkıl-:sıkılmak
s.-ıpdı 394
- sıla-:saymak,saygı göstermek
s.-yandırılar 467
s.-yarsınız 95
- sılag:1.saygı,hürmet 2.armağan,hediye
s. 302
- sılan-:hürmet edilmek
s.-ıp 301
- sın:görme,gözden geçirme
s. 261, 394
s.+ı 448
- sın-:kırılmak,düşmek,vurulmak
s.-ıp 302
- sına-:sınamak,denemek
s.-n 159
- sınan-:sınanmak,denenmek
s.-arın 337
s.-ayın 120, 123
s.-ıp 149
s.-ıp+(sınanıb) 153
- sındırma-:yıkmamak,bozmamak
s.-dı 394
- sınıtgı:tele melodi vermek
s. 449, 451, 457, 459
- sınla-:bakmak,gözden geçirmek
s.-bersinler 262

- sıpa-: sıvazlamak, okşamak
s.-p 269, 297
- sıpala-: bk. sıpa-
s.-p 145
- sıpalaştır-: bk. sıpa-
s.-ip 145
- sıpır-: sıyırmak, soymak
s.-ip 221
- sır: sır, giz
s.+ı 185
s.+ını 460
- sır-: 1. silmek 2. kesmek 3. kılıfından çıkarmak
s.-dı 72, 430, 493
s.-ip 101, 442, 450
s.-mak 444
- sırdam: uzun, dik
s. 301
- sıyasat: siyaset
s. 143, 149
s.+am 152
- sildek: sel gibi
s. 207
- silk-: 1. silkelemek 2. dürtmek
s.-ip 437
s.-me 259
- siltencirä-: nazlanmak, sitem etmek, kapris yapmak
s.+p 28
- siz: siz
s. 120, 123, 139, 229, 249, 270, 288, 294, 375, 375
s.+de 285
s.+den 95, 95, 289
s.+e 54, 289, 291, 305, 424
s.+em 305
s.+i 436
s.+iñ 73, 120, 139, 143, 143, 228, 237, 285, 285, 285, 288, 289, 295,
305, 305, 305, 305, 315, 412, 414, 446, 467
- soca-: oflamak, puflamak, sıkıntıyla solumak
s.-p 244
- sohbet: sohbet, konuşma
s. 32
s.+e 193
- sok-: 1. sokmak 2. batırmak 3. giymek
s.-aymal 347, 357

sol-:solmak

s.-yar 298

soñ:sonra,son

s. 9, 27, 57, 70, 115, 115, 116, 128, 145, 171, 180, 181, 258, 286, 288, 299, 301, 356, 360, 366, 432, 475, 492

s.+ı 150, 191, 266

s.+ında 493

s.+ından 10, 159

s.+ını 298, 464

s.+kı 15, 52, 361 422, 463

soñra:sonra

s. 173

sor-:kendine çekmek

s.-an 192

sora-:1.sormak 2.izin almak

s.-cagına 162

s.-dı 25, 121, 226, 242, 245, 246, 251, 256, 269, 288, 307, 314, 339, 370, 372, 402, 486

s.-dıgam 245

s.-dık 249

s.-dılar 71, 225

s.-maga 230

s.-malıdı 243

s.-p 3, 218, 237

s.-yan 433, 481

s.-ymaga 289

sorag:soru

s. 96, 97, 303, 448, 457

s.+a 317, 317

s.+ı 173, 297, 458

s.+ına 94, 111

s.+ından 297

s.+ının 114

s.+ıñ 97

s.+ların 98

s.+larına 192

sov-:1.döndürmek,çevirmek 2.bitirmek,tamamlamak

s.-up 168

soval:soru

s. 93

sovat-:soğumak

s.-dı 394

- sögül-:sövülmek
s.-sede 467
- sögünç:sövme,küfür
s.+ler 256
- söhbət:sohbet
s.+e 143
- sök-:sökmek
s.-di 256
s.-er 167
s.-üp 178
- söm:uşak
s.+lere 196
- söveş:savaş,mücadele
s. 73
s.+de 6
s.+e 74
- söy-:sevmek
s.-diler 359
s.-er 191
s.-yenliginizi 305
s.-yândiris 342
s.-yânlıgım 307
s.-yânlıgimizi 59
s.-yânlıgıñizi 143
s.-yârdiler 59
- söyəlgi:dayanma
s. 267
- söygi:sevgi,aşk
s. 59
s.+leriniñ 59
s.+si 59
- söygili:sevgili
s. 239, 437
- söz:söz,kelime
s. 136, 157, 305, 406
s.+de 256, 301
s.+dır 429
s.+e 75, 479
s.+i 187, 286
s.+im 429
s.+inden 479
s.+ine 274, 298, 418
s.+ini 13, 32, 51, 76, 83, 85, 109, 138, 361, 377, 413, 428, 481, 485

- s.+iniñ 350, 350, 420, 479
- s.+lere 157
- s.+leri 420
- s.+lerini 250
- sözle-:konuşmak,bahsetmek
 - s.-di 32, 75
 - s.-megine 145
- sözleme-:konuşmamak
 - s.-di 148
- sözleş-:konuşmak
 - s.-yâr 298
- suñşurıl-:yetiştirmek
 - s.-dı 97
- suñşurışdır-:yetiştirmek
 - s.-ıp 32
- sussı:alma,çekme
 - s.+mıñ 360
- suv:su
 - s. 418
 - s.+a 170
 - s.+ı 187
- sülleren:sıcaktan kurumak
 - s. 479
- süñ:organizma
 - s.+ñine 355
- süñk:kemik
 - s. 234
- süññi:yenillik
 - s. 381
- süpür-:süpürmek
 - s.-ip 101
- süri:sürü
 - s. 196, 196
- sürün-:1.hareket etmek,ilerlemek 2.saldırmak
 - s.-ip 452
- sütün:duman
 - s.+im 206
 - s.+iñi 220
- süyce:tatlılaşmak
 - s.+n 331
- süyci:tatlı,lezzetli
 - s. 13

- süykeşdir:-ovmak,sürtmek
s.-ip 250
- süyndür:-1.uzanmak 2.uçmak 3.çakmak(şimşek)
s.-ip 220
- süyr:sürümek
s. 188
- süyrel:-sürünmek
s.-yân 462
- süyren:-sürünerek yürümek
s.-ip 394
- süyş:kımıldamak
s.+di 148
- süzül:-süzülmek
s.-ip 239
- şa:padişah,şah
ş. 285
- şabra:-saçılmak,dökülmek
ş.-p 442
- şabram:saçılmış,dökülmüş
ş. 6
- şapba:aniden,ansızın
ş. 221
- şarkıllat:-gıcırdatmak,tıkırdatmak
ş.-ip+(şarkılladıp) 236
- şarpılla:-bir şeyin kırılması sonucu çıkan ses
ş.-p 301
- şatlık:mutluluk,memnuniyet,şatlık
ş.+ı+(şatlığı) 73
- şay:1.süs,ziynet 2.hazırlık
ş.+ıdır 121
ş.+ımız 136
ş.+ını 76
ş.+ıñızı 136
- şehir:şehir
ş.+iñ 219
- şekilde:şekilde,biçimde
ş. 370
- şemal:rüzgar,yel
ş. 192
- şert:1.şart 2.verilen söz 3.anlaşma,karar
ş. 332
ş.+em 424

şeyle:şöyle,böyle,onun gibi

ş. 3, 9, 12, 18, 18, 18, 24, 29, 30, 32, 34, 40, 40, 41, 57, 57, 58, 62, 63, 73, 74, 76, 88, 93, 94, 97, 98, 115, 139, 139, 143, 146, 148, 149, 150, 154, 168, 170, 174, 179, 185, 188, 192, 192, 194, 194, 196, 214, 219, 219, 219, 224, 230, 250, 253, 256, 256, 261, 278, 286, 296, 302, 302, 302, 303, 305, 329, 332, 332, 334, 334, 341, 346, 358, 358, 360, 360, 366, 366, 366, 375, 385, 416, 417, 423, 437, 444, 448, 456, 457, 458, 459, 467, 470, 475, 479, 479, 480, 482, 491

ş.+den 228

ş.+dir 57, 366

ş.+diris 295, 305

şäht:keyif,ruh yüceliği

ş.+i 73, 73

şıbık:tütün,çubuk

ş.+larını 384

şır:yansıma

ş. 17

şıkayatlı:sitemli

ş. 32

şo:o,bu,şu

ş.+na 76, 150, 224, 254, 420

ş.+nça 375

ş.+nda 45, 46, 59, 193, 298, 305, 395, 448

ş.+ndan 167, 185, 459

ş.+nı 20, 42, 52, 80, 92, 167, 168, 224, 224, 241, 272, 289, 302, 302, 333, 337, 405, 414, 435

ş.+nıñ 9, 32, 75, 135, 143, 163, 185, 235, 243, 293, 296, 417, 422

ş.+nsını 96

ş.+nuñ 9

ş.+nyança 90

ş.+ña 71, 93, 112, 156, 157, 180, 190, 194, 305, 345, 415, 421, 486

şol:1.o,bu,şu 2.işte

ş. 3, 22, 27, 32, 42, 44, 45, 76, 78, 88, 120, 133, 145, 167, 169, 173, 180, 194, 222, 236, 268, 273, 279, 285, 293, 302, 302, 307, 350, 350, 351, 357, 394, 422, 475

ş.+dır 33, 33

şolar:onlar

ş.+dı 264

ş.+ıñ 464

şonsuz:onsuz

ş. 40

şov:başarı

ş.+ına 58

şöhle:ışık

ş.+si 178

şöhrat:şöhret,ün

ş. 173

şu:1.şu 2.bu

ş. 8, 15, 16, 27, 28, 51, 52, 59, 73, 73, 76, 93, 98, 107, 107, 110, 117, 120, 125, 135, 139, 143, 143, 145, 152, 163, 165, 170, 171, 173, 173, 179, 185, 187, 189, 190, 190, 190, 192, 194, 196, 196, 218, 220, 224, 228, 261, 289, 296, 296, 302, 303, 305, 305, 305, 328, 350, 350, 350, 360, 360, 360, 368, 369, 371, 383, 385, 385, 394, 394, 395, 414, 414, 424, 433, 437, 449, 464, 464, 467, 475, 478, 493

ş.+dı 366

ş.+lara 186

ş.+larıñ 433

ş.+nça 471

ş.+nda 301

ş.+ndan 59, 163, 189, 190, 480

ş.+nı 10, 25, 320, 438, 467

ş.+nıñ 4, 12, 12, 13, 27, 41, 57, 74, 76, 135, 139, 186, 190, 256, 305, 305, 320, 360, 366, 366, 420, 425, 444, 464

ş.+nsı 427

ş.+nsını 289

ş.+ña 155, 360, 457

ş.+ñdan 459

şuvvullad:-vızıldamak

ş.-ıp 169

şükür:özel isim, şükreden anlamında (hikayedeki kahramanın ismi)

ş. 1, 7, 7, 8, 13, 23, 29, 40, 40, 100, 101, 122, 136, 136, 336, 376, 393, 400, 403, 404, 404, 405, 411, 414, 417, 425, 435, 436, 439, 441, 444, 448, 450, 453, 455, 456, 457, 467, 479, 486, 488, 493

ş.+e 429, 442, 445, 481

ş.+i 40

ş.+iñ 162, 394, 420, 427, 443, 448, 450, 464, 467, 493

tabak:tabak,çanak

t. 348

tabşırık:1.buyruk emir 2.öğüt 3.uyarı

t.+larını 363

tagtabazar:Türkmenistan'da bir bölge ismi

t. 409

takır:boş,bitki yetişmeyen

t. 17

takmın:tahmin

t.+an 46, 168

- talpilla-:durmadan
t.-p 349
- tam:ev,oda
t. 351, 364
t.+a 347, 351
t.+da 265
t.+ıñ 347, 366
- tama:umut,istek,arzu
t.+sı 156, 366
- tamam:bitmek,sona ermek
t. 95
- tamışlık:karanlık
t.+ında+(tamışlığında) 20
- tana-:bilmek,tanımak
t.-p 448
t.-yar 458
t.-yarmıñ 339
- tanama-:tanımamak,bilmemek
t.-dık 249
- taniş-:tanışmak
t. 29
- tanişlık:tanişlık
t.+ı(tanişlığı) 185
- tap-:bulmak
t.-andır 460
t.-arın 425
t.-cak 272
t.-iber 426
t.-ıp 12, 187
t.-makdı+(tapmagıdı) 12
t.-malı 459
t.-man 315
t.-sa 467
t.-yanını 315
- tapandır-:bulunmak
t.-ın 331
- tapba:birden,aniden
t. 418
- tapıl-:bulunmak
t.-ar 235, 479
t.-ardı 42
t.-arından 479
t.-aybilse 350

- t.-maz 101, 101, 479
- tapma:-bulmamak
t.-salar 42
- tarap:taraf,yan,kenar
t. 27, 149, 168, 228, 258, 365
t.+a 366
t.+ı 101, 356
t.+ından 75, 94, 479
t.+ını 350, 468
t.+larına 409
- tarapdar:taftar
t.+ları 160
- tarsılla:-hızlı vurmak,çarpmak
t.-p 298
- tasancıra:-dağılmak
t.-p 254
- tasin:etki
t. 185
- tassıkla:-onaylamak
t.+dılar 143
t.-dı 187
t.-p 416
- tassıklat:-onaylatmak
t.-dı 76
- taşla:-atmak,bırakmak,fırlatmak
t. 98
t.-dılarda 223
t.-malı 302
t.-nanına 224
t.-ndı 44
t.-p 13, 196, 481
t.-r 93
- tay:uygun,layık
t. 398, 398
t.+ı 378
- tayakla:-dayak atmak
t.-p 220
- tayyar:hazır
t. 27, 361, 392, 412
- tayyarla:-hazırlamak
t.-yan 241
t.-yar 366

- tayyarlıg:hazırlık
t.+ı 450
- tegelä:-halka oluşturmak
t.-p 434
- teklip:teklif,öneri
t.+i+(teklibi) 93
- tekrarla:-tekrarlamak
t.-dı 250
- telpek:kalpak,papak
t. 134, 466
t.+ine+(telpegine) 259
t.+iniñ+(telpeginiñ) 72
- ters:yanlış,kötü
t. 190, 302
t.+ine 223
- tertip:düzen,tertip
t. 427
t.+idir+(tertibidir) 468
t.+ini+(tertibini) 469
- tä:ta
t. 10, 18, 56, 490
- täk:bir,tek,yalnız
t. 245, 249, 250, 251, 252, 301
tär:yol,yordam,yöntem
t. 103
t.+i 101, 102, 105
t.+imiñ 5, 29
- täsir:etki,tesir
t. 193, 193, 279
- täze:yeni
t. 9, 9, 178, 234, 461
t.+den 459
- täzelik:yenilik
t. 234, 238
- tiken:diken
t.+e 467
- tişgin:-tiksinmek
t.-di 338
- titrä:-titremek
t.-r 199
- tiz:çabuk,tez
t. 253, 380
t.+den 5, 253, 255, 303

- toklı:kuzu
t.+sı 150
- tomaşa:manzara,temsil,oyun
t. 80, 190, 219
- tomaşaçı:izleyiciler
t.+lar 387
t.+ların 468
- tomus:yaz mevsimi
t.+ın 382
- topar:topar,grup,öbek
t. 387, 387
- tosla:-yalan söylemek
t.-p 315, 320
- tovla:-eğirmek,çevirmek,burmak
t.-dı 102
t.-yardı 115
- toy:düğün,bayram,şenlik
t.+a 3, 135
t.+dan 3
t.+larına 12
- toynag:toynak
t.+ını 149
- toz:-eskimek,yıpranmak
t.-anı 149
- tövella:dil dökme,öğüt,nasihat
t. 194
- töverek:çevre,etraf
t. 183
t.+de 398
t.+inde+(tövereginde) 397
t.+indäki+(töveregindäki) 192
t.+ine+(töveregine) 192, 382
t.+ini+(töveregini) 181, 234
t.+lerimize 375
- tukat:üzüntülü,kederli
t. 19, 234
- tur-:kalkmak
t.-cak 467
t.-dı 28, 157, 164, 254, 341, 344, 351, 381
t.-dılar 157, 160, 393
t.-diñiz 370
t.-magı 357
t.-man 467

- t.-up 346, 366, 400
t.-updı 362
turma-:kalkmamak
t.-dı 355
t.-dım 475
turul-:kalkılmak
t.-mandan 115
t.-sa 357
t.-yandır 357
turuz-:kaldırmak
t.-dı 475
tut-:1.tutmak 2.yakalamak 3.kaplamak 4.çevirmek 5.kurmak,yapmak
t.-an 345, 371
t.-anlığı 53
t.-anok 301
t.-anyerlilik 161
t.-ar 235
t.-cagımı 414
t.-cak 76
t.-dı 274, 300, 404, 437, 456
t.-durma-dı 302
t.-mak 136
t.-sa 457, 459
t.-up 139, 394, 468, 485
t.-yanını 305
t.-yanınız 414
t.-yanıñı 305
tutakla-:tutuklatmak
t.-p 221
tutdur-:1.tutturmak 2.yakalatmak 3.kaplamak 4.çevirtmek
5.kurdurtmak,yaptırtmak
t.-dı 169
t.-ıpdı 302
tutul-:1.tutulmak 2.yakalanmak 3.kaplanmak 4.çevrilmek 5.kurulmak,yapılmak
t.-andır 292
t.-cak 459
tutulğı:tutulan
t.-dır 136
tüm:karanlık
t. 351
tüpeñ:tüfek
t. 222

- türgellä-çalışmak
t.-n 437
- türkmen:Türkmen
t. 245, 247, 249, 250, 260, 301, 382, 425
t.+den 371
t.+lere 407
t.+lerin 305, 414
t.+leriñ 270, 447
- tüsse:duman,is
t.+sini 384
- tüt-:tütmek
t.-edi 422
t.-äp 136
- tütün:duman,tütün
t.+iñ 384
- tüyn:hiç
t. 338, 437
- tüynüg:1.ev 2.ağaçların tepede birleştiği kısım
t.+iñ 145
- tüys:1.görünüş,biçim 2.gerçek,hakiki
t. 249, 350
- uç:uç
u.+ına+(ucına) 391
u.+ında+(ucında) 61
u.+ını+(ucını) 145
- ugrat-:birini göndermek
u.-anların+(ugratanların) 176
u.-cakka 427
u.-dı 493
u.-mak 157
u.-makçı 176
- ugur:1.doğrultu,yön 2.zaman,vakit,an 3.akraba 4.anlam,mana
u. 466
u.+da 107
u.+ı+(ugrı) 409
u.+ıma+(ugrıma) 120
u.+ına+(ugrına) 28, 40, 422
u.+ına+(ugurına) 179
u.+ında+(ugrında) 359
u.+ından+(ugrından) 115
u.+ını+(ugrını) 331
- ugura-:uğramak
u.-dı+(ugradı) 168

- ugurat-:uğratmak
 u.-an+(ugradan) 179
 u.-dı+(ugratdı) 166
 u.-dılar+(ugratdılar) 180
 u.-ıp+(ugradıp) 171
- ukı:uyku
 u. 354
- ukıp:hüner,kabiliyet,yetenek
 u.+ını+(ukıbını) 8
- ukıpsız:yetneksiz
 u. 301
- ukla-:uyumak,yatmak
 u.-dı 353
- ulal-:1.irileşmek 2.yetişmek 3.işçi gücü 4.derecesi artmak 5.kibirlenmek
 u.-ıpdır 187
- ulı:1.büyük 2.yetişkin 3.önemli 4.lider 5 kuvvetli
 u. 17, 57, 59, 134, 143, 154, 171, 188, 280, 345, 365, 371, 399, 418
 u.+dan 145, 171, 442
 u.+dır 371
- ulumsılan-:büyüklenmek
 u.-ıp 320
- ulumsılık:büyüklenme
 u. 4, 400
- ulumsıra-:kibirlenmek
 u.-p 306
- ullakan:1.iri 2.yetişkin
 u. 72, 263, 382
- umıt:umut,ümit
 u. 466
- umıtsızlan-:ümitsizlenmek
 u.-maklar 179
- umıtsızlık:ümitsizlik
 u. 176
- umum:genel
 u. 261
- ur-:vurmak
 u.-anok 298
 u.-dı 440
 u.-sın 196
 u.-şıñız 295
 u.-up 47, 62, 485
 u.-uşıñ 298

- urukdır:-vurdurmak
u.-ıp 233
- urul:-vurulmak
u.-sada 467
- ussat:ustat
u. 186
- utan:-utanmak,çekinmek
u.-ıp 467, 470
- uyluk:kalçadan dize kadar olan bacak bölümü
u.+ınıñ+(uylugınıñ) 301
- uzak:uzak
u. 10, 15, 41, 57, 62, 192, 234, 355, 366
u.+a+(uzaga) 258
u.+a+(uzaka) 180
u.+dan 17, 365, 448
- uzat:-uzatmak
u.-dı 400
u.-sa 32
- uzın:uzun
u. 4, 6, 384
- uzınlı:çok uzun
u. 42
- üç:üç
ü. 20, 52, 218
ü.+ünci 93, 93
- üçin:için,dolayı,yüzden,yüzünden
ü. 9, 12, 13, 27, 32, 41, 41, 51, 57, 57, 57, 57, 57, 74, 75, 76, 86, 127, 135, 139, 139, 143, 149, 163, 192, 194, 215, 218, 224, 224, 234, 243, 247, 247, 250, 256, 277, 293, 296, 301, 301, 302, 302, 305, 305, 305, 356, 360, 360, 360, 383, 411, 417, 418, 422, 425, 444
ü.+dir 298, 301, 443
ü.+kâ 57, 224
- ümüş:yavrusu ölen hayvan
ü. 20
- üncisiz:telaşsız
ü. 13
- üns:dikkat
ü.+ini 9, 186, 260
- üst:üst
ü.+e 383
ü.+imden 366
ü.+in 100

- ü.+inde 122, 163, 186, 187, 187, 285, 350, 350, 352, 382, 384, 384,
 385, 385, 386, 391, 411, 437, 479
 ü.+inden 183, 194, 196, 217, 221, 366, 396, 464, 467
 ü.+ine 149, 152, 168, 170, 178, 185, 188, 301, 350, 351, 365, 382, 392,
 418, 437, 439, 452, 457, 480
 ü.+ini 253
 ü.+iñe 139
 ü.+lerinden 383
 ü.+ünde 53, 222
 üyn:tok ses
 ü. 128, 357
 üyş-:toplanmak,yığılmak
 ü.-erler 17
 üytge-:değişmek,başkalaşmak
 ü.-şik 461
 ü.-yän 273
 ü.-p 383 (üytgä)
 üz-:1.yolmak 2.yırtmak 3.kesmek
 ü.-yän 12
 üzüg:keçe
 ü.+iñ 5, 145
 üzül-:1.kopmak 2.kesilmek 3.hesaplaşmak
 ü.-mān 387
 vagt:vakit,zaman
 v. 15, 57, 194, 394, 457
 v.+dan 356
 v.+ın 471
 v.+ıñızda 139
 v.+ları 351
 vagtlı:vaktinde
 v. 351
 vaka:olay,vaka
 v. 494
 varak:1.işe yaramaz,eskimiş 2.varak
 v. 44, 120, 305, 467
 vatan:vatan,yurt
 v.+ına 189
 ve:ve
 v. 5, 6, 6, 10, 12, 13, 20, 25, 27, 27, 28, 32, 34, 40, 40, 41, 46, 53, 58,
 59, 59, 59, 61, 63, 72, 73, 73, 106, 110, 139, 143, 143, 145, 153, 154, 154, 161,
 162, 162, 163, 164, 168, 179, 181, 185, 185, 186, 189, 190, 191, 192, 192, 193,
 194, 194, 195, 215, 216, 219, 228, 230, 234, 239, 241, 243, 246, 247, 254, 256,
 259, 270, 270, 272, 286, 287, 300, 301, 301, 301, 302, 302, 305, 305, 305, 315,

- 331, 332, 338, 343, 345, 347, 350, 359, 361, 364, 365, 366, 368, 383, 384, 387, 393, 394, 397, 406, 408, 418, 420, 422, 425, 427, 436, 437, 438, 457, 459, 460, 462, 467, 475, 478, 479, 493
- vekil:temsilci,vekil
v. 429, 433, 436
- veli:1.din veli 2.ancak,fakat
v. 3, 7, 9, 36, 45, 52, 59, 78, 90, 90, 109, 113, 116, 148, 149, 179, 187, 187, 189, 191, 224, 233, 245, 263, 285, 288, 296, 301, 302, 305, 350, 355, 356, 387, 393, 394, 439, 442, 459, 467, 467, 479
- velin:bk. veli
v. 122, 136, 384, 394
- ya:ya,veya
y. 27, 42, 42, 57, 57, 57, 59, 101, 101, 110, 135, 136, 260, 267, 274, 302, 302, 304, 360, 366, 383, 417, 418, 459, 463, 467, 484
- yabalı:duvar askısı
y. 27
- yabı:at
y.+sı 252
- yada:ya da,yoksa
y. 358
- yadar:usanma
y.+ı 4
- yadav:bitkin,yorgun
y. 351
- yag:1.yağ 2.gaz yağı,benzin
y. 384
y.+a 88
y.+ıñ 378
- yagday:1.durum,vaziyet 2.fırsat,an 3.imkan 4.koşul
y.+a 301, 366
y.+ını 315, 467
- yagı:düşman
y. 405
- yaglı:şişman,yağlı
y. 351
- yaglık:eşarp
y.+ı+(yaglığı) 72, 430, 442
- yagşı:iyi,güzel
y. 138, 192, 267, 269, 293, 295, 302, 327, 404, 408, 416, 432, 463
y.+ca 416
y.+dan 478
y.+dır 190, 190, 256, 302, 350, 371

yagşılık: iyilik, güzellik

y.+a(yagşılığa) 335

y.+a+(yagşılığa) 479

y.+ı+(yagşılığı) 45

y.+ını+(yagşılığını) 193

yagtıl-: açılmak, aydınlanmak

y.-andı 53

y.-yança 10

yak-: 1.yakmak 2.incitmek, ağrıtmak

y.-ıp 351

y.-madık 148

yakgıcı: incitici

y.+rak 297

yakın: yakın

y. 298, 384

y.+dan 185

yakma-: 1.yakmamak 2.incitmemek

y.-dı 382, 444

yal: yele, yal

y. 378

yal-: yala

y.-cak 180, 360

yala-: 1.sıyırıp geçmek 2.yalamak

y.-p 192

yalan: yalan

y. 143

y.+dan 274

yalañ: daima, sürekli

y. 3, 295

yalbar-: yalvarmak

y.-maga 230

yaldıraş-: parlamak, ışıldamak

y.-yan 145

yalı: gibi

y. 4, 6, 9, 22, 24, 24, 42, 47, 57, 57, 58, 63, 87, 88, 98, 100, 104, 111, 128, 128, 135, 136, 139, 148, 149, 149, 159, 178, 185, 186, 189, 190, 190, 194, 219, 224, 235, 241, 241, 256, 265, 272, 272, 277, 279, 285, 285, 285, 288, 295, 296, 296, 298, 298, 298, 298, 298, 298, 298, 301, 301, 301, 301, 302, 303, 331, 336, 349, 350, 350, 350, 356, 357, 358, 360, 365, 370, 375, 382, 384, 384, 394, 397, 401, 405, 411, 418, 429, 429, 437, 437, 437, 439, 442, 455, 458, 459, 459, 459, 462, 464, 465, 466, 467, 467, 467, 468, 469, 475

y.+dı 466

y.+lar 186

- y.+sını 103, 420
yalñış-:yanılmak,yanlış
y.-ıp 382
y.-yan 192
yalpa:birden açmak
y. 239
yaman:1.kötü fena 2.çok,fazla
y. 66, 161, 218, 298
y.+dan 478
yamaş-:yamamak
y.-gandan 272
yan:yan, taraf
y. 215
y.+a 198, 198, 200, 208, 208, 212, 212, 213, 213, 214, 224
y.+da 457
y.+ı 41, 162, 196
y.+ıdır 168
y.+ına 125, 129, 139, 190, 194, 195, 228, 228, 229, 229, 231, 231, 245,
249, 250, 257, 305, 351, 363, 366
y.+ında 32, 90, 102, 145, 146, 148, 173, 233, 235, 286, 292, 298, 327,
334, 343, 394
y.+ından 18, 346, 420, 459
y.+ınıñ 348
y.+ınıza 143, 237, 305, 305
y.+ıña 250
y.+ıñda 426
y.+ıñña 365
y.+larından 387
yan-:yanmak
y.-dım 366
y.-ıpdır 349
yana:yanına
y. 204, 204, 223
y.+dañdan 251
yanaş-:yanaşmak,yaklaşmak
y.-ar 375
yangı-:yanma
y.-dığını 467
yanlık:tulum
y.+ına+(yanlığına) 391
yanlışlık:yanlışlık
y. 159

yañ:yankı

y.+a 128, 200

y.+ına 146

y.+ında 253

yañı:1.biraz önce,demin 2.şu ana kadar 3.az,azıcık

y. 4, 20, 53, 301, 331, 455

yañkı:biraz önceki

y. 32, 147, 149, 225, 230, 442, 467, 485

yañkısı:deminki

y. 104

yañlan-:1.yankılanmak 2.ünlü olmak

y.-dı 390

yañra-:boş yere konuşmak

y.-yarsın 34

yap-:1.örtmek 2.kapamak 3.yiyecek hazırlamak 4.durdurmak 5.bitirmek

y. 53, 301, 442

yapık:kapalı

y. 422

yapış-:sıkıca tutmak,yapışmak

y.-dı 87

y.-dılar 221

y.-ıp 148

y.-maklarını 225

yaplan-:yaslanmak

y.-ıp 39, 41, 77

yar-:kesmek,yarmak

y.-ıp 285

y.-ıpdır 187

y.-mak 187

yarag:silah

y.+a 149

y.+dan 76, 170

y.+ı 170

y.+ıñ 110, 116

y.+lar 300, 302, 420

y.+lı 139

yaraglı:silahlı

y. 332

yaramaz:1.kötü fena 2.işe yaramaz

y. 88

yarancaklık:yaltakçılık

y.+a+(yarancaklığa) 130

- yarı:yarım,yarı
 y.+sı 468
 yarıl-:yarılmak
 y.-sa 467
 yarış:yarış,müşabaka,karşılaşma
 y.+da 464
 yasa-:yapmak
 y.-n 42, 42, 194
 yasama-:yapmamak
 y. 395
 yasan-:bir şeyi kendisi için yapmak
 y.-ip 42
 yassık:yastık
 y.+a+(yassığa) 353, 357
 y.+dan 357
 yaş(1):yaş,yaşanan ömür müddeti
 y.+ını 20
 y.+lı 45
 yaş(2):yaş,gözyaşı
 y.39, 208,475
 y.+ı 30
 yaş(3):genç
 y.4, 234, 469

 yaş+(3)ogulanlık:çocukluk,ergenlik
 y.+ından+(oglanlığından) 42
 yaşa-:yaşamak
 y. 11
 y.-dı 46
 y.-r 285
 y.-yış 262
 yaşama-:yaşamamak
 y.-dık 347
 yaşmanka:yaşlara
 y. 351
 yaşulı:yaşlı
 y. 148
 yat:1.hafıza 2.yabancı
 y.+ıma+(yadıma) 404
 y.+ına+(yadına) 41, 181, 262, 286, 298, 298, 351, 385, 459
 y.+ında+(yadında) 78
 y.+ından+(yadından) 45, 420

yat-:yatmak

y.-an 72, 357

y.-andığını 114

y.-andır 286, 420

y.-anlarına 416

y.-cak 352

y.-dı 355, 355, 418

y.-ıp 358

yatır-:uzatmak,yatırmak

y.-dılar 171

yatla-:anımsamak

y.-sa 41

yatlama:anımsama

y.+lar 360

yaydañcır-:tereddüt etmek

y.-ap 313

yayka-:sallanmak

y.-dı 465

yayra-:1.yayılmak 2.dökülmek,saçılmak

y.-dı 8

y.-p 246

y.-pdı 8

yayrama-:yayılmamak

y.-dı 8

yayrat-:yayılmak

y.-dı 371

y.-ıp+(yayradıp) 382

yaz:ilkbahar

y. 198, 202

yaz-:yazmak,yaymak,sermek,kaçmak,yerinden çıkarmak

y.-man 236

yazgar-:suçlamak

y.-dılar 89

yazıl-:bk. yaz-

y.-dı 411

yazılgı:yazılı olan

y. 351

yedi:yadi

y. 471

yeke:bir,tek,yalnız

y. 22, 32, 32, 34, 59, 170, 195

y.+ce 170, 347

y.+midir 34

- yekelik:yalnızlık
 y. 351
 y.+e+(yekelige) 190
 yekesir-:yalnız hissetmek
 y.-äp 195
 yel-:yel,rüzgar
 y.-meşen 347
 yelek:kuş,kuştüyü
 y. 413
 yelpezelendä:türkü adı
 y. 437
 yelpezelendi:türkü adı
 y. 391
 yen:yen
 y.+de 345
 yen-:yenmek
 y.-di 457
 y.-er 429
 y.-ip 302, 336, 345
 y.-mek 448
 y.-mez 448
 yene:yeniden,tekrar,yine
 y. 18, 32, 73, 78, 86, 88, 97, 102, 134, 145, 147, 148, 148, 168, 171,
 186, 187, 192, 196, 242, 244, 250, 269, 277, 293, 314, 320, 332, 355, 355, 356,
 357, 367, 377, 385, 398, 452, 456, 457, 457, 457, 459, 459, 480, 485
 y.+de 24, 59, 286, 301
 y.+ler 459
 yenil-yenilmek,kaybetmek
 y.-enine 470
 y.-señ 333
 yeñ:kol,yen
 y.+de 333
 y.+inden 430
 yeñ-:yenmek,galip gelmek
 y.-en 426, 485
 y.-ip 358
 y.-mek 459
 y.-sin 429
 y.-yän 429
 yeñil-yenilmek,kaybetmek
 y.-se 335
 yeñillik:rahatlık,hafiflik
 y.53, 301, 361, 381, 493

- y.+i+(yeñilligi) 234
 yeñlä:-azalmak,hafiflemek
 y.-n 459
 yeññe:yenge
 y. 26, 30, 32, 39
 y.+m 29, 41
 y.+niñ (yeññäniñ) 27, 30, 41, 73
 y.+si 22, 28
 y.+sindedi 48
 y.+siniñ 25, 29, 40
 yeñse:ense
 y.+sine 397
 yer:1.dünya 2.toprak,kara 3.yer
 y. 194, 384, 467
 y.+de 14, 17, 30, 98, 158, 186, 189, 192, 224, 286, 302, 320, 351, 357,
 368, 375, 385, 464, 464, 478
 y.+den 13, 32, 40, 43, 46, 75, 120, 173, 188, 221, 449, 460
 y.+e 5, 13, 29, 51, 80, 135, 170, 190, 218, 220, 243, 250, 286, 350, 356,
 358, 360, 360, 398, 422, 425
 y.+i 113, 136, 189, 273, 368, 439
 y.+im 168, 357
 y.+imde 481
 y.+imi 366
 y.+in 47
 y.+inde 41, 149, 315
 y.+inden 53, 138, 164, 168, 254, 341, 351, 360, 385, 424, 455, 466, 469
 y.+ine 112, 191, 256, 303, 406
 y.+ini 149
 y.+iniñ 170
 y.+iñ 183
 y.+iñiz 412
 y.+lerde 191, 385
 y.+lerden 42
 y.+lere 307, 385
 y.+lerimi 475
 y.+lerinde 427
 y.+lerinden 387, 393
 y.+lerinizden 410
 yer:-aşağılamak
 y.-yandır 298
 yerleş:-yerleşmek
 y.-ip 347

yerli:yerli

y. 13, 75

yerlikli:yerinde uygun

y. 320

yesir:esir

y. 41, 51

y.+lerini 250

yet-:1.yetmek,yeterli olmak 2.yetişmek,ulaşmak 3.varmak,yetişmek

y. 454

y.-di 104, 157, 180, 457

y.-en 356

y.-ende 360

y.-endir 345

y.-eniñe 190

y.-er 286, 358

y.-esi 7, 143, 193

y.-ip 218

y.-mân 467

y.-yen 371

y.-yân 32, 32, 375, 386

y.-yândir 356

y.-yâr 162, 345

yeter:yeter,kafi

y. 40, 134

yetik:bilgili,yetkili

y. 459

yetir-:bk. yet-

y.-megine 34

y.-mezdiler 3

yetirme-:ulaştırmamak

y.-yârdi 459

yetiş-:yetişmek,olgunlaşmak

y.-dikinden+(yetişdiginden) 115

y.-megi 41

y.-se 450

yetme-:yetmemek

y.-di 254

y.-yân 13

y.-yâr 475

yığı:sık,gür

y. 458

y.+dan 458

- yıgnan-:yığmak,toplamak
y.-dı 246
- yıgırıl-:büzülmek,kırışmak
y.-man 260
- yıkıl-:yıkılmak,kırılmak,parçalanmak,düşmek
y.-an 465
- yıl:yıl
y. 471
y.+da 224
y.+lar 17
- yılan:yılan
y. 437
- yıl-da:yıl-da
y. 494
- yıldız:yıldız
y.+larını 145
- yılgır-:gülümsemek
y.-dı 371, 417, 493
y.-ıp 76, 100
y.-magından 93
y.-mak 493
y.-masıdı 493
y.-yardı 93
- yırt-:yırtmak,parçalamak
y.-ıp 351
- yırtık:yırtık
y.+ım+(yırtığım) 262
y.+lanndan 145
- yigirmi:yirmi
y. 170
- yigit:genç insan,delikanlı
y. 4, 102, 145, 151, 301, 304, 370, 370, 377, 426
y.+den 171
y.+e+(yigide) 104
y.+i+(yigidi) 260
y.+iñ+(yigidiñ) 94, 437
y.+ler 6, 59, 59, 88, 90, 136, 196, 301, 302, 365, 420
y.+lerden 5, 91, 136
y.+lere 149
y.+lerem 58
y.+leri 47, 49, 58, 139, 173, 300
y.+lerim 107
y.+lerine 75, 350

- y.+leriniñ 162
y.+leriñ 73, 136, 148, 356, 366
yigren-:tiksinmek,iğrenmek,nefret etmek
y.-erler 368
yirik:delik
y. 262
yit-:kaybolmak
y.-di 180
y.-i 272
y.-mez 368
y.-mändir 31
yitel-:1.sivrilmek 2.anlayışı genişlemek
y.-di 53
yitir-:kaybetmek
y.-dip 437
yitme-:kaybolmamak
y.-yardı 15
yog:yok
y. 376
yogsa:yoksa
y.+m 194, 301, 399, 467
yok:yok,hayır
y. 19, 21, 27, 29, 29, 29, 29, 34, 34, 79, 110, 148, 159, 189, 190, 193,
236, 262, 273, 289, 296, 298, 302, 316, 350, 351, 352, 352, 360, 365, 366, 378,
383, 385, 409, 409, 432, 457, 458, 459, 481, 483
y.+dı 4, 14, 48, 162, 185, 195, 220, 243, 395, 398, 421, 439, 490
y.+dır 32, 32, 136, 285, 417
yokarı:yukarı,yüksek,yüce
y. 139, 300
y.+da+(yokarda) 438
y.+k 123
y.+sına(yokarsına) 188
y.+sına+(yokarsına) 145
y.+sını+(yokarsını) 315
yokluk:yokluk
y.+ına+(yoklugına) 189
yoksa:yoksa
y.+m 366, 439
yol:yol
y. 101, 167, 187, 218, 350, 457, 457
y.+a 52, 167, 169
y.+da 47
y.+dır 167

- y.+ım 187
y.+ına 219
y.+ından 157, 179, 217
y.+lar 201
- yöne: 1. parasız, bedava 2. ama, fakat anlamında bir bağlaç
y. 3, 7, 8, 9, 32, 40, 41, 45, 52, 76, 78, 80, 90, 95, 104, 109, 113, 123, 136, 149, 179, 187, 190, 191, 224, 233, 243, 245, 249, 261, 263, 271, 279, 285, 289, 301, 301, 302, 305, 315, 315, 316, 319, 327, 350, 355, 356, 384, 385, 393, 394, 394, 420, 429, 439, 442, 464, 467, 467, 479, 482
- yönekey: 1. kolay, sade, basit, açık 2. sade, mütevazî
y. 9, 59, 239, 286, 301, 394, 460, 493
- yönel-: yönelmek, doğrulmak
y.-di 27
- yör-: yürümek
y. 361, 417
y.-digi 360
y.-yâr 194
- yöre-: yürümek, hareket etmek
y.-di 218, 218, 218
y.-dim 189
y.-mekdir 149
y.-mekîñ+(yörmegiñ) 38
y.-n 8
y.-r 32
y.-se+(yörse) 32
- yöredil-: 1. katılmak 2. yapılmak, adet olmak
y.-erdi 7
y.-mân 7
- yörä-: yürümek
y.-n 260
y.-nine 471
y.-p 461
- yörgünlilik: tanınmış, yaygın
y. 8
- yöriş: 1. yürüyüş 2. işleme, çalışma
y. 154
- yörite-: özel, özel olarak
y.- 143
- yumruk: yumruk
y. 347, 357
- yumşak: 1. yumuşak 2. milayim
y. 352

- yurt:yurt,memleket
 y. 285, 285
 y.+dan 196
 y.+ım+(yurd.ım) 196
 y.+ım+(yurdım) 285, 285, 287
 y.+ımı(yurdımı) 285
 y.+ımın+(yurdımın) 271, 287
 y.+ımıñ(yurdımıñ) 280
 y.+ımıñ+(yurdımıñ) 272, 275, 278, 282, 283, 284, 302, 420
 y.+ın+(yurdın) 281
 y.+ına+(yurdına) 196, 196, 302
 y.+ındakısı+(yurdındakısı) 467
 y.+ınız(yurdınız) 285
 y.+lara 356
 y.+lıdırın 285
 y.+umızı+(yurdumızı) 196
- yurtçal:-yurt çalmak
 y.-ıp 260
- yuvaşan:yavaşlayan
 y.+dan 128
- yük:yük
 y.+e 41
 y.+i 459
- yüklen:-yüklemek,kefil olmak
 y.-ip 170
- yüklä:-yüklemek
 y.-p 139, 305
- yüpek:ipek
 y. 384, 391, 411, 413, 437, 442, 467
 y.+ini+(yüpegini) 42
- yürek:1.yürek,kalp 2.ruh,can,iç
 y. 298, 364, 491
 y.+i(yüregi) 493
 y.+i+(yüregi) 298, 467
 y.+indäki(yüregindäki) 9
 y.+ine+(yüregine) 63, 125, 163, 258, 351, 357, 451
 y.+ini+(yüregini) 57, 73, 367
 y.+leri 6
- yürekliplik:yürekli,cesur
 y. 170
- yüvürce:kayınbirader
 y.+siniñ 22

- yüz(1):yüz
 y.+ine 301
 y.+lerini 145
- yüz+(1)
 y.+i 22, 53, 118, 278, 301, 394
 y.+imi 139
 y.+inde 236, 273, 434, 464
 y.+inden 53, 228, 344, 370, 442, 450, 467
 y.+ine 22, 73, 76, 101, 143, 259, 293, 297, 298, 315, 332, 347, 360, 370, 418, 427, 427, 443, 448, 450, 462, 479
 y.+ini 41, 78, 136, 150, 157, 192, 228, 300, 334, 358, 444, 449, 449, 459, 462, 465, 474, 479
 y.+iniñ 28, 72, 179, 260, 298, 430, 493
- yüz+(1)i
 y. 459
- yüz+(2):sayı
 y. 88, 167, 167, 493
- yüzlen-:yönelmek
 y.-di 98, 136
 y.-ip 416, 436, 446, 481
- yüzük:yüzük
 y. 397
- zar:şikayet,sızlama,sıkıntı,inleme
 z.+ın 187, 475
- zarnılla-:ses,çalma,vurma
 z.-p 222
- zarp:güç,kuvvet,hücum
 z. 62
- zat:her türlü eşya,şey
 z. 9, 27, 29, 29, 35, 40, 79, 85, 88, 93, 102, 104, 121, 128, 143, 148, 173, 173, 193, 195, 223, 223, 224, 256, 286, 295, 296, 301, 301, 308, 394, 420, 429, 467, 478, 479
 z.+a+(zada) 58, 301, 459
 z.+dan 143, 254, 354
 z.+dır 51
 z.+ı(zadı) 76, 178, 259, 370
 z.+ı+(zad.ı) 48
 z.+ı+(zadı) 34, 78, 80, 88, 241, 351, 467
 z.+ımız+(zadımız) 71, 143, 305
 z.+ını+(zadını) 343
 z.+ıñ+(zadıñ) 136
 z.+ıñı+(zadıñı) 481
 z.+lar 46, 123, 298, 301, 305, 310, 311, 316, 449

- z.+ları 298, 304, 365, 385
 z.+larına 48
 z.+larını 371
 z.+larıñ 304, 383
 z.+lı 90
 zehin: 1.yetenek 2.zeka
 z.+iniñ 45
 zeyilli: gibi, bu gibi, benzer
 z. 32
 zından: zindan
 z.+a 32, 302, 302
 z.+da 46, 366, 425
 z.+dan 88, 448
 z.+ı 366, 366
 z.+ına 76, 196
 z.+ında 76
 z.+ından 59
 zor: 1.kuvvet, güç 2.kuvvetli, güçlü
 z. 193, 392, 414, 414, 415, 425, 425, 436
 z.+dan 397
 z.+dığını 429
 z.+dır 193, 375, 375
 z.+ını 429
 z.+ınız 285
 z.+ıñı 447
 zövve: birdenbire, ansızın
 z. 351, 360, 393, 466, 469
 zulüm: baskı, zulüm
 z.+ından+(zulmından) 163
 Madde: 1853

SONUÇ

Bu çalışmada Türkmençe kiril harfleriyle kaleme alınmış Şükür Bağşı uzun hikâyesinin transkripsiyonu yapılmış, transkripsiyonlu metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Ayrıca, metinde geçen kelimelerin biçim birimlik dizini yapılmıştır.

Biçim birimlik dizin çalışmasında Türkmen Türkçesindeki çekim ekleri gösterilmiştir. Hikâyede geçen 1853 ayrı kelime incelenmiş ve bu kelimelerin anlamları verilmiştir. Bu çalışma Türkmen Türkçesi üzerine yapılacak diğer çalışmalara yardımcı olacak niteliktedir.

Hikâyenin Türkiye Türkçesine aktarılmasında Türkmenlerin halk sanatına verdiği değer açık bir şekilde gözlemlenmiştir. Türkmen saz sanatının ne kadar önemli olduğu savaşa gerek duyulmadan da bir şeylerin başarılabileceği vurgulanmıştır. Bu bakımdan bu tür hikâyelerin Türk halkı tarafından okunması ve bilinmesi önem arz etmektedir.

Bu tez çalışmasında, Türkmen dili ve edebiyatı üzerine daha geniş çalışmalar yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Böylece, zengin bir birikime sahip olan Türkmen dili ve kültürünün Türkiye'ye tanıtılmasının gerekliliği hissedilmiştir.

KAYNAKÇA

- AZMUN Yusuf,
1983 *Ana Çizgileri ile Türkmençe Dil Bilgisi*, D.T.C.F.Yayını, Ankara.
- ÇAY Haluk ve başk.
2003 *Tarihte Türkler ve Alparslan Türkeş*, 4. Cilt, Ankara.
- ÇENELİ İlhan,
1986 *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı T.D.K, Ankara.
- ÇONOĞLU Salim,
1992 *Türkmen Edebiyatından Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatına Doğru*, Türkler Ansiklopedisi 19.cilt, Ankara.
- DEVELİOĞLU Ferit,
1982 *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Ankara.
- ERCİLASUN Ahmet Bican,
1990 *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara
1993 *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ yayınları, Ankara.
- ERGİN Muharrem,
1993 *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul.
- KARA Mehmet,
1998a *Türk Dünyası El Kitabı (Türkmen Türkleri Edebiyatı)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları, Ankara
1998b *Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı üzerine araştırmalar*, Akçağ yayınları, Ankara
2000 *Türkmençe (Giriş, Gramer, Metinler, Sözlük)*, Kültür Bakanlığı yayınları Ankara.
- KARA Mehmet ve A. KARADOĞAN,
2004 *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*, Çağlar yayınları, Ankara
- KOMİSYON,
1991 *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- SARIHANOV Mämmetdurdı,
2002 "Türkler Ansiklopedisi Türkmen Dili Bölümü" Çev. Selcan SAĞLIK, sy 840-847 Ankara.
- TEKİN Talat ve başk.,
1995 *Türkmençe-Türkçe sözlük*, Simurg, Ankara.

TÜRKMENİSTAN İlimler Akademisi

1999 *Türkmen Diliniň Grammatikası*, Aşgabat.

TÜRKMEN S.S.R İlimler Akademiyasının Neşriyatı

1962 *Türkmen Sovyet Edebiyatının Tarihi Boyunça Oçerk*, Aşgabat.

ÖZET

Şükür Bağşı Uzun Hikâyesi

Nurmırat Sarıhanov'un Türkmen Türkçesiyle yazılmış Şükür Bağşı isimli hikâyesinde, sorunların savaş yapılmadan da çözülebileceği ve bu yolda sanat ve edebiyatın toplum hayatı üzerindeki etkileri vurgulanmaktadır. Anılan hikâyede verilmek istenen mesajlar incelendiğinde, yıllar önce yazılmasına rağmen bu hikâyenin günümüzde karşılaştığımız sorunlara ışık tutabileceği görülmektedir.

Bu çalışmada, Türkmen Türkçesiyle yazılmış Şükür Bağşı isimli hikâye incelenmektedir. İlk bölümde, eserin yazarı Nurmırat Sarıhanov'un hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra, anılan hikâye özetlenmektedir. Kiril alfabesiyle yazılmış olan bu hikâye latin alfabesine aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra, aktarılan metin Türkiye Türkçesine çevrilmektedir. Son olarak, metinde geçen kelimeler alfabetik sıraya dizilerek metnin biçim birimlik dizini (gramatikal indeksi) oluşturulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şükür Bağşı, Nurmırat Sarıhanov, Türkmen Türkçesi, Biçim Birimlik Dizin.

Abstract

Şukur Bağış Pövest

In the pövest written by Nurmırat Sarıhanov in Turkmen Turkish and named as “Şukur Bağış”, it is emphasized that the problems can be solved without making war and in this way art and literature have important effects on social life. When the messages aimed to be given in this pövest is analysed, it is seen that despite the pövest was written long years ago, it can give light to the problems which we are facing Today.

In this study, the pövest named as “Şukur Bağış” is analysed. In the first part, brief information is given on the life and outputs of Nurmırat Sarıhanov. After that, the concerned pövest is summarized. Next, the pövest written in kiril alphabet is transformed into the latin alphabet. Then the transformed text is translated into the Turkey Turkish. Lastly, the words are listed and the gramatical index is prepared.

Key words: Şukur Bağış, Nurmırat Sarıhanov, Türkmen Turkish, Grammatical Index.